378

НАША КНИГА

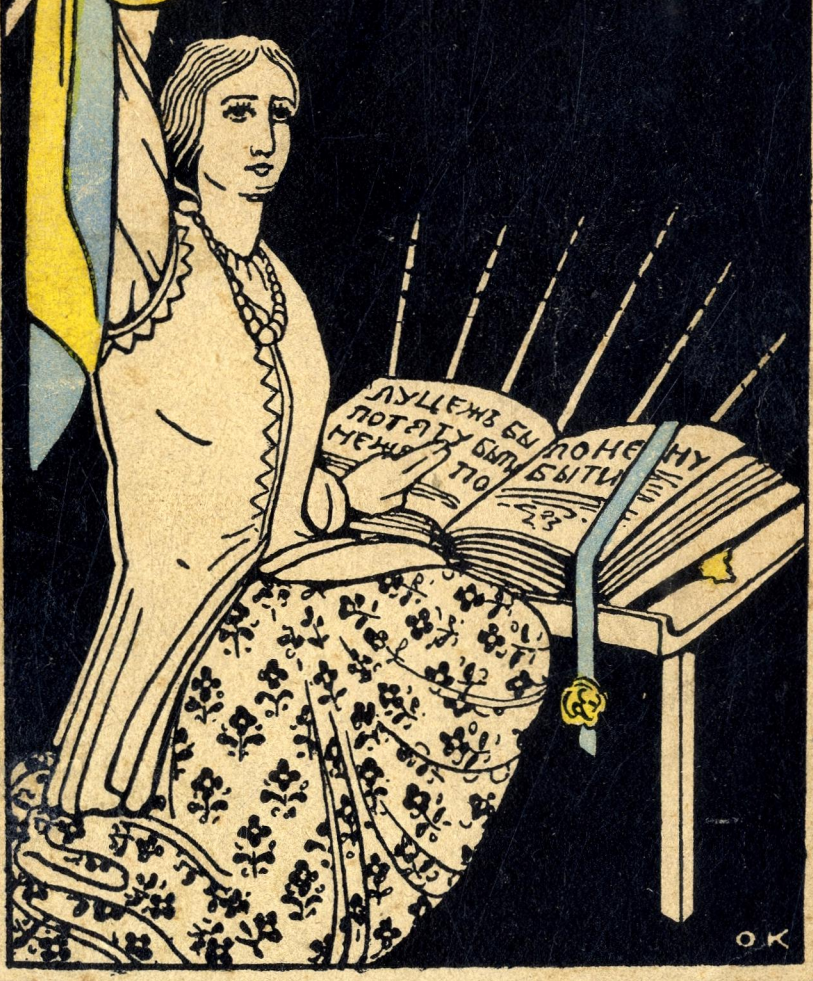

АЛЬМАНАХ „ЖІНОЧОЇ ДОЛІ“ 1929.

06
10
32824.

НАША КНИГА.

АЛЬМАНАХ „ЖІНОЧОЇ ДОЛІ“,
З ДОДАТКОМ КАЛЄНДАРЯ НА РІК

1929.

10.378.
Львів. Бібліотека
АН. УРСР

НАКЛАДОМ РЕДАКЦІЇ ЧАСОПИСУ „ЖІНОЧА ДОЛЯ“.
КОЛОМИЯ, 1928 Р.

174755

53+9449/53

Всі права застерігається.

Copyright 1928. by „Żinocza Dola“ Kolomea.

З друкарні М. Бойчука в Коломиї.

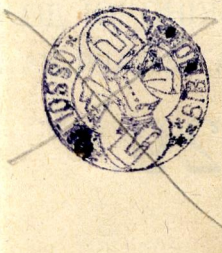

Львівська державна наукова бібліотека
№ 6316

У. КРАВЧЕНКО.

* * *

О, Книго ти наша!
На картах-скрижалях твоїх ще Судьба
Різьбить: Боротьба!
О, Земле! О, Мамо!
Наш люд то — біль!..
Велика ціль:
Ділімо труд!
Ділімся з ним
Неначе хлібом — словом огняним,
Тим словом, мов горючий бір!
Тим словом — грім!
Хай слово серце в зброю зодягне,
Хай прийде суд!
А хоч і тут і там
Ще не один зруйнує буря — дім,
Здвигнемо знов
твердиню-храм!

— — — — — — — — — — —

А недосказане хай з білих шпальт читає зір...
Крім слів — у книзі нашій — серця зміст,
І серцю серце заповість про дні, що йдуть..
Картини білі
рвуть
на чин... на діла смілі!

— — — — — — — — — — —

Хай слово жар-огонь
Із вірою в майбутнє вас веде,
Хоч через тернєм вкриту путь —
Ген, ген! Де обіймається з землею небо..
Де тьму і кригу
Світ золотий зборов!
Де овиди нові...
До вічних правд... до вільного життя,
Вільна дорога!
І з щастя трепетом... і з гордістю у Книгу
ми впишемо гимн: Перемога!!!

Ольга Кобилянська.

Московський ґвер.*

Нарис.

Українське село.

— Домко!

— Що хочеш?

— Прийди сюди.

— Я лагоджу корові пійла до доєння.

— Ще злагодиш.

— Єй бо...

І нараз Домка указалась на порозі хати з дійницею в руках. Її чоловік, Кость Бранчук, стояв посередині хати, спертий на ґвер, і глянув на неї поважно:

— Домко, — сказав. — Ще вчора над вечір розійшлась чутка з громадської канцелярії по селі, що прийшов наказ від старшини, щоб у всім селі, хто має якусь зброю в хаті з війни, чи й так, ґвер не ґвер, шаблю не шаблю, чим можна вбивати, боротись — віддати відповідним властям, інакше того, в кого найдуть захований ґвер, шаблю, жде велика кара.

Жінка вислухала і відповіла:

— Ну, тай що се ти мені таке говориш, чоловіче? Чи я маю ґвер чи шаблю.. чи інше таке заказане? Мене лише нехай ніхто не чіпає, бо як буде мені чого забагато, я і камінем годна оборонити себе, не треба мені ні ґверів, ні шабель. Пробилась якось через війну без тебе, перебємося від тепер і без війни, коби лише Бог здоровля дав Лиш ти віддай ґвер, бо раз, він взятий з війни від москаля; а друге, якби в тебе найшли, висічуть тебе, що хоч і спас тебе Господь від смерти з війни, без каліцтва.. тобі від сього не відбігти.

Чоловік вислухав, аж вона сказала своє, і вдаряючи енергійно ґвером в землю, заявив:

— Тепер я тобі скажу своє слово, Домко, а ти слухай.

— Кажи, як хочеш, але квапся — в мене роботи, що не знаю, котру вперед в руки хапати.

— Я лиш тобі се одно, жінко, кажу, що я сього ґвера, якого собі затримав від одного москаля з війни, не віддам нікому, хоч би мені за ним і хату перевернули. Я його так заховаю, що і ти не будеш знати. Ти щоб лише мовчала, коли будуть за рушницями й іншим таким шукати. Ти щоб казала, що нічого в нас нема. А більше немаєш нічо говорити.

— Та діти є, чоловіче..

— Діти, — сказав він легковажно, — дітей я не боюся. Заховаю, де знаю, тай кінець.

*) Рушниця.

І так сталося. Заховав свій московський ґвер, ніхто не знав, де, як і що, і хоч допитували жандарі, чи не мав і не має якої зброї з війни в себе, то казали, що не має.

І проходив час, минали роки.

В осени, в ночі або і в день, як далеко і широко по полях і лісу не було і сліду людської душі, Кость Бранчук потайки вибирав свій московський ґвер зі сховку, оглядав його з любовю, обтирав, примірював до лиця, ніби ціляє в щось, закидав на плечі, і пускався в поле на польованя

І не так о заяців, чи лисів йому ходило, хоч і любив борщ з заячиною, як о те — вбивати одно або друге..

Бувало — шмигне таке то вухате з пушком білого волосся, фостини тобі, наче блискавиці, попід очі — а ти лиш бух!.. і вже воно лежить.., вже го маєш..

І не одного він мав.. і всміхався, не одного і лисика Вже і забулося на той час, як ходили жандарі і питали зброї, погрожуючи тим, що ховали та відказували.

Минулося

В хаті Костя Бранчука ведеться добре. Він добрий ґазда, а Домка не менше працьовита.

Діти підростають, розвиваються, три доньки і наймолодший син; і для перших треба ладити віно. Особливо для найстаршої, що за порядного і за найспокійнійшого в селі молодця ще до року, як Господь допоможе, віддасться

Так з доньками, а наймолодшому синові то вже Кость Бранчук землиці набуде, щоб з нього колись ґазда був. Чейже вдруге війна не настане, і він молоденький не пережиє те, що перебув батько, не згадувати б про те, що було, не згадувати б..

І знов час проминув.

І літо і зима, як се все Господь дає; все пливе вперед і ніодно не завертає.

В найстаршої віданої доньки найшовся синок, і Кость з свого зятя вдоволений, наче б з доброї рідної дитини. Майже всю роботу сповняють вдвох. Суперечок межи ними нема. Кость бувалий чоловік, на людях знається; а зять тихий і охочий до праці, на ради старшого радо пристає.

Сам Господь поблагословив ним хатину.

Аж до часу.

Одної осінної днини вибралися оба в ліс по дрова з фірчиною.

Їдуть, перебалакуються полевою дорогою, мраку пронизують очима. Кость з рушницею почерез плечі, вертаючи з повною фірою дров — бо може прошмигне який ухатий.. бо тепер на них час мати око. Зять в гадках про господарку і хату, як се в мущин буває.

Їдуть по при ліс.. аж тут по стороні Костя на фірі скаче на полі заячина. Вона присідає на мить і завертає блискавкою в противний бік.

Кость вже ціляє, вже за мить простягнеться, коли тут..

— Жандар!! тату! — скрикнув зять і вдарив коня. Справді з ліса вийшов жандар і вступив на дорогу проти них.

Кость зіскочив з фіри й прикинув сіном гвер. Та не вспів його зовсім прикрити, коли порушений з несподіваного поспіху неуважно курок випалив, а зять на фірі повалився назад.

— Я пострілений — крикнув, хапаючись руками воздуху.

Але тато вже не чув. Вистріл його гвера мов його самого вбив, і він, як зранений олень, погнав у ліс і зник.

Жандар привіз вмираючого до дому, дізнавшись ще завчасу з уст простріленого, хто був стрілець — і забравши з собою московський гвер, передав мерця р дині.

Третої днини ховали молодого зятя.

Багато людей супроводжало його...

— — — — — — — — — — — — — — — —

Молода вдовиця з дитиною на руках хиталася з жалю, між тим як її молодші сестри і брат ішли з нею і плакали, або на відміну несли мале сиротя.

Домка не ішла.

Вона лагодила в хаті посмертний обід з деякими жінками.

Коли вернули з похорону, повдовіла донька сказала їй:

— Наш тато вбив мені чоловіка, що я зроблю тепер з його сином?

Почорніла з грижі мати відповіла:

— Ти втратила чоловіка і маєш сина. А я?.

Вона схилилася і затиснула зуби.

— Тебе візьму до себе з твоїм сином; а молодші дві сестри і брата малого буду сама виховувати. Коби лише за батька щось зачути. Сьогодня третя днина... що з ним сталось?..

Ой, той гвер... той московський гвер... ох!! він не виходив їй з голови.

Як його покарають?

Чи не подвійна кара його постигне?

Раз, за невіддану зброю, а подруге — зять вбитий.

Але Господь добрий.

Вона ще мусіла добру і безжурну вдавати, бо тим здержувала дітей в супокою в хаті.

— — — — — — — — — — — — — — — —

До хати от-от має надїхати панотець з похоронними гістьми, і вона біжить попросити до себе ще стару вчительку, щоб і та була їй помічна в приняттю духовної особи, бо сама лише одну чорну землю бачить і боїться, що леда день на постіль впаде

І полишивши все в хаті як стій, сама кинулась поновно по стару вчительку.

Зараз буде знову тут.

Вона лише що минула загороду своєї левади по одній стороні, з поза котрої стирчали темні голі дерева з розпростертими галузями, коли зза рога, саме проти неї, зближилися два жандарі з якимось чоловіком межи ними.

Її ч о л о в і к! Кость Бранчук!

То він?

Побитий у лицю, з покаліченим оком... Про кров не думала, що пересякла крізь сорочку і сердак, але як він ступав?

В нього були поранені підошви бійкою, ішов на самих вершках пальців, і здавалося, що крок він упаде мерцем.

— Косте! — скричала, і підняла до нього руки.

Він не обізвався.

— Чоловіче, ти не маєш для мене слова?

Він підняв до неї голову і заперечив нею.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Його не засуджено, але в Великодний піст він помер..

Чернівці 8.-V. 1928.

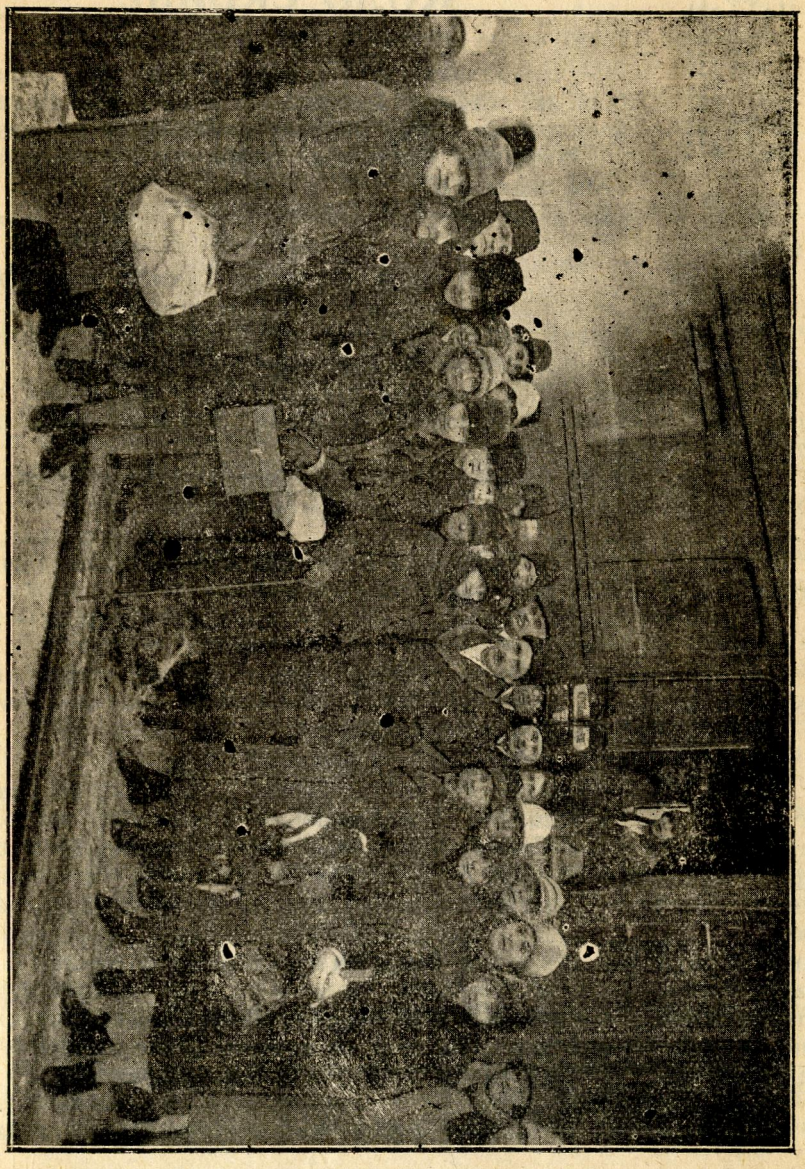

Ольга Кобилянська в гостині в Коломиї. Січень, 1928 р.

В. О'Коннор-Вілінська

Коло скрині.

Солончиха сиділа перед розкритою скринею біля неї стояла Хведора і з жадібною цікавістю дивилась на кожну річ, яку виймала мати і, уважно обдивившись, одкладала набік, на застелений чистим рядном піл.

Одна по одній переходять з скрині плахти, сорочки, платки, рушники.

Дівчина пасе очі на тій красі, до якої з самого малку мала заздрість, та не могла доступитись, а ось тепер буде володіти нею.

Платки: великий вовняний з довгими торочками і квітками по вуглах; знову шовковий вишневий, мінястий; шовковий синій; зелений у картках... Довгі рушники старинні, ще з козацьких часів, з рясними виводами й пишними квітками, що мов виростають з дрібного глечика на обох краях

— Оцей ще од бабиної матері, — примовляє Солончиха, обережно перегортаючи рясно вигаптований рушник, дуже змитий і гладенько укачаний. — Мати вішали його тільки на Різдво, та на Великдень, та ще як видавали мене. Я повісила тільки двічи за весь мій вік, а оце буде утретє на твоє весілля.

— Тепер на такі й моди немає, — одповідає Хведора. — Уже на ньому і заполоч зблідла.

— Зблідла, бо може не першу сотню на світі живе, зате йому й пошана.

Дівчина нехтуючи підтягла губи.

З скрині виступив великий „дамковий" обрус.

— А цим застелемо стіл на весіллі. — Солончиха затримала його у руках і замислилась на хвилинку. — Пряла на нього, як ще дівувала. У тітки Гапки збіралися... А гарно було на тих досвітках! Прядемо та співаємо... А як виткав його вже дід Савустян, пішли ми з матірю у беріг вибілювати. Поки мати у річці другі намочують, а я цей по травиці вистилаю. Коли це батько твій, тоді ще парубком був, висунувся зза куща, та смик мене за рукав! Я так і затрусилася. Ох, мені лишенько! Не можу слова сказати, бо як мати оглянуться — що мені тоді буде! А він усміхається та тягне мене за кущі; тоді каже тихо, щоб не почули: „Уже не довго нам отак ховатися. На тому тижні прийдуть до вас старости".

Хведора дзвінко сміялася:

— Скільки ж то жаху приняли, щоб побачитись та побала-

кати! Та й погано ж вам тоді жилося! Не вільно! Хай Бог милує! А якже вийшло зі сватанням?

— До Зелених Свят і побралися. Саме оцю скатертину у скриню мені поклали То вже усі баби вихваляли її, як скриню розбирали!

Пішов і обрус на купку.

— Мені ота сорочка гарна, — сказала Хведора, заглядаючи у середину скрині.

Мати витягла тонку білу полотняну сорочку, усю вишиту вирізуванням Була вона ніжна і багата, з широкими рукавами, засіяними прозорими зірками, з широкою лиштвою на уставці.

— Гарна, нема чого й казать. Тепер так не пошиють.

Солончиха розправляла уставку і придивлялася до одного місця.

— Тут вона вже поцірована.

Хведора нахилилася ближче, розглядаючи.

— Я не бачу, ніяк не помітно.

— Бо добре зроблено, то й не помітно, а було розірване.

Мати усміхнулася.

— Ото через який час, як ми побралися, та й почала чіплятися до мене свекруха то з тим, то з тим, так як водиться. Усе їй не догодю. Я мовчу, та стараюся, аби мені Івана не розсердить, а воно не на краще, та на гірше стає. Коли це одного разу, в неділю, як ми з свекрухою біля печі поралися, десь я її горщика рогачем зачепила. Ох, як скипить вона, як визвіриться на мене! Як штовхне мене од печі! — мало я до долу не впала; а тоді схопила мене за хустку, хотіла зірвати з голови, а тут саме Іван у двері, як побачив, то так і підскочив до нас. Схопив мене за рукав і одкинув на бік, а сам заступив мене собою, та тоді до матері:

— Мамо, щоб мені цього ніколи не було! Я не дам вам своєї жінки бить! Як ми не вгодні вам, то підемо собі од вас служити, а так нікому життя не буде, коли заведем розрайку.

Погримала моя свекруха, побурчала та й утихомирилась, Так ми з нею і до віку лагідно прожили. А рукав розірвав на мені тоді Іван, та я його знову цілим зробила...

Вона ніжним поглядом повела по уставці й згорнула сорочку.

— Зроду не стала б я зі свекрухою жити та догоджати їй, — гордо сказала Хведора. — Я під тією умовою і заміж іду за Степана, щоб мені не знати ніякої рідні. А подумав би він тільки зачепити мене пальцем! Зараз же покинула б його!

— То ви тепер вередуєте, а за наші часу не насміли б того й подумати. Мені й тепер слухати чудно. Ну, а як же зять? Він теж скаже: не хочу твоєї рідні знати!

— А не схоче, то як хоче! Силувать не буду. То вже як йому подобатиметься!

Солончиха похитала головою, збигаючи на вуглик бурякову стьожку.

— Без родини і свята немає. А у нас як же то весело було, як діждемо їхати на другий день Різдва до моїх батьків. Запрягається пара коней, санки заслані квітчастим килимом. Сніг рипить

під полоззям. Я в кожусі, ще й комір піднятий. Коні добрі, за гулянку перебігти тих пятнадцять верст. Тут нам радіють, зустрічають нас; а ми з собою гостинців привезли. Сажають нас за стіл та частують. Ми своїм хвалимося, а вони своїм. Весело та гарно, не хочеться і до дому вертатися.

А як ти знайшлася, то справляли хрестьбини! Позїздилася уся рідня й хати мало було. Мене обмостили на полу і накрили плечі оцим вовняним платком у квітках. Порядкувала у хаті тітка Любка, твоя хрещена мати, а свекруха лишилась біля печі та страв. Понапікали та понаварювали усього такого доброго, що довго потім згадували на хрестинний обід. Дід Оверко пішов танцювать з тіткою Горпиною, а дядько Хведір йому на перейми. Сміха було!..

— Та й без рідні веселих гостей можна мати, — зауважила Хведора.

— Чуже не своє!

На піл складалися по одному платки.

— Оцей зелений материнський. Вони в нього ще дівкою прибиралися. А це мій дівоцький вишневий. Вже як засватана була, то наділа його на Великдень до церкви. Була на мені оця сорочка з виноградом. Бач яка широка мережка у полях, а плахта ота шовком переткана, ще од матері мені перейшла. Така легенька та зручна! І китички на вуглах не позбивалися. Ось і зелена запаска, і червоні чоботи.

— Я б усе те давно у свій час поносила. Тепер вже тих чобіт ніхто не надіне до церкви, — сказала дівчина.

— Тепер не уміють так гарно прибіратись, як колись. Поначіпляють на себе хто його зна й чого. А у нас було, як намисто, так намисто. Оце бач девять разків самого доброго намиста, та разок справжнього бурштину і золочений дукач Ніхто його на ярмарку не купував, так він і переходив од матері до дочки, не памятають і відколи. Хустка повязувалася рівненько, ніде не схибне, і маленькі ріжечки так не притиналися шпилькою, як потім повелося, а так, щоб трошки одставали поволі.

Як вийшли ми вже після розговіння на той Великдень гуляти, так усі баби, що сиділи на горбочку, казали, що не було в церкві гарнійшої дівки над мене.

— Тоді воно гарно було, а тепер би сміялися, якби я так прибралася, — одказала Хведора. — Я собі щось пошию з того зеленого шовкового платка, а оцією плахтою накриватиму ослінчик у своїй хаті на свята. Не турбуйтесь мамо, я її доглядатиму.

Солончиха зітхнула й витягла зі скрині золотий очіпок з зеленою стьожкою. Лице їй прояснилось, очі засяли веселим світом.

— Оцього очіпка знаю, що не надінеш, нехай лежить у твоїй скрині на спомин од матері; та й своїм дітям розкажи, звідкіля він узявся. Як розпустили мені косу на весіллі та переплели на дві й наділи мені оцей очіпок, а я глянула тоді на Івана, а він на мене, та так же глянув, що і досі згадую, як у той день. Тоді, по закону, прибив він мені його держалом шаблюки, та й каже: „Щоб усе життя міцно на голові тримався“, а світилки заспівали.

— Боже мій! — скрикнула Хведора, сплескуючи руками. — Щоб ото я дала себе на весіллю по голові бити! Не діжде мій чоловік того і для закону! То вже старі забобони; пора їх одкидати, щоб соромно не було. Ми своє весілля по новому справлятимемо. Як буду показувати своїм дітям ваш очіпок мамо, то розкажу, щоб знали, з якої неволі вони вибилися.

На вулиці у цей мент почулися балачки й сміх. Дівчина схопилася.

— Побіжу тепер од вас, мамо! — Ви уже самі поскладаєте, — гукнула вона на порозі й вискочила за двер.

Солончиха лишилася сама перед розкритою скринею. У руці вона держала очіпок, очі її в задумі втопилися в далеке минуле, а на устах затримався легенький усміх.

У. Кравченко.

Молитва матери.

Із моря світла
Промінчиком вона,
Дитиночка моя!
Найкращим цвітом,
Лелійкою і рожею на-пів!..
— — — — — — —
О, Ангели на висоті,
Учуйте матери молитву-спів:
Ви обороною і щитом будьте,
Подобі Вашій тут на землі,
Моїй дитині!..
Охороняйте сей цвіт мімози
У бурі час!
Я молю Вас
І через Вашу доброту
І через сльози,
Які над злом людей Ви пролили...
І через тайну, що у горі там
Відкрита Вам...
Я заклинаю, я молю Вас —
Хай заховає моя дитина
В життя мандрівці
Душі лелійну красоту...

З. Мірна.

Жінки в Українській Центральній Раді.

Не знаю, як на інших жінок, що були, так, як і я, членами першого Українського Парляменту, Центральної Ради в Київі, але на мене моє перебування в цій високій інституції зробило кольосальне враження Бути свідком відродження батьківщини, відродження, про близькість якого тільки романтичні голови марили, бачити на власні очі, як прокидається велитень народ, приспаний на протязі століть, як національна ідея, доти близька й зрозуміла тільки невеликим колам здебільшого інтеліґенції, просякає народні маси, все це бачити, бачити, як твориться нове життя і самій увійти до найвищого, керуючого цим життям орґану, Центральної Ради, — все це для мене було недосяжною мрією. І все це здійснилося, здійснилося з такою швидкістю, в такому захваті, в такому бурхливому пориві, що не можна було опамятатися, вдумати тися в дійсність, зупинитися й обміркувати.

З часу утворення Центральної Ради в березні 1917 р. і до її розпущення в квітні 1918 р. в Раді було 11 жінок. Ось прізвища (за альфабетом) тих з них, котрих можу пригадати: Грушевська Мар., Грушевська Ольга, Любинська, З. Мірна, Нечаївська, В. О'Коннор Вілінська, С. Русова, Л. Старицька-Черняхівська. Решти прізвищ не пригадаю, це були здебільшого незнайомі мені жінки з провінції, які входили до Ради одна по одній і приїздили лише на загальні збори.

Відділяти працю жінок в Ц. Раді від загальної праці не можна, та й немає в цьому жадної потреби. Але сказати дещо про те, що робили жінки в Ц. Раді і чи взагалі робили що-небудь, я вважаю потрібним і доцільним, бо коли жінки взагалі вимагають собі прав, рівних з чоловіками, то й ухилятися не мусять від праці нарівні з чоловіками. Працювали жінки і в Ц. Раді, і хоч може праця їх була інша, але була вона там потрібна і виконували вони її совісно й доцільно.

Як на один з прикладів такої праці, я хочу сказати тут на ту участь в організаційній праці Ц Ради, яку довелося взяти мені і кільком іншим, близьким мені жінкам, не торкаючись роботи жінок в Раді взагалі, як членів Ради, що брали участь в її засіданнях, в комісіях, в обговорюваннях і вирішеннях усіх тих складних і важливих питань, які життя поставило перед першим Українським Парляментом.

В перші ж дні революції в початку березня 1917 року активні сили українського визвольного руху, які під темні часи панування на Україні царського режиму зосереджували в собі цей рух, вели в ньому провід; члени таємного Т-ва Українських По-

ступовців, т. зв. ТУП, заклали в Київі Українську Центральну Раду, яка мала стати тим осередком українського життя, який взяв би на свої плечі справу політичного відродження укр народу. Хоча Центр. Рада мала стати всеукраїнським центром визвольного руху, але до складу її в перших часах увійшли тільки делєґати місцевих Київських громадських, політичних, культурно-просвітних установ і орган зацій та тих всеукраїнських орґанїзацій, що перебували в Київі: кооперації, політичних партій, студенства, духовенства, вчительства, війська і т. и. Делєґати ці входили до Ц. Ради ступнево, день за днем, поповнюючи собою той невеликий спершу осередок в кілька осіб з проф М. Грушевським на чолі, що утворився при закладенні Ц Ради.

Одного дня в другій половині березня 1917 року й мене було делєґовано до Ради, як представницю від одної з українських громадських організацій м. Київа. Перше засідання Ц. Ради, на якому я була присутна, відбулося в одному з менших покоїв величезного будинку Педагоґічного Музею на Володимирській вул., що був наче спеціяльно збудований для молодого українського парляменту і з часом, з переходом до Ради всієї повноти влади державно-законодавчого органу, увесь цілком перейшов у її розпорядження.

З дня свого вступу до Центральної Ради я стала незмінно відвідувати всі її збори, що відбувалися мало не що-дня, а іноді й двічи на день До Ради почали вступати членами представники від ріжних організацій не лише України, а й інших російських земель, де жили й були обєднані українці, — з Кавказу, Сибіру, Московщини і навіть з Америки. Популярність Ради зростала з кожним днем, як серед інтелігенції, так і особливо серед селянських та салдатських мас, які, вважаючи Раду заступником своїх інтересів, надсилали з усіх країв України численні делєґації до неї в найріжноманітнійших справах.

Під цей час з початку революції в Київі панували ще добрі відносини між українцями й росіянами. Справа визволення вважалася загальною, про дальший неминучий льоґічний розвиток української справи росіяне ще не думали і не уявляли його собі. На Всеукраїнському Конґресі і на перших зїздах, яких під цей час відбувалося в Київі багато, росіяне виступали з привітаннями, підкреслюючи спільність фронту з усіма поневоленими народами Росії в визвольній боротьбі. Але коли ці зїзди почали виносити резолюції з виразним національно-політичним характером, висловлюючи переконання, що лише „демократично-федералістична республика в Росії з національно-територіяльною автономією України забезпечить права українського народу“, то відношення росіян до українського руху почало змінятися і було видно, що український рух викличе великий одпір з боку росіян.

Така зміна відносин стала особливо помітною після української маніфестації, яка пишно й урочисто відбулася 19 березня ст. ст. Ця маніфестація була одним з перших зовнішних проявів діяльности Ц. Ради з метою показати свої сили і демонструвати національні домагання українського народу. Маніфестація відбулася

якнайкраще і, як писала навіть російська місцева преса, мала учасниками не менше 100.000 душ. Година того дня була прекрасна — це був весняний день, який може бути лише на Україні, чудовий день, з глибоким блакитним небом, з золотим соняшним промінням, з тихим прозорим ласкавим повітрям Настрій почувався піднесений, ще вірилось в безкровність революції, в братерство визволених народів, в щирість визвольних змагань.

Але того ж дня увечорі, вже залунали по Київу, навіть в демократичних російських колах, слова обурення проти ніби розбиття українцями одного визвольного фронту, проти абсурдности їх національних домагань. Памятаю, другого дня по маніфестації відбулися збори „Женскаго Общественнаго Собранія", де ми, українки, працювили доти для проведення нашої національної ідеї в атмосфері цілком для нас доброзичливій. А з цього дня між нами й росіянками, а головне общеросками-єврейками повстала стіна глибоких непорозумінь, дискусії над якими приводили лише до ще більших розходжень. Розходження ці закінчилися виходом нас, українок, що були в товаристві в невеликому числі (Л. Яновська, С. Русова, Л Старицька Черняхівська, М. Костецька, З. Мірна) з числа членів Т-ва

Після української маніфестації Центральна Рада організувала 25—26 березня зїзд українських поступовців, найширшої й під той час найсильнійшої української національної організації, про яку я вже згадувала, кажучи про утворення нею Центр. Ради. На зїзд прибули не лише представники всіх відділів Т-ва з великих та малих міст України, а й від таких же відділів з Москви, Петрограду. Постановами цього зїзду були домагання автономії України. Але значіння зїзду було дуже велике: це був перший здвиг всеукраїнського громадянства й це був підготовчий ступінь до другого найважливійшого українського зїзду — Всеукраїнського Національного Конґресу.

Метою Центр. Ради було скликати Конґрес дійсних, обраних на місцях делеґатів укр. народу, який би зпоміж себе обрав нову Ц. Раду, дійсну представницю української нації. (Представники національних меншин України — росіян, жидів, поляків — увійшли до Ц. Ради пізніще в кількости 25% загального числа членів Ц. Ради).

На Всеукраїнський Національний Конґрес, який було призначено на 4—8 квітня, мали зїхатися до Київа делеґати усього українського народу, а насамперед, розуміється, обібрані від волостей (ґмін) селяне, військові, робітники. Перед Центральною Радою стало завдання — всіх цих людей, що їхали делеґатами від незаможних верств людности до Київа, кудись примістити на кілька днів Конґресу. Виконати це завдання було доручено мені. Мені було просто сказано: „До Київа прибуде понад 1.000 делеґатів, здебільшого селян, які до готелів не підуть, їх треба розмістити по безплатних помешканнях. Цю справу поручається Вам з тим, щоб на кожному засіданні Ради Ви давали інформації про те, як посувається організація дорученої вам Вам справи". Це було, здається, на третий день мого вступу до Ц Ради. Я вийшла з цього

засідання Ради дуже заклопотаною. Перед моїми очима стояли ці 1000 делегатів, яких я мусіла кудись примістити, здобути для них ліжка, і взагалі впорядкувати цю справу.

Як і раніш в своїй громадській діяльності, так і тут я звернулася за допомогою до тієї молоді, що працювала при Ц. Раді, і ми спільними силами почали розшукувати помешкання. Найбільше число людей нам пощастило примістити до Казьонної Палати, яка піл той час якраз збудувала собі на Сінному пляцу новий величавий будинок, з великими світлими коридорами. Завдяки допомозі п. Ів. Мірного, тоді начальника відділу цієї Палати, і члена Ц Ради, до нашого розпорядження було дано частину цих прекрасних помешкань де ми поставили ліжка і таким чином одно помешкання для прийому кількох сот делегатів вже було готове. Подібні ж, хоч і не такі гарні, помешкання пощастило нам здобути по ріжних школах і навіть гімназія п Жекуліної (тоді до української справи стали вже уважно прислухуватися) дала нам частину своїх помешкань. На передодні Конгресу ми писали вступні картки для делегатів, які тут же в помешканні Ц. Ради в Музею і роздавались прибуваючим до Київа делегатам. На Київському двірці і пароплавних пристанях ми поставили чергових, теж здебільшого українську молодь, які зустрічали делегатів і відпроваджували їх в приготовані для них помешкання. Конгрес відбувся в великій салі Купецького Зібрання. На площадці перед салею ми примостилися зі своєю канцелярією і не впускали до салі жадного делегата, не перевіривши його мандату і не видавши йому вступної картки Для гостей Конгресу призначено було окремі місця на хорах, і їх ми туди пропускали, теж записуючи поіменно на окрему листу.

Більш півтори тисячі людей зібралося на Конгресі, а проте жадного непорядку, жадних ексцесів не було Але на Конгресі помічалася не лише зовнішня організованість — внутрішня зорганізованість такої маси людей була переведена, можна сказати, блискуче, головним чином завдяки голові Конгресу М. Грушевському. Перед початком Конгресу величезна саля Купецького Зібрання була по береги повна делегатами укр. народу — інтеліґенції, військових, селян, матросів робітників — це був стихійний порив українського народу до здійснення свого відродження. Але це була покищо неорганізована внутрішньо маса, якій треба було дати висловитися і взяти з неї квінт-есенцію для утворення з цих дійсних народніх обранців нового авторитетного, правильно обранного парляменту. І от тут вміло керуюча рука голови Конгресу М. Грушевського проявила свою особливу вправність. По обміні думками всі делегати від волостей (гмін), земств, „Просвіт“, селянської спілки і т. д. були поділені по губерніях. Кожна губернія зібралася в окремому секторі салі. Решта делегатів від всеукраїнських організацій, а також від м. Київа перейшли до сумежної меншої салі. Після наради кожна група обібрала відповідну кількість членів до Центральної Ради. Таким чином нова Ц. Рада, обібрана з дійсних представників українського народу, наприкінці Конгресу вже існувала в повному складі й у той же вечір відбула своє пер-

ше засідання На цих перших зборах нової Ц. Ради, була обрана т. зв. Мала Рада, себ-то Виконавчий Комітет Ц. Ради, в кількости, здається, 30 осіб. До складу Малої Ради увійшли також і жінки: Л. Старицька-Черняхівська та З. Мірна.

Хоча всі члени Ц. Ради працювали безплатно (отримували невеличкі добові під час сесій Ради лише ті з членів її, які жили на провінції), але для переведення своєї діяльности Ц. Рада потрібувала грошових коштів. Організація зїздів, пропаганда серед народу, утримання канцелярії Ради — на все це були потрібні гроші, а жадних державних коштів Рада зразу не мала. Тому в самому початку існування Ц. Ради було винесено ухвалу організувати день Національного Фонду, який, крім пропаганди української справи взагалі, дав би можливість, в формі організації ріжних збірок грошей, обкласти українське громадянство добровільним податком на оплату перших кроків його національно-політичного життя; запропоновано було зібрати одноденний заробіток. Цю справу організації дня Нац. Фонду було доручено Володимирові Ковалеві, нині вже покійному, який працював в Ц. Раді з перших же годин її заснування і ніс обовязки скарбника Центр. Ради. Але через переобтяження працею в кооперативних установах В. Коваль відмовився від улаштовання дня Нац Фонду і тоді Ц. Рада доручила цю справу мені. Було це в середині квітня, а день Нац. Фонду було вже фіксовано на 23. травня, отже, зміняти його вже було неможливо. Таким чином, треба було на протязі якогось місяця перевести кольосальну працю організації збірки грошей серед усього українського народу не лише на Україні, але також і в Московщині, й на Кавказі, й у Сибіру і т. и. Великих зусиль мені коштувало, організувавши Комітет для переведення цієї праці, переконати п. Л. Старицьку взяти на себе головування в Комітеті, як людині популярній серед всіх кол українського громадянства. Скарбництво дня Нац. Фонда залишилося за мною. Праця у нас закипіла. По всіх великих і малих містах України, Московщини, Криму, Кавказу, Сибіру, де існували якісь українські інституції, громади або навіть і поодинокі відомі люде, всюди було розіслано підписні листи для збору пожертв і при них відозва до українського громадянства, художньо складена п. Старицькою-Черняхівською, де пояснювалася потреба грошевої підтримки з боку українського громадянства на початках відновлення політичного життя України і пропонувалося улаштувати подібний же день Нац. Фонду і по місцях на провінції. Плянувалося так, щоб ця збірка грошей розпочалася рівночасно серед усього українського громадянства на Україні й поза Україною сущого, себ-то 23. травня. Але повертатися до нас назад деякі підписні листи почали раніш установленого речинця. Збірщики, заповнивши листи іменами жертводавців і з інтеліґенції, і з селянства, повертали листи з грішми і прохали прислати ще нові для дальшого збору. Видно було, що момент відродження української нації урочисто переживається укр. громадянством і почуття жертвовности обхопило усі кола його. Найбільші жертви було зроблено земствами, матеріяльна допомога яких свідчила про їх цілковите визнання Ц. Ради. Але й окремі особи ди-

вували великими сумами своїх жертв, які доходили до 1000 і більше карбованців.

Самий „день Нац. Фонду“ тягся в Київі 3 дні. По театрах у день під цей час відбувалися академії, ріжні відчити, мітінги, а вечорами вистави. Все місто було поділено на кілька районів, у кожному призначено пункти, де відбувалися ріжні збірки грошей. Завідування районами було поділене між членами Комітету для влаштування дня Нац. Фонду. Ці завідуючі по закінченні збірок зносили всі гроші до головної каси, яку ми улаштували в самому помешканні Ц. Ради в Музею. За центральною касою сиділи ми з п. Мар. Грушевською та Окс. Стешенковою, а пані Л Старицька-Черняхівська, Вал. О'Коннор-Вілінська та Мар. Старицька працювали над улаштуванням вистав та відчитів по всьому місту. На протязі трьох днів ми приймали під розписки всі ті гроші, що їх нам зносили з ріжних пунктів міста. До цієї ж головної каси приходили також окремі жертводавці, люде ріжного стану, й складали свої пожертви — денний заробіток. Серед них памятаю між іншими пана Тимешка, що зложив до каси 100 р., як свій денний заробіток — тепер він вже небіжчик і його дружина з трьома дітьми щаслива, що може заробити на еміграції, замісць колишніх 3,000 р. місячно, в переводі на ті рублі приблизно 50 р. в місяць. Памятаю також, до головної каси прийшов якийсь досить недбало одягнений робітник, але з надзвичайно бадьористим і зухвалим виглядом; прийшов, одрекомендувався: „Член с.-д. партії большевиків“, показав свій членський квиток, зложив до каси 3 карб, яко жертву денного заробітку, і побажавши нам успіху, поцілував дамам ручки і з таким самим незалежним виглядом відійшов.

Крім грошей жертвували люде також і цінні речі — брошки, браслети, старі медалі, червінці й т. и. Але таких речей взагалі було небагато. Робилися збори грошей ще й до карнавок (скарбонок) одну частину яких було роздано по пунктах, а другу — збірщикам на вулицях. Всі ці карнавки було пронумеровано, запечатано й роздано збірщикам за списками. Повернені карнавки було розпечатано лише по закінченні дня Нац. Фонду в присутности членів спеціяльно призначеної для цього комісії. Кожна карнавка мала своє число й при підрахунках в книзі, де було занотовано кожну карнавку, проти неї виставлялася сума, яку було з неї вийнято. Гроші, які було зібрано по ріжних пунктах Київа під квитки, здавалися до нашої головної каси разом з квитковими книгами. До головної ж каси вступали також і від продажу на пунктах українських книжок, які під час дня Нац. Фонду надзвичайно добре розходилися. Справу продажу укр. книжок на пунктах взяла на себе письменниця Л. Яновська, й дуже добре її впорядила й потім обрахувала.

По закінченню дня Нац Фонду Комітет зібрався до банку, одним з директорів якого був відомий громадський діяч М. Синицький, який запропонував до послуг Комітету частину банковських сейфів для приміщення в них зібраних грошей. Тут в банку в неурядові години й було зроблено підрахунок всіх зібраних сум. Паперові гроші було вкладено до державного банку на біжучий

Державна бібліотека

рахунок, а все золото й срібло, яке в той час вже по руках не ходило, а також багато мідяних пятаків і ріжні цінні речі було зложено до сейфів банку, при чому на всі зложені гроші й речі було складено детальний опис з формальними підписами відповідаючих за них осіб. Подвійні ключі від сейфів було поділено: один примірник було віддано бухгальтеру Ц. Ради п. Лютому, а другий було постановлено віддати мені.

Цим чином — передачею зібраних і підрахованих до банку грошей і припинялася функція Комітету для влаштування дня Нац. Фонду. І хоча гроші все ще й далі надходили до каси Ц. Ради від ріжних земств і інших інституцій України, але гроші ці вже не переходили через Комітет, а вступали просто до бухгальтерії Ц. Ради. Ці суми були, розуміється, значно більші за ті, які ми, Комітет, назбірали перед і під час самого дня Нац. Фонду, бо деякі земства почали переводити значні асигнування на Ц. Раду, але гроші ці вступали в правильному порядку і їм легко могла дати раду сама бухгальтерія Ц. Ради.

По закінченні всіх підрахунків я зробила справоздання в кінці червня в засіданні Малої Ради. Справа переведена була з добрим успіхом і Рада ухвалила висловити мені подяку з занесенням до протоколу. І хоч грошей під той час на біжучому рахунку в державному банку було вже небагато, бо за червень місяць були витрачені, окрім біжучих видатків, на ріжні спеціяльні потреби Ц. Ради дуже великі суми (організація власної друкарні, посилка делегацій до Петербургу до Тимчасового Уряду і т. и.), але фінансові здобутки дня Нац. Фонду, поруч того, що були сами з себе вельми значні, мали ще й те велике значіння, що прийшли в той саме час, коли Ц. Рада, розвинувши вже широко свою діяльність, їх найбільше потрібувала.

Тим часом з 1-го липня вже почав функціонувати Ґенеральний Секретаріят фінансових справ, і перший секретар його Христофор Барановський перейняв на себе і функції скарбника Ц. Ради, яким перше до 20-х чисел червня був В. Коваль, а по його зреченні було призначено мене. Але фактично справ скарбника Ц. Ради В. Коваль мені не встиг передати, й всі його справи безпосередньо поступили до п. Хр. Барановського. Тоді ж зараз і я ознайомила його з грошевими справами дня Нац. Фонду, передавши до бухгальтерії Ради, де вже працювали кілька платних урядовців, з бухгальтером п. Лютим на чолі, й все діловодство Нац. Фонду.

Невдовзі я виїхала на село до своїх рідних на Чернигівщину й там цілий місяць відпочивала після 3-хмісячної найтяжчої, яку зазнала праці — праці в Ц. Раді, де я що-дня з раннього рана до пізнього вечора, а іноді й ночі висиджувала над тяжкою працею організаційною, а далі — біля ріжних підрахунків і справоздань.

Коли в серпні місяці я повернулася до Київа, Ґенеральним Секретаріятом справ фінансових заправляв вже не Хр. Барановський, а проф. М. Туган-Барановський. Справу фінансового становища Ц. Ради я все ще почувала собі близькою й тому зараз же пішла до нового Ґенерального Секретаря. Коли я розмовляла з ним про справи Нац. Фонду й про потребу, на мою думку, тепер, коли

вже є правдивий господар справ фінансових — Ґенеральний Секретаріят, обрахувати й впорядкувати й ті кошти, що впливали безпосередньо до каси Ц. Ради, через бухгальтерію до утворення Ґенерального Секретаріяту, — то п. Міністер Фінансів дивився на мене такими здивованими очима, що було ясно, як далеко його думка від цієї, такої чужої, дрібної, як тепер вже йому очевидно здавалося, справи. Він, правда, визнав потребу впорядкувати цю справу, але... — „есть стільки справ державного маштабу," сказав він мені на прощання. Центральна Рада перебірала вже повноту влади на Україні й Міністер Фінансів плянував бюджет уже на десятки чи й сотки мілійонів, а не якісь сотки тисяч.

На цьому моя активна діяльність в Ц. Раді закінчилася. На мене спала нова праця. Мене було поставлено на чолі Комітету, який було утворено при Т-ві допомоги населенню України, що постраждало від війни, і якому було передано всі допомогові інституції „Земгора" й „Татіянівського Комітету". Треба було налагодити справу 23-х дитячих захистків та ще в таких умовах життя, коли правильних сталих асигнувань на утримання захистків не було, й кожну копійку треба було виривати з державної скарбниці.

УЛЯНА КРАВЧЕНКО.

Ранок.

Тіни щезають, і місяць блідніє,
І ясная смуга край неба красить,
Хмари у блеску сріблятся, жевріють...
Заграва огнем запалала.. горить!

Повінь світляна на небі кріпшає,
Чаром жемчужним перлиться роса,
Світло каскадами ллється... сливає,
Вповні являється Сонце-Краса!

Сонце-Прасило! О, Сонце святе!
Світлом осяй нам наші шляхи,
В серці до волі любов розпали,
Сили додай нам дійти до мети!

Сонце промінне! О, Сонце святе!
Ти жерело є, ти радість життя!
Погляд ласкавий і на нас зверни,
В теплі хай сіють нам наші лани.

Ти, що в простори у безмежний світ
Міць животворну промінням несеш,
І Україну з тіней нам двигни,
Творчу міць Світла подай Їй, зішли!...

Наталя Королева

ПОКУТА.

Дон Алонсо Гомес, нотар, неохоче приправлявся до подорожі.

Ну ж! І треба було зизоокому фармерові з того треклятого підгірського хутора надуматись вмірати в таку холодну ніч! Прожив за-малим не сто років, а тільки тепер, у цю негоду, згадав про свою останню волю. Сказано: осли ці наварці. Осли, й навіть далеко гірш за ослів! Бо ж осли принаймні тебе тягають, а зза цих гашпидів сам тягайся десь по узгіррях в холодюку, замість сидіти у теплій фонді* „Del Gallo“ за шклянкою вина в приємнім товаристві, умовленім ще з-позавчора...

Дон Алонсо злісно шарпнув теплий плащ, таким рухом вирвав з рук старої служниці потрібне причандалля, ніби вона й за ціну свого життя не віддала б добровільно нотарського саку, — й вийшов на двір, дзвінко хряпнувши дверима. Перед ганком слуга тримав окульбаченого мула.

Нотар люто поглянув на небо.

Зловісний вечір похмуро чавив своїми сивими грудьми одубілу землю. Не треба бути пророком, щоб вгадати, як ось-ось скріз буде чорна пітьма, „мов у серці грішника“. А потім — ну, звичайно! — притисне холод, або: чому й ні?! — подме вітер, й зніме холодний, мокрий сніг... Або ще, — та люципер зрештою знає, що ще буде!.

Дон Алонсо важко зітхнув, почув себе остаточно переможеним стихією та обовязками й на побажання слуги:

— Їдьте з Богом, ваша милість! —

відповів придушеним голосом зо всією силою досади, що клекотіла в його серці:

— Еге, з Богом!.. З самим сатаною, напевне! Бог навряд чи схоче в таку годину виглянути з раю.

Проїхавши кілька вузеньких містечкових вуличок, здалеку вгледів ясно освітлені вікна фонди: вони принадно підморгували до нього. Нотар спинив мула. Звабленний уявленим затишком, хвильку повагався, але потім рішучо вистрибнув з сідла. Припнув тварину під кривою вивіскою корчми й твердим кроком вступив у салю „підкріпитись перед подорожжу, котра може тревати й до другого Пришестя“. Заздрість залила його серце. На покутті, перед столом, де збірались найповажніщі гости, аптекар уже розпо-

*) Фонда — шинок, корчма.

відав якусь цікаву пригоду, показуючи „в лицях“ дотепні деталі. Суддя за столом заходився безжурним сміхом. У інших сміх також іскрився в очах. „А ти — їдь, їдь, їдь з чортом, у чорну мряку!.. А бодай би ти здох ще маленьким“! — з повного серця побажав нотар своїому конаючому клієнтові, й смутний сів до столу. Не тільки аптекареві чи судді, — цього вечора заздрив навіть жебравому, босому капуцинові, що он примостився при самому вогні й приймав з рук господині миску за мискою.

— Чи ж може якась земна тварина поглинути більш за капуцина? — нарешті видушив з своєї горлянки дон Алонсо імровізований вірш.

Але жарт не знайшов зрозуміння.

— Нехай собі їсть на здоровлячко, бідаха! — простосердо відповіла кругловида, мов яблучко, господиня фонди, приглажуючи кучері „patillas“, немов намальовані чорною барвою на рожевих скронях. А сказавши, враз втопила блискучі очі в суддю й нашорошила свої вушка на його повідання.

І чого? Нема ж що, власне, й слухати: звичайна нуднюща пригода з судової практики й звичайно, нудно переказана, як і все, що оповідає той суддя. Та й дотепи аптекареві — старіщі за стерту монету. А господи я, донья Санчіка, хіба ж вона має хоч трохи серця до людини, котра от так — ні сіло ні впало, — мусить їхати серед глупої ночі в далеку дорогу, при такім холоді задля кожного зизоокого йолопа, що навіт не вміє, як слід умерти!?

Нотар насупився, мов темна хмара, що оповила небо за фондою, вихилив один по одному три кухлі й почав збіратись до відходу. Його затримали. Але ж тому, що тільки тепер звернули на нього увагу, він з-нехочу коротко й ображено розповів про мету й напрям своєї подорожі. І замість бодай крихотки людяного спочуття, у відповідь почув цілком дурну суддеву сентенцію:

— Почот її величности, пані Смерти, мусить складатись щонайменше з чотирьох осіб: попа, нотаря, грабаря та... хоч старих мар.

Санчіка голосно засміялась. Чого?.. Чого реготати від кожної незугарної дурниці?!. А тут ще й капуцин, напхавши, нарешті, свою бездонну пельку, почав чіплятись, щоб нотар купив на дорогу чудодійний образок, котрий має захоронити його від всякої небезпеки та лихої сили. Дон Алонсо пообіцяв услужливому „фратрові“ — „протягти пятки крізь горлянку“, коли він ту ж мить не вступиться йому з дороги, й вийшов на двір.

Споночіло. Нотар мов пірнув у власний каламар, що теліпався на ремінцях біля його подорожнього пасу. А ледве вмовстився в сідлі, помітив, як вже й справді падає мокрий сніжок, з лукавою ласкавістю прилипаючи до його обличча.

— І це — Еспанія! — лютився подорожній. — Хотів би я знати, який злосин дозволив собі дати назву найкрасніщого краю цій злочестивій Наваррі?!

З досади що сили цьвохнув мула бичем. Ошарашений мул зробив кілька скоків і спіткнувся на камінь. З ляку перед новим ударом очі йому стали зизом, він збив свій крок праворуч, й подався в несподіваному напрямі. Дон Алонсо довго не міг зоріенту-

ватись в гірських стежках, аж поки — здалось йому — не виїхав, нарешті, на знайому дорогу. Вже давно б час бути й на місці, а ще й досі не проминув каплички з червоного каменю. Тепер вже вона буде ось-ось, а від неї близько, все в долинку, з гори.

Давно падав густий, лапатий сніг. Минала хвиля за хвилею, а капличку немов хтось украв. Дорога й далі все йде вгору. Це ясно чути їздцеві з позиції кульбаки, хоча й не видко нічого очима. Бо ж той сніг!.. Він уперто вирішив поховати під собою увесь цей, нотареві осоружний, край!

Вже давно минула й згадка про теплину, що увійшла була в тіло з вином. Руки здубіли й нема змоги керувати мулом. Та й навіщо? Звісно бо: в дорозі та ще в ночі кожен осел мудріщий за того, хто на ньому сидить. І ясно, що коли б не маніжив його бичем на початку дороги, вже давно був би у фармаровій хаті. Що ж зідрати з того зизоокого за всі пережиті прикрости, коли він ще не одубів? — намагався вирахувати нотар, безпомічно коливаючись в сідлі.

Раптом мул став, немов заклинився в щілину між камінням. Все його тіло дрібно затремтіло і, як хитання посудини передається налитій у неї воді, затрусив трястям і їздця. Дон Алонсо ледве встиг розтулити рота, щоб гукнути на мула, як мокра хустка міцно затягла йому уста, а шаршаві пальці зручно скручували йому руки за спиною. На думку: — „Що це?“ — почув відповідь:

— Гроші, hombre*! А — ні, то швидче молись Богу!

Заблискало тьмяне світло „карлістської“ ліхтарні, видющої лише одним з чотирьох боків, й показало нотареві три, давно вже неголені, обличча. Пять метких рук (одна міцно тримала за вуздечку мула), вправлених, мов у добрих гитаристів, швидко й майстерно обмацували кожну точку його тіла. Ось його гаманець, ось пулярес, каламар, ніж. Ось і окуляри. Бідолашні: не були в золотій оправі й тепер забрязчали об камінь!

Зустрічні порахували нотареве майно й лишились явно невдоволені. Трохи увільнили хустку, щоб міг говорити.

— Але — тихо! Не галасуй, як Галего,** що розвозить воду, — попередили його. — Відповідай, як вихований „кастильський кабалеро“, ясно, коротко й чемно: куди сховав гроші, perro?***

— Не маю більше грошей при собі. Я саме по гроші їхав. Я — нотар.

— Нотар, чи альгвазил,**** одна вам — кастильським собакам — ціна!.. Злазь!

Обшукали ще раз і для певности роздягли до сорочки. Грошей, справді, не було, крім вже порахованих.

— Погладь його по карку, щоб удруге не забував брати в подорож гроші. Зза таких голодранців тільки дурно марнують час порядні люде!.

Що було далі — дон Алонсо не памятав. Тільки лишилась

*) Чоловіче.

**) Галего — мешканець провінції Галісія, найвбогіщій в Еспанії. Звичайно заробляють на життя найтяжчою працею.

***) Псисько, собацюго.

****) Поліцай, жандар.

згадка, що раптом відчув під головою щось надто тверде, й мабуть те почуття відбило йому память. Прийшов до тями з холоду. Розплющив очі й протяжно ойкнув.

Блідо-сіре небо розвиднювалось над засипаною снігом невідомою йому країною. Хотів поворухнутись, але — даремно: члени не тільки задубіли, а й набрякли від мотузів. Не було як навіть струсити з себе снігу, що лежав на ньому чималою периною.

І зненацька углядів, як з боку наближається до нього постать людини. Затремтів, згадавши грабіжників. Але — на одну лише мить. Було вже все байдуже. Навіть ліпше, коли б остаточно добили. А все ж таки, хоч і цілком несподівано для себе, промовив у голос:

— Madre Santissima!* Прийми мою грішну душу, — й заплющив очі.

Минуло з хвилину. Довкола стояла повна тиша гір. Ніхто його не чіпав, ніхто не вбивав. Тоді напів-розплющив очі

За кілька кроків від нього дуже повільно, немов не йшов, а плив — патер у церковних ризах. Дон-Алонсо труснув головою. Це ж той образок, що пропонував йому ненажерливий капуцин у фонді „Del Gallo". Це вже йому ввижається перед смертю!..

Та що більше він вдивлявся, тим більш переконувався, що бачить річі дійсні. І не те видавалося дивним; відкіля міг узятись поміж цих скель панотець в церковному зодязі? але ж — що самий той зодяг був цілком незвичайної блідо-блакитної барви. Чомусь це дуже вразило нотаря, бо ніколи раніш не доводилось йому бачити на патерах такого кольору риз.

А патер тримав у руках прозорий золотий келих, неначе з позолоченого кришталю, й уже підступив до купи снігу, що напів-сховала дон Алонсо. Поставивши на білий від снігової накривки камінь свій келих, патер мовчки схилився над нотарем. Одним рухом немов здув з пограбованого сніг, і розвязав мотузи; випростав захололе тіло й огорнув його мулячою попоною, що покинули грабіжники. Тоді перехрестив, помолився і, піднесши до нотаревих уст келиха, білою, мов восковою, рукою виняв Святу Гостію й запричастив його.

Тільки тепер як слід отямився нотар. А очунявши, збагнув, що патер промовляє до нього не латинською формулою, але ж чистою кастильською мовою:

— Не на смерть причащаю тебе, а на життя.

Дон Алонсо проковтнув Гостію. З нею до нього увійшло тепло й сила. Він підвівся й зручно сів. Патер все ще стояв над ним. Мав безвиразно-спокійне обличча, як у мармурових статуй, що прикрашають королівські гробниці.

І знов здивувався дон Алонсо: на панотцеві не було жадної теплої одежі, але, видимо, він ні трохи не відчував холоду. Мимохить нотар помислив:

— Таки ж ввижається мені!.. А може я — вже мертвий і бачу мертвого?

А патер тихо хитає головою:

---

*) Мати Пресвята.

— Ні, сину. Це вже дуже давно минуло, як я був мертвий. Тепер вже від довшого часу я — живий. Бо ж сказано: „Non mortui laudabunt, Domine, sed nos gui vivimus benedicimus Domino*.

— Що мовиш, святий падре?! Як це: був мертвий, а тепер живий?

— Так сину, як от і ти. Ти ж бо гадав, що ти — живий. А ти був мертвий. Ходім. Про це подумаєш дома. А тепер зіпрись на мене: я виведу тебе на шлях.

По недовгій ході нотар побачив невеличке село. Оглянувся: патера вже не було. З зусиллям додибав до першої хатини й поклепав у шибу. Віконце відтулилось, але, лиш сказав він перше слово, так само швидко воно затулилось. Клепав до другої, до третьої хати. Однаково: його вислухували мовчки й мовчки зачиняли перед ним двері. В четвертій хаті не стара й дуже лагідного вигляду жінка, що так спочутливо поставилась до напів-голого пограбованого, зачувши його мову й згадку про „Блакитного падре“, з таким виглядом відкинула ногою його попону, ніби струсила з своєї ноги огруйного гада. В пятій хаті дід, засуваючи вікно, захрестив його, неначе перед нечистою силою.

Нотар все далі посувався попід хатами й стукав до кожної. Нарешті, таки знайшлась милосердна душа. Мало не столітня бабуся, побачивши збезсилілого роздягненого подорожнього, нічого не питаючи, помогла йому увійти в сіни. Але ж, коли втягла нотаря в хату й він промовив перше слово, стару вхопив за руку її дідусь.

— Що ж це ти наробила?! — скрикнув у розпуці, завівши бабу до другої кімнати. — Що ж бо ти наробила?! Це ж — кастильянець!

— А що ж маємо чинити, діду?! Ми ж бо — не маври й не жиди нехрещені, — сперечалась бабуся. — Як же покинути на дворі нещасливу людину в таку негоду?!

Дідусь, поважний і сухий, мов оливковий пень, пересунув цигару й другий куток рота.

— Гм... людину... Звісно, ніби й людина, — хвилюючись хапав він думку, що важко формувалась у його стурбованій голові, — Звісно, коли голий, то й кастильянець виглядає на людину... А от скаже тільки слово, — то вже й нема помилки. Сама ж чула, як промовив „si“.** Гадюче кодло! Не мовить, як хрещений, а тільки сичить гадюкою. Не дурно ж Господь позначив їх гадючою мовою!..

Старі стояли одно проти одного, не знаючи, що тепер казати. Але стогін побитого покликав їх до тями.

— Хто вас привів сюди, пане? — з трівогою запитав дідусь.

— Добрий падре... в блакитних ризах... — відповів нотар.

Обоє старих остовпіли. За мить вони впали навколюшки перед образом, не зважаючи більш на непроханого гостя..

Першій підвівся дід. Украяв велику скибу хліба, ткнув у руку нотареві й обережно вивів його на двір:

---

*) „Не мертві хвалитимуть Господа, але ми, що живемо, благословитимем Господа“.

**) „Si“-так; кастильянці вимовляють „с“ троха як би з призвуком „ш“.

— Он там, за горбочком, біля каштану живе альґвазил. Ідіть туди, пане, він дасть собі з вами раду...

Повернувши до хати, швидко одягся й звернувся до баби, що ще лежала ниць перед образом Мадонни:

— Замкни, стара. Піду до пан отця. Нехай посвятить хату. Та не вбивайся так: може Господь милосердний якось змилується, бо згрішили ми невільно, не знаючи..

* * *

Далеко широко не було таємницею, чого саме блукає в горах „Блакитний Падре".

Люде инколи бачили його тінь у ріжних місцях поміж скель і з роду в рід переказували, за що покутує цей панотець, котрий „довершив гріх проти Духа Святого".

Сталось це давно, ще як Буонапарте з безбожним військом своїм, мов кара Божа, насунув був на Еспанію. І саме тут, у цім селищі тодішній парох пожалів напівзмерзлого французького жовніра. Взяв його до себе, доглядав, лікував. А як той вже видужав, дав йому грошей на дорогу й виправив додому — на Корсику. От за те й карається він тяжкою посмертною покутою, бо хоча й сказано в Святому Письмі: „любіть ворогів ваших", та ж тільки є вороги й вороги. Можна й слід любити особистих ворогів, але ж не годиться вибачати таким, що є ворогами цілого народу. Помагати ж їм — непростимий гріх. Тим більший був гріх Падре, що поміг він ворогові, котрий був ближче по крови еспанцям, як самим французам. Сам Господь бив таких оривком по зашийку, як вони зневажали святе місце й виганяв їх без жалю з храму, взиваючи „кодлом гадючим". То ж не мав так робити й той добрий Падре, що через своє мняке серце переступив закони Божі й тим довершив непростимого гріха, рівного гріху проти Духа Святого. Та милосердя Боже більше за людські прогрішення. І покута „Блакитного Падре" вже підходить до кінця. Раніш бо діди ще бачили його в темно-фіялових, „покутних" ризах: батьки — вже в сіро-блакитних, а теперішні люде бачуть його в світло-блакитних, майже білих. А як побіліють, мов сніг, його ризи, — зникне „Блакитний Падре" з цих гір, бо відлетить його прощена, обілена покутою душа до вічного світла.

Та ж не сміють тутешні люде повторяти панотцевого гріха. Бо не тільки той, хто вчинить, як він, сам заступить його місце, але ж і „Блакитному Падре" буде продовжено його покуту. Як же можна рятувати проклятого кастильянця, цього гадючого виродка, котрий ще часом зве себе братом наварців?!

„Брат"!. Може в цьому й є трохи правди... коли в кастильянців може бути взагалі якась правда! Але ж що з того? Каїн теж був братом Авелеві. Це знає кожен, як знає й те, що за поміч Каїнові й блукає між снігами „Блакитний Падре"...

* * *

Того ж дня місцевий парох посвятив дідову хату. На діда ж і на бабу наложив важку покуту, щоб тим відвернути від них гнів Господень.

К. Гриневичева.

Дивна ніч.

Ще до світа вилетів вихор із свойого гнізда в глибокому Бескиді і лютий, як те голодне вовчище, ганяв по розіграх, по кручах, плаях та дорогах. Десь там із Попової обочі струхнув віковічний камінь, на Довбушевім верху звалив старезну ялицю, що ціле своє життя була там зачіплена одним кінцем за мох і скелю, порозмітав до чиста десяток, як не більше, пастуших колиб на Чорногорі.

Мало цього, — кожній смереці по дорозі зірвав із голови білу снігову перемітку з рубцями аж червоними від соняшнього палу, добре, як не пообчимхував черствого від стужі галуззя.

Тільки що вилетів на царинку, як йому навперейми хатчина, така вбога, що мало не гола. Одно віконце в ній, та й те порепане, дверці в латках.

Загуляв вітер по шкалубинах попід лавки, поміж пусті бербениці, залопотів у паперових квітках над богоугодником, зморозив до кости Юру чередара, що там сидів край шибки й стругав ложки з яворини. Ще раз, другий облетів кругом хати й заспівав юнацької у напів розвалених челюстях, відки висів копоть, гей борода у цапа.

Юрина баба стулилася на печі, от як мушка, й заплакала у жменю:

— Ой-га! То раз вітер вимотує душу! Не сила моя, Госпідку! Коли-б хоч чим тепленьким занестися...

— Не гомоніть, бабо, чей надстане! — розважав її Юра. (В хаті ніде нічого..)

Баба замотала головою й запищала ще дужче:

— Коли мені май лекше тоді, Юрчіку, як я галасую...

Обтесав Юра послідну ложку, — дранку на плечі, шапку на вуха, побіг аж над цю ріку, оброслу ледом, як вовною. Осторонь, почерез дорогу учителева хата.

— Гафіє, гей! Відбери ложки!

Вийшла сама паня, дала мисчину борошна.

— Гладкі твої ложки, Юро, погожі!

Почерленів хлопчук на радощах, біжить ід'хаті! А вітер щораз за дранку скубле, праворуч, ліворуч. Погерцював, скрутився як змій, пропав, — ні, он він знов, той сам, під стропом снігу дише...

Проміряв Юра ще одну, другу кучугуру, тільки б уже в хату, ватерку розкласти під стиранку, біленьку, коли як не виско-

чить із завалищ лукаве вітрисько, ще буйнійше, ніби стокриле, — як не понесе муку світами!

Ні пилинки не осталося. Вилизав чисто.

Небо затягнулося сумерком, тільки над головою Юри моргала купка зірок. Йшов вечір, але який вечір! Вітер гнав сніг та Юрину муку, сипав мрич, як із курильниці, за смереками торчали чорні тіни...

Постояв Юра, ніби хмільний, а далі поправив кучму, окутався тугійше, заковязлі руки в кишені й гайда! Здогоняє вітер.

— Віддай, неситий, кажу тобі по доброму!

Але вітер де-де!

Нічого не подієш! Треба йти до відьми Хими на Сикитуру. Вона знає всі вітри нарівні з опришками, громів не боїться, з веселкою говорить.

— Бабусю Химо, пустіть!

Хтось майнув за жовтою шибкою, заблимала хило свічечка.

— Чого тобі, Юро, а?

Оповів задиханий, що й як.

Хима оперла на руці бороду з морщинами на одну нитку і таке оповіла Юрі:

— Заки наважиш яке діло, зроби кому будь стрічному добро! Хоч маленьке, хоч таке, що другий посміється. Ось і тепер, — виміркуй що пригоже! А вітер, той самий лютий, північний, сидить зимою у Сліпому Яру, де торік опришки обдерли міняйла волоцюгу. Йди просто туди, а як здійметься свист довкола тебе, скажи йому, вітрові, що тебе посилає Хима з Сикитури, та сама, що як він сорочку латав, держала один рубець!

Побачиш, не йно дасть тобі всю муку, ще й наддасть!

Йде Юра, дорогу знає, ні трохи йому не банно. Коли глянь! над стежкою голий гліг у три прутики, — кожним прутом в иншу сторону клонить. Скрипить, тужить гліг, аж у Юри під серцем ссе.

Зупинився, висмикнув гарасівку з ковніра сорочки, обвязав нею всі три прутики, щоби в купці стало їм лекше жити.

Добре діло, маленьке, аж смішне. Зате до серця Юри приплила ніби тепла, весняна струя, у якій видно небо.

Далеко до Сліпого Яру, далеко! Над світом схилилася вже глибока північ, коли знеможений, оголомшений і голодний Юра станув над урвищем, кудою літком овеча стежка сходила у Сліпий Яр.

Подумав, як йому туди зійти по ожеледи, коли внизу, під самітним дубом побачив дідугана зі зеленою плісню у кожній вижолобині грізного обличча. Борода з шафірових ледяних скапів падала йому аж на стопи. На дідові була ледяна сорочка до колін. пояс із гилля змерзлої скорушини. Гу, якою стужею віяло від дідугана!

Він зігнувся саме, щоби зняти з ніг онучі, позіхнув і.. сколихнулися бори, зашурхотіла по своїх норах лісова твар, а Юра від удару воздуха упав над самим збочем яру та так уже й остав. З глибин скелі, саме під Юрою озвалися громові чиїсь голоси, а відгук, як повінь, пірвав їх далеко в Бескид.

— Розказуй, вітре: пора кидати наш сон?

О, як проймаюче нісся дзвін металевих панцирів, брязкіт оружжа й оклики, якими приспані в скелях велитні будили один одного!

А вітер розвів руки з корчавими пальцями, тряс сивою головою з зірками моху у жмутах волосся:

— Не час, не час! Ще люди торгують споневіряною ненькою, а могили борців чорніють забуті по гуляйполях. Муравою заросли стежки і хрести звалилися в хабуз. Не час, не час!

Ніби грім покотився по склонах гір, так брязкіт мечів і шеломів, дзвін панцирів та копій: бескидські лицарі клалися на свої узголовя з опоки, ждати нового покоління.

Стихло, — ще тільки раз постелила зітхненням лісова гуща і з гильок посипалися ледяні сльози.

І був би Юра вернув мовчки, відки прийшов з терням у серці від стиду, коли-б не вигрібущий погляд старугана. Пригадав усе і бадьоро поздоровив його:

— Миром, діду, як дужі? Мене посилає тут стара Хима зі Сикитури. Віддайте мою муку, будь ласка, — ви взяли її у мене коло церкви на Зеленім Куті.

— Хто такий зі Сикитури, а? — дивувався дід.

— А Хима, що як ви сорочку латали, держала за рубець.

— Ге-ге-ге! — реготався дід, аж земля дрожала. — Крутії ви, крутії, ти і твоя Хима! Проте бери свою муку, нехай що зі снігом і натинням, та паляниці будуть! А тут оріхи, що вивірка настарала, зерно, що хомяк приніс... Давай бесаги, гей!

Бесагів не було, Юра скинув свитину та униз.

— Ось тобі в дорогу мій кінь, що найвеселіший! — жартливо гукав дід і швирнув ід'ньому ялинкою, видертою в яру. До верховіття привязав добре навантажену й завузлену Юрину дранку.

Тепер підніс жахливі ручища над головою у зірках моху та шпильках ялиць і закликав:

— Проступіться гори, хмари, най сонечко сходить!

Зовсім, як у пісні.

Метко сів Юра на свойого зеленого коня, погнали стрімголов! То майнув верх в імлі, а над ним гладкий серп місяця, то зачорніло несамовите провалля і щезло, або ріка, голуба, як дівоцька бинда, залисніла між дебрами й згасла.

Це була подорож!

Серце мліло від цього бурхливого лету і з рамен чередара ніби виростали крила, лопотливі, гей у кречета.

Рання заграва червоною стрічкою облетіла схід неба, коли Юра, не спиняючися ні на хвилину у своїй величавій подорожі, станув перед латаними дверми своєї хижі край потока.

Перше, ніж увійшли туди, він кріпко вгрузнув у сніг перед порогом, зняв шапку, а тоді глянув в округ на цю мраками сповиту землю і прошепотів з чуттям:

— Не обманю я твоєї віри, рідна, ні! І по юдин гріш руки не простягну, хоч який я убогий! А коли стріну опущену всіми могилу борця, що до неї стежок не видно, оберу з буряну, калиною

закосичу і спомяну цю дорогу кров, що тобою, земле, протікає. Тоді скорше побачу приспаних лицарів, як поженуть по вічну побіду!

Поміж нічні хмари заблестів саме ясний вирізок поранного неба. Це глядів на Юру чередара сам Бог, отулений в світло.

Марія Крушельницька.

НОВА ЖІНКА.

Тип „нової“ жінки або „новий“ тип жінки!.. Ви побачите його на кожнім кроці.. Струнка, неначе з усіх боків обтесана посать, суконка вище колін, а волосся обовязково підстрижене... Підстрижка ця говорить нам, чи тип ще хоч трошки схиляється на сторону „старої“ жінки — тоді волосся довше, дбайливо фризієром покручене й уложене; в противному разі підстрижка зовсім коротенька й зовсім по хлопячому: в неладі... Хід, поведення, так у товаристві, як і на вулиці, вповні хлопяче; часто густо з папіроскою в нарумянених устах біжить таке „хлопчище“ байдужне, чи це подобається кому, чи ні? Це ж тип „нової“ жінки, що здобула собі рівноправність з чоловіками й намагається ту свою рівноправність показати на зверх, своїм виглядом, своїм поведенням. Та ні, не тільки виглядом та поведенням тип цей ріжниться від недавних поважних-статочних жінок. Рівноправність із чоловіками домагається від жінки самостійної праці на шматок хліба, на прожиток... і вона відповідає цьому завданню.

Пішла боротьба за здобування того хліба, за здобування незалежности матеріяльної.. Цей „новий“ тип жінки хоче на всій лінії перемогти. Раз визволившися з ярма, хоче вповні зажити вільно й свобідно. „Нова“ жінка знає свою моральну й матеріяльну вартість; вона нарівні з чоловіком стає до праці для вдержання родини й не рідко навіть тільки сама жінка своєю працею заробляє на прожиток родини, коли її чоловік такої праці знайти не може.. Жінка — головою родини, аж смішно, ну й дивно, та це не казка, тільки правда. Жінка перестала бути залежна від того, чи знайдеться хтось, хто подасть їй руку, хто схоче впровадити її в свій дім і дозволить великодушно займатися в тому домі всякою роботою, тримати все в ладі й порядку і що раз слухати докорів: що нічого не вміє, нічого не знає, до нічого не здібна... Та коли б тільки те...

Жінка, що має свій хліб у руках, може свобідно рішати про свою долю, бо вона не є й не буде нікому тягарем.

Та ба, по правді цей тип „нової“ жінки то покищо рідка-рідрість — його майже нема... „Хлопчище“ підстрижене на лад мужчин, хоч і працює самостійно й могло б бути незалежне, не все вміє й хоче ту свою самостійність і незалежність цінити, як слід. Це не так вина одиниць, як радше вина нашої жіночої вдачі, що

бере все поверховно. Рівноправність, самостійність, визволення з дотеперішних пут пересуду, гнету в житті родинному й суспільному — ми показуємо на зовні ексцентричним вбранням, засвобідним поведенням на вулиці, і т. п, а в душі? Нехай це нікого не гнівае, бо це правда з малими виїмками. Наші самостійні, забезпечені „нові" типи жінок так часто на взір своїх поневолених, пересудних мамів, раді кожної хвилини зректися своєї самостійности, не користуючись навіть своєю рівноправністю, не вибирають, тільки дають себе вибирати, на старий лад... Мами дивляться на ту появу сьогоднішнього жіноцтва із завистю в душі. Не одна відважніща йде слідом доньок... це ж так легко, так свобідно, не йде стільки дорогого часу на причіску, а скільки заощаджується на матерії.. А як то справді добре, коли обоє, чоловік і жінка працюють і заробляють гроші — жінчиної праці в хаті й так не видно, а де ще є прислуга, то вона й непотрібна... Та скільки тих мамів було б не вязало собі світа, коли б за їх молодости, можна було, значить коли б це було в звичаю працювати на себе, як сьогодні, й жити самостійно, без стягання на себе насміхів і лихої слави...

Тим мамам аж дивно, що ще сьогодні ті, що обговорюють статистику населення, жаліють над долею жінок, що мусять жити не віддані, бо мужчин є менше., Яке ж це лихо сьогодні, коли жінка є рівноправна й рівновартна одиниця, що може знайти працю на прожиток для себе й нікому тягарем не стане?!.

Тип „нової" жінки, що протиставиться усім пересудам, не лякається самоти, не лякається одиноко жити, бо праця громадянська, в користь загалу жіноцтва, по-при працю на хліб, буде її ціллю.

Цей „новий" тип жінки — це здобуток останніх часів — часів воєнних і повоєнних не тільки в нас. Світова війна, що ще не зовсім прогомоніла, витворила цей тип скрізь там, де жінки мусіли заступати мужчин, які пішли в поле із зброєю в руках... Війна приспішила визволення жінки у багатьох народів, але так у них, як і в нас, треба ще чимало праці, щоб жіноцтво відповіло своїому завданню і здобуло собі належну пошану і признання. Цей „новий" тип, чи тип „нової" жінки, це поки-що проект, або нарис, прийдеться багато ще вчитися, багато студіювати, щ б вий шла скінчена праця. А перед нами, українками, ця праця дуже велика. Ми маємо цілі кадри жіноцтва мало освіченого, а ще більше зовсім неосвіченого; але те жіноцтво має очі і уха й питому жіночу властивість наслідування... Воно йде навмання, і серед найнижчих низів твориться той „новий" тип, „нова" жінка, що на силу визволюється з давнього гнету, але попадає в ріжні конфлікти, з яких власними силами не висвободиться, і той тип „нової" жінки подобає на чудовище гідне сміху. Не даймо ж зневажати тих, що з браку освіти блукають, змалюймо перед їх очима тип справжньої одиниці, що розуміє свою вартість, як людина і як жінка, що по-при всі нові гасла, нові ідеї жінкою-душею свого народа остати повинна!

Жінка, душею свого народу... Як не багато зпоміж нас розуміє значіння тих слів, та сказати щиро, для загалу нашого жі-

ноцтва досі ці слова були пустим звуком, фразою без ніякого значіння. І сьогодні, коли ми призадумаємося над тим „новим“ типом сучасної жінки, ми не можемо не звернути уваги на цю необхідну рису характеру жінки у всіх народів, тільки на жаль не у нашого жіноцтва — на почуття патріотизму, любов до свого народу, готовність пожертвування усім найдорожчим, не виключаючи власного життя...

Ми задовго жили поневолені, нас відсували все на другий плян, ніхто не дбав про наше виховання, нашу освіту, ніхто не сталив наших характерів,. Тут і там зявлялися світлі одиниці, що своєю вродженою силою, своїм огненним словом розбуджували нас із твердого сну, роздували іскру любови до свойого народу, та одиниць було мало, іскра спалахнула і згасла, а загал жіноцтва ріс і потопав в забутті, знаючи тільки свої особисті терпіння, особисті бажання,. Чи ж дивно, що довоєнна жінка так мало причинилася до здійснення нашого ідеалу? Чи ті жінки. що тремтіли за здоровля і життя своїх чоловіків, синів, батьків і братів і залягали юрбами усякі канцелярії і молили та просили, щоб їм не забирати тих невідступних товаришів їх життя, їх одиноку „підпору“ — в ряди борців за волю — були тим чинником, що додавав сил і відваги, чи навпаки? Чи може ті, що ховали здорових мужчин по всяких дірах і норах, щоб відтягти їх від сповнення свого обовязку супроти своєї батьківщини, того ідеалу усіх народів?!.. Правда і в нас були геройки, що промініяли теплу, захисну хату на невигоди в окопах, але це були краплини в морі... А загал?.. Та ні, не моя річ вичисляти тут провини, показувати хиби, я згадала те свіже ще у нашій памяті, щоб показати тим творцям „нових“ типів жінок, чи „нових“ жінок на цю щілину у нашому характері, на брак патріотизму, не того патріотизму на словах, а того глибокого почування, що ніякі злидні, ніяка заверуха не вирве з душі.

Новий тип, відродженої, вільної жінки, що працею своїх рук здобуває собі і своїм дітям можність життя, не злякається матеріяльної нужди. Свою освіту, своє знання й усе своє життя віддасть для добра загалу в імя великої ідеї відродження нації!

І тим то наші очі із завистю звертаються на той новий тип, легкий, бадьорий, що зверхній свій вигляд уподобнює до вигляду мужчин, тільки, щоб це діялося не для того, щоб тим висказувати свою рівність зовнішню, бо це ж злуда; не для того, щоб для якоїсь незрозумілої причини, затерти свою жіночість — бо й це злуда — а для того, щоб визбутися „старих пересудів“ і як відроджена, відновлена, рівноправна, самостійна одиниця, стати до праці поруч чоловіків і тим задокументувати свою рівність! Оце є наш ідеал, наш новий тип жінки, „нова“ жінка. Усе жіноцтво без ріжниці, і ті на верхах і ті, що задивляються на ті верхи, одним бажанням повинні сповити свої душі, дорівняти чоловікам не виглядом, не хибами, але силою, витревалістю, зрозумінням нашого завдання стати гідною таваришкою у життєвій мандрівці, піддержати його, не дати схитнутися, коли ходить про добро народу, стати йому прикладом і виховати чесне, характерне покоління. Оце тип „нової“ жінки, що здійснить наш великий ідеал!..

Ольга Олександра Дучимінська.

Сумний Христос.

(З циклю „Леґенди“).

На роздоріжжю стояв камяний Христос, веселий, воскресший Христос. Проміння довкола Його голови розсипало щастя, а усміхнене обличчя розливало довкола супокій — і всі, що переходили роздоріжжям, кланялися Святому з радістю в душі.

Камяний Христос, одною рукою вказував у простори вічного царства, а другою на серце, у своїх камяних грудях.

Кождому, хто проходив коло Нього, кождому, хто тільки глянув у Його святе, ясне обличчя, кождому ніби вказував — проповідував: через серце до неба, через любов до вічного щастя в небі, а дочасного добра на землі!

І дивну міць мав цей Христос — зі серцем у камяних грудях.

До Його стіп приходили люди по пораду, потіху й бадьорість. Кому в серці загніздився лихий сумнів, а він щиро зітхнув до камяного Христа, дізнавав ласки, розради й супокою душі — сумнів уступав певности.

Кого смуток оповив густим серпанком, а він прийшов до камяного Христа, тому в умі ставало ясно, а в душу спливала тиха радість: відходив радий — від радісного Христа. Кого мучила хороба кволости, та зневіри — цей відходив від камяного Христа повний бадьорости й віри. Ці, які мили землю слізьми перед Христом — відходили з усмішкою на губах, славлячи серце Христове у камяних грудях.

В недільні ранки праносили дівчата квіти і, прикрашуючи Його, співали: „Осанна“, а пташки виспівували вічну хвалу Богові, а людям мир!

Довкола зеленіли поля урожаєм, а чотири доріжки своїми раменами вказували людям шлях на всі чотири сторони світа, що його благословив Христос, одною рукою на серці, а другою вказуючи в країну вічної щасливости.

І довгі роки стояв цей камяний Христос на роздоріжжю — і довгі роки приходили товпи до Нього в усякі хвилі свойого життя.

II.

Та посіяв чорний бог зілля смутку й зла на землю. Люди одурманені попали в трівогу, ходили один за одним в безладі й безраді, йдучи перед себе без ціли, застрашені й непевні. Велика неміч опанувала всіх, усі серця трівожно билися в прочуванню чогось страшного, в передчуттю страшного панування чорного бога, в очікуванню жнив посіяного ним насіння.

І забули люди про Христа, про камяного Христа на роздоріжжю. Стояв Христос тепер самітний і забутий. Товпи народа пішого й на конях днями й ночами переїздили по-при Нього, та ніхто не дивився на Святого, ніхто й квіток не приносив — стояв закурений порохами, забутий.

— — — — — — — — —

Довкола камяного Христа закипіло. І закурилися доріжки, що вели в чотири сторони світа. Двома доріжками йшли одні, другими двома другі брати. Стрінулися на роздоріжжю й пролили кров. Потім стихло й опустіло, лишилися тільки малі, чорні могилки на полі, на яких березові хрести простягли свої білі рамена, ніби в просьбі чи в проклоні, а може хотіли б захистити чи перестерегти перед кимось чи чимось. Пташки не співали, добрі люди не ходили білими доріжками, а вро жайні поля почорніли присохлою кровю. Кипіло пекло по святій землі, поміж добрі люди.

— — — — — — — — —

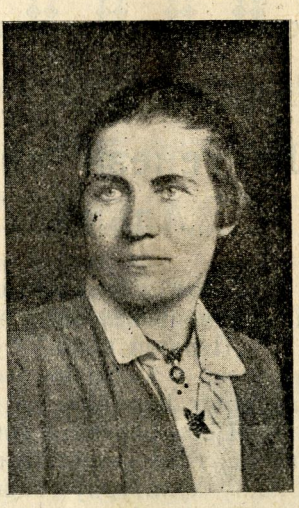

Ольга-Олександра Дучимінська.

По довгім, довгім часі, пронісся знов полями спів пташок, люди й звірята вийшли зі своїх криївок. Настав супокій. Супостат пропав.

І нагадали люди камяного Христа й почали юрбами йти до Нього зі своїм серцем.

Коли прийшли на роздоріжжя, стали здивовані. Христос — веселий, воскресший Христос — похилився. Прикляк на одно коліно, на ньому спер руку, а на ній похилив сумну голову, на якій замість авреолі воскресення був терновий вінок. Другою рукою притис серце в камяних грудях.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Почорнілі поля знов зазеленіли. Доріжки знов показують людям дорогу в світ; білі хрести на могилках почорніли й попадали, могилки зрівнано з землею, память про тих, що в них спочили, поволі губиться. — Пташки знов співають, — тільки сумний Христос не підносить своєї голови, не скидає тернової корони зі своїх скраней Схилив голову й сумує людським горем і людським безсиллям.

Приніс Себе в жертву, воскрес радий, що відкупив люд свій — та люди знов прибили Його на хрест і знов вложили терновий вінок, замість корони слави...

І похилився камяний Христос у великім болю й смутку — на віки похилився — на роздоріжжю, де чотири доріжки простягли рамена в чотири сторони світа.

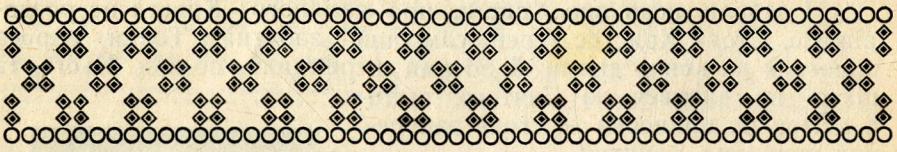

Др. Ірина Величко.

До ґенези видання першого жіночого Альманаха „Перший Вінок".

Сорок літ минає, як заходом Наталії Кобринської й Олени Пчілки появився 1887 р перший жіночий Альманах.

„Перший вінок" був цим „духом революціонером", що будив жіноцтво з віковічного сну й поневолення й кликав жінку на новий шлях боротьби за краще завтра.

Щоби зясувати собі значіння появи першого жіночого видавництва, треба застановитися над питанням, що нового внесло воно в нашу культурну скарбницю!

Стався факт незвичайної ваги. В забутім кутку України заговорила віками поневолена галицька жінка. І своїм жіночим виданням давала ясно й рішучо до зрозуміння, що її терпець уривається, що її невдоволяє дотеперішне становище в суспільности, — що вона людина, яка хоче жити повним економічно-незалежним від мущини життям і черпати з усіх джерел людської думки й знання.

„Перший вінок", — це прояв жіночого питання, яке перша в Галичині піднесла Наталія Кобринська. Це продукт чисто галицький, бо, як слушно замічає Сергій Єфремов: — „жіноча справа на придніпрянській Україні, де жінка мала більше свободи, не потребувала так формірувати, як в Галичині, де українське жіноцтво в інтеліґентному товаристві через усякі впливи переважно польський та німецький заняло було особливе становище, принадне на погляд, образливе по суті; єдиною сферою жіночої діяльности громадянство визнавало семю й пекарню; обовязки жінки й матери". Кодекс жіночої німецької громадянської моралі, який виявлявся в триєдиній формулці „Kinder, Küche und Kirche", знаходив, як бачимо, широке примінення в галицькій суспільности.

Такі назадницькі погляди на жіноцтво витворили бунт у душі Наталії Кобринської, яка під впливом визвольних кличів Михайла Драгоманова „слабий проти сильного", зачала вести боротьбу за права жінки. З початку досить несмілу, щоби не зразити собі відразу більшости жінок, для яких жіноча еманціпація була страшним переворотом у їхніх поняттях.

В цій ціли основує Кобринська в Станиславові 1884 р. перше жіноче товариство з метою піднести просвітний уровень жіноцтва дорогою літератури, яка все є й була вірним образом ясних і темних сторін суспільного ладу, його потреб і недостач.

Мета була, як бачимо, досить скромна, бо Кобринська, як сама до Івана Франка пише, „не хотіла своїх думок ясно виповідати, що прямує до зміни положення жіноцтва, бо це могло б цілу справу в зародку знищити".

В цей 40-літній ювилей першого жіночого видавництва, хай буде мені вільно, для заманіфестування нашої солідарности з першими борцями за жіночі права, декілька жмутків слів кинути до освітлення генези видання цього першого жіночого Альманаха, який у свій час мав епохальне значіння й ще до цього менту не стратив своєї вартости

Невичерпаним джерелом для висвітлення цеї справи є велика переписка Наталї Кобринської з Оленою Пчілкою, Ганною Барвінок, Климентиною Попович-Боярською й другими, а спеціяльно інтересна переписка з 1884—1906 р. р. з Іваном Франком, з яким Н. Кобринська піддержувала літературно-громадські звязки.

Наталія Кобринська зі своєю секретаркою.

Кобринську з Франком вязала довголітня дружба, приязнь, яка базувалася на їхній спільній боротьбі за вселюдські ідеали. В тяжкій праці над проломуванням скали заскорузлости й рутеньства спомагали себе взаїмно й жили рука в руку в передових рядах за права всіх понищених і поневолених.

Жіноче питання, яке становило частину соціялістичного руху, було тою спільною плятформою, на якій зійшлася Н. Кобринська з Іваном Франком. Жіноча еманціпація, за яку боролася Кобринська ціле своє життя, була звісна Франкові, як европейське пи-

тання, як таке, що ,входило в рами загальних, сучасних питань свободи, праці й науки.“ (Лист Франка до Кобринської з дня 9.-6. 1891 р.)

І не дивниця, що Кобринська, як письменниця й „перший борець за права жінки, “знайшла щиру підмогу й піддержку в своїх змаганнях у Франка, цього каміняра соціялізму в Галичині. Франко йшов нераз на стрічу бажанням Кобринської й хотів навіть в часі свойого непорозуміння з редакцією газети „Зоря“ видавати новий часопис, як орган жіночого товариства. (Лист І. Франка до Кобринської з 24.-XII. 1884 р.) Кобринська зі своєї сторони робила всякі старання, щоби переконати жінок, що „нам найвідповіднійше получитися з газетою, з котрої хоть троха моглибисьмо довідатися о праці й боротьбі біжучої хвилі жіноцтва инших країв.“

Але ці заходи Кобринської йшли, мимо найкращої її волі, дуже пиняво й поволі: раз не було комплєту виділу, другий раз пані їздили на тім конику, що „члени з страху перед Франком зачнуть виписуватися з товариства“.

Кобринська цим не дуже журилася, вона була приготована на це, і в листі з дня 28. VII 1885 р. пише до Франка, „най нас буде мало, але все таки буде значити, що галицьке жіноцтво попирає найновійший літературний напрямок і належить до найрадикальнійшої партії в краю“.

І коли до видання цеї газети не дійшло, Кобринська не опускає рук і дальше веде свою працю коло освідомлення жінок, а опираючись на позитивізмі англійця Бокля, пропагує думку, що кожда ініціятива повинна виходити з кругів самих заінтересованих.

І дійсно 2 вересня 1885 р. виділом жіночого товариства ухвалено видавати жіночий альманах — „який має бути у нас першою працею, обясняючою дотеперішне положення жінки в суспільности та її нові стремління“.

Своїм цим здобутком хвалиться Кобринська перед Франком, а він обіцює їй свою поміч — „служити всякими інформаціями і матеріялами, а також безплатно занятися коректою видавництва, (Лист з дня 27. VIII. 1885 р.)

Готовість Франка помагати в виданню „Альманаха“ виявила Кобринська на виділі товариства. Їй було дозволено досягати ради Франка, але під одною умовою, що це має бути тайною виділу.

Маючи за собою ухвалу виділу, Кобринська цілою душею взалася до переведення цього діла, але вже в короткому часі почалися інтриги проти неї. Счинився крик: „Франко небезпечний, — владика не знесе під боком товариства так непевних тенденцій...“, — „нам треба жінок, виховуючих дітей — а не забавляючихся в літературу“ і т. и. (Лист Кобр. до Франка з для 17.-9. 1885 р.)

Отця руйнуюча робота назадницьких елєментів починає підкопувати ініціятивну працю Кобринської. Вона дістає картку від станиславівських дам з завізванням на складку на тацу для Пелеша — „з складки нічого не вийде, а ще місто альманаха вийде таца“, — бідкається Кобринська перед Франком у листі з 16.-12. 1885 р.

Справді так сталося „за гроші, які жіноцтво зачало складати на жіночий альманах куплено чашу для владики Пелеша, яку йому на привіт доручили делєґатки жіночого товариства з заявленням свойого солідаризованння з церквою, а на потвердження того заявили, що справді між ними були непокірні елєменти, але ті виеліменовано й ціль товариства змінено. Характеристичні були тоді слова Пелеша, котрі свідчать про широту поглядів того чоловіка, бо на те, що ціль товариства змінена, сказав: „Шкода, бо оскільки знаю, ціль товариства була гарна“.*

І коли Кобринській здавалося, що справа з альманахом пропала, прийшла поміч з Великої України

Кобринська в свойому наміреному жіночому видавництві не обмежилася була самою Галичиною; вона перша з галицьких жінок навязала була письменні звязки з придніпрянськими письменницями, як з Оленою Пчілкою, Ганною Барвінок, Лесею Українкою, Людмилою Старицькою, Дніпровою Чайкою й другими, щоби, не зважаючи на кордони, взятись спільно до створення жіночої преси.

Великою прихильницею поглядів і думок Кобринської була Олена Пчілка й вона в листі до Кобринської з дня 6.-5. 1885 р. уважає — „ширення жіночої освіти, видавання жіночих праць, обєднання з Україною ділом таким прехорошим таким пожаданим.., яке становиться новим світлом у нашому загально українському життю, в нашій спільній історії“..

І не лише на словах, але й на ділі стала в пригоді Олена Пчілка своїй сестрі галичанці, так у праці, як і в коштах видання.

Услівя Олени Пчілки, яка давала половину накладу, з застереженням, щоби альманах був більшого формату, а саме 12 аркушів друку, й щоби фонетично друкувався, приняла Кобринська й пристосувалася до її жадань.

В цей спосіб коштом і стараннем Олени Пчілки й Наталії Кобринської, двох письменниць і найбільших суспільних робітниць, вийшов 1887 р. перший жіночий альманах,

У цьому виданню українські жінки всіх верств, без згляду на політичні кордони, подали собі руки й спільними зусиллями сплели „Перший вінок“ жіночого визволення, який поклав тверді й фундаментальні основи під жіночу еманціпацію в Галичині.

*) Недруковані спомини Н. Кобринської — Я і питання жіноче.

Леся Українка.

Хто раб? Хто подоланий?
Тільки той,
Хто самохіть несе ярмо неволі...

Лежачим краю рідного немає...

Не поет, хто забуває
Про страшні народа рани,
Щоб собі на вільні руки
Золоті надіть кайдани...

Катерина Чертенко-Костецька.

І. ПЕРУН.

(Чорний бог. Громовик.)

Казка з поганських часів.

Над Київом перелетів хмаролім з блискавицями та громами, загасив вічний огонь, а блискавиця розколола ідола Перуна на половину.

— Видно, недовподоби Перунові деревляний ідол, треба зробити кращий. У нас так багато золота, срібла, заліза й дорогоцінного каміння, добутого при його помочі у війнах, — казали кияне тай взялися до роботи.

Коли ідол був готовий, зібралися люде зі всіх сторін. Вони вже заздалегідь нарубали й навезли дров на гору коло Київа, де від непамятних часів стояв бог Перун. Перед ним горів вічний огонь, підтримуваний двома слугами, призначеними князем на один рік. Крім того, кождому було вільно приходити на гору, класти свої дрова на огонь і приносити Перунові жертву.[1]

Днесь плила струя народу з Київа на гору й мовчала, бо боялася прогнівити лютого бога, яким був Перун.

Перед народом йшли три найстарші літами чоловіки міста. Вони несли срібну голову з золотими вусами та вухами й залізні руки. За ними двигали двадцять чотири чорновбрані молодці на своїх раменах дубовий толуб ідола. Майстри поставили толуб на підніжок з чорного граніту, приправили до нього голову й руки. Київський князь вложив у очні ями ідола два червоні рубіни, а на долоню правої руки між зігнені пальці положив круглий камінь, висаджений густо брилянтами, в яких ломалося світло барвою блискавиці. Ідол стояв скінчений.

— Ми призначили молодця Ігоря й дівчину Нобію за слуг Перуна на один рік. Ви обоє відповідаєте за вічний огонь. Скоро він згасне з вашої причини, мусите згоріти на жертвеннику, — сказав князь, запалив вічний огонь і кинув у нього свій смолоскип на знак, що огонь не сміє згаснути.

Марена, богиня смерти й дочка Перуна, сиділа на бічній купі дров. Її тішив страх людей перед її батьком. Вона пригадала собі ту хвилю, в якій була вийшла з ліса перший раз по прогнанню її батька Даждьбогом за гордість у ліси та дебри. Тоді хотіла ввійти межи людей і бути з ними щаслива. Богиня Лада прогнала

[1]) Як всі поганські народи, так і погани українці вірили, що коли огонь спалює жертву, несеться вона димом перед богів, де стає перед ними в своїм первісним виді. Боги їдять ту жертву й прихиляються ласкаво до прохань.

її назад у ліси, бо її постать наносила страх на людей і звірят. З того часу ненавиділа людей, красу й щастя. Де лиш могла, робила людям пакости й перетинала життя дорогим членам їх родин. Тепер дивилася заздрими очима на красу Нобії тай постановила на ній за те мститися.

Батько Нобії був багатий боярин і військовий старшина. Він любив свою дочку одиначку й дякував Даждьбогові, що дав йому таку добру, слухняну дитину, обдарену співом та музикою. Її спів рівнався співові соловейка, гра на гуслах — музиці богів Леля й Полеля.

Всі говорили, що ці боги положили їй в колиску свої золоті гусла.

Коли боярин почув імя дочки, задрожало його серце. Мимоволі протягнув руки, якби хотів обняти свою дитину і охоронити її від нещастя, яке в тій хвилі відчув. Ніхто цього не бачив, лиш Марена. Вискалила свої жовті зуби і махнула косою, яка була зроблена Перуном із стріли Світовида, якою Світовид ранив був його в руку і якою люде убили сарну. Ні Перун, якого називали Чорнобогом, ні Марена не боялися тепер бога Світовида, бо він стояв скаменілий по кістки в землі.

Нарід розійшовся радий, що Перун стояв знов на своїм місці. Виглядав грізно, але величаво.

Нобія обтерла ідола чистим полотенцем, взяла свої гусла, сіла на підніжок, стала грати і співати. Її спів нісся срібними хвилями з гори, обгортав місто і батьківський дім, тепер дім жалоби: її батька постигла смерть в дорозі до дому. Марена перетяла косою струну його життя. Слуги донесли Нобії ту страшну вість, та їй не можна було опустити те місце, де мусіла перебути цілий рік. Другого дня прийшла до неї її горем прибита мати.

— Нобіє, моя дорога дитино! Покинув тебе твій батько, мушу і я тебе покинути, щоб разом з ним ввійти в царство Даждьбога. Та ти не плач, не горюй. Ми обоє, твої батьки, вимолимо у нього дозвіл бути все з тобою невидимо. Попіл наших тіл буде стояти в урнах на стовпах перед нашим домом, тепер твоїм домом. Май все на гадці, що Даждьбог лиш душу принимає в своє царство і то добру душу, а тіло має остати на землі. Будь все така добра, як була до тепер... Ігоре, ти виріс разом з Нобією у нас в домі і знаєш, що ми призначили тебе за мужа для неї. Твоя мати, нім вступила на костир, щоби разом з твоїм померщим батьком піти з цеї землі, передала нам тебе. Скоро скінчиться рік вашої служби коло бога Перуна, поберіться й жийте щасливо. Коли вступлю на костир і стану коло тіла вашого вітця, буду молити Даждьбога й богиню Ладу за вас і буду дивитися на вас, доки не замкне огонь мої уста й мої очі. — О, боже Перуне, вислухай прозьбу нещасної матери... не роби нічого злого моїм дітям!

— „Гляньте, діти! Он там лагодять великий подвійний костир. На верх костра посадять вашого батька й зіпруть його на улюбленого коня. З правого боку ме лежати його меч, списа й щит, а я стану з його лівого боку. На нижчій частині костра будуть лежати двадцять чотири вбитих коней і стільки ж звязаних, жи-

вих слуг-невільників. Не ліцює мужеві борцеві ввійти в царство Даждьбога без жони й слуг...

— „В кімнаті, де лежить тепер ваш мертвий отець, висить на кілочку біле полотенце, під ним на столику стоїть склянка з водою й окравок хліба, щоб його душа могла покріпитися хлібом, охолодитися водою тай утертися полотенцем. Душа щойно по спаленню тіла опускає землю. Як вернете по році домів, принесіть на Хортиці Даждьбогу жертву з дванадцять снопів пшениці й положіть на неї той окравок хліба з полотенцем.

— „Діти мої! Вже йдуть плачки по мене. Вони будуть оплакувати мене й аж по спаленню перестануть. Свої сльози, що зберуть у свої чаші, виллють на той стовп, на якім буде стояти урна з моїм попелом...

Жінки-плачки окружили вдову, що в останнє обняла свої діти, й повели її з голосінням зі собою. Перед заходом сонця все було готове до спалення. По спаленню мала відбутися тризна навкруги згарища.

Князь з жовнірами на конях та піший нарід стояли навколо ще незапаленого костра, як до них долетів тяжкоболючий спів. Це Нобія виливала своїм співом тугу та жаль за родичами, які мала стратити відразу. Цей спів так зворушив тверде серце князя, що він піднісся на своїм коні, закликав:

— Ви чуєте розпуку дитини?.. Від днесь, як довго я жию, не позволю спалювати з трупом мужа і його жону, скоро є в неї діти! Боги не приказали так робити!..

Нараз заколихався нарід, як трава на степу. Померший боярин встав і стояв на кострі.

— Я все чув, що коло мене діялося. Чув горювання моєї жони, голошення плачок, положення мене на костир і не міг збудитися, аж Даждьбог збудив мене співом моєї дочки. На костир, де я стою з жоною, положу збіжжа моїх піль і овочі моїх садів тай принесу Даждьбогові жертву подяки. Коней, що мали зі мною згоріти, спалю на жертвеннику Перуна. Вам, мої вірні слуги-невільники, які мали ввійти з нами у вічність, дарую свободу! Позволь, князю, зійти нам з костра й місто тризни по нас най веселиться нарід та величає Даждьбога...

Князь підїхав до костра, подав бояринові руку й спровадив його з жоною на землю. Боярин власноручно розтяв своїм мечем пута звязаним слугам, тепер вже вільним горожанам.

Нобія не сподівалася такого щастя по тяжкім горю. Її личко стало ще краще, а Марена лютувала. Коли Нобія витирала полотенцем лице Перуна, трутила її Марена й якби Перун не затримав був дівчини своєю залізною рукою, була би вона забилася на його гранітовім підніжку. Мстива Марена полетіла до Бурі, просила її, щоб вона без відома Стрибога розметала дрова на горі й загасила вічний огонь. Буря, що любила гуляти по землі, кинулася з розмахом на гору Перуна, але дрова лежали на місці; огонь горів дальше; Нобія з Ігорем стояли спокійно коло ідола. Марена, бачивши це, піднесла свою косу, щоб одним замахом перетяти

життя Нобії та Ігоря. В тій хвилі кинув Перун у неї блискавицею тай прогнав з гори, куди вона не сміла показуватися цілий рік.

Того дня, що в нім минув рік служби Нобії й Ігоря коло Перуна, назначив князь других слуг. Боярин забрав дочку домів і повінчав її з Ігорем. *7. березня 1928 р. Чернівці, Буковина.*

II. БОГ КУПАЛО.

(Казка з поганських часів).

Скінчилося свято бога Коляди в дворищу господаря Стефана. Із всіх хат, де жила задруга, винесли сіно й снопи-дідухи на поле тай запалили, щоби загріти Даждьбога, бо на дворі держав тріскучий мороз.* Коло всіх сусідних дворищ палахкотіли огні, їх дим нісся під саме небо, що було покрите хмарами. Всі зібралися коло огня, ніхто не смів остати дома. „Негодиться"! — казав дід Стефан. Дівчата й діти гріли свої рученята над огнем і тупотіли ногами по замерзлім снігу, який хрупотів під їх чобітками.

— Сходіться, дівчата, до Марійки чучилу Марени шити. Вже недовго їй панувати, — говорив Стефан до своїх, ще незамужних дочок і внучок.

Лютує на дворі хуртовина, дзеленькотить шибами, свище в коминах, зриває клаптями солому зі стріх, а дівчата сидять у теплій світлиці в Марійки тай шиють з шматок ідола Марени. Вшили, випхали соломою, побілили лице вапном, нарисували очі, ніс та рот углем, одягли в стару юбку, кафтан і хустку тай зробили таку гидку бабу, як справдішна смерть, лиш коси бракує. Занесли в комору, щей шнурком до сволока привязали.

Досхочу нагулялася Марена з морозами, метелицями та завірюхами. Води покрила грубими ледами, а землю обвинула сніговими покривалами смерти, думаючи, що вбила її творчу силу. З вдоволенням подивилася на Ладу, яка сиділа зі своїми синами: богом Лєльом і Полєльом, на ступенях сонішного престола Даждьбога.

— Знаю, що в твоїм серцю діється, Ладо... Де твої пишні цвіти? Де твої зелені гаї і ліси? Де твоя весна? Нема й не буде! Це тобі за те, що прогнала мене була в лісну темноту!.. Загляну ще в палату Купала, — воркотіла Марена побідоносно.

На небі в палаті з золотих солімок збіж простягнувся на моховій лежанці бог Купало. Його русява голова спочивала на пахучім сіні, голубі очі були замкнені, — він дрімав. Струнку високу стать покривала літня золотиста шата; золоті сандали й пасок лежали на помості біля лежанки. Здовж стін світлиці були насипані ріжні насіння.

— Спи, Купало, спи. Нічого більше тобі земля не виплекає, хоть би ти й усі насіння на неї висіяв, які тут маєш. Вона мертва. Ніколи вже тебе не порадує своїм урожаєм...

*) В зимі мав Перун з своєю дочкою Мареною більшу силу, як Даждьбог з Ладою і добрими богами.

Під одною стіною стояла золота колисочка. Марена зареготалася.

— В тій колисочці лежала дитинка, що була перша народилася на світ від одної з тих дванадцять пар людей, що Даждьбог сотворив і поблагословив на родинне життя. Ти сам наповнив колисочку зіллям, а богиня Лада положила на нього немовлятко. На це малесеньке чудо дивилися здивовані люде, його батько й мати сяли щастям. А ти, Купало, чи був менше радий, як ті люде? Вони не можуть забути тої золотої колиски й тебе, хоть з того часу минули віки. З рода в рід передають той день і святкують його. В тим дні наповняють колисочки пахучим зіллям та цвітами, танцюють кругом них, перескакують їх і співають у твою честь пісні.* Цього всього тепер вже не буде, бо земля покрита ледами та снігами. Люде й усе на землі мусить померти. Ти, Купало, боже урожаю, будеш з твоїми насіннями й колисочкою вічно дрімати на своїй лежанці, — говорила злобно й не бачила, що діється на землі.

Купало підніс голову, сказав до неї:

— Подивись на землю!

Понад землю літав західний вітер і разом з теплими лучами сонця топив сніги та леди. Всюда текуть потоки; кригами пливе лід по ріках і зникає.

Памятник Хмельницького в Київі.

Дід Стефан скликав свою задругу.

— Час, діти, — каже, — втопити Марену, щоб Лада зійшла з неба до нас. Вже пють золоторогі тури бога Волоса воду з Дніпра.

Винесли ідола Марени з комори, привязали до довгого дручка, понесли зі співом та музикою до ріки. Кинули в воду, відтручують дручками від берега. Втопили, спішать збирати віолетні веснянки й білі дзвіночки квіток підсніжинок. Наплели віночків і вкрасили ними ідола Лади що стояв у саді в діда Стефана. І почалися співи, танці, хороводи, З сусідних задруг прийшли молодці в гості, обливають дівчат водою, а тії обдаровують їх гостинцями.**

Минула зима, богиня Лада зійшла на землю. Радість всюди й свято.

— Встань, Купало! Люде святкують прихід весни й поливають одні одних водою. Благослови землю на врожай і встався в Даждьбога о теплий дощ для їх збіж, ярин, трав і садовини! — почула Марена над собою голос Лади, що стукала в віконце до Купала.

Купало вийшов з своєї палати, кинув на всі чотири сторони світа по жмені насінь і вклонився Даждьбогові. На землю впав теплий дощ; всі гаї, ліси, сади зазеленіли; луги покрилися травами; на полях зійшло рясно збіжжа. По жнивах відсвяткували задруги всіх дворищ свято бога Купала урочисто й спалили йому в подяку аж по дванадцять стирт хворосту за багатий урожай, якого давно не було.

*) Ще й дотепер святкують на Україні по деяких селах у день перед святом св. Петра й Павла „свято колиски", в яку кладуть пахуче зілля: мяту руту, любисток, канупер, чебрик, васильок... На колиску кладуть вінок з барвінку. Барвінок є вічно зелене зілля богині Лади. По святі ділять молоді жінки між себе зілля, а дівчата барвінок.

**) Другий день Великодних свят, „обливаний понеділок", — поганський звичай.

Чернівці, 21.-II. 1928.

З. Мірна.

Жозефіна Бутлер (1828-1928).

Минуло 100 років з дня народження Жозефіни Бутлер, і вся Англія врочисто відсвяткувала цей визначний день, коли прийшла до життя „найзнаменитша англійська жінка XIX століття", як названо було Жозефіну Бутлер в англійському парляменті при звістці про її смерть у 1906 році.

Як у Сполучених Штатах Beecher-Stowe повстала проти невільництва чорної раси, так само в Англії повстала сміливо й отверто проти невільництва жінок у проституції Жозефіна Бутлер. І про неї можна було сказати те ж саме, що про Beehcer-Stowe сказав Лінкольн: „Як могла одна жінка викликати такий великий бій"! Бій було викликано й після тяжкої безупинної боротьби було доведено до переможного кінця.

З ранньої молодости присвятила себе Жозефіна Бутлер соціяльній роботі, в якій далі в її життю допомагав їй її чоловік, оксфордський священник. Під цей час (1864 р.) в Анґлії, яка завжди будувала своє життя на засадах Хартії Вольностей, почалась аґітація за введення закона, який було вже переведено по багатьох країнах континенту Европи. Цим законом надавалось поліції право, з метою зменшення венеричних хоріб, примусово оглядати уличних жінок і посилати хорих до лікарень. І таким чином, цей закон віддавав у розпорядження поліції всіх жінок, бо одного лише посвідчення поліції під присягою було досить для кваліфікації жінки, як проститутки. Як приклад жахливої несправедливости такого закону, оповідається про такий випадок під той час у Анґлії. Поліція одного разу захопила помилково вдову робітника Персі й дала їй посвідчення, що вона проститутка. Після цього нещасна жінка, ні в чому неповинна, не маючи змоги виправдатися, втопилася.

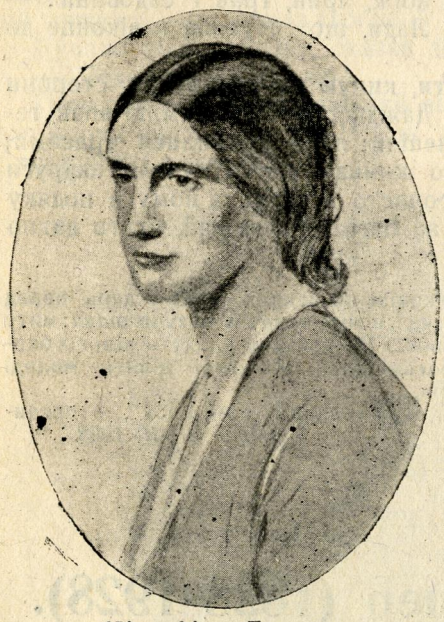

Жозефіна Бутлер.

Введення такого закону в Анґлії викликало гарячий протест, на чолі якого стала Жозефіна Бутлер, заснувавши Ліґу Аболіціоністів, себ то противників закону про державний надзор за проституцією. Головними підставами цього протесту були виставлені слідуючі точки: 1) цим законом касуються гарантії персональної свободи, як чоловіків, так і жінок; 2) закон віддає честь жінки до рук поліції; 3) закон карає лише жінок, жертв цього гріха, а не чоловіків, які викликають такий гріх до життя, 4) такий закон принижує жінок і вбиває в них почуття соромливости й 5) до того ж цей закон не має значіння, бо, як показала практика, заразливі хороби ніколи не усувалися заходами поліції. Цей закон, що карає лише жінок, у жадній країні, де було його введено, не зменшив числа заразливих хоріб, не вернув зблудлих жінок до чесного життя, не підніс морального рівня в країні. Навпаки — в Парижі, де жінки жили під гнетом цього закону, здоровля й мораль громадянства були в гіршому стані, як то було в Анґлії.

Ця відозва Жозефіни Бутлер до громадянства зробила кольосальне враження на культурне суспільство цілого світа. „Кожне шляхетне серце буде на Вашому боці, співчуватиме Вашому протесту. Це чоловіки виготовляють такі закони, які являються тиранством для жінок", писав Віктор Гюго Жозефіні Бутлер з при-

воду цієї відозви. І дійсно, й у парляменті, й серед громадянства аболіціоністи стрічали глибоке співчуття в своїй боротьбі проти регістрації проституції. Але з другого боку їх справа зустрічала й багато супротивників, які намагалися всіма силами параліжувати їх діяльність. Абоціціоністам зривали їх мітинги, осміювали, опльовували їх. Доктора богословії Бутлера, чоловіка Жозефіни Бутлер, освистали в церкві за те, що його дружина балакає отверто про „брудні речі". Самій Жоз. Бутлер трапилося одного разу після мітингу аболіціоністів втікати через вікно, бо її супротивники, що прийшли зірвати мітинг, загрожували її життю.

Але ж аболіціоністи з Жоз. Бутлер на чолі не покладали рук і продовжували боротьбу з протекціонізмом проституції, з державним усталенням публічних домів, і ця боротьба закінчилася цілковитою перемогою аболіціоністських ідей. Року 1883 Палата англійська відкинула закон про державну регістрацію проституції. Після сього Ліґу аболіціоністів було розпущено, бо вона вже виконала своє завдання. А Жозефіна Бутлер була визнана лицарем аболіціоністської ідеї, що сміливо виступила в бій проти поневолення жінок, та за здобуття для них прав, однакових з чоловіками.

Вона була першою жінкою, що в ті часи жіночого безправя по цілому світу заговорила про вільні права жінок, про несправедливість подвійної моралі, перша заговорила про такі речі, які в нашу добу здаються звиклими і звичайними і які в добу життя Жозефіни Бутлер були такими новими подивугідними. Заговорила про них з трибуни, на численних конференціях в Англії, Швайцарії, викликаючи подив присутніх і своєю красою, і своєю жіночістю, і своєю відданністю взятій на свої молоді плечі справі. Заговорила про них з почуттям глибокої любови до всіх принижених, до всіх зневажених, сама гарна, прекрасна, щаслива мати, улюблена жінка, заговорила не з примусу, не з службового обовязку, а з почуття серця, з багацтва душі. Умерла Жоз. Бутлер року 1906 в глибокій старости (78 років) в свідомости, що виконала велику справу на користь жіноцтва і разом з тим і цілого людства. Розпочата нею справа поширилася мало не по всіх країнах світа, і нині регляментацію проституції скасовано в багатьох країнах: в Швайцарії, Данії, Голяндії, Польщі, Чехії і т. и.

Англія, а за нею й увесь світ, відсвяткували сторіччя з дня народження Жоз. Бутлер, і для переведення цього свята в Англії було утворено окремий комітет, складений з видатних представників громадянства. Завданням цього комітету було ознайомлення людства з великою гуманітарною працею цієї великої жінки, яку англійці вважають гордощами своєї нації, апостолом гуманности, втіленням християнської доброти. І шляхом численних маніфестацій, конференцій, делєгацій слава про добрий чин Жозефіни Бутлер облетіла не лише всі країни Европи, але також Америки й Африки.

Леся Українка.

...Хто хиливсь найнижче,
Того найбільш топтали люде й коні.

П. п. С. Стечишин, О. Кобилянська і О. Кисілевська.

С. Стечишин.

Жіночий рух в Канаді.

Українці не еміґрували до Канади з розкоші. Не склалася та еміграція з найкращого та з найсвідомійшого українського елєменту. Еміґрували в першу чергу ті, котрі не могли вижити в рідним краю через причини економічні чи політичні. Між тими, що виеміґрували з політичних причин було мале число студентів.

На початках і одні й другі, й хлібороби й тих кілька інтеліґентів, були примушені дбати виключно про своє матеріяльне забезпечення. Піонірські труднощі, які ім приходилося переносити, спиняли життя. Хліборобам-фармерам та другим і не снилася якась висша праця. А жінки, про них не було й мови. Кожда жила старим хліборобським життям, обробляла землю разом з чоловіком. Жінка вела господарство може більше, як чоловік, бо під її доглядом була хата, кухня, діти, город, дріб і худоба. Та не обійшлося без того, щоби жінка і на полю не робила. Працювала разом з чоловіком коло корчування, коло орання. Заледви чи знайшлася яка робота, до якої вона не прикладала б своїх рук.

Тим часом діти росли, а шкіл не було. Наші поселення знаходилися далеко від залізниць, і взяло кілька літ, поки побудовано державні школи.

Тоді населення українське числило на 300,000 душ, та одна-

че з того в державнім списі була мала частина українців. Натомість знаходилося багато австріяків, галичан, буковинців та русинів. Національна свідомість стояла низько. І не диво. Галицькі провідники не клопоталися ними в Галичині, а ще менше в Канаді.

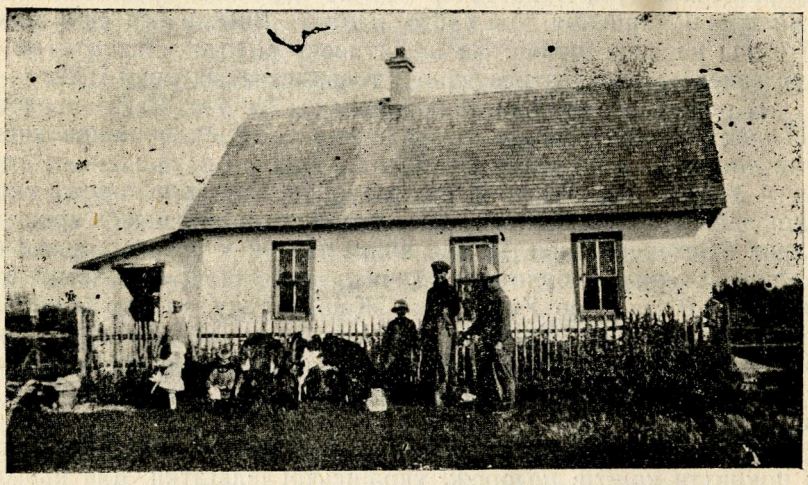

Фарма п. Докії Андрушко — першої передплатниці „Жін. Долі" в Канаді. Сеньків, полуднева Манітоба.

В тім часі в місті Вінніпегу знайшлася громадка українських інтелігентів, котра почала цікавитися нашим населенням. Почали виходити українські часописи. Почалася будова українських церков.

Українські діти чимраз більше учащали до шкіл. Зазначилася потреба й своєї виховавчої Інституції, де українська молодь могла б дістати національне угрунтування поза науку в англійських державних школах. На се засновано Інститут ім. П. Могили в 1916 в Саскатуні. Це була важна хвиля в життю канадійських українців. Інститут став осередком усього культурного життя в Канаді Обявом його були великі народні зїзди, де нарід спільно з провідниками обговорював справи свого суспільного й національного життя.

Українізація пішла прискореним кроком. Українська молодь діставала в Інститутах відповідне підготовлення, вертала між своїх людей, занимала державні школи, де поза шкільною роботою працювала і між народом.

Тоді українська жінка почала цікавитися більше життям. Наші канадійські провідники зрозуміли потребу висшої освіти для українок і до Інституту приймалося як хлопців, так і дівчат. На початках дівчат було мало, але їх число більшало з кождим роком. Правда, спочатку студентка кінчила свою освіту лише в учительськім семинарі, зате тепер є дівчата на ріжних факультетах в університеті.

Виховання дівчат в Інституті вело до того, щоби вертати між

свій нарід, в свої околиці і дати провід загальний, а з окрема жінкам. В кожду студентку вповно те, що жінки ждуть її помочи та проводу. Кожда старалася якнайбільше користати з науки, яку вихователі давали в Інститутах, бо перед нею святі обовязки.

Літа йшли. Помалу витворилася нова генерація, вихована в українськім дусі. Вона тепер більше перенималася ріжними думками про поліпшення долі свого народу. Витворився свій власний світогляд на свої справи. За ініціятивою молодих Інституток почали денеде засновуватися жіночі товариства від року 1922.

В році 1925, коли Інтернаціональна Жіноча Рада оголосила свій зїзд у Вашінґтоні, до канадійських українок прийшов лист на руки панни Х. Кононенко від пані С. Русової з проханням допомогти Українській Жіночій Раді покрити кошта подорожі української делеґатки на цей зїзд. Це викликало в молодих провідниць велике заінтересування. Підчас війни звязки з рідним краєм були неможливі, тому не було відомо, чи є які жіночі орґанізації в рідним краю. Вістка про Українську Жіночу Раду, та про її членство в Інтернаціональній Жіночій Раді зацікавили канадійських українок. В цей час Жіноче Товариство ім. О. Кобилянської в Саскатуні під проводом Інституток-Могилянок, проявляло найбільше діяльности.

Це товариство взяло на себе ініціятиву в збиранню фондів на покриття коштів подорожі української делеґатки. Для цього були в часописах ріжні заклики до жінок, котрими зацікавився і загал.

Молоді провідниці хотіли використати побут української делеґатки на американськім континенті та запросити її до Канади, щоби при її помочі з'орґанізувати обєднуючу централю жіночих товариств у Канаді. В „Українськім Голосі" появився заклик в цій справі, але загал жінок не зрозумів справи, як слід, і старання енерґійних одиниць лишилися на нічім. Та все ж таки запал до орґанізації не остигав. Час від часу являлися в часописах заклики до жінок брати активнійшу участь в громадському життю та орґанізувати жіночі товариства.

В тім часі появилася „Жін. Доля". В розвою жіночого руху серед канадійських українок було дві важні хвилі. Ними були: звязок з Українською Жіночою Радою і „Жіноча Доля". Брак жіночого часопису давався відчувати. Хоч „Жіноча Доля" не зовсім відповідала вимогам канадійського життя, то все ж таки була тим мостом, що лучив рідний край з Канадою. Через „Ж. Д." канадійські українки познайомилися з роботою жіночих товариств в Галичині. Це тим самим заохотило їх до ще більше інтензивної праці. Жіноча орґанізація поширялася.

Літом 1926 року в кількох провідниць виринула думка зорґанізувати централю для обєднання та поширення жіночих орґанізацій. Такої Централі було дуже потрібно, бо робота на місцях часто занедбувалася через брак провідної думки. Не було одного напряму для всіх товариств. Думка заснування централі прийнялася в усіх.

Члени і прихильники українських виховавчих Інститутів ім.

П. Могили уряджують великі річні народні зїзди в Саскатуні в місяцю грудні. На ті зїзди прибувають і жінки. В 1926 році скликано перший жіночий зїзд, котрий відбувся в часі фінансових нарад загального зїзду. На цей перший зїзд прибуло багато жінок. По ріжних рефератах на організаційні теми засновано централю: **„Союз Українок Канади“** для обєднання та поширення жіночих організацій. При тім вибрано і редакційний комітет для жіночого відділу в „Українськім Голосі“.

На початках робота Союзу йшла поволі, але певно. Обєднано існуючі товариства та засновано кілька нових. Заряд виготовив спільний статут. Через далеку віддаль відділів „С.У.К.“ від централі, робота провадилася листовно обіжниками.

На заклик збирання фондів на закуплення хати для О. Кобилянської, „Союз Українок Канади“ взявся до цеї праці дуже інтензивно і вжив всіх зусиль, щоби гідно відсвяткувати 40 літну річницю літературної праці нашої Шановної Письменниці.

В цій справі вислано листи до жіночих товариств і свідомійших одиниць. Рівно з тим розіслано кількадесять копій відчиту про життя і діяльність О. Кобилянської та значіння її творів для українського народу. Відділ жіночий в часопису теж взивав жінок до цеї праці Всі ці старання не пішли на дармо, бо зібрано поважну суму грошей на цей фонд.

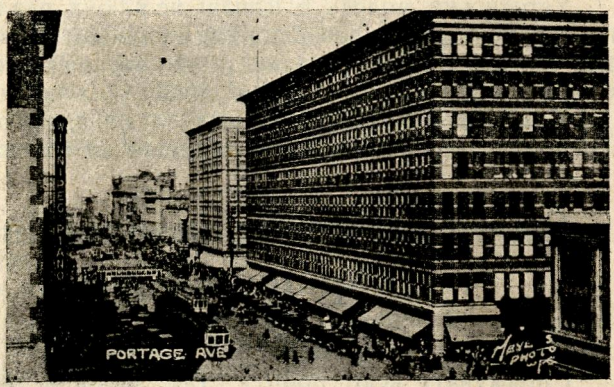

Вулиця в Вінніпеґу, Ман., Канада.

В місяці грудню 1927 року скликано другий жіночий зїзд у Саскатуні. На цім зїзді було поверх сотки учасниць разом з старшими студентками Інституту ім. П. Могили. По ріжних інтересних рефератах обговорено дальшу програму праці Союзу й зроблено деяку зміну, що до заряду. Маючи один рік досвідченої праці за собою, заряд почав робити на ширшу скалю. Виготовано обширний плян праці, котрий обнимає все канадійське життя.

„Союз Українок Канади“ має на меті надати всім жіночим гурткам ідейний напрям. Централя приготовляє відчити й відсилає до відділів що місяця, поза це членкині товариства є зобовязані прочитати призначені книжки, на котрі централя висилає вказівки та пояснення для самоосвіти та пізнання свого народу. Вся програма праці веде до національного освідомлення. Це є найголовнійшою ціллю.

В часі Шевченкового свята заряд Союзу вислав відчит про

Шевченка до всіх відділів з відповідними вказівками в святкуванню такого свята. Подібні заходи зробилося в роковини смерти І Франка. Союз старається поширити культ Шевченка та Франка поміж жіноцтвом.

Одним з важних діл „Союзу Українок Канади“ було влаштовання „Дня Матери“. Це свято було перший раз святковане в Канаді. Приготовання до свята робилися ще заздалегідь. Розіслано листи до священиків з проханням відсвяткувати „День Матери“ урочисто, з відповідною проповіддю в церкві. Поза це далося відділам Союзу та учительству відповідні вказівки в святкуванню „Дня Матери“ і придбано посткарткові побажання матерям. Жіноча сторінка в „Українськім Голосі“ теж була наповнена відповідним матеріялом. Заряд Союзу взяв і діточий куток у часопису під свій нагляд на той час, щоби приготовити та відповідно настроїти дітей до такого свята. Союз дістав від українського громадянства за це свято великі признання. „День Матери“ є важне для нас свято тим, що підвисшує становище матери в суспільстві, а рівночасно й виховує свідомих матерей.

Союз старається інформувати чужі жінки про українську ручну роботу. В цій справі навязано звязок з рідним краєм, а реальним обявом цеї праці є спродаж наших вишивок та участь Союзу в Канадійській Виставі Ручних Робіт.

Українська молодь в Канаді, не маючи реального звязку з рідним краєм, підпадає асиміляційним впливам Щоби цього уникнути, Союз робить старання впливати на матерей, щоби дітей посилали до рідних шкіл та українських виховавчих інституцій.

Хоч „Союз Українок Канади“ є молодою організацією, все ж його праця йде скорим ходом і лишає за собою добрі наслідки.

Плян роботи для відділів „Союза Українок Канади“.

Національна свідомість:

Спрямувати всю роботу так, щоби вела до національного освідомлення через такі способи:

І. Читання.

а) Книжки. — Кожна членкиня мусить обовязково прочитати мінімальне число книжок, спис яких вишле заряд „Союза Українок Канади“.

б) Часописи. — З увагою читати редакційні статті, бо в них обговорюються справи, що тичуться нашого народного життя; слідити за поважними подіями на Україні. „Український Голос“ повинен находитися обовязково в хаті кожної членкині, тому що:

1) „Український Голос“ є видаваний українцями і в його роботі не криється нічия чужа політика.

2) „Український Голос“ є нашим органом.

3) В „Українськім Голосі“ є відділ „Союза Українок Канади“.

Кожда членкиня мусить обовязково стати передплатницею „Жіночої Долі".

в) День читання. — Мати обовязково день читання в товаристві раз у місяць або раз у два місяці після волі членкинь.

На таких сходинах можна мати:

1) Читання відчиту, який „Союз Українок Канади" вишле. Дискусія над ним.

2) Обговорення поважніщих справ, піднесених в „Українськім Голосі", включаючи Жіночу сторінку, що торкаються нашого життя в Канаді, чи взагалі українців і т. п

3) Коротка, наперед приготовлена промова одної або двох членкинь на відповідні теми. Зарядити так, щоби за цілий рік кожна членкиня дала одну промову найменше.

II. Історичні виклади:

Український загал замало обзнакомлений зі своєю історією. Наша минувшина найліпше навчить нас відповідно орієнтуватися в певних випадках. Жіноче товариство повинно зарядити так, щоби було принаймні чотири історичні виклади в році для всіх (мущин, жінок і дітей). Можна запросити якогось визначніщого бесідника з поза околиці.

III. Піврічна дебата:

Дебата ясно представляє дві сторони справи й вчить нас вглиблюватися й ширше дивитися на все в житті. Тому є пожаданим для товариства устроювати дебати принаймні два рази в рік. Коли приходить членкиням трудно з вибором теми чи фактів, то можна удатися до „Союза Українок Канади".

IV. Мова:

Спеціяльну увагу звертати на збереження чистої української мови в домах з кількох причин:

1) як нарід, ми без мови згинемо,

2) чиста рідна мова є знаком нашої зрілости й свідомости,

3) не занедбуючи своєї рідної мови, ми стаємо свідомими горожанами сього краю.

Кожна членкиня мусить обовязково насамперед подбати, щоб її діти й вона сама під цим зглядом не прогрішувались. Товариство зробить найліпшу роботу, коли як слід виконає цю точку.

V. Підтримання домашньої культури.

а) Жінка повинна бути обзнакомлена з домашньою культурою, вводити в життя ріжні хатні обставини, питомі нашому народові. Тому кожне товариство мусить обовязково мати жіночий журнал „Нова Хата" видаваний „Українським Народним Мистецтвом" у Львові для плекання домашньої культури. За більшими інформаціями можна вдаватися до „Союза Українок Канади".

б) Спеціяльну увагу треба звертати на народні вишивки. Приучувати молодих дівчат вишивати народніми взорами. Хати прикрашувати українськими вишивками. Через „Союз Українок Ка-

нади" можна замовляти взори, канву й готові вишивані річі, після яких можна взоруватися.

в) Вистави ручних робіт: Устроювати в році виставу (льокальну) ручних робіт жіночих. Така вистава є корисна з кількох причин:

1) Піднесе вишиванки на вищий степінь і подвоїть любов до українського мистецтва.

2) Заінтересує чужинців нашим культурним багацтвом.

3) Дасть жінкам нагоду обмінятися способами у виконуванні ріжних вишивок.

4) Зародить бажання продовжувати таку роботу. Самий спосіб виконування вистави й її влаштовування можуть членкині самі собі уложити, та ще й подати про нього до жіночої сторінки в „Українському Голосі", щоб і другі знали, як поступати.

VI. Святкування ріжних свят:

а) Національні свята в память Тараса Шенченка, Ів. Франка, С. Петлюри; поляглих героїв і таке подібне.

б) Другі свята Книжки, Пісні, Матери.

Ті свята можуть бути святковані разом з мущинами.

VII. Льокальні справи.

а) Церква: Членкині мусять звернути якнайбільшу увагу на Церкву, бо Церква є дуже важною інституцією в суспільстві. Церква — це наша душа, а жінка є її сторожем, тому:

1) Кожна членкиня мусить приєднати якнайбільше людей до церковної громади,

2) Подбати о Недільну Школу для молодіжи.

б) Школа: подбати, щоби в школах провадилася українська наука.

в) Вечірня Школа: Де можливо, заснувати вечірні школи.

г) Теплі обіди: Для шкільних дітей є вони необхідними для повного розвою дітей. Робити їх з кооперацією вчителя і шкільних тростів. (Жінки повинні завести теплі обіди).

ґ) Бібліотека: Насамперед членкині повинні спільно з мущинами розстаратися добірної бібліотеки з діточим відділом, бо книжка — це найбільший приятель.

VIII. Поміч важним українським інституціям.

а) Сполучені Інститути імени Петра Могили звернули наше життя на гарний шлях і їм завдячується ввесь наш поступ. Вся наша надія на кращу будучність є зведена до тих святинь, тому членкині повинні йти назустріч тій праці, яку вони провадять і помагати через:

1) бодай через висилку грошевої помочі,

2) ведення агітаційної пропаганди між людьми в справі висилання їх дітей до цих інституцій.

Вся наша надія полягає на виростаючих дітях, тому треба нам дбати про них.

б. Собор св. Покрови в Вінніпегу: Церква є одним

великим чинником національної окремішности кожного народу. Ми можемо тішитися, що наша Церква в Канаді є заснована українським народом і правління її є в її руках, а не в руках чужинців. Собор св. Покрови у Вінніпегу є нашою великою святинею в Канаді. Треба, щоби товариства помогли жертвами, принаймні піврічними, докінчити будову Собору.

в) Рідна Школа в Галичині: Галичане, жиючи під окупацією Пальщі, не мають своїх шкіл. Українське Педагогічне Товариство вчить дітей в приватних школах з бідними засобами. Жінки, розуміючи потребу народнього виховання під теперішню пору виростаючим дітям, повинні дати якусь грошеву поміч Рідній Школі.

IX. Нагляд жіночого т-ва над життям в околиці:

а) Моральне життя людей в першу чергу молодіжі.

б) Поборювання звичаю вживання алькоголічних напоїв.

в) Задержування народніх українських звичаїв, котрі тримають наш нарід при житю, тому затримувати їх при кожній оказії.

г. Новорічна спільна вечеря: в місяцю січні можна устроїти спільну вечерю в Народнім Домі для членів Народнього Дому і членкинь. Такі вечерниці вяжуть членів у один рідний родинний гурток Тоді забуваються ворогування, а члени настроюються бадьоро до новорічної роботи. Жіночі товариства повинні ввести такий звичай у життя. В декотрих англійських товариствах таку спільну вечерю уважається за велике свято, а в однім такім товаристві це вже практикується поверх 25 літ.

г) Забави: Молодіж потребує забав. Жіночі товариства мусять конечно мати якийсь нагляд над забавами, щоби забави переводилися мирно, щоби дух забави був український.

д) Заохочувати дівчат приставати до Жіночого Товариства.

X. Деякі уваги:

а) Коли товариство зробить щось успішного, є пожаданим подати се до Жіночої Сторінки в „Українськім Голосі“, щоби й другі користали з цього.

б) З усякими трудними справами просимо удаватися до „Союза Українок в Канаді“ по поради. Оскільки зарядові буде можливо, то дасть поміч.

ГУЦУЛЬСЬКЕ ВЕСІЛЛЯ.

К. Попович-Боярська.

Від весілля до похоронів.

Ще жадної неділі зрана так ясно сонце не світило, ані барвінок так не зеленівся, як сеї, коли Марійка Николишина до слюбу виряжалась. А від самої Марійки, від її позолоченого вінка, барвистих стьожок, — від грошей та коралів по самий пояс, аж блиск бив у очі. Сидить та княгиня закосичена посеред хати, в злотній короні, а її личко, марне та невродливе, клониться з перевтоми, та опадають на очі трудні повіки, аж жаль побирає. Виглядає так, що її хіба не до престола везти, а покласти на лаві зі свічкою восковою в руках.

Климентія Попович-Боярська

Співають дружечки весільних, що тоті пташечки-щебетушки, то веселих, то жалібних, бо молода сирота по татові; а ненька небога в другій хаті бє доземні поклони перед образами, — та дякує доброго Боженька, та святу Покровоньку, що накрив вже раз її дівоньці головоньку.

Що то вона тих свічечок наставилася в тоті довгі роки, як її відданицю женихи обминали. Жаден і не запитає, так ніби її Марійки й нема в селі. А дівка вже добре дохожа, а ще й слабовита й не приваблива.

Сердечній мамі аж серце зі страху ниє, щоби і її одиначка не лишилася так, як та Марія Гухтуракова, що хоч багачка, а чогось старою дівкою поміж миром ходить та світить тими сивими кісками та лисиною, як стане в церкві між дівками, бо не має права по жіноцки голови повязати, і права не має коло жінок стояти в домі божім, бо до них не належить; а ще дівки від неї колесом відступаються, аби від неї в „таку“ годину і їм що „не повадило“! І чи ж вже не ліпше — Боже мі прости — покриткою стати, бо тота хоч право має волосом не світити.

Але стару Николиху Бог милував доброю кумою — тота напитала якогось з тих, потрібних. Николиха сарака мусіла зробити в „натаруша“ запис на нього. — І поле і ґрунт і хату — увесь

маєток йому віддала, — своїх хлопців молодших укривдила; але що хлопець: він все пару собі найде! Николиха не вагувала: всі свої статки віддала хоч гультаєві, та він — дай йому Боже здоровля — її дівку та динею зробить.

Правда, панія дуже її набирала — і казала, що Марійка дівчиною пожила-би ще який рік — а жіноче діло її до гробу заведе Але що то з такого життя, добре панам казати, як по їх ноші не визначно: жінка, чи дівчина!

Молоді з Рунґур, біля Коломиї.

Але грали тоті музики у Николихи, що грали — най їх Бог милує — аж молода оживилась, аж ненька зжурена очі утерла і доньку благословила на щастя, на здоровля, на довгий вік! Славне весілля було! Буде Марійка споминати весь вік, доки не вмре!

Минув рік не вік, а у Николихи на подвірю знову юрба людей, а над ними барвисті корогви лопотять, і не музики, а дзвони серця розбивають, аж сум побирає. З хати розпучне голосіння і зітає, об корогви розбивається, аж під небо досягає. Весь мир важко зітхає: де ж то така ще молода і багачка, лиш жий та будь, а вона усе добро не своєму, а чужому родові лишає.

В хаті на лаві лежить Марійка, у білому жіноцькому рантухові, сама від нього ще блідійша, в ногах у неї її парость — бабині гордощі і надія, — її також неживий хлопчик лежить. Кругом воскові поставники горять, а з них горячі скапують каплі, як сльози. Злітає прекрасний жалібницький спів „Со святими упокой“ і кладеться ніжно на мертві чола мами й дитини. І ярке світло паде на них і яснить мертві обличчя в останнє, а там спадає з грохотом віко домовини і ховає в темінь на віки житейський прах і тлінь.

І зірвався плач, як вихор: плачуть свої і чужі; плачуть і брати умерлої, хоч через неї у найми пішли, а мама сердега — так і обімліла, як тоті цвяхи в трунву вбивали — вони їх в її серце забили. Без памяти впала на руки свахи, ледве на силу Божу її відтерли.

— А що, кумо, якби вам так минувше завернулося: чи віддавали-би ви тепер свою небіжечку?

Николиха утерла сльози, важко відітхнула і каже:

— Таки віддала би, кумо, бо й там — вказала пальцем на небо — неблагословенна утроба не має ласки, ні пристанівку.

Уляна Кравченко.

* * *

НАША КНИГА. Ах, у ній
Скільки снів тих... скільки мрій...
Що слізьми залитих карт..
Так усе.. із роду в рід,
Книга наша: мук всіх звіт!
— — — — — — — — — —
Гей, зберімо волі гарт
І нові зачнімо карти,
Не сходім з народа варти!
Палімпсест... старе письмо,
Заступім новим: Д і л о!
Кнут.. Неволю... Злидні... Слези...
Заступімо словом: Л е з о!
„Лиха доля“... „Безталанна“...
Заступім: Життю осанна!
А „Роздор“ тим словом: З л у к а!
Як та ціль, що гріє діда,
Запалить до діл і внука
Гнеть напишемо: Побіда!!!
— — — — — — — — — —
Наша книга — наші дії,
Гордощі, підйом, надії,
Змагання, любов і лет
До високих, ясних мет,
Святощі і скарб чуття,
Джерело і творчий дух,
Що нестримно і завзято
Творить храм свій... власну хату..
Пориви.. шукання... рух..
Наша книга — се звук ліри,
Що ятрить нам серця рани,
Що палить, неначе грань!
Але в ній — і легіт віри:
Не довічні ті кайдани...
Гей, Народе наш, устань!
Золотий світанок — глянь..
Наша книга — се наш стяг,
Що веде на волі шлях,
Гей, веде із пекла мук...
Євангелія життя,
Хай іде від „а“ — до „я“,
З рук — до рук!

Уляна Кравченко.

У. Кравченко.

О, легко, легко тому жить,
Чий дух буття тайн не слідить...
Кого мета свята, жива
До вмагань, боїв не ввива..
У кім на вид життя умов
Протестом не бурхає кров...
Хто для чужих не чулий втрат,
Не бачить вколо злоби, зрад...
Хто не ховає серця ран,
Не чує брязкоту кайдан...
Хто не прощав снів і надій,
Кого не ссе докорів змій...
О легко жить без співчуття
Для втіх самого свого „я".
Життя поверх беводні мчить,
В кого чуття і думка спить.
О, легко тому, легко жить!..

В. Королів-Старий.

Від Роксоляни до Загірньої.

Українське громадянство, а з-окрема — жіноча його частина оплакують нову нашу втрату — визначної громадянки — Марії Загірньої (Грінченкової). Видання ріжних напрямів принесли її некрологи, присвятили теплі статті й спогади про небіжку, зазначаючи її великі заслуги на ниві народньої культури та особисті властивости її шляхотної вдачі. І майже у всьому, що написано про Марію Загірню, а також і в тих коротких замітках, що вряди-годи згадували про неї за життя, підкреслюється яскраво виявлену в небіжки її надзвичайну, надмірну скромність, що стримувала її протягом всього життя в затінку, не дозволяла їй вийти на ширшу арену.

Яка це, справді, велика цнота: уміти працювати віддано й невтомно, не шукаючи або й всіма способами уникаючи похвал, вдячности, узнання сучасників! Яке високе благородство — мати в собі самому сатисфакцію за все зроблене, атрофувати в собі не то що гордість чи пиху, а навіть природню кожному твору амбітність! Праця уквітчана скромністю, це ж чисто ідейна, висока праця, котра, доки стоятиме світ і доки жеврітимуть в ньому іскри правдивої шляхотности духа, буде незмінно викликати пошану й здивування людського суспільства...

Але... Але часами загальний колорит людського життя відміняється так, що всіма визнані цноти принаймні на певний час застуються иншим, дочасним світом ідей, що періодично запановує в людстві певної доби. Правда, безкорисність, сумирність, лагідність, всякі форми альтруїзма й гуманности і т. п. моральні вартости умовинами моменту відсуваються на бік, перетворюючись на цінности лише теоретичні. Практичне життя висуває наперед — здебільшого протилежні — гасла завзятої боротьби за існування чи гасла зоологічних інстинктів, скеровані на самоохорону від чужих, ворожих чи конкуруючих сил. В такій добі людина, що уперто тримається вищої моралі, мусить неминуче наразитись на жалюгідне існування.

Смутно й прикро це визнавати, важко й гірко бачити, що часами ніби засипає й тікає з світу справедливість, але ж не сміємо затуляти очі на те, що доба, котру переживаємо ми, є саме тією добою, коли наймення Справедливости лишилось тільки по релігійних катехизмах та шкільних прописях й навіть стерлося в судах, як це яскраво потвердив недавний паризький процес.

І в цій добі висока цнота скромности тимчасово набуває лише теоретичної цінности. Особливо ж, коли вона виявляється

практично не як риса вдачі індівідуальної, не як властивість тієї чи иншої особи, що засадничо може собі дозволити нехтування світоглядом цілого загалу своєї доби, а як масова риса вдачі громади, певного суспільства, чи цілої нації.

Тоді, як инші гурти людей, цілі народи викинули з свого практичного життя цю властивість своєї душі, на час приховавши її в скарбницю людських мрій, й успішно беруть гору над тими, хто в своєму поступованню уперто тримається вищих моральних засад, ховаючись під принадний прапор терпеливої скромности, тоді справджується наша народня приказка, що „на похилу вербу і кози скачуть". А та „верба" ні-за що, ні-про що стає обєктом незаслужених кривд, образ, утисків, експлоатації, всебічного пригноблення, одно слово „пасе задніх", бо моральні засади не дозволяють їй видиратись наперед в шаленій утечі людства від видющої біди, в конкуренційному бігу до мети, що вимальовується йому, як „краще життя".

Одною з тих, рідких тепер „верб" в людському лісі — є й ми, скромна українська нація.

Увесь світ збочив на инший шлях. Кожда людська група зубами й пазурями продирає собі місце наперед, відштовхуючи, кого можна, назад. А ми, вірно кохаючись у нашій великій скромности, кожному уступаємо дорогу, маючи „свою хату з краю" й терпеливо чекаючи, коли ж, нарешті, поверне до світу справедливість. А як допечуть нам до живого, тоді шукуємо втіхи в наріканнях та плачу, як у нашій пісні співається: — „Тільки тоді й полегшає, як нишком (щоб — боронь Боже! — не звернути на себе уваги) заплачу". Висока цнота нашої вдачі — скромність, котра більш за все знижує відпорну силу, перешкожає осягненню законного й з погляду найвищої моралі успіху в життьовій природній боротьбі, — в теперішніх часах стає і з погляду момента, і з погляду історії майже національним нашим злочином. Бо ж зрозуміло кожному, що, коли не в інтересах окремих осіб, то принаймні в інтересах цілого нашого народу, ми не маємо найменшого права дозволяти чи погоджуватись, щоб нас всюди і скрізь затирали, щоб нас не помічали, ігнорували, окрадали, експлуатували знижували нашу гідність.

А ми самі, через нашу кріличу скромність, доводимо до того, щоб наш великий історією, числом і сумою національних цінностей нарід, високо обдарований і талановитий, міцний фізично й духово, — щоб він лишався в затінку, позаду, незнаний і окривджений. Ми настільки скромні, що часто й самі не маємо в себе віри, не маємо певности у власній силі, не сміємо вважати себе коли не вищими й вартіщими за багатьох инших, то принаймні за рівних народам иншим, здібними конкурувати з ними за належне нам місце на життьовому шляху до ліпшої будуччини, до того „кращого життя", що — який парадокс! — здебільшого здобувається далеко не кращими властивостями народів. Справді, похила верба, на яку дозволено скакати всім козам!...

А тим часом, сидючи тихо в „своїй хаті з краю", ми, наперекір всім історичним кривдам, що було завдано нашому народові,

маємо безліч великих цінностей, творимо великі не тільки вузьконаціональні, але й світові вартости, яких ніхто не бачить, про які не знають і не можуть знати ті, що — спереду нас, і йдуть, не оглядаючись, все далі вперед.

І сьогодня, скажім для прикладу, скільки ми маємо поміж себе осіб першої, світової великости на всяких полях людської чинности! А хто в широкому світі про це знає? А коли й знає, то хіба ми — нарід, свідоме й активне наше громадянство — допомогли ширшій їхній популярности, підтримали їхні тріумфи, сприяли поширенню їхньої слави? А слава ж, тріумф, популярність окремих синів нашого народу, це ж — слава цілої нації, це ж — наша спільна пиха й одинокий спосіб поширення в світі славного українського наймення. Ми ж, завзято заховуючи нашу терпеливу скромність, здебільшого й самі обдаровуємо узнанням наших видатних одиниць лише по їхній смерти. Бо ж скромні найліпше вміють плакати, тай то — тихо й так, щоб ніхто не бачив. Сумна це правда, котра в теперішній добі, може більш, як коли, йде нам на чисту шкоду.

Не хочемо заглиблюватись в давню минувшину. Спинимось на хвильку лише на поточній сучасности, й спинимось виключно на визначніщих наших жіночих постатях.

Маємо геніяльну співачку — Саломею Крушельницьку. Маємо геніяльну артистку драматичну — Марію Заньковецьку. Маємо славну пяністку — Любку Колесівну. Маємо знамениту малярку — Олену Кульчицьку, маємо блискучу поетку — Марію Підгірянку. Маємо цілу низку видатних письменниць, учених, мистців, організаторок, політичних і громадських діячок, що не тільки дорівнюються силою своїх здібностей та міццю свого духа до своїх колегинь на відповідних полях чинности поміж народів словянських, а може декого й перевищують. А що ж українське жіноцтво зробило для їхньої популяризації, для поширення їхньої слави поза межами власного народу, котрий — будьмо щирими! — в своєму загалу так само не знає про них нічого, як і чужинці? Не хочу назвати призвіща одної з наших студенток вищої школи, що в особистій розмові з нижчепідписаним, не знала навіть жадного з вищеперелічених наймень наших видатних жінок сучасности. І коли ж деякі з них, як от Крушельницька, Колесівна, Русова то що, відомі й ширшому світу, то в тім — лише їхня особиста заслуга, але зовсім не наша, не нашого громадянства, не нашого жіноцтва. Та й те не гріх сказати, що коли б названі та инші наші славні жінки мали менше скромности, то їхня популярність була б незмірно ширшою, як є нині, а разом з тим була б ширшою й слава нашого національного імени.

А скільки ж ми маємо таких жінок, живих ще й нині, чи недавно померлих, котрі лишили глибокий і блискучий слід в літературі, мистецтві, науках, а самі не вийшли з затінку?! Візьмім хоча б таку геніяльну поетку, як Леся Українка. На які чужі мови перекладено її глибокі, незрівнані твори, що мають повне право прикрашати світову скарбницю людської творчости? Хіба у нас між жінками немає таких, що знають чужих мов, як рідної, — а хто ж з них спробував поставити побіч світознаного „Потону-

лого дзвону“ не менш глибоку й — без сумніву — більш поетичну „Лісову пісню“? Хто в Європі чув про існування чи творчість нашого першорядного драматурга — Людмили Черняхівської? Хто поза межами України (та й то — переважно поза межами України Галицької!) бачив та милувався з чудових малюнків Олени Кульчицької?.. Чи багато з чужинців прочитало хоч рядок у своїй рідній мові з творів нашої сьогорічної ювилятки — Ольги Кобилянської?..

Кожен инший нарід хизується й далеко менш показними квітками талану й розуму, кожен нарід при всіх нагодах кричить про своїх „великанів“ та „великанок“ й висовує всяку помітніщу свою силу на показне, чільніще місце.

Так то ж — чужі, инші! А ми? Ми — хвала Господеві — спромоглись якось чи не поперше відсвяткувати ювилей своєї „Царівни“, що попописала аж 40 років, поки на неї згадали! Та й то — відсвяткували тихесенько, сливе в своїй хаті, мало не при зачинених дверях і затулених вікнах. Ніхто з чужинців мабуть і не дізнався б, що в нас — свято, коли б недуга не загнала славної ювилянтки до сусідньої, братньої Чехії!

А, до речі: проїдьте хоча б по тій самій Чехії. Не кажу вже про Прагу — осередок культури й слави країни, — де на багатьох місцях стоять памятники, де на багатьох домах прибито мармурові таблиці на честь тих чи инших славних чеських жінок: Каролїни Світлої, Божени Німцової. Е. Красногорської, Квапильової, і т. д. Але ж і по малих селищах, у місцях народження, життя та чинности згаданих і багатьох инших письменниць, артисток, громадських робітниць зустрінете не раз і не два ознаки пошани та народньої пихи чехів. Загляньте в хату не тільки високо-інтелігентних чи духово-працюючих, а й у рядову робітничу й селянську, в мансарду студентки чи швачки або „домовниці“ — й побачите на стіні більші чи менші, барвні чи фотографичні портрети національних чеських письменниць та діячок.

А скажіть: на якій точці земської кулі є хоч один памятник; на якому будинку в світі є хоч одна таблиця на честь будь-якої видатної українки? Скажіть: чи в багатьох українських хатах знайдете на стіні портрет, хоча б на шеляговій листівці, — Лесі Українки, Крушельницької, Кобринської, Олени Пчілки, Ганни Барвінок, й навіть щойно вітаної Ольги Кобилянської?..

Дарма праці!. Не знаю напевне, бо не довелось мені бути в Турції, — може хоч там принаймні є якийсь памятник Роксоляні. Було б це на нашу честь, бо ж таки турки — наші одвічні вороги, а жінка в них — до останнього дня — була істотою, нижчою за людину...

Скажете: — „Так чехи ж мають свою державу, а ми — завжди в ярмі в чужинців!“

Хиба!. Велика хиба!... Згадані памятники було поставлено, таблиці було вирізблено й навішено, життєписи й портрети було видруковано ще за тих часів, коли чехи, як ми — нині, були в чужому ярмі. А одначе... одначе: й тоді широкий світ знав і про Святоплука Чеха (а на скільки мов перекладено повного „Кобзаря“?) й про Махара (а хто знає І. Франка?), й Амоса Коменського (а ко-

му відомий П. Куліш?) і Б. Сметану (а хто чув — навіть з поміж українців! — опери М. Лисенка?), й Божену Німцову, й Каролiну Світлу (про Черняхівську, Кобилянську, Кобринську — не хочемо повторювати знову!).

Так — у людей. А у нас?

У нас — помірає в біді та злиднях Марія Загірня, мученицяя великої ідеї, що зробила силу-силенну цінної праці на ріжних ділянках нашої вбогої літератури, що спричинилась до витворення мови, котрою ми сьогодня порозуміваємось, творимо й відбиваємось від „братніх“ напасників, що хтіли б і її в нас загарбати, — а редакції наших часописів не можуть здобути фотографії небіжки для некролога!..

Так у нас скромних українців!

Справді: дуже ми скромні. Такі скромні, аж за диво треба вважати, що знаходяться чужі люде, котрі чули про наше існування. А такі люде, дійсно, знаходяться. Тільки — питання: як вони довідались, що ми існуємо на світі? Чи не вишукали вони нас самотужки, з власної цікавости, як учений природник вишукує найменшу зоологічну відміну тої чи иншої комахи? В усякім разі — Бернсон, Рорбах, Ібсен, Шишманов, Пелісьє, Нечас та инші, їм подібні, сами знайшли нас, а не ми — їх!..

* * *

Пишу отсе, а думка забігає: „На віщо? Чи не задурно гаєш час“?.. Бо ж знаю, що з тисячки (добре, коли ж хоч тисячка на 40.000!) тих, що придбають цей альманах, навряд чи 500 дочитає до цих рядків. А з них — 400 позіхнуть і перегорнуть сторінку. З решти — 90 зітхне, мовляв: „Така вже наша доля!“, й може 10 самі себе спитають: — „Але, що ж робити?..“

І для тих 10-ох додам:

Любі Землячки! Всамперед: менше скромности й більше віри в себе та свій нарід! Більше впевненості та рішучої сміливости! Геть із затінків! Наперед, на показні місця. Кричіть, будіть своїх, не дбайте про спокій чужих. Скажіть собі раз на завжди, що ми ж бо — не гірші за инших. А коли так, то не жалуйте сил, голосів та ліктів: нехай з вашої праці й чужі почують про нас, розплющать очі, й поступляться місцем.

А схочете знати, що саме робити, що саме кричати й як, — питайтесь у ваших жіночих організаціях, шукайте по ваших і чужих жіночих часописах. Покиньте „плакати нишком, щоб ніхто не бачив“, постидайтесь, що „Ваша“ хата з краю“ — й з веселим та бадьорим обличчам пересуньте її на майдан, на плац, на чільне місце, щоб і чужі бачили та питалися: — „Хто живе в тій чепурній та затишній хаті?“..

І коли зникне ваша скромність, то з нею втече й байдужість, що є восьмим, не меншим за сім смертельних — гріхом нашим, і перед нами самими, й перед Вашими дітьми, для яких Ви повинні вибороти „краще життя“, проштовхуючи їм своїми ліктями широкий шлях із затінку до світла, видряпуючи їм належне місце не поміж ліпшими, а поміж сьогодня дужчими за нас і не такими скромними в життєвім виру!..

Ольга-Олександра Дучимінська.

Наша пісня.

(Присвячую п. Олені Кисілевській).

Ми довго йшли
принижені, незнані,
Рабинями були ми..
Сказано: жінки!
В терпіннях перші,
в гаразді останні —
Такими нас
все бачили віки.
Та час минав..,
і вибила година,
Що ми добились
вільних людських прав,
І стала жінка,
як вільна людина,
Серед людства.
і світ її пізнав...
Пізнав великі скарби
серця й духа,
Любов і гарт,
що носимо в душах,

Наталя Королева.

Катря Гриневичева.

Ніяка їх не знищить
заверуха
І до добра
промощують нам шлях!
Любов і гарт,
та правда із красою —
Отсе кличі
жіночих всіх сердець...
Прапори в гору!
Йдім у життю — бою,
А прийде перемога,
недолі кінець!
Всі станьмо до праці,
жінки і дівчата, —
Працюймо,
як пчілка працює у маю,
Бо наша робота
ще тільки почата.
А діло велике
доведем до краю!

(Ґрафіка І. Іванця.)

З МИНУЛОГО.

МУРІ К.

Як ішов — стала ти на порозі...
(На голівці — червона хустинка!)
Оглянувся в останнє на розі:
Будь здорова, дитинко!..
Впали сльози...
Гей, серце забило в тривозі!..

По дорозі маки хтось покинув...
(Наче краплі зі серця кріваві!)
Уста скривлені, шепотом: кинув?..
Поцілунками їх закрівавив...
— На хвилину! —
— — — — — — — — —
Обійняв... на коня і... полинув!..

С. Левченко.

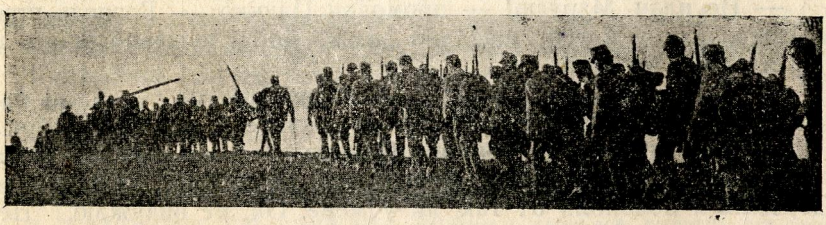

Ірина Шмітельська-Климкевичева.

Найменший візник І-го Корпуса У. Г. А.

І.

Сіріло. Заскигліла десь чайка, залопотали крилами дукі гуси. Над Богом піднявся туман. Густим, збитим серпанком піднімався в гору, сонливо стелився широкою долиною. В холодних обіймах мраки дрімала Винниця.

Зійшло сонце. Продерлося крізь хмари і затремтіло на воді. Порожевіли сині хвилі й заграли барвами дуги. Поволі зникала сирість і свіжість вчасного ранку. Розступилася мрака і в усій своїй красі показалося місто Винниця. Замерехкотіли в ранньому сонці хрести, зачервоніли дахи, забіліли потапаючі у зелених садках доми. З високих комінів понеслися чорні смуги диму.

Пробудився і винницький шпиталь ген далеко за містом у прекраснім старім парку. Закипів рухом й життям. Повідчинювано вікна й двері, заметушилися сестри, забігала прислуга.

У просторих, білих салях лежать хорі й ранені; найбільше їх на тифозному відділі. Крізь відчинені вікна вливається свіжий подих осіннього ранку. Хорі лежать на ліжках і тапчанах, вслухуються в шум старих грабів й буків, чують навіть, як скапує золоте й червоне листя. Ось подув сильніщий вітер, схопив малий, засохлий листок і крізь відхилене вікно кинув ним Панькові на груди.

— Осінь... — подумав Панько і важкі думи роєм обсіли голову. — Як лишали ми село, стояли збіжжа під серпом Пшениця гнулась до долу, а овес зеленів, як море. Гей.. гей... І хто це все зібрав? Як порадила собі жінка без коней і воза?

Відчинилися двері і в салю увійшла сестра-жалібниця. За нею всунулася мала, боса дівчинка. На чорнім полотанім каптанику червонів шнурок коралів з дукачем і мідяним хрестиком. Червона зношена спідничка обшита була чорними стяжками. З під жовтої хустини висмикувалося ясне, мов лен, волосся. Сумно гляділи ве-

ликі, чорні очі, вохкі від сліз і стрівожені. — Тату! — крикнула дівчинка і кинулась Панькові на груди.

— Не плач, Марусю! — промовив Панько. — Господь привів нас сюди, поведе й тебе щасливо домів. Добрі люде подбають про тебе, як мене не стане.

— Не кажіть так, Паньку! — сказала сестра. — Самі бачите, що нині вам ліпше. Незабаром видужаєте й все буде добре...

— Не видужаю, — відповів Панько. — І мої покійні татуньо чулися перед смертю ліпше. Нічо в них не боліло, лишень ноги задеревіли й похололи от так, як у мене. Ой, не видужаю.. Незабаром покину сей світ і лишу тебе, Марусю, сиротою.

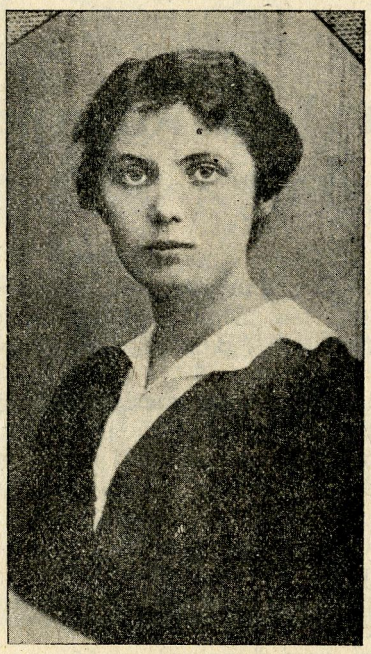

Ірина Шмігельська-Климкевичева.

Хорий зітхнув важко, а очі заплили слізми.

— Чому ж ви брали дівчину з собою? — запитала сестра жалібниця. — Чому не оставили її дома?

— Погано зробив, — відказав Панько. — Брали з нашого села підводи, взяли й мене „Недалеко, кажуть, поїдете, лиш у третє село, а там візьмемо других". У тім селі, куди ми мали їхати, живе сестра моєї жінки, Марусина хресна мама. От дівчина й наперлася: „Візьміть мене, тату, з собою, тітка переказували, що набрали мені на спідницю. Візьміть тай візьміть".

Погано зробив я. Взяв дівчину з собою і досвіта виїхали ми. Переїхали Стрипу, минули жита і вїхали на битий гостинець. Пан сотник вислали стежу, а коли стежа вернула, поїхали ми не у село, а скрутили на поле. Ворог був за нами. І так їхали ми три дні і три ночі майже без відпочинку. Приїхали над Збруч, просили, щоби відпустили нас до дому. „Не можна", говорить пан сотник, „підвід і так мало. Не покинемо ж річей при дорозі". Щойно над Смотричем, під самим Камянцем Подільським пустили нас. Але мало хто вибрався до дому, бо пішла чутка, що на границі відбирає ворог коні й вози.

— І так остали ви в обозі, а дівчина з вами? перебила сестра. — Не журіться нічим, Паньку! Добре, що вам ліпше...

— Скоро умру, сестричко, — відказав хорий — не побачу більше свого села, ні жінки, ні других дітей... Слухай, Марусю, кухаря і тримайся обозу. Що буде з кіньми, не знаю, не даси собі ради. Гей... гей.. змарнується худоба.

— Не бійтеся, тату! — відповіла Маруся. — Я й тепер сама ходжу коло коней. Сама обійду їх, напою і запряжу, коли треба.

— Ти господарська дитина, — відказав Панько, — Мати змалку наставляла до роботи. Дивись, пантруй коней і воза. Не дай їх нікому в руки. А за мною не плач і не побивайся. Коли мене поховають, візьми грудку землі з моєї могили, передаш мамі...

З голосним плачем кинулася Маруся до батька. Панько положив висохлу руку на ясну головку й тихо шепотів молитву.

II.

Слідуючого дня помер Загробельний Панько. Тринадцятьлітня Маруся остала сиротою, сама між чужими людьми, далеко від свого роду. У простій сосновій труні повезли Панька на винницьке кладовище. Скоро висипано могилу і застромлено невеликого березового хреста. Побіч Панькової могили сотки інших; куди оком глянь, ліс хрестів, а під кождим з тих спочивав український жовнір з галицької армії.

Гірко плакала й побивалася Маруся, йдучи за батьківською труною. За сльозами й світа не бачила. Розважали й потішали її добрі люде, але ніхто не міг втишити сирітського горя. Поволі опустіло кладовище, а Маруся все ще була біля дорогої могили, рясними сльозами зрошуючи землю.

Під вечір прийшов до неї кухар. Маруся спала. Личко було ще мокре й замурзане від сліз у руках стискала платочок із грудками землі.

В промінню заходячого сонця червоніли хрести і надмогильні плити. Струнке кипариси й плакучі берези вкривалися тінями. Повіяло вохкістю й холодом.

— Уставай, Марусю! — промовив кухар і взяв дівчину за руку. Маруся схопилася на ноги і здивовано поглянула довкруги, враз нагадала собі батька й занеслася голосним риданням.

— Пізно вже, Марусю, — говорив кухар. — Час готовити вечерю. Ходи зі мною до дому!

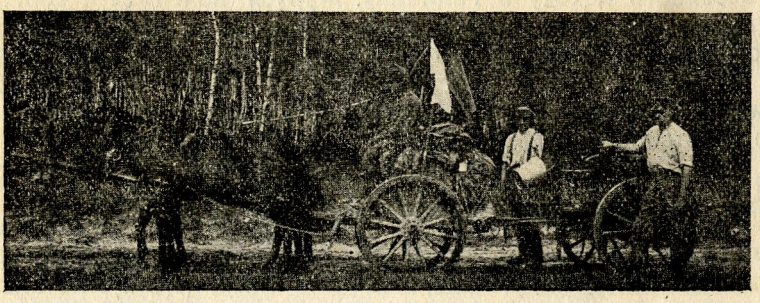

Військова кухня.

Дівчина не рухалася з місця.

— Заспокійся, Марусю! Батькові плачем не поможеш, а собі зашкодиш. Голівка болітиме. Ходи швидко до дому, уже й так запізнився я через тебе. Поможеш мені й обійдеш свої коні, Цілий день стоять непоєні.

Кухар говорив неправду. Коні паслися враз з другими кіньми за містом на оболонню, але Маруся, як почула, що Сивий і Гнідий цілий день не пили, може й не їли, схопилася з місця.

— А чому їх ніхто не обійшов? — заговорила живо. — Мені було не до коней, а вони, сердешні, цілу днину голодні простояли...

— А хто ж буде піклуватися твоїми кіньми? — відповів кухар. — У кождого своє діло! Коли ти про свої коні забуваєш, попросимо завтра пана сотника, щоби призначили хлопця до твоєї підводи.

— Не треба, — відказала дівчина — Сама буду за візника. Батько наказали пильнувати коней і воза, то й допильную. Ходім швидко до дому.

Перехрестилася, поцілувала березовий хрест і скорим кроком пішла за кухарем.

Зашелестіло під ногами зсохле листя, заскрипіла залізна брама й на кладовищі стало тихо. Лишень вітер шибав між галуззям і важким зітханням розходився між гробами.

Маруся лишилася візником при своїх конях.

III.

Тяжку осінь, повну біди й страхіття від смертельних жнив тифусу, перебуло галицьке військо, а вже найгірше бідувало в січні в часах злуки з Денікіном. Цілий місяць Вишкіл старшин І го корпусу У.Г.А., при якому була Маруся, знаходився в дорозі. Тиснули морози. Від холоду й голоду падали люди й коні. Військо живилося переважно чаєм з паленого цукру, а коні соломою та й тої було мало. Маруся відморозила руки й ноги, вихудла й почорніла. По дорозі забігала в хати й випрохувала в добрих людей то жменьку сіна, то сніпок соломи.

З початком лютого дібралися до Балти. Всім стало легше. Відпочивали. Армія злучилася з большевиками й відживала надіями весняного походу в Галичину. Маруся почепила й собі пятираменну звізду на кучму, ще й стала ходити на мітінги. Не багато з цього розуміла, зате цікаво прислухувалася розговорам жовнірів.

— Чуєш, брате, — говорили хлопці між собою. — З весною підемо на Галичину. Ціла большевицька армія піде з нами. Візьмемо Тернопіль, добудемо Львів і станемо над Сяном.

— Коби лишень большевики не обдурили нас.. — говорили другі. — От багато обіцюють, а не знати, що задумують...

Так розмовляли хлопці між собою, а Маруся прислухувалася цікаво їхнім бесідам. Ох! як билося серденько в грудях. Ще трохи, ще трохи. Зникнуть ожеледи, стопніють сніги, а коли вже висхнуть болота й настануть добрі дороги, з новими силами підуть у похід.

Прийшла довго вижидана весна. Стрічали її на Поділлю. Віджила природа, віджили й люде, всі надіялися чогось великого, могутнього, вижидали нових приказів, транспортів зброї муніції, одежі, дарма що нічого з того не приходило.

Врешті скинула бригада червоні звізди, задумуючи злучитися з армією Петлюри. І знова почалися нові розговори.

— Не знати, чи добре ми зробили? — говорили одні.

— Гей, чи пустять нас поляки в Галичину?

— На Київ підемо, говорили другі, — а через Київ, дорога у Львів.

— А що буде з Галичиною? — питала Маруся. — Відступлять нам її поляки, чи що?

— Не питай багато, — відповів вістун. — Замудра будеш. Не наша в тім голова. Робили мудріщі від нас, а на непевне не йшли би. Одно знаймо, браття, що ми тепер самостійні, в своїй українській державі.

І знову почалися нові бої. Виснажене, голодне й морально пригноблене військо по геройськи опиралося подавляючій силі червоно-армейців.

З над Збуча надходила нова гроза. Польська армія перейшла границю й стала посуватися вперед.

— Битися будемо, чи миритися? — відгадували стрільці, не знаючи, як поставляться поляки до галицьких частин.

Одного дня зібралися разом усі частини бувшого І-го Корпуса, переміненого большевиками в бригаду, й розтаборилися на широкому оболонню. Довкруги частин і над річкою, що плила через оболоння, розставлено стійки. Маруся кинула коням сіна й напоїла їх. Умучена цілоденною їздою, полізла на віз, зарилася в сіно й заснула твердим сном. Збудилася над раном. В таборі був рух.

— Чи не збіраємося в дорогу? — подумала й вискочила з воза.

На дорозі й довкруги оболоння побачила якесь військо. Відразу зауважила нові сині й зеленкуваті однострої та дивної форми шапки.

— Це не наші, — подумала Маруся — У них все гарне й новеньке, а на нас самі лати...

— Що це за військо? — питається прохожого жовніра.

— Хиба ж не бачиш? Поляки! — відповів жовнір. — Ми в польському полоні.

Маруся не відказала ні словечка. Повернула до воза, запрягла коні й дожидає.

Прийшов наказ віддавати зброю. Стали хлопці зносити кріси, пістолі, шаблюки й все це скидали на купу. Сльози блищали їм у очах. Деякі кляли й спльовували сердито.

Відтак уформувалася кольона з людей, гармат і обозів та довгим вужем посунулася по дорозі. По обох боках кольони машерувала ескорта, зложена з озброєних жовнірів. Польські старшини гарцювали на конях, з вдоволенням приглядаючись багатій добичі, котра так легко попала їм у руки.

Полонені йшли мовчки. Жаль давив груди, стид палив очі. О, не таким уявляли собі поворот у рідні сторони!

Тимчасом від сторони Винниці надїхав відділ большевицької кавалерії і приїхав на оболоння, де обозувала бригада. Над річкою не застали нікого, давні стійки були стягнені, а нових не було.

З піднесеними шаблюками кинулися большевики на зади обезброєної бригади, рубаючи на всі сторони. Роздався страшний, проймаючий крик. Не було чим боронитися, один рятунок у втечі: ціла кольона кинулася вперед. Знялася страшна курява й присло-

нила дорогу. Коні, чуючи небезпеку, гнали що сили, рвучи посторонки й ламаючи дишлі. Вкінці збилися люде, коні й вози разом, затарасовуючи дорогу.

Хто міг, утікав полями. З возів викидали всяке добро. Ескорта кидала зброю й утікала не гірш полонених; багато з них попало під кінські копита.

Маруся їхала посередині кольони. Кухар вихопив її віжки з рук і не оглядаючись поза себе, пігнав межами, здовш дороги.

Женуть коні, як вихор, скаче віз по межах, полем проти них йде вже польська розстрільна. Минули її і вїхали в якесь містечко Зараз за першими домами побачили цілу сотню; стояли під охороною мурів, з крісами в руках, з дулами, зверненими в цей бік, звідки в скаженому розгоні надїздила бригада.

— Ну, тепер ми безпечні, — сказав кухар і звільнив їзду. — Поляки йдуть в наступ...

За містом стала бригада збиратися. Полонені посувалися без найменшої ескорти й без жадного порядку. Багато з них повтікало.

Під вечір прийшли в Літин. Ген далеко за містом розтаборилася бригада. Ніч уже пряла свої тіни. На небо викотився місяць і сріблом розсипався по полю. Десь далеко тарахкотіли скорострільні. Маруся заснула, уколисана шумом верб і теплим леготом майського вітру.

IV.

Була ясна місячна ніч. Пахли зілля й трави. В поблизькому гаю тьохкав і заливався соловейко. Бригада розложилася покотом навколо догаряючих огнів і спала, умучена тяжким маршем і цілоденними враженнями. Побіч своїх возів тупотіли коні. Від часу до часу накликувалися стійки, пильнуючі табору.

Маруся проснулася. Широко розплющеними очима вдивляється в зоряну баню, на крилах мрій летить у рідні сторони. Проти неї „Косарі“, ті самі, що світять в селі над дібровою; вище „Квочка із курятами...“ й нині вона моргає над їхньою стодолою, а далі „Великий віз“. Мати розказувала, що св. Юр возив ним колачі та й поламав дишель. Гей, чи дожидає її матінка? Чи вийде проти неї з хати, як заскриплять ворота та чи пізнають Сивий і Гнідий своє обійстя, як приїдуть у село?

Маруся піднялася на возі, поглянула за кіньми й задеревіла. Проти неї сторчав порожний дишель, коні враз з упряжжю й орчиками щезли.

Кинулась Маруся за кіньми, перебігла, перешукала ввесь табор, ні сліду.

— Чого це ти бігаєш по таборі, спати не даєш? — крикнув один з жовнірів.

— Пропали десь мої коні... — заголосила Маруся.

— І не шукай їх, — відказав жовнір. — Таж з вечора ходила патруля й забирала що ліпші коні. — Де ж ти була, що не бачила?

— Заснула, та й не бачила, — відповіла Маруся. — А коні були мої, не військові, то чому ж їх забрали?

— Якщо то була цивільна підвода, то йди, правуйся з ними.

Може заплатять тобі за коні; а що добрі були, видно з того, що їх зараз взяли. Ще й віз твій заберуть, як міцний та кований.

— Не дам воза! — крикнула Маруся і заллялася слізми.

— Не порадиш, — відповів жовнір. — Завтра заберуть цілий обоз. Нас кудись запроторять, а ти будь щаслива, як жива й здорова до дому приїдеш.

Пішла Маруся, сіла коло воза й думає. Уже не плаче, хоть як жаль давить серце. Гей, не побачить більше ні Сивого, ні Гнідого. Так ходила коло них, пильнувала; у холодні ночі міхами вкривала, щоби не мерзли, а сама спала на голій землі або соломі. От і допильнувала. Пропали коні, пропаде й віз. Скулилася на землі, обняла руками коліна й сиділа так довго й нерухомо.

— Не дам воза, — шепотіла дрожачими устами. — Не довезу його домів, але й ви не будете ним їздити.

Довкруги було тихо. Місяць сховався за хмари, і тінь сплила на землю. Маруся встала. Малими, але сильними руками потягнула віз ген попід верби. Зпід соломи видобула баньку нафти й облила нею колеса, дишель й драбину. Відтак виняла з кишені пачку сірників, засвітила й кинула на солому. Ця занялася в одній хвилі і бухнула полумям. Від соломи розгорівся й віз. Прибігли стійки, розбудили жовнірів, але уже не було що рятувати. Віз горів, тріщав і запався. Остали по нім купа попелу, звугліле дерево й трохи заліза.

— Прокляті гайдамаки, — говорили стійкові. — Покинули недогарок у соломі й згорів такий добрий віз.

В тіні верб стояла Маруся й тихо сміялася.

— Не будете моїм возом їздити... — шепотіла й затискала кулаки.

Кілька днів пізніще опинилося військо в Фридрихівці за дротами, звідси відсилано їх у Тухолю. Маруся відбула приписану квартанну й рано до схід сонця відїхала залізницею домів.

Швидко минула границю. Поїзд мчався стрілою; перед очима пересувалися хвилясті лани збіжжа, зелені гаї, ліси й струмочки. Маруся стояла у вікні й з насолодою вдихувала розкішний воздух галицьких піль.

До грудей притискала платочок із кусником недогарка, що остав з воза, й грудками землі із батьківської могили. Це все, що придбала в далекому поході.

У. Кравченко.

...Сильні, мов з граніту, криці,
Кріс берімо у правиці,
За честь нашу, за країну
Битимемось до загину!

Хоч життя прийдеться скласти,
Не піддайся темній власти, —
А за жертви... за безщасні —
Дні прийдуть нащадкам ясні...

Марія Омельченко.

Марія Омельченко.

Український народній промисел.

Наш народній промисел почався вже від тоді, коли людина мусіла задовольняти свої потреби або працею своїх рук, або через виміну предметів у своїх сусідів.

Словянські народи, поки не підлягли впливам народів иншого племені (напр. — греків, татар, турків, німців і т. д), поки жили самостійно серед тої природи, яка їх оточувала, — все необхідне виробляли самі для себе, без чужого впливу, без чужої допомоги.

Так і наш народ витворив свій український промисел, своє народнє мистецтво, які в характері творчости, в детайлях форми й визерунка, в сполучуваннях барв відріжняються від промислу й мистецтва інших народів.

Прийшли нові доби, прийшла фабрика зі своїми машинами, й народній промисел майже загинув, а це є дуже погано для духового й матеріяльного життя народа, як нації.

Деякі вироби народнього промислу повстали не лише з потреби, але викликали їх до життя природні багатства нашої батьківщини, як наприклад лісні багатства, мінерали й т. д. Крім того деякі предмети люди стали виробляти для оздоби, прикраси себе й свого житла, з почуття краси (естетики), для своєї втіхи.

В краях, де є багато лісів, наш народ свої господарські здібности й свій естетичний смак — виявив у виробах з дерева. Найбільше поширеним промислом у лісному краю — є бондарство й вироби ріжного начиння. Та народ не задовольнився лише виробом простих річей, але проявив свої духові здібности, свій питомий (індивідуальний) мистецький смак у різбарстві з дерева: — ріжні сриньки, касетки, ложки, іграшки й т. д. Всі ці предмети, зі своїми часто досить штудерними визерунками, являються прекрасними виробами нашого народа, які при доброму відношенні цілого

суспільства могли б бути добрим засобом для поліпшення народнього добробуту.

Вироби з глини, шкла теж свідчать про смак і духову здібність нашого народа. Столовий посуд, ріжні дрібнички, іграшки й т. и., мистецьки розмальовані, в наших чисто словянських барвах, можуть перетворитись під доглядом і орудою майстрів-інструкторів у високомистецькі предмети, які б могли не тільки задовольняти потреби свого народу, але могли б бути й предметом експорту (вивозу). В Карпатських горах, де наш народ живе ще досі примітивно, виробляє він ріжні прикраси з серебра, мосянжу, олова. Часто форма й малюнок таких виробів є досить примітивні, навіть мало відріжняються в д таких же предметів, які археольоги знаходять у стародавніх могилах, — але теж попадаються прекрасні предмети для окраси. Наприклад, — гуцули, які мають великий нахил до орнаментації, виробляють ріжні оздоби, іноді вкриті дуже гарними визерунками та інкрустаціями. На В. Україні таку техніку виявили з о л о т а р і. Цей промисел на В. Україну був занесений з Греції, але наші золотарі дали своїм виробам свій, національний характер. Залишилися в музеях прекрасні предмети з доби козаччини, коли був у моді навіть посуд з металю. В сучасну добу цей промисел здемократизувався й обмежився на виробі перстенів, ковтків, дукатів.

Вироби з рогу, як гребенці, а в гуцулів прекрасні оригінальні порохівниці — теж свідчать про майстерність наших людей.

Вироби з соломи, верби (лози) всім нам добре знайомі, це — брилі, кошики, черевики і т. и. Все це при добрій волі інтелігенції яка замісць того, щоб купувати фабричні річі, купувала б народні, могло б перетворитися в широкий промисел; зявилась би потреба, а з нею і можливість удосконалення способу й матеріялу для виробу цих предметів. Наприклад, такі самі річі з соломи, лози, завдяки удосконаленню, у чехів є предметом вивозу в чужину. Тай знамениті гнуті меблі Тонета повстали з народнього промислу! Лише треба доброї волі та підприємчивости!

Треба приглянутися до того, що нарід робить, заінтересуватися тим, піддати нові думки, що робити, щоб трапити в смак і потребу хвилі, щоб приноровити це до р жних предметів домашнього ужитку. Візьмім хоть би вироби з дерева. Уміють гуцули їх різьбити, вибивати кораликами, як і випалювати на дереві. — Коли два перші способи вимагають більшої праці й вироби такі стають через те мало приступні загалові, то випалювання на дереві, получене з малюнком, себто напущенням фарбою, забезпечене відповідно, щоб не чорніло — можна приноровити до усяких потреб і цим якнайширше розповсюднити.

Вироби зі шкіри теж в нашому народі являються окремішністю. Наші кожухи та смушеві шапки не тільки доброї якости, але й визначаються красою. Як було б добре, якби наші пани, пані й панночки замісць дорогого й мало практичного хутра — надягли б добрий кожушок з гарного молодого смушка та ще й оздоблений прикрасами з сукна, або вишитий руками нашої селянки!

Також треба було б відновити вироби українського взуття —

от хоч би прекрасні наші сапянові чобітки з високими халявами. Чи ж не можна було б їх пристосувати для зими, замісць того, щоб набувати ревматизм в павутинових панчохах?! А черевички з кольоровими закаблуками — хиба не пасували би і до модерної сукні, до слова сказати, ще й прикрашеної українською вишивкою?!

Головне ж треба розвивати й удосконалювати наш текстильний промисел та тісно звязані з ним вишивки й гапти, які навіть у чужинців викликають здивування. Та на жаль в чужині наші килими, наші вишивки, гапти, більше знані під іменем: „русскій (себ-то московський), або польський народній промисел".

Не будемо тут перераховувати всіх прекрасних виробів з полотна, як рушники, обруси, сорочки й т. д. з чудовими вишивками. Наші селянки, часто навіть неграмотні, витворюють прекрасні, своєрідні малюнки, або комбінацією строго двохбарвного орнаменту, або з багатством многобарвного візерунку. І лише щира підтримка й заохочення потрібні, щоб не загинула ця галузь народньої штуки.

Наші інтеліґентні жінки повинні були б модернізувати народню ношу й застосувати її до мійського життя. Коли з кроєм справа гірша, то народніми вишивками сміло можна прикрашати і візитові і балеві і всякі інші сукні й убрання. Треба лише охоти й замилування в скарбах народнього мистецтва.

В нашому промислі народ яскраво проявив не тільки свої етноґрафічні особливости, а також свої духові здібности, мистецький смак і прекрасну техніку. Всі ці вироби, при доброму бажанні всіх нас, можуть бути головним засобом для поліпшення добробуту нашого народа, засобом захорони його національного почуття (національної пихи), засобом для виявлення його духових здібностей і ініціятиви. Для цього треба підготовляти одиниць з народньої маси, більше талановитих, як майстрів-інструкторів (і жінок само собою розуміється), які б удосконалювали ріжні галузі народнього промислу, розвивали б природний смак і тим параліжували б вплив чужого, часто несмачного малюнка і барв, які на жаль вже просякають в наш народ.

Треба підбадьорувати тих, хто працює, підтримувати підприємців, але слідкувати, щоб не були використовувані ті, хто працює, часто в досить тяжких умовах з боку гігієни. Для цього треба орґанізувати по селах гігієнічні, світлі майстерні, посилати майстрів-інструкторів; відчиняти склепи, налагодити вивіз (експорт) за кордон і відчиняти за кордоном склепи з **українськими виробами.** Треба більше реклямувати в чужих і своїх часописах свій народній промисел: писати статті з ілюстраціями взірців нашої продукції і нашої ноші і т. п.

А головне всі українські жінки мусять прикрашати себе, свої діти, свої хати лише працею рук нашого народа.

Чую, в Галичині вже є такі майстерні, як от наших видатних жінок мистців О. О. Кульчицьких, або кооператива „Українське Народнє Мистецтво" і т. д. та чи всі ж щиро й по заслугах підтримуємо ми свої установи?! Чи не купуємо ми в жидів та в інших наших гнобителів дорогі, модерні, але мало естетичні предмети?..

При сій нагоді скажемо пару слів, як ця справа стоїть у чехів. В. Ч. С. Р. вже давно існують ріжні школи для розвитку й удосконалення народнього промислу, де талановиті мистці-майстри підготовляють інструкторів для майстерень. Крім того, існує десятки років Т-во „Задруга", яке має сотні філій, сотні склепів і веде торгівлю жіночими виробами з закордоном. Ще за влади Габсбургів чеські жінки зуміли взяти до своїх рук народній промисел, обєднували всіх, хто займається ним, в Т-ва; організовували вистави, відчиняли склепи, а головне вели шалену агітацію за купівлю народних виробів. Майже нема одної жінки-інтелігентки, яка б не мала народної ноші в цілому, або хоч частин її, які служать в хаті принаймні за прикрасу. А коли яке свято, то вулиці Праги мерехтять красою народньої ноші! Та це тепер, коли вже чехи не потрібують особливого національного піднесення. А що ж було, коли треба було доказати гнобителю свій національний дух?!

Доходило до того, що взагалі панувало гасло „свій до свого": купували навіть сіль лише в свого крамаря, бойкотували жидів, німців, взагалі чужий крам.

За це, за організацію акції „свій до свого" австрійська влада притягала чехів до суду й наша прихильниця пані сенаторка Пламінкова — теж стояла перед судом за „свій до свого".

І лише завдяки упертій економічній боротьбі чехи не підлягли більше численному, багатому й сильнішому (в науці) німецькому народові. Заховали чехи свою національність і визволились з під влади німців.

Ану, українки, чи не час бо й нам взятись до того!

22. серпня 1928 р. Прага.

Галя Мазуренко.

* * *

Намалювала море та човен.
А в небі сонце із горох завбільшки.
Хоч на папері буде день, —
Як дневі літньому годиться.

А голова тяжка, тяжка.
Чи може хмари не на небі,
Дощем наповнені украй, —
А в ній причаїлися темні?

М. Козоріс-Барилякова.

ВЕСНА ЙДЕ!

Вже осінь несла відпочинок селу, але сонце припікало ще, мов у жнива.

Пухкою дорогою, поміж золотавими стерниськами, котиться візок. В куряві, як у мряці, тупцюють малі конята, гейби на одному місці, червоніє лице візника від спеки, а позаду на возі біліє полотняна шапочка міської панночки.

М. Козоріс-Барилякова.

Панночка якась непосидюча: то стає, щоб краще глянути, ген на той ліс жовто-багряний, то вихиляється, щоб зірвати в рові незабудьку, дивується, що вони в осени квітуть, або закине головку високо, сміється — до сонця, що як грань, до журавлів, що чорним клином протинають темну синяву...

— Кру-кру! — відгукує їм на прощання.

Візник крадькома зиркає в її сторону, підсміхається: — „Учителька, а ще дітвак!“ — кажуть його очі.

Панночка присіла, трохи їй соромно від того погляду — але як їй не хвилюватися? Це ж вона вперше їде сільським возом, у таку чудову осінню днину та щей такою пухкою дорогою, що веде в справдішне подільське село. То не те, що підміські села, які їй так часто показував батько здалека.

Батько... як він тужив за селом!

Спогади прикували дівчину. Склонила голівку, заплющила очі...

Вона — невеличка дівчинка в червоній суконці... неділя... така тепла, сонячна, як нині. Батько, високий, похилений, нагнувся ще більше вперед щоби взяти її за ручку, в другій несе клунок з їдою. Йдуть спершу широкими пішоходами, люди товпляться, далі вже свобідніше, пішоходи вриваються, виходять в поле. Вона відразу стрибає в траву, як пільний коник, що насилу вирвався з руки дитини. Батько підшукує пригоже місце на горбочку, розстелює

свій плащ, сідає, а лице його ясне, радісне. За цілий тиждень праці в душній друкарні, він аж до заходу сонця пролежить тут на траві, може сонце придавить цю недугу, що точить його легені; йому ще треба жити, ось його Іванка така ще маленька

— Іванко, може ти вже зголодніла?

Вона біжить до батька, розсипає квітки по старому плащі, складає китичку.

— Що це за квітка ось ця жовтенька, тату?

— Це куряча сліпота, а не затри собі нею очка, болітимуть і пальчики від неї такі гіркі, не збирай тих квіток!

— Але вони гарні, такі мягенькі, — вона тулить пухнасті голівки квіток до личка, пожовтила щічки й носик жовтим порошком, тато витирає хустинкою, сварить, а вона сміється з того жовтого „пудру".

Іванка.

— А ці біленькі, як звуться?

— У нас на селі звали їх „гусятка".

Гусятка-гусятка, я вас буду пасти, так як тато, як був маленький, на селі Татку, а яке то село?

— Село... о, бачиш, звідсіля видко кілька сіл. Там наліво біліють хати між зеленню й сюди навпростець видко хати, але вже дахівкою криті, а в нас були самі стріхи, тільки школа й церква під бляхою.

— Татку, а тут близенько яке село? Воно таке гарне, жовті дімки, а довкруги садки?

— Це негарне село! — Батько скривився з відразою.

— Негарне?

— Воно так на око гарне, тільки люде в ньому негарні.

— Негарні? Люде?

— Бачиш, вони на вид люде як люде, але ще їхні батьки вчинили щось такого поганого, що ганебна пляма того вчинку лягла й на їхніх дітях.

— Що такого вчинили їхні батьки?

— В тому селі давніще жив дідич, великий ворог українців. Цей пан проголосив одного разу селянам, що роздасть їм безплатно дрова із свойого ліса, якщо вони перейдуть на латинський обряд. Тоді ціле село, з дуже маленькими виїмками відріклося своєї віри, а вслід за тим і народности, за купку дров, за кілька нужденних гиляк!

— Відріклися за купку гиляк? — жахливо питають великі діточі очі, ще раз поглядають у сторону „поганого села", й жовтаві

дімки в зелених садках зливаються в гидкий образ, у щось такого, що нагадує їй велику, розчавлену жабу.

Як була вже більшою, часто приходило їй на думку „погане село“; вже не ввижувався їй гидкий образ, тільки якийсь сум і сором давили душу.

— Чому воно так сталося? Чому ніхто не вплинув на тих селян, щоб вони здержалися від такого ганебного вчинку? — спитала раз батька.

— Хіба ж вони діти, не знали, що роблять?

— Часом старші гірші за дітей. А мені саме пригадалися слова письма святого, що ви тими днями складали в друкарні: „Не цурайся ближнього твойого в хвилині його упадку“. А від тих всі відцуралися, ніхто не подав їм руки й вони для нас пропали.

Нераз на самоті мріяла стати вчителькою в тому селі та головно дітям і молоді представити поганий вчинок їхніх дідів, розбудити в них почуття обовязку направити цей вчинок, змити із себе ганебну пляму запроданців. Молодь і діти зрозуміли б її напевно.

Але мрія остала мрією.

Батько вже два роки як помер. Сама своїми силами добилася до матури й завдяки одній пані, якої вчила діти й яка мала впливових знайомих, зараз по матурі дістала посаду вчительки в далекому, подільському селі.

* * *

Подільські лани, левади, огороди спали — відпочивали під грубою верствою снігу. Люди оставили їх у спокою — хай відпочиває земленька свята, а ми за той час попрацюємо над собою.

В селі, по короткій зимовій днині, починалося життя веселе, рухливе. В кімнатах „Народнього Дому“ переливалися басові голоси старших господарів і альтові жіноцтва з тенорами й сопранами молоді ба й дітей.

Між господарями й парубками перед веде молодий агроном Тарас, селянський син, що саме вернувся з заграниці. Кождого вечора то відчитами, то балачкою повчає селян, як найкраще використати з весною ті малі клаптики землі, що вже їх далі ділити годі...

В другій кімнаті молодиці, дівчата, а між ними Іванка. Підняла в гору жіночий часопис, замаяла ним, як прапором над головами жінок (саме захопила його з почти), всі радісно глянули в гору, вітають, як доброго друга, на котрого треба аж два тижні ждати. Гамір втихає. Чітко гомонять слова, тільки від часу до часу шепіт: „Коб-то вже й у нас так було“. Кожду статтю вінчає жива гутірка, виринають свіжі думки, нові наміри „й у нас треба захоронку з весною, а курс шиття й хатнього господарства зачнемо на другий тиждень, як тільки інструкторка приїде, а кооператива, а жіночий кружок самоосвіти“... Жажда знання, праці над собою горить у очах кождої. Слова Іванки — наче роса на їхню жажду: все зробите, всього навчитеся, бо у вас сильна воля й хотіння могуче, тільки не хапати відразу забагато, перш одного досягнути, а відтак за друге братися.

Потім йдуть спільні проби до аматорської вистави й до концерту. Тут уже разом Іванка й Тарас докладають труду, щоб все йшло як змога найкраще. Далі спільна перекуска, приготовлена жіноцтвом, дохід на уладження захоронки з весною.

Пізним вечером гомонять на вулиці голоси: „До побачення завтра, добраніч... добраніч“...

Іванку підводить до дому Тарас.

— Я і не надіявся, що мені така поміч зявиться, як ви.

Іванка сміється:

— Поміч? Вам, мущинам, все ще здається, що жінка це тільки ваша поміч! Працює жінка самостійно, думає самостійно, а ви їй все тільки: „поміч, моя поміч“.

Тарас ніяковіє.

— Ах той фемінізм!.. Але до речі, мушу признати, що наші жінки, що до зацікавлення кождою справою, жажди знання, а навіть солідарности куди перевищають чоловіків. Та на загал, як порівнаємо рівень свідомости селян зперед війни з теперішнім, то мусимо признати, що є великанський поступ Не тому, щоб може перед війною ніхто не працював над їхнім освідомленням, навпаки, працювала інтелігентна молодь більш, чим сьогодні, але сам нарід був байдужий, просто душевно спав, а тепер по війні по крівавих жертвах, наче струснувся з дрімоти, хоче волі, знання, кращого життя.

— Весна йде, весна нашого народу! Я вірю, що нині вже не знайшлося б села, яке б за фіру дров запродало свою душу. —

Іванка оповідає сумну історію села, яка так глибоко тронула її ще тоді діточу душу.

— Ні, такого села нині вже нема, може яка безхарактерна одиниця... але ціле село — ні!

* * *

Ніжний легіт провесни, мов добра мати, будив поволеньки природу зі сну.

Сніг, як скинений з трону володар, тратив своє сяйво з дня на день, сірів, втікав кудись маленькими струями...

Аж сонце, дивлячися на таку ганебну втечу пануючого, сміялося щиро-щиро...

Грязкою подільською дорогою знову тупцюють малі конята, ледви витягають ноги з розкислої грязюки. Похнюплений візник, що хвилі вигукує своє безсиле „а вйо-вйо“, вимахує батогом аж свистить.

На простенькім сидженні — Іванка.

Не звертає уваги на погану їзду, від якої вся вона хитається безнастанно, мов маяк.

Лице в неї бліде, на устах гірка усмішка, машинально виймає з торбинки зложений папір і ще раз читає: „Звільняється вас з посади вчительки в селі Крутодоли“...

Жорстоке урядове письмо.

Та годі, не впало це на неї ненадійно, Тарас остерігав... так він її остерігав, а самий тепер де?.. в сірих мурах, за решіткою...

Іванка здрігнулася — так холодно. Десь взялася чорна хмара, заступила радісне сонце, сипнула метелицею. Дунув морозний вітер, вирвав листок паперу з закляклих пальців дівчини, завертів ним скаженого крутяка та разом з платками снігу збурнув у грязюку.

Іванка махнула рукою, радісно усміхнулася — безсилий вже морозний вітер, безсилі ви, білі платки снігу і клаптики жорстокого паперу, безсилі сірі мури і залізні решітки... до нас весна йде!!!

За хвилину вже сонце сміялося з останнього немічного танку конаючої зими.

Галя Мазуренко.

На китайські мотиви.

У ставка я лотоси ламала,
Запах лотосів ошатно-пряний...
Тільки ти, мій любий, мій коханий,
На покинуту мене не глянув.

Я по яшмових побігла сходах,
Підняла у гору легку штору.
У пустелі Шамо у пісчаній
Десь далеко мій бреде коханий.

І не раз узорний ляже іней
На ставочок наш прозоро-синій,
Аж пустелю перейде пісчану,
Той, на мене що не хоче глянуть.

Ти, моя сльоза їдка, кришталька,
Заридай до нього в урагані,
Що для нього лотоси ламала,
Білі лотоси ошатно-пряні.

.....

* * *

Не ходи, принцесо, в ту комору,
Загуби ключа від дверей.
Там ховаю я заморську кикимору,
Там старіється маленький демон.

Є старенька у коморі скринька,
Відчинять тебе хай Бог бороне,
Не гляди попід дубове віко
Молодощів золоту корону.

Вже не так стучить бо той веселий демон.
Мабуть душно, мабуть ледви диха,
І тобі хай срібний обруч-ремінь
Вріжеться у голову навіки.

Олена Кисілевська.

О. Кисілевська.

Чого від нас вимагає сучасна хвиля.

Мода чи потреба жіночого руху.

Нема жадного сумніву, що ще ніколи не звертало ся стільки уваги на жіноцтво, як під цю пору. І то не так у нас, українців, як загально в світі, та ще й не на саму інтелігенцію, як досі, а на широкі верстви робітництва й селянства. З другого боку ще ніколи до цього часу не було помітно такої жвавої діяльности, такого енергійного чину жіноцтва всіх верств, як отсе помічаємо в усіх народів, навіть таких, де цього й сподіватися не можна було б. Візьмім, наприклад, туркені, які до недавна ниділи в гаремах, а на світ божий без заслони обличча не сміли й глянути; візьмім китаянок, що до недавна ледво ходили на своїх покалічених безглуздою модою ніжках — і вони вже покинули свою байдужність, нечинність і станули в ряди робітників і борців за відродження й визволення своєї нації.

Що ж це? Мода? Заразливе, без застановлення наслідування одних одними, як це нераз серед народів бувало?

Ні! Так, як цілий визвольний із невольницьких звичаїв і прав колишній жіночий рух не викликала мода чи жіночі примхи, як то багато людей, а особливо мущин, думало, а дійсна, конечна потреба цього, — так само й цей новітній рух, який змагає до втягнення якнайширших верств жіноцтва до дійсного, хоч і твердого життя, викликає необхідність, потреба.

Чому давнє жіноцтво, що жило на ласці мущини, спершу батька, опісля чоловіка, забажало в своїому часі вийти зпід тої опіки? Чому з вигідного, по більшій частині, становиська вічної дитини, ляльки, а навіть невільниці, яка не потребувала над нічим серіозним думати, ніякими глибшими проблемами журитися, бо за неї думав і все робив для неї мущина, схотіла жінка зійти у звичайне, повне труду й муки життя? Що спонукало її до того, що забажала для себе вільної науки, свободи на всіх ділянках праці, хоч і важкої, яка нераз переходила її сили, і яку в добавок мусіла здобувати часто-густо серед важких перепон, а ще важчих кпин і наруг?

Ми вже сказали: причиною цього була потреба. Доки людям було легко жити, й батьки могли давати добрі віна та взагалі допомагати молодим, доти усякі визвольні жіночі питання хоч

і існували, хоч і пробивали по-троха темряву бездушного життя й невільництва, однак не знаходили трівкого підложжа. Аж у міру того, як людям ставало важче жити, як дівчата чим раз частіще, задля матеріяльної скрути, не могли знайти собі нареченого й заложити власного гнізда, — тоді потреба здобути для себе власною працею кусень хліба почала виганяти чимраз більшу кількість жіноцтва з хати, й воно все більше й більше уперто почало добиватися до воріт науки, до всяких шкіл, а за тим почало поволі здобувати для себе ріжні громадянські права й варстати праці.

Але не йшло це легко. Кождий крок, кождий новий ступінь приходилося майже силою видирати від мущин, які також уперто боронили свойого права заробітку. Скільки при тім приходилося витерпіти насміхів, наруг, упокорень! Досить згадати, що в віденськім університеті перші слухачки-студентки мали свій окремий вхід, щоб не мішалися зі студентами. Коли в почтових урядах показалися перші уряднички, то були такі люди, що боялися почтою посилати листи чи гроші: бо де ж, мовляв, цікава жінка видержить, щоб не прочитати чужого листа, або де ж вона, не навикла обходитися з грошем, не нарушить каси на цукерки, чи шматочки?

Одначе, як ці, так і інші побоювання не сповнилися. Не вважаючи на перепони й кпини, гнане вперед життєвою конечністю, жіноцтво не заверталося з раз початої дороги, але крок за кроком завойовувало чим раз більші ділянки праці, виконуючи її нераз ліпше й совісніше, а вже безперечно більше чесно, як мущини. Доказом останнього є те, що в повоєнній повені злодійств, спроневірень у ріжних урядах ми ніде не подибуємо жіночих імен.

Разом із здобуванням все ширших теренів праці, виявлялася чим раз більша потреба для жіноцтва політичних прав, а через це впливу на уставодавство й оборону власних інтересів, бо ще й до сього часу на кождім кроці ми зустрічаємо несправедливе трактування жінки, як громадянки, як робітниці, як господині. Це ж був глум над жінкою, коли вона, хоч би займала становисько й вище від мущини, не була допущена до голосування, в той час як не тільки її батько або чоловік, але й син, ба навіть наймит цим правом користувалися.

І довго, мабуть, прийшлося б жінкам боротися за свої людські права, якби не світова війна, яка за одним махом розпорошила байки про „довгий волос, а короткий розум“, про замалу спритність, моторність, заслабу силу жіноцтва і т. д. Як пішли чоловіки й батьки в поле, жінки не впали на дусі й не зложили руки, — навпаки: не покидаючи своїх обовязків, як господині й матери, вони стали сміло до всієї, яка лиш була, праці й виконали взяті на себе обовязки (які до цього часу належали до мущин!) так сумлінно й добре, як цього ніхто й не надіявся. По цьому духовому й тілесному іспиті зрілости, признання політичних прав жіноцтву було так природним, що мало не всі держави наділили жінок менше або більше повними горожанськими правами. Та на цьому не кінець. Повоєнна скрута, в якій опинилися майже всі народи, суворо вимагає, щоби для відбудови національного, культурного, економічного життя кождого народа стали не лише му-

щини, але й жінки, себ-то всі живі, творчі народні сили, а не лише одна мужеська половина. Ось чому уряди й проводи народів не тільки наділили жіноцтво політично-горожанськими правами, але й стараються про те, щоби притягнути його якнайширші верстви до чинного, діяльного життя, до використання усіх найкращих прикмет душі, які жіноцтво виявило в воєнному часі, для добробуту й розвою своєї держави чи нації. І чим ліпше котрий нарід розуміє свій інтерес, тим більше притягає до продуктивної, творчої праці жіноцтво, включно до політичного проводу.

А коли про це стараються народи державні, які добули собі першу необхідну підставу до життя — повну самостійність, то як багато більше повинні були б звертати увагу на це народи поневолені, які ще мусять напружувати всі свої духові й тілесні сили, щоби вибитися з понижуючої, вбивчої для нації невольї?!.

Досвід визвольної боротьби ріжних народів вчить нас, що для успішного завершення тої боротьби потрібна участь у ній цілої нації, всіх її сил і що жінка, як матір, у руках якої лежить виховання й вплив на молоде покоління, чи не найбільше спричинялася до осягнення високого ідеалу свого народу — свободи. Бо ж знана річ, що лише там, де мати з молоком грудей своїх впоювала в дитину любов і гордість до свойого народу й краю; лише там, де вчила відчувати кривду, яку робить йому той, що запанував над ними; лише там, де мати вкорінюрала в свої діти гаряче бажання видобутися з тої неволі й віру в те, що вони того добитися **не тільки можуть, а й мусять**, — лише тим народам дійсно зійшло сонце волі.

В кого ж, як ось у нас, не було, або дуже мало було такого свідомого, до глибини душі патріотичного жіноцтва; в кого матері за важкою неволею й поневіркою не тільки загально-народньою, а й особистою в більшости родин, не бачили дійсного світу; в кого матір, так як ось у нас, не знала повних прав і пошанівку, а жінка взагалі держана була осторонь від усіх громадянських, політичних народних справ, — там до визвольного зриву піднісся не увесь народ, а лише відповідно виховані до цього одиниці, там і успіху повного не могло бути й усі зусилля закінчувалися так, як отсе в нас. І коли ми хочемо охоронити себе від дальших важких розчарувань на полі визвольних змагань; коли хочемо піднести наш народ із матеріяльної скрути; коли хочемо двигнути його бодай на господарському, промисловому полі; коли інтеліґенція не хоче позбавити себе всіх джерел праці „для своїх і серед своїх“, то дорога до цього одинока: лише через освідомлення, орґанізацію й освіту якнайширших мас нашого так пониженого, занедбаного, але незвичайно здібного й легкого на піднесення жіноцтва.

Так ось бачимо, що як сказано на початку цього, теперішній жіночий рух, стремління до втягнення в повне громадянське життя широких мас жіноцтва викликає не мода, не наслідування інших народів, а конечна, необхідна **потреба**.

Хто має вести провід.

Як відповісти цим нашим такої великої ваги теперішним завданням? На кому лежить у першій мірі обовязок стати до тої важної роботи?

В першу чергу належить це до свідомого своїх задач і обовязків інтеліґентного жіноцтва. Ніхто з мущин, ніякий навіть геніяльний орґанізатор не зрозуміє так потреб і душі жіноцтва, як жінка. Ніхто не потрапить так зблизитися до жінок-селянок і робітниць і ніхто не поведе їх так вперед, як розумна, свідома свого завдання інтеліґентна жінка. Ніхто не проговорить до серця й розуму неосвіченої, але доброї матери, яка любить, але не вміє виховати своїх діток, як друга, освічена вже мати. І тому то в цю переломову, дуже важку пору для нашого поневоленого, розбитого на куски народу такою великою, такою високою є задача інтеліґентного жіноцтва. Від зрозуміння її; від того, як воно переведе в життя орґанізацію, освідомлення й освіту міліонових українських жіночих мас, де б вони не жили, залежатиме у великій мірі доля нашого народу.

Як доконати цього? Насамперед орґанізацією, так сказати б мобілізацією всіх своїх сил серед інтеліґенції. Хто з інтеліґентного жіноцтва не хоче стягнути на себе клейма байдужности, незрозуміння завдань і обовязків, а навіть свого власного й своїх дітей інтересу, той повинен орґанізуватися, порозумітися й ставати до роботи. Жіночі орґанізації, а в першу чергу найповажнійша з них — „Союз Українок“ всю свою увагу мусить звернути (і вже звертає!) на цю найважнійшу справу.

Правда, робота вже зачалася не від нині, до неї вже стають у жіночих орґанізаціях свідоміщі одиниці, але треба, щоб це зрозуміння ваги моменту й відповідальности кождої інтеліґентної одиниці за долю цілого народу поширити якнайбільше.

Щоб збудити до цієї справи якнайглибший інтерес.

Щоб освідомити якнайширші верстви нашого жіноцтва, що ми, жінки, може більше, як мущини, мусимо взяти долю народу в свої руки.

Що ми маємо виконати цю велику ролю у відродженні нації так, як її виконувало жіноцтво народів, які або вже визволилися, або на дорозі до визволення.

Ми мусимо раз усвідомити собі, що за те, що наш народ потопає в темряві безпросвітности, що через незорґанізованість дає себе визискувати й нидіє в неволі економічній, — відповідаємо у великій мірі й ми, жінки.

Що наш народ розшматований, карається в неволі — в цім також винні ми, бо ж у наших руках є вихованнє цього народу. Тому нашим обовязком є вщеплювати в душу молоді такі прикмети душі й тіла, які вивели б народ з пітьми неволі.

Оце все є повинністю нас, свідомих жінок, і під загрозою важкої відповідальности історичної ми мусимо взяти на себе ці завдання й гідно їх виконати. Ми не сміємо дозволити ніякій із нас стояти осторонь тоді, як наш народній лан — відлогом, заріс

буряном, а чужі овочі отрує його засівають. Ми не сміємо наслідувати легкодухів-жінок, що тратять час над забавами, шматками. Хиба нам, поневоленим, лицює така плиткість, несеріозність. Хиба ми сміємо стати в такім образі, як отсе бачимо сучасну жінку, перед обличча нашого страждаючого народу, який чекає від нас нашої помочі, нашої праці? Ми не сміємо навіть науці, мистецтву віддаватися без думки, що робимо це для піднесення, для визволення нашого народу.

Ми також мусимо усвідомити собі те, що ми, більше як мущини, є покликані й більш від них навіть маємо змогу ставати до цієї роботи. Крім того, що в наших руках спочиває виховання молодого покоління, ми ще є більше незалежні в своїх чинах, ніж мущини, які часом не можуть (чи іноді лиш тим заслоняються!) наражувати існування своїх родин на небезпечні, сміливі чини. А коли б нам, жінкам, прийшлося навіть наразитися й на неприємність при цій роботі, коли б прийшлося й перетерпіти за неї й тим дати добрий приклад і для мущин-слабодухів — то чи свідома жінка-українка сміє лякатися того?!.

Одначе багато нашої інтеліґенції взагалі, а як тут нам найбільше розходиться, — й нашого жіноцтва, коли говорити з ними на цю тему, кажуть, що радо стали б до цієї праці, та або не вміють і не знають, як до неї взятися, або здається їм, що живуть у таких обставинах, що не можуть для народу нічого зробити.

На це скажемо: нема таких обставин, у яких би не було можности зробити що-небудь для народньої справи, й нема таких обставин, які б свідому одиницю могли звільнити від цього обовязку під загрозою народньої зради.

Попробуємо коротенькими словами звернути увагу, на яких полях можемо, ба й мусимо розвивати працю.

Що маємо робити.

В першу чергу жіночі орґанізації повинні згуртувати в собі величезну частину, а згодом і все наше жіноцтво. Тільки через орґанізацію, добре кермовану, можна впливати на ширші маси. До жіночих орґанізацій, а в першу чергу до „Союза Українок“, повинні належати всі жінки, хоч би вони мешкали віддалік тої місцевости, де така орґанізація існує. І так у першій мірі на це повинні вважати ті, що для хліба покидають свій край і тратять свої сили на чужині й у користь чужих. Через належання до загально-жіночої, а не лише станової, орґанізації в краю, через жертви на орґанізацію й освіту свого народу, через передплачування своєї преси — вони не будуть відчужуватися від краю, довідаються теж про те, що можуть і що повинні навіть з далекої віддалі зробити для свого народу, і при тім хоч таким чином підтримають народню роботу.

Розуміється, найбільше й найважнійше поле до праці мають ті, котрі живуть серед народу або близько народу, а то: жінки священників (тут треба завважити, що ми, жінки, маємо теж обовязок висказати своє слово проти вводження нашою духовною

владою невідповідного, шкідливого для нас целібату нашого духовенства), жінки вчителів, всякі інші свідомі інтелігентні одиниці, хоч би й з-поміж селянства. Коли хто з них відтягається від праці; коли каже, що в нас „не дасться нічого зробити", то кажемо рішучо, що це є лише або викрут, або покришка, яка закриває лінивство чи нездарність тої одиниці.

В цій праці передовим жінкам мають помагати жіночі організації, як у краю, так і поза границями його. Вони повинні дати вказівки, як приступати до засновування жіночих гуртків, (чи це будуть „кружки С. Укр.", чи при „Просвіті", „Рідній Школі", чи при якій кооперативі); далі — як у них працювати, з чого починати й пр. Повинні доставити їм матеріялу, на підставі якого зможуть вони вести працю на селі. І тут треба нам, жінкам, усім помагати собі взаємно. Зладив хтось цікавий виклад, що відповідає цілі товариства, хай же не ховає його, не кидає байдуже, а поділиться ним з другими. Редакція „Жіночої Долі" радо допоможе в цьому: або поміщуючи цю працю на сторінках журналу, або відбиваючи на машині в багатьох примірниках та на жадання розсилаючи відбитки тим, що потрібують цього.

Крім цього, ми вже маємо так тут, як і на Великій Україні, багато популярної наукової, історичної, господарської літератури то що; багато знаменитих книжечок, які можуть дати скільки хочете відповідного матеріялу для жіноцтва, що працює на селі чи в містечку. Тому жіночі організації повинні завжди мати під рукою належну літературу, щоби в кождій хвилі доставити потребуючим.

Важну роботу повинні взяти на себе всі ті, що добули фахову освіту — вчительки, агрономки, лікарки, кооператорки, як у краю, так і поза його границями. Ті, що не мають іноді змоги передавати свої знання ширшим масам особисто, можуть для народних робітниць зробити цикль популярних викладів, які б їх працю значно облегчили. Наприклад: обробити в однім-двох чи кількох популярних викладах нашу літературу, історію в цілости, або в біографіях визначнійших славних одиниць; подати в небагатьох викладах гігієну, важніщі відомости про здоровля, про жіноче господарство в хаті, полі, оборі, городі; розповісти, як працювали й визволялися поневолені народи й яку ролю грало в цім жіноцтво, й багато-багато ще іншого корисного може роздобути для викладів наше так численне, вже навіть фахово освічене жіноцтво. Знову ж редакція „Ж. Д." предкладає свою поміч: справити, спопуляризувати в разі потреби, відбити на машині, опісля розсилати всім потребуючим, яких до неї так багато надаремне звертається...

Тим способом усі разом маємо працювати: одні — доставляючи матеріяли, другі — стикаючись з народніми масами й передаючи їм потрібні знання, треті — складаючи матеріяльні жертви на потреби організації та освіти. Всі, хто відчуває й розуміє безумовну потребу біжучої хвилі, повинні внести свою лепту в народню скарбницю.

Праця в жіночих орґанізаціях Галичини.

В який спосіб ведеться працю в жіночих організаціях на Галицькій землі?

Крім викладів, відчитів, читань, сходин, велику практичну користь приносять курси крою, шиття, куховарства, господарства. Їх уладжується при помочі курсисток, які покінчили інструкторські курси, що їх перевів „Союз Українок“ у сполуці з товариством „Просвіта“. Бажане було б, щоб наші культурні й господарські товариства допомогли „С. У.“ удержувати хоч одну-дві постійні організаторки, які б мали за задачу організувати село, уладжувати короткі кількадневні курси куховарські, господарські чи здоровля, що, як показала практика інших народів, приносить народові велику користь. Крім цього, такі інструкторки подавали б загально-господарські відомости, освідомляли б національно, взбуджували б охоту й цікавість до просвіти, а при тім пошпрювали би популярні доволі вже багаті в нас видання з усіх галузей практичного знання. Крім принагідних курсів, існують у Галичині постійні робітні крою, шиття й ріжних жіночих робіт. Ці заклади мають подвійну ціль: поперше, виучують цього ремесла жіноцтво, а подруге, поширюють наш народній промисел. З часом, особливо при допомозі еміґрації, це могло б стати початком акції великого значіння для цілого нашого народу.

Гуцулка з Покуття.

Одначе є ще одна справа, яку мусить довершити спільними силами так галицьке, як і заморське жіноцтво, а саме: зорґанізувати, відкрити бодай одну школу сільського господарства для нашого жіноцтва. Тоді, коли кождий народ, що розуміє значіння поступової, доцільної господарки, вважає такі школи за підставу добробуту нації, — у нас ця справа в цілковитому занедбанні. Отже коли ми хочемо, щоб наше жіноцтво, а тим самим і увесь народ, піднеслося матеріяльно, а також стало більше свідомим національно, — то ми мусимо створити таке огнище культури й поступу, хоч би й власними жіночими силами. Не є це зрештою такою важкою справою, бо вивінування такої школи землею бере на себе товариство „Просвіта“, й треба було б лише подбати про мешкально-господарські будівлі, а цього ми, жінки всіх країн, чейже зуміємо спільними силами доконати.

Великого значіння є теж акція „Союза Українок“ на полі

дошкільного виховання через організацію діточих садків. Заходом „С. У." вийшла навіть цікава, пожиточна брошурка члена „С. У." п. Н. Селезінкової п. з. „Дошкільне виховання", яку можна набути у всіх філіях „С. У.", як і в редакції „Ж. Д." Організація й провід діточих садків звичайно знаходиться в руках курсисток „С. У." зі згаданого вище курсу для інструкторок.

Отсі ріжні здобутки, як і сама справа проводу й допомоги всім жіночим організаціям, де б вони не були, є заслугою й завданням матірного товариства „С. У." у Львові, бо треба знати, що в звязку з „С. У." Галичини є українські жіночі організації й зпоза її границь, як от Америки, Канади, Чехословаччині й т. д.

Згадаємо й про них тут коротенько.

Волинь, Підляшша, Полісся.

Одну долю, що Галичина, мають Волинь, Підляшша, Полісся, ще до недавна відмежовані від нас кордоном. Зблизитися до тамошнього народу, піддержати його, скермувати всю нашу працю й заходи в одно русло — є завданням теперішнього часу для ці-

Поліщуки. (Типи селян в Полісся).

лої нації. Багато може в цьому ділі зробити жіноцтво, жіночі організації — їх культурна, національно-освідомляюча праця; тож на неї нам слід звернути якнайбільшу увагу.

На Волині в Рівному повстала перша жіноча організація „С. У." Її статут дозволяє відкривати філії по всій тамошній території — і вже помалу й інші міста вступають у сліди Рівного. Так завязуються жіночі організації в Луцьку, Ковлі, Горохові й др. В Кремінці є жіноча секція при т-ві „Просвіта". Треба тільки працю тих організацій повести сміло, відважно. Треба поширити її на села й менші містечка; треба старатися все жіноцтво згуртувати, помогти піднестися економічно, а наді все — освідомити національно, підкресливши строго границі, переступити які честь народня не сміє допустити під ніякими условинами.

На Підляшшу й Поліссю взагалі про народню роботу мало

чується, а вже про жіночу організацію то ніхто й не думає; а жінка ж тут, як і всюди, являється кращим, податливіщим матеріялом від чоловіків. Але праці, допомоги тут треба пильної, скорої, великої. бо народ темний, опущений, розпіячений; у свята чи на весіллях горілка ллється струями. А якщо і йде яка організаційно-просвітна робота, то від чужих і в чужу користь, чому на жаль частенько й свої допомагають.

Отже цього нам не вільно занедбати. Тому то перед галицьким жіноцтвом, як більше зорганізованим і свідомим своїх завдань і обовязків, не опанованим якоюсь хоробливою боягузністю в громадянській роботі, якою ціхується населення так поляками званих „кресів", — лежить обовязок навязати взаємовідносини з тими областями й попровадити одноцільною лавою організацію, освіту, освідомлення також і тої частини нашої української землі, що ділить разом з нами долю й недолю під одною кермою.

Підкарпаття й еміґрація на Чехах.

Українська еміграція на Чехах досить добре зорганізувалася, й жіноцтво проявляє корисну діяльність. Так жіноча громада в Празі (на чолі з такими громадськими діячками, як п. проф. С. Русова, З. Мірна й др.) уділяє всебічної помочі численній еміґрації, обзнайомлює чеську суспільність з українськими відносинами (на цьому полі особливо визначилася п. проф. Марія Омельченко), користає з нагоди набути досвіду й знання серед такого зорганізованого, просвіченого й вишколеного в усякій громадянській роботі середовища. „Союз Українок" у Подєбрадах теж зорганізував так жіноцтво численної еміґрації з Великої України, як рівно ж і галичанок, що студіюють у славній Господарській Академії. Він поклав собі за завдання: по-перше, ділитися здобутим у Госп. Академії знанням з Галичиною, яка так цього потребує, через виготовлення популярних викладів для галицьких організацій; подруге — студіювати чеський промисел, господарство, способи організації й опіки над народніми масами з метою використати цей набутий досвід для добра свойого народу, коли знайдеться серед нього.

Жінка в Підкарпаття.

Як празька, так і подебрадська жіноча організація утримують звязки з галицьким жіноцтвом.

Важче йде праця на корінних українських землях — на Підкарпаттю. Автохтонне жіноцтво не проявляє там остільки жвавої праці, як цього вимагає потреба хвилі. А цієї праці, світла, органі-

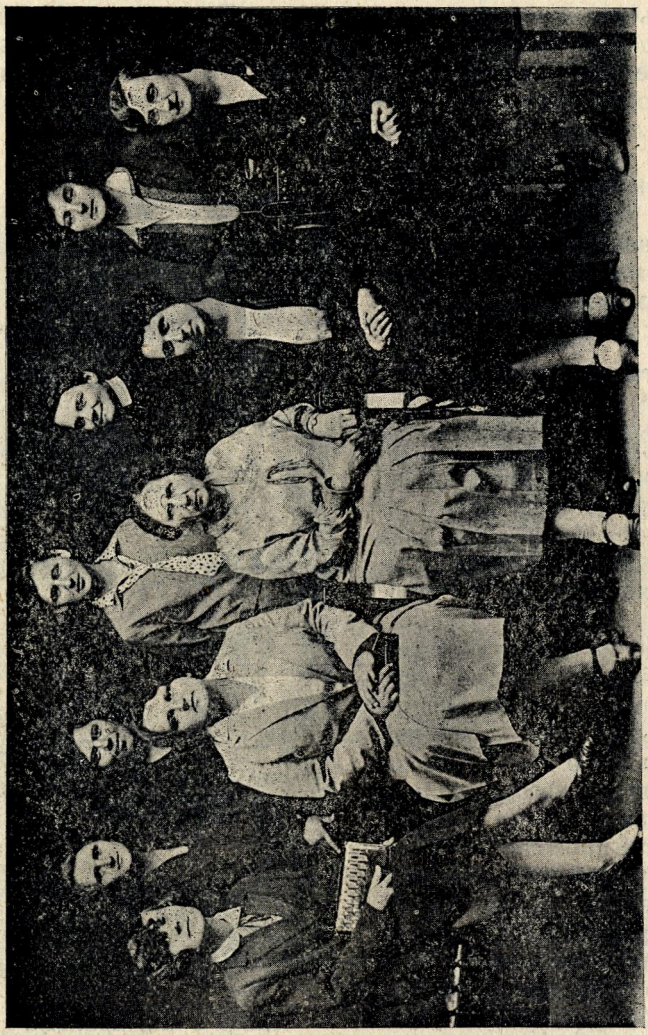

Виділ „Союзу Українок“ у Подебрадах на Чехах. Сидять (справа наліво): п. Статникова, голова „С. У.“ (друга); ред. О. Кисілевська (в центрі), Г. Петрова, секретарка „С. У.“ (друга зліва). Решта виділові.

зації так дуже потребує ця прекрасна, але від віків гноблена й визискувана чужими країна, а до того ще баламучена тамошнім москвофільством.

Є в Густі „Союз Українок“, що дає деякі прояви життя, та одначе його вплив не сягає ані далеко, ані глибоко в народ, між сільське жіноцтво, яке конче потребує організації, освіти й еконо-

мічно-господарського піднесення. Жіноча інтеліґенція інших міст ще менше діяльна. Є в Ужгороді жіноче товариство, яке веде лише місцеву благодійну роботу, в той час як околичні села гинуть без помочі. Було б дуже добре, якби взагалі підкарпатське інтеліґентне жіноцтво схотіло скористати з досвіду в організаційних справах численної на Підкарпаттю й взагалі на Чехах української еміґрації. При пануючих важких місцевих обставинах еміґрація не може виявити відповідної самостійної праці, хоч і бачить і відчуває її конечну потребу. Але в сполуці з корінним жіноцтвом могла б принести великі користи для тої галузки українського народу. Будемо надіятися, що до такої сполуки дійде, а зі своєю допомогою тут ще радо стане й галицьке жіноцтво, — й праця піде жваво, як і на інших замешкалих українцями землях.

Буковина.

Чи не в найгірших з усіх українських земель обставинах перебуває під цю пору Буковина, яка оце недавно святкувала оригінальний ювилей: 10 роковини стану облоги. Українців на Буковині румуни трактують, як „колись зукраїнізованих румунів“, а тому тепер уживають усіх засобів, щоби повернути відпалих до „прадіднього лона“. Для тої ціли влада вживає небувалого терору: безперервний воєнний стан дозволяє чинити всякі насильства. Всякий прояв українського життя нищилося в коріні. Школу, а навіть церкву зрумунізовано, пресу загнано в сутерени, громадянські організації або порозвязувано, або залякано.

Буковинка

Але... нема такого лиха, до якого б українці не привикли. Розглянулися вони й у невідрадних обставинах на Буковині. Кажуть: дія викликає протидію. Не маючи нічого до втрати, українці почали боротися за свої права — й ця боротьба вже починає давати деякі проблески успіху. Наприклад, на жадання батьків у школах уже може бути введене викладання вкраїнської мови; преса також відживає. Ось ми одержали проспект щоденника п. н. „Час“, органа незалежної української національної думки, який незабаром має виходити в Чернівцях. У новому часописові буде мати свою стор нку також і жіноцтво.

А ще більше можна надіятися культурно-національних здобутків в недалекій майбутности, бо до праці стає жіноцтво, організація якого вже починає відновлятися й на Буковині.

До цього часу ми маємо відомости про діяльність „Жіночої Громади“ в Чернівцях. По-при благодійну роботу, як от утримання діточої Захоронки (спільно з товариством „Мироносиці“), втримання студентської харчівні, опіку над вдовами, „Жіноча Громада“ виявляла свою діяльність і в напрямі національнім: улаштувала в Чернівцях виставу гуцульського домашнього промислу, заініціювала святкування 40 річного ювилею О. Кобилянської, тримала звязки з іншими товариствами, влаштувала на вакаціях українські виклади для школярів і т. д. Але до всього того побажати треба би, щоби, по мірі можливости, „Жіноча Громада“ ширила організацію й освіту на село, щоби управільнила, сцентралізувала вкраїнський жіночий рух, зробила його трівким і пожиточним. До того треба прагнути всіма можливими засобами.

Велику допомогу в народній праці може й по части дає славне патріотичне черновецьке міщанство, яке у всіх важних національно-культурних справах дає докази зрозуміння ваги хвилі. На цей незалежний стан українського суспільства, на свідомість і охоту служити великій справі його патріотичного жіноцтва покладається великі надії.

Велика Україна.

— Що ж робить жіноцтво на Великій Україні? — спитаєте шановні читачки.

Там жінки здавна працювали нарівні з мущинами, а тепер тим більше мають повні під кождим оглядом горожанські права, так що не потребують вони вести окремої жіночої організації. Знаємо, що має тамошнє жіноцтво своїх прегарних робітниць на полі шкільного й дошкільного виховання, що багато жінок працює в наукових і всяких культурних інституціях; велика гуманітарна праця Червоного Хреста дає жіноцтву також велике поле до праці. Побіч старих, заслужених у науці й літературі жіночих імен, ми подибуємо вже багато нових, молодих працьовниць.

Одначе, на великий жаль, усі наші зусилля навязати тіснійші звязки з жіноцтвом Великої України до цього часу не вдаються. Маємо ми тісні звязки з Америкою Канадою, Бразилією, Буковиною, Підкарпаттям і т. д.; маємо всюди своїх прихильниць, дописувачок, навіть у Китаю маємо постійні співробітниці, — лише за Збручем нам не щастить найти прихильниць і сталих дописувачок; навіть з науково-літературним дорібком нема змоги ближче познайомитися, а тому ми й отсими коротенькими словами мусимо закінчити нашу згадку про отсю так нам близьку, а разом з тим і далеку властиву Україну.

(Правда нам обіцяно з Київа статтю до Альманаха від єдиної нашої дописувачки, але чи прийде та стаття — не знати. Як одержимо, то радо її вмістимо далі).

Далекий Схід.

На Далекому Сході, в Манджурії, загнана важкими обставинами нечисленна еміграція не покладає рук, а по змозі веде корисну працю. Знаємо, що в м. Харбіні існує т-во „Січ“, яке має свої жіночі чети й яке провадить національно-освітну й організаційну роботу. Минулого року ми містили допис на сторінках „Ж. Д.“ про діяльність тої організації. „Жіноча Доля“ має там і свою милу молоденьку постійну співробітницю (в Харбіні), яка живо інтересується нашою роботою, а на сторінках нашого часопису вміщує цікаві описи китайських звичаїв.

Красуня в Великої України.

Америка й Канада.

— А що діється за морем? — спитає хто.

Про ціли й живу роботу канадійського жіноцтва подали ми окрему статтю з-під пера головної провідниці його пані Савелі Стечишин. Додамо до того тільки ще те, що, крім цих зібраних у одну цілість жіночих організацій, є ще там не мало окремих місцевих жіночих товариств, що існують чи то при церковних організаціях, чи при робітничих домах, які теж жваво проводять свою роботу.

В Америці є також організації жіночі під спільною назвою „Союзів Українок“. Американки, як і канадіянки, вдержують звязки зі Старим Краєм, і хоч менше чуємо про них, яко організацію жіночу, одначе й вони сповняють діло великого значіння: по-перше впливають дуже інтензивно на те, щоб наша еміграція там не винародовлювалася, не тратила звязків з рідною землею й народом, по-друге й Старому Краєві помагають по мірі сил своїх у всіх його культурно-національних змаганнях. І треба признати, що ні один заклик про поміч добрій справі не залишається без відгомону на далекій заморській землі, не обходиться без жвавої допомогової акції, в якій чи не найбільшу участь бере свідоме й зорганізоване канадійсько-американське жіноцтво.

Між іншим, найбільшу поміч і піддержку в своїй праці, і то — так матеріяльну, як і моральну, має від заморського свідомого жіноцтва й наше видавництво „Жіноча Доля“. І коли воно вдержалося й сповняє свою культурну місію, то у великій, чи не найбільшій мірі завдячує це якраз своїм заморським сестрам.

Закінчуючи цей далеко не повний огляд жіночої праці й дальших чергових завдань, кличемо: — Жінки! всі, де б ви не жили!

Лучіться, порозумівайтеся, ставайте до роботи, ніколи не схиляйте вниз гордого жовто-блакитного прапора, під яким маємо дійти до Свобідної Соборної України.

Не забувайте золотих слів нашого „віщого Бояна“, автора славнозвісного „Слова про похід Ігоря“, устами якого наші предки дали нам святий заповіт: „Луцѣ ж бы потяту быти, а нежи полонену быти“, себто: ліпше загинути в боротьбі, ніж животіти в неволі.

К. Попович-Боярська.

З осінніх дум.

Золота осінь — барвиста ткань
в срібних узорах павутиння,
як юних зривів притухла грань,
як на обрію перлисто-синя
в імлах віддаль...
За літом жаль!..

І по красі тій, що в порох кане,
по кучерях злинялих в тузі, —
і по тім серцю, що в грудях вяне,
осиротіле по літнім сні, —
жаль і відчай...
Життя край!

Катерина Чертенко-Костецька.
(Див. оповід. на ст. 38).

Лиш невмируща людська душа,
з юнацько-дужим розмахом крил,
в хаосі світа сама одна
без пут законів і без правил —
Тріватиме!
Не вмре! Не вмре!

І тоді навіть, як земний ґльоб
в космічний порох розібється, —
і з того вихру смертельних проб
душа, як фенікс, підніметься
і лишиться —
Бог і вона!!!

1. жовтня 1926 р.

РОЗВАГА УКРАЇНСЬКИХ СТРІЛЬЦІВ.

Ярослава Мандюкова

ПРОБА СИЛ.

Вона не була такою, як інші дівчата. Молода, сильна здорова Оксана мріяла вічно про це, щоби прислужитися рідному народові.

Якраз вибухла світова війна. Сильна струя молодечого запалу пірвала її у вир боротьби.

Батько й мати сильно противилися цьому, щоби їх пестійка йшла на фронт, на непевне „завтра", але Оксана говорила:

— Мамочко, чи бачите, як наші хлопці втікають з фронту? Їм байдуже, що там саме кується доля нашого народу. Якщо я піду, так примір багато значить, і такі всякі боягузи прокинуться.

— Але ж, Оксано, ти дівчина молоденька... Ти знаєш, скільки у воєнному житті небезпек?

— Ні, не тільки, що я повинна йти, де кличе мене якийсь внутрішній голос, але кождий з нас повинен зайнятися активною працею, організаційною, культурною, чи письменницькою. Думка про спокійне життя ослабляє

Ярослава Мандюкова.

в нас охоту до боротьби. А вона саме, ця боротьба за кращу майбутність, повинна увійти нам у кров і кости. Ми — матеріял на велику націю, якою напевно станемо, коли схочемо! — гарячо відповідала дівчина.

Рішуча постанова Оксани, її бадьорий, патріотичний настрій, зворушили стареньких родичів.

І судьба її рішилася...

Останні хлипання, пращання. Оксана в хлопячому уборі, сіла на коня й поїхала.

Весняні подуви піль та лісів обвіяли її розпалену голівку, наганяючи в її уяву фантастичні картини війни, тисячі людей... гуркіт гармат... добуті становища ворожі.. радість побіди... вільний, свобідний край!

В переїзді крізь знищені села, бачила вона цю страшну ну-

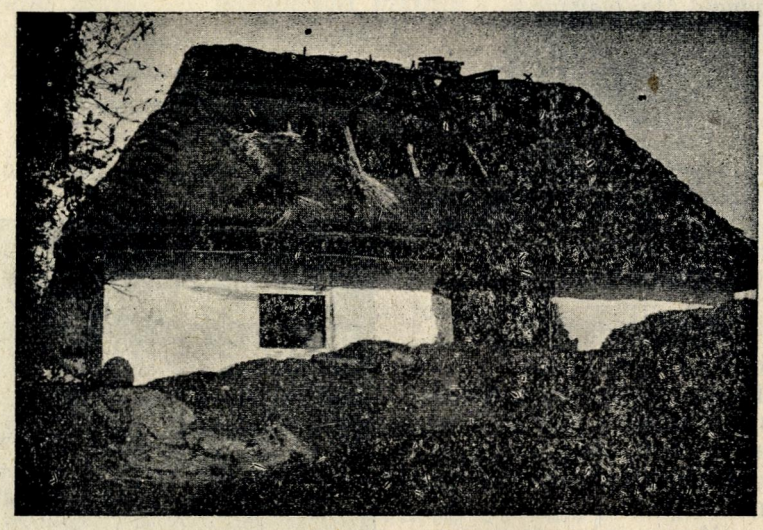

Ворожа ґраната зруйнувала хатину.

жду нашого народу, вичувала з їхніх скарг бездонні моря терпінь та знущань, які приходилося їм витерпіти від ворожих військ. І в її душі росла велика любов до того покривдженого люду, росла жадоба великої, безмежної посвяти для нього.

Врешті по двох днях їзди доглянула перші стрілецькі стійки.

— Гей! а ти куди? — закликав стрілець.

— Їду до стрілецького коша, — відказала Оксана, підїжджаючи конем.

— Папери в тебе є?

Оксана витягнула цілий сувій документів.

— Гм! добре... Чоловік на війні без паперів, як тіло без душі, — докинув стрілець.

Нараз їхню розмову перервало тарахкотіння машинового кріса.

— Ого, починається танець! Ходи, хлопче, на гору, — сказав, звертаючися до Оксани, — побачиш війну.

Оксана привязала коня до ялиці, а сама примістилася під корчем ялівцю, звідки видко було все, мов на долоні.

Українські Стрільці в лісі.

В долині, зритій ровами, стояли два ворожі війська, поховані в шанцях. Видко було тільки вершки шапок та дула крісів, з яких від часу до часу підносилися хмарки диму. За піхотинцями стояли гарматні батерії, які безнастанно здрігалися, кидаючи в повітря гарячо-червоні стрільна, які розсипалися зірками на тлі темнавого неба.

— Вставай, хлопче, пора йти до діла!

Наче зі сну прокинулася Оксана та миттю скочила на коня, який спокійно скубав гірську запашну травичку.

Поволі зїздили з гори, кінь Оксани спіткнувся в болотяній калабані та почав ставати дуба. Поперек дороги лежав мертвий стрілець.

Оксана зблідла, її обличча здрігалося..

— Це не з нашої сотні, — байдуже сказав стрілець, а поглянувши на нашу геройку, зареготався: — Ха, ха, ха, отакий з тебе лицар — мало не зімлів!.. Треба привикати.

— Злази з коня, — докинув гостро.

Дріжучи злізла Оксана з коня.

— Приглянься йому! — лунав дальший наказ.

Небіжчик не мав одної ноги, голова в крови.

Оксана захиталася...

Стрілець покропив її румом, вона очунялася.

— Останеш в таборі, воєнного ремесла жахаєшся, — зневажливо докинув стрілець.

Гордо випрямилася Оксана, перед її очима майнули заплакані обличча, погорілі села, знищені газдівства, і вона почула в собі нову силу. Придушуючи слабість, крикнула, замахнувши рукою круг у повітрі.

— Нізащо не остану в таборі! Йду до боротьби, в мене давно постанова така була, не на це прибув я тут, щоб картоплі з печі вигортати!

— Го, го, го!.. Видко — козацька кров в жилах грає, та ще часом діточа душа виглядає.

Дорога скручувала в бік, попри зелений дрімучий ліс, на фоні якого показалася громадка їздців.

— Ось твої товариші, — сказав її провідник. Тупіт коней наближався, вкінці зовсім зрівнялися.

— А, гей! хлопче, продай коня, — ти ж на ньому ще сидіти не вмієш! — закликав один з їздців.

Оксана не відзивалася, тільки натиснула коня, щоб швидче їхав. Їй сумно стало, що товариші насміхаються з неї. „Але нехай — покажу, що вмію", думала.

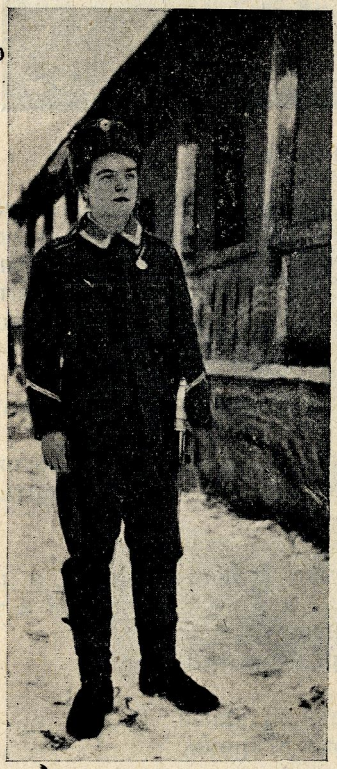

Софія Галечко.

Настав вечір. Місяць не виглянув ще на світ, лиш зірки, мов мак срібний, засіяли небо. Легенький вітрець збирав малі хмарки в одно стадо.

Доїздили до місця постою, чути було іржання коней, гамір голосів, подекуди спів і регіт.

Оксана полагодила всі формальности у коші, її призначили до боєвого вишколу. Кілька місяців мозольних трудів, не могли зламати її сильної волі.

В орудуванню зброєю, їзді на коні була вона першою в сотні.

І настав бажаний день.

Мали йти в наступ на ворога. Цілою лавою посувалися в гору. Вперлися очима в ліс, що темною плямою вгризся у синій небозвід, та думали про ворога, що зачаївся в ньому.

Мягка, недавним дощиком сполокана земля западалася під їх ногами та липла до важких чобіт.

Зі засідки вибіг ворог з голосним криком: Ур-ра-а-а! Урра-а-а!

І почалося щось страшного. Оксана бігла вперід, взиваючи товаришів до відваги, заохочуючи до боротьби. По двогодинній битві ворог почав уступати в переполосі. Оксана сіла на коня та, зібравши кількох смільчаків, кинулась за ворогом в погоню.

Миттю окружили лісну гущавину й почали перешукувати ліс.

Хоча з чорної темрави сунув якийсь ляк, дерева, мов марева, простягали худі довгі руки та вливали проймаючим шепотом погрози, — вона не злякалася.

З поза якогось куща засвистіла куля, та щось пекуче заболіло її в рамени. Торкнувшись рукою, почула теплу теч; зрозуміла, що ранена, та не час було тепер про це думати, треба було докінчити діло.

Тридцять полонених привели до коша. Оксана мусіла на якийсь час іти лікуватися, але опісля знову йшла до кождого бою.

Тепер стала вона вже справжнім вояком, не лякалася ніяких трудів, а на полі битви перевязувала рани своїм товаришам, загріваючи їх до боротьби так словом, як і приміром.

По двох довгих важких роках удалося виперти ворога з рідного краю.

З якою радістю їхала тепер Оксана крізь ті понищені рідні села. Стид не палив її личенька, а очі гордо сіяли, бо вона була одною з тих, які не жаліли свого життя для рідного краю.

М. Павлічук.

Дбаймо про вигляд наших осель!

„Село на нашій Україні,
Неначе писанка".
Т. Шевченко.

Чуття краси є нам вроджене, але ми мусимо його плекати, поширювати, розвивати. Насамперед чуття краси про найближче нам: наше мешкання. При сучаснім тяжкім економічнім стані не можемо вибірати иноді (наприклад, у містах) мешкань, а мусимо бути раді з того, що дістанемо, але нашим стремлінням мусить бути — зробити нашу домівку привітною.

В цілім світі ми спостерігаємо тепер великий рух мешканців міст, які стараються за містом, далеко від пороху й диму, збудувати хатину лише для своєї родини. В Лондоні, наприклад, лише бідніші мешкають у чиншовиках-tenements, а ті, хто хоч трохи в стані, — стараються збудувати собі за містом родинний дім-cottage, з садочком навколо. Подібно в містах північної Америки; на цей взірець роблять і інші народи. Так навколо Праги ростуть, як гриби після дощу, одно-або дворoдинні будинки, навколо яких розложені гарні садки. Кожний спішиться прийти додому, де тішить його праця в садку й тут лише він дома. Радіє зі своєї хатини, з своїх квіток, зі свого господарства. Це має велике значіння, виховуючи любов до рідного краю і чуття краси, й причинюється до спокійного життя робучого люду, що з поганих мешкань був вигнаний на вулицю, втікав до корчми то що.

Там, де не можна будувати для всіх родинні будинки, або не в такій степені, там помагають цьому інакше: десь за містом наймуть собі парцелю й улаштують там маленький садочок. Так це роблять у Данії й Німеччині, де вони називаються Шреберовими садками. В великих містах Німеччини примусила велика недостача мешкань власників цих садочків збудувати тут стале мешкання. Ці садки зробили своє; головно діти дуже радо проводять там свій час. Не лише, що діти міцнішають на чистім здоровім повітрі, але навчаються шанувати фізичну працю, а також навчаються берегти природу. Напевно, що не будуть нищити рослин і квіток, які самі виплекали.

На нас впливає однак не лише сам вигляд будівель, але й краса, привабливість їх найближчої околиці. Є народи, як, наприклад, голляндці або данці, які особливо стараються про чистоту й гарний вигляд своїх мешкань. Про перших говориться навіть, що свої будинки, які помальовано ляковою фарбою, вони кілька разів щорічно знавовні миють.

Як гарно й у нас впливає на око глядача чудовий вигляд деяких наших сел і в гірських краях карпатськик, і в широкім степу, й над Кубанню. Але як неприємно діткнеться нас вигляд багатьох наших осель і в краях поступових і заможних, де бачимо гній перед вікнами, гноївка витікає зпід воріт, ворота майже відірвані, хатини оббиті, в середині в хаті бруд і т. п. А як прийде яка пошесть, то шукають винуватих скрізь, лише не в самих себе...

А між тим з як малими засобами можна не тільки хатину й двір, але й оселю прикрасити так, щоби робили гарне й приваблююче враження, щоб кожний, ідучи мимо, сказав: тут хотів би жити!

Зробім гноярню там, де її не видко буде, впорядкуймо гарненько садочок перед хатою, огородім тином; дбаймо, щоби хата була побілена; на ганку, за вікнами, на бальконах плекаймо квіти. Відомо, яке гарне враження робить хатинка й найпростіша, в якій бачимо й за малесенькими вікнами яку будь пелярґонію, фуксію то що. Передбачаємо також, що там, де проявляється таке піклування про подібну прикрасу хати, там також спостерігатимемо й інший поступ, а власне: подвіря буде чисте, пліт біля садку й хати в порядку, стріха полатана, комин у порядку, — взагалі ніщо не порушуватиме гарного враження, викликаного прикрашенням квітками.

Але й у середині, в нашім мешканні, оскільки хочемо мати його гарним, мусить бути порядок. Це вже є тим, що прикрашує й наше життя: порядне й чисте помешкання, що й з гігієнічної точки погляду надзвичайно важне. Мешкання мусить бути прибране зі смаком, бо й упорядковане мешкання може бути неладним. Викиньмо зі стін ріжну несмачну мазанину, прикрасьмо кімнату рушниками, або й малюнками наших українських малярів та килимами — й ми досягнемо того, що кожний провадитиме години відпочинку дома, працюючи в своїому садочку, або серед своєї родини, з українською книжкою в руці краще, ніж у ріжних корчмах і т. п., де підривав своє здоровля й нищив добробут своєї родини, як морально, так і матеріяльно.

Тоді дійсно „серце одпочине“... і буде
„село на нашій Україні,
Неначе писанка“.

Гадаю, що пропагувати це могли б, на перших порах, філії „Жіночого Союзу“ або й „Просвіти“ В західних державах існують численні товариства, які дбають про гарний і пристойний вигляд осель; у сусідній Чехословаччині є понад 400 товариств, які дбають про прикрашення своїх громад. В Німеччині майже в кожному містечку існують подібні т-ва, тому там не можна зустрінути подібних явищ, як іноді в нас. Правда, багато часу ще мине, поки ми діждемось садків за взірцем данським, але дбати про гарний і пристойний вигляд наших осель є нашою повинністю.

МАРІЙКА ПІДГІРЯНКА.

Марійка Підгірянка.

Примирена.

Прийшла з двома маленькими дітьми: одно на руках, друге ледво йшло, тримаючися маминої спідниці. Якраз тоді показувала я дітям, як „ворона кашку варила“, а діти сміялися, гей срібні дзвіночки розбренілися по шкільній кімнаті. — Ще раз, ще раз, — просили діти, а жваві ручки раз-у-раз, указували, як ворона кашу мішала, як дітям давала, як полетіла.

Заняті кухарськими спосібностями ворони й не завважали ми, як молода бліда жіночка станула на порозі в отворених дверях. Щойно плач дитини на руках жіночки звернув на неї нашу увагу.

— Мама! — викрикнув малий хлопчик, що найживійше плескав у долоні й найпильнійше мішав кашу в горшечку зладженім наскоро з долоні.

— Мама, мама, — кричала сердито жіночка, — втікаєш до школи, лишаєш мені діти, а я най хоч розпукнуся з ними! Та ти знаєш, що в мене кукуруза не ламана, фасоля не микана, дитина хвора... а ти пішов собі блудником, якісь дурниці в школі витворяти... Чекай, дам я тобі дома школу, чекай, побачиш!

Хлопчина затрясся та поблід. Веселість на личку геть поникла; ручка з навареною кашею спустилася в долину; ворона й воронята полетіли десь за хмари, а з ними й веселий казковий світ розвіявся.

Тверда дійсність, гіркі мамині докори й обіцяні кари мучили маленьку діточу душу.

А жінка не переставала кричати, хоч вже сердита нота в голосі зломилася, а жаль і мука настроювали його набренілими сльозами тонами.

— І не думай собі, що буду тебе в школу пускати, щоби ти тут якісь забави творив. Най панські діти тай пані бавляться в школі, коли ситі! Ти будеш у школі бавитися, а я буду з дітьми сидіти... А моя кервавиця най у полі снігом припадає, чи так?.. А в зимі здохнеш з голоду! Будеш ту кашку їсти, що тобі ворона наварила...

Хлопятко все ще стояло дріжучи; дитина в матері на руках, налякана криком, плакала, а те, що пленталося коло ніг мами, й собі заревіло.

Діти школярики поглядали то на жінку, то на мене. Вони чекали на розвязку: що скаже пані тій крикливій, недобрій жінці, що перервала їм забаву, а й Василька хоче забрати зі школи.

А що я мала казати?

Я не годна була гніватися на тую бліду, замучену жінку, що так тяжко двигала тверде ярмо своєї долі й цілим своїм єством обурювалася на тих, що забирали в неї одиноку поміч. Що її міркування не були справедливі, то правда, але „жаль ваги не має", несправедлива доля родить несправедливі осуди: та школа й та пані, що сидить у школі й бавиться з дітьми — то її вороги.

Мені жаль, так дуже жаль стало сеї замученої жінки! Я порозуміла її огірчення, її нестримний жаль до всіх і до всього, що завинило в її гіркому бідуванні, забрало в неї всі права на радощі й веселощі ще не пройшовшої молодости, а накинуло тверді, понадсильні обовязки: безнастанну журбу о хліб кождоденний, тяжку працю, недоспані ночі. Я порозуміла те, що в ту хвилю, під вагою непомірного жалю, не годна вона тішитися навіть веселістю своєї дитини.

Мала ж я її вигнати, чи так без порозуміння відпустити й ще більше поглубити прірву, яка лежала між нами: рідною матірю дитини й мною, духовою матірю того любого хлопчика?

Ні, того не сміла я вчинити!

Я випустила діти на двір. З радісним гомоном розбіглися школярики по великім шкільнім подвірю. В клясі остала я тай жінка з плачучими дітьми і ще Василько, що тримався тісно мого боку, поглядаючи наляканими очима на матір.

З кляси перевела всіх до своєї кімнати. Дала малій дитинці пестру іграшку, більшенькій колачик, а маму попросила сісти, щоб відпочила. Василькові порадила лишитися коло мами, показати їй свої зшитки, а паперові коники та іграшки віддати меншому братчикові на забавку. Сама ж пішла до своєї громадки, бо вже діти взивали мене, щоби йти скорше завести ту вчорашню забаву, що їм так дуже подобалася: пані була ластівка й відлітала до теплих країв. Діти просять ластівку, щоби не відлітала, щоби ще побула з ними й замикають її у крузі, приспівуючи гарно-весело.

Хоч як щиро бавилася я з дітьми, то увага моя все таки була звернена на отворене вікно кімнати, в котрій остали мої несподівані гості: жінка сиділа на стільці, а при грудях тихо спала накормлена дитинка; трирічний хлопчик оглядав паперових коників, а Василько запрягав їх у ниточки до паперової коробочки, приказуючи віршик про коника-стрибунчика. Мама уважно слідила за рухами дітей, а на її лицях блукала усмішка; в очах засіяла гордість на свого найстаршого синка, такого мудрого і цікавого.

Василько забув за свій страх, за провину, за кару. Він зміркував, що буря пройшла, що все прощено, даровано.

Забава скінчилася: ластівка залетіла у вірей-школу, а за нею всі діти. Посідали в лавочки, щоби пильно вчитися, бо-ж обіцяли ластівці, що як верне до них на весні, то будуть їй читати гарні казочки й віршики, щоби ластівці не було скучно, як стане ліпити гніздочко над шкільними віконцями.

Двері від мової кімнати були отворені, а через сіни була кляса. З кімнати було видно й чутно, що робиться в клясі. Василько коли побачив, що зачинається друга година навчання, розбігся, щоби скоренько сісти на своє місце. Але щось нагадав собі, задержався й питаючим поглядом повис на матернім лиці. Та мама сама потрутила його до дверей, кажучи: Йди скоро, йди, щобись потому не перешкаджав...

За Васильком побіг його менший братчик, тягнучи за собою коника з возиком. Мигом сів собі коло братчика тихо, як мишка, щоб заслужити собі дозвіл на задержання свого місця, бо відчував, що воно ще йому по праву не належиться. Мати хотіла бігти за ним, покликати, але не посміла увійти в клясу. „Панські дурниці, забави діточі" в школі не здавалися їй тепер такі пусті й маловартні. Противно, тепер видались вони їй настілько важні й потрібні, що належало при тім бути тихо, як в церкві. Тому то малий Петрусь лишився на своїм місці, а мати задержалася на шкільнім порозі. Десь то взялася моя мала донечка та приязно підсунула їй стілець, щоби сіла, та жінка зважилася сісти щойно на моє запрошення.

Буковинка з дітьми.

Мовчки й торжественно відбулася між нами сцена перепросин, прощення й замирення.

На цю годину навчання призначено було в мене переведення перших букв. Я мала вже вироблений плян лекції, но свіжа подія з Васильковою мамою піддала мені такий матерял, якого не могла й не сміла не вихіснувати. Вмить змалювався в моїй уяві плян нової лекції, а сердечні почуття попереплітали його світлими теплими узорами.

Ми почали:

Пані дали Терпакові — так називався Василько, але що Васильків було аж три в клясі, то двох кликали ми по назвиську — за те, що гарно вчився, два яблочка. Терпак завязав їх в узличок, щоби занести до дому. Ідучи дорогою, побачив здалека маму, що вертала з поля В одній руці держала мотику, а на другій дитину. Побіч мами йшов маленький Петрусь.

Терпак дуже любив свою маму. Все дякує їй за те, що пускає його до школи, щоби дечого навчився. Коли Терпак ще зда-

лека побачив маму, то поклав вузлик коло себе, а ручки розняв широко — широко, щоби обняти свою маму. — Терпак показує, як поклав узлик і як розняв ручки. — Діти приглядаються до Терпакової постави, а потім враз зі мною підписують його: Пряма паличка — то хлопчик; над нею позема — то дві широко розняті ручки; точка коло хлопчика — то вузлик з яблочками. І вже всі діти підписують Терпака на зшитках і таблиці. Підпис легкий, всі діти вдали, навіть малий Петрусь взяв братів олівець, підписує його й кладе вузлик більший від самого хлопчика.

Наука йде далі. Кожде з дітей приказує дещо за свою маму, кожде хоче підписати Терпака на таблиці рівненько з кругленьким вузликом. Далі приказують, що хто купить своїй мамусі, як виросте, скінчить школу й заробить много грошей: той купить два коні й мальовану бричку, другий чотири корови, третий овечок більше, як пальчиків на обох ручках і чого там ще не накупить...

А коли вже всі мами обдаровані, сипляться дарунки нянькам, сестричкам, братчикам, дідусям і бабусям та всьому родові. На останку радяться, щоби то пані купити, але ми відкладаємо се на другий раз, бо вже пора нам трохи побавитися.

Тимчасом пробудилася дитинка на руках у мами й весело щебетала тільки для себе зрозумілими словами, заглядаючи мамці в очі й перехиляючи головку, як пташка на галузці. Василько й Петрусь прибігли до мами й рознявши ручки обнимають її коліна. Потому показують свої підписи на зшитках.

Жінка сіяє радістю. А коли глянула на мене, лице запалало румянцем.

— На цю годину можу вам відпустити Василька, як його конче потребуєте, — сказала я до неї, гей би нічого й не було між нами.

— Най Бог боронить! Щобим як тяжко бідувала, не здержу його й на одну мінутку. Найся учить, най не буде такий темний, як його мама.

— Не говоріть таке при дітях. Кожда мама має бути для своєї дитини найліпша й наймудрійша. Тай ви добрі й мудрі, тільки та біда розсердила вас. Дурний не пізнає скоро своїх помилок, а злий не квапиться їх направляти.

— Най вам Бог дасть здоровля за ваші добрі слови. Іду вже в поле... А ти, Васильку, прийди до мене, як вийдеш зі школи.

— Прийду, прийду, тай розниму ручки...

— Тай я розниму, тай я, — жибонів малий Петрусь.

— Ти, Петрику, будеш місто мене колисати дитину на полі, — толкував йому Василько. — Видиш, я мушу вчитися, а мамі треба помагати.

— Правда, — роздумав собі Петрусь...

А мати любовно усміхалася, поглядаючи на своїх соколиків. Той усміх бачила я на її лиці, поки не скрилася за придорожними деревами. Що вона собі думала, до яких любих думок-малюнків всміхалася — того не знаю. Те тільки знаю, що прийшла до мене як ворог, а відійшла як сестра.

Порошків 11. 9. 1924.

О. С.

Українська жінка в світлі століть.

Перенесімся думкою яких 1400 літ назад, коли то наші предки по великій мандрівці народів заняли опорожнені землі на північ від Чорного й Озівського моря між Дунаєм і Доном. Візантійські і латинські письменники 6-го століття називають їх антами і хвалять їх за хоробрість. У них не було ще тоді вироблених суспільних верств. Їх устрій був родовий. Ділилися вони на племена, не мали князів, лиш в разі воєнного походу вибирали собі на вічу воєводу. Мешкали в дворищах, розкинених далеко від себе. На жаль сі самі письменники не говорять нам нічого про їхніх жінок, але по анальогії з іншими народами можемо судити, що в народа на сьому степені розвою, як були анти, поділ праці йшов в 2-х напрямах: чоловіки займалися війною і ловами, а на жінках спочивав увесь тягар домашнього хазяйства.

Арабські географи й історики 8 до 10 століття стрічали наших узброєних купців над Волгою в околицях Ітелю, хозарської столиці, а також у великій Болгарії, серед надволжанських болгар. Деякі з них возили свої товари враз з невільниками на верблюдах в Мезопотамію, в Багдад. При тій нагоді знайомить нас Ібн Фослян з їхніми жінками. Вони озброєні, як і чоловіки, хотяй і не так тяжко. На шиї у них чимало срібних або золотих обручів, а на грудях у кождої ніж. По тих обручах на шиї жінки можна було пізнати багацтво даного купця. Золотий обруч був вартости 10.000 драхм (около 10.000 зл.) зі зростом майна на кождих 10.000 драхм прибував один обруч більше на шиї жінки. Потвердження сеї вістки знаходимо в 1-ій новгородській літописі в оповіданню, де дружина одного з українських князів нарікає на дуже малу плату за свою службу, бо вона не є в силі справити своїм жінкам золоті лише срібні намиста. Від сього самого письменника довідуємося також про звичаї хоронення або палення улюбленої жінки враз з помершим чоловіком. Не можна однак ствердити напевно, чи йшла вона на смерть під примусом звичаєвого права, чи вибирала її по своїй добрій волі. Се перше здається більш правдоподібним.

З XI-го століття маємо вже і свої джерела, головно літописи, які могли би нам дати точнійші дані що до внутрішних відносин

в давній Україні. Та тут новий клопіт. Літописців займали більше політичні події, справи церкви, а суспільним життям вони мало інтересувалися. А ще труднійше приходиться, коли належить виробити собі погляд на тодішнє становисько української жінки.

В XI-тім столітті і пізнійше суспільні відносини на Україні були вже настільки вироблені, що дасться виріжнити поділ на певні верстви. Найвища верства — се князь з боярами, які були рівночасно дружинниками і купцями. Осібної купецької верстви не було ще виробленої, як приміром на півночі в Новгороді. До сеї верстви належить і вище духовенство. Нище стояли вільні мешканці міст і сіл, знані під назвою смердів. Напів свобідне населення творили закупи, а несвобідне раби, невільники або хлопи. В часі найсильнійшої власти князя Володимира Великого найвищі верстви забирають голос в важних державних справах і сам Володимир радиться не лише з дружиною, але з духовенством і старцями, під якими належить розуміти представників київських міщан. По Ярославі Мудрім, коли власть князя ослабла, всі свобідні верстви населення брали участь в громадському житті на своїх вічах. Віче посідало власть, старшу від князя, накидало йому свою волю, вибирало собі князів, розпоряджало своїм окремим військом, так званими воями, яким князь не міг користуватися без згоди віча.

Цікаво було би знати, чи брав загал жінок рівнорядну участь у тому громадському житті що і їх чоловіки! Літопись не дає нам ніякої відповіди на се. Знаємо лиш, що деякі жінки найвищої суспільної верстви княгині і боярині інтересувалися поза своїми домашніми і родинними справами також і державними. На се не брак примірів. Княгиня Ольга виступає не лише яко местниця смерти свого чоловіка, але яко зручна дипльоматка і розумна правителька держави і провідниця в національній боротьбі полян з деревлянами. Донька Ярослава Мудрого — Ганна замужня за французьким королем Генриком, брала по смерти чоловіка живу участь у державних справах. Вдова по Романі Галицькім вміла шукати допомоги у своїх сусідів і правити в імени своїх синів. І цілий ряд інших княгинь-вдовиць, що діставали від своїх мужів „наділи", визначалися далеко більшим знанням, потрібним для управи землею, від тісного круга родинних інтересів. Але не лишень княгині-вдовиці вибивалися, яко самостійні активні одиниці, але і много інших княгинь вміє дорадяувати, або й правити за свого чоловіка. Князь Святослав Всеволодович в часі виправи проти Ростиславичів не радиться бояр, лиш зі своєю княгинею. Жінка Володимира Васильковича рядить і рішає сама важні справи в часі його хороби. Ольга, жінка Ярослава Галицького, стоїть в тіснім союзі з боярами проти князя, щоби змусити його до потрібних уступок в їх користь, а Настаська — нешлюбна жінка тогож князя має знов свою окрему боярську партію і при помочі неї свої впливи в політиці.

Брали участь в справах громадської натури й жінки бояр, хотяй звістки про них далеко рідші. Згадаймо лиш одну — се вдова кормильця Ніздила, прихильниця угорської партії в Галичині,

якою проводив боярин Судислав. Вона так зуміла вплинути на свого зятя Давида Вишатича, начального коменданта Ярославського замку, що він добровільно а навіть проти волі своїх товаришів, віддав Ярослав уграм в 1232 року.

Другою сферою життя, якою інтересувалися жінки вищої верстви, була церква. Відограли вони в тім життю ролю, як ігумені, основательки і організаторки монастирів, як приміром Янка, донька Всеволода Ярославича, або як впливові жінки,що стараються всіма силами осадити на епископському престолі протегованих собою людей, як робила се княгиня Верхуслава, жінка Ростислава. Інша знову памятка нашої старовини — „Слово про похід Ігоря“ змальовує нам вправді дуже поетичну і ніжну, але наскрізь пасивну вдачу княгині Ярославни, яка нездібна на ніякі вчинки, крім плачу за своїм чоловіком. Плачуть вслід за нею й інші руські жінки: „О, вже нам своїх милих ні гадкою ні думкою не вернути, на очі не побачити, а того обіцяного золота і срібла ані в руки не взяти“.

З правного боку заспокоює нашу цікавість „Руська Правда“.

Староруське право противно, як римське чи старогерманське, не знає жадних правних обмежень становиська жінки. Жінка є рівноцінна, бо за її убивство судять так само, як за убивство чоловіка. „Руська Правда“ не узнає опіки над жінкою, ані жадних правних ограничень маєткових прав жінки за життя її чоловіка. Її особисте майно не зникає в загальнім майні родини і по її смерти переходить на її дітей Вдова не дістає опікуна по смерти мужа, противно: право признає її повновласною головою родини. Вона рішає, коли належить розділити синів; по розділі їй зістається майно, визначене для неї чоловіком; якщо не було визначене — виділюється зі спадщини її часть, якою вона могла довільно розпоряджати.

Знаходяться однак останки давнього родового права в праві княжім, а саме: доньки не могли бути спадкоємцями по смерти батька, лиш сини; їм діставався лише посаг, а в браку синів маєток дідичив князь. Пізнійше зроблено уступку для боярських дочок, які могли дідичити батьківщину при браку синів.

Під зглядом особистої свободи не бачимо за княжих часів яких небудь обмежень жінки. Вона могла свобідно брати участь у товариським житті, на пирах й ігрищах у товаристві мужа, або й сама за дозволом чоловіка

Що до становиська невільниць, то вони не мали ніяких прав, ані особистої свободи, лиш були власністю пана. В разі коли в невільництві були нешлюбні діти від пана, то по його смерти та жінка й діти ставали свобідними, але не дідичили жадного майна. Хто женився з невільницею без відповідних умов з її властителем ставав сам невільником.

Багато зовнішних і внутрішних причин у нашій історії, як набіги монгольських народів та боротьби удільних князів, довели до того, що нижчі свобідні верстви вбожіли, попадали в довги, тратили своє майно й землю в користь багатих і сею дорогою зростала несвобідна верства невільників і півсвобідна закупів обох по-

лів, а земля громадилася в руках багатих бояр. Під сим зглядом Галичина була славна своєю виробленою боярскою верствою, яка не лишень правила князями, але й у її руках лежала політика, дипльоматія, словом ціла управа держави. Незавидна зате була доля тих, як жінок, так і чоловіків, що змушені бідою працювали на чужій землі гордих бояр.

Татарське лихоліття в половині XIII-го віку вело сей суспільний процес у дальшім напрямі, але не мало жадного впливу на зміну поглядів до становиська вкраїнської жінки, інакше як се було в Московщині.

Згодом майже всі вкраїнські землі дістаються під литовське панування з виїмком західних, які знайшлися під Польщею. Але й з тих часів ми мало можемо сказати про долю жінок нижчих верств, хиба одно, що вони терпіли той сам гнет, який припав у долі цілій українській суспільности. Акти з того часу дають нам звістки лиш про жінок — шляхтянок. Їх суспільне становиско було подібне до чоловічого й відріжнялося лише тим, що жінки не несли на собі громадянських урядів, а коли жили браття, то діставали лиш одну четверту часть батьківщини, а материзну відбирали всю. Ся ріжниця походила з того, що в литовськім февдальнім устрою посідання землі звязане було з військовою службою. Давні бояри княжих часів перейшли на дворян, зобовязаних нести враз з пасіданням землі військові тягарі. Всі інші горожаньскі обовязки й права відносно особистої свободи, як і майна, посідали жінки в такій самій мірі, що їх браття й чоловіки. На підставі литовського статута, який обовязував тепер замісць „Руської Правди", хотяй чоловік уважав себе опікуном жінки, то на ділі вона була вповні самостійною, вільно розпоряджалася своїм майном, видавала правні листи, підписувалася своїм старим батьківським прізвищем і вживала своєї печатки з власним іменем, коли їй лиш подобалося.

В 1569 році по Люблинськім соймі король Зигмунт Август наказав присягати на унію литовській і українській шляхті. Враз з дворянами присягало багато дворянок, які були вдовами й володіли маєтками. Навіть що до освіти дівчата не стояли нижче хлопців і вчилися разом з ними в домашніх бакалярів. Свідчать про це ріжні грамоти продажі, даровизни, де все стрічається власноручний підпис особи, що видавала запис. Неписьменність була рідкістю. Освіта була поширена також і в міщанських кругах, а в вищих жінки володіли латинською й іншими чужоземними мовами й посідали, як на ті часи, високу освіту. От хоч би Княгиня Софія Чарторийська, що переложила з грецької мови на українську проповіди на неділі й свята цілого року.

В часах, коли на Вкраїні ширився релігійно-освітний рух у XVI століттю, він сягнув також і жінок, які записувалися до брацтв, ставили монастирі, школи, шпиталі. До таких належали Олена Чарторийська, фундаторка Пересопницького монастиря, для якого сама уложила устав, і відома в Київськім брацтві Галька Дулевич, як також фундаторки монастирів у Почаїві — Ганна Гойська, Раїса Ярмолинська та інші.

Під впливом ширення протестантизму в XVI і XVII-ім ст.

на Україні багато жінок піддавалося сьому новому напрямові. Між ними вибивалася розумом своїм і освітою княгиня Ганна Корецька. Перехід на латинство нашої аристократії захопив може навіть у більшій мірі жінок, як чоловіків. У своїй ревности для нової церкви ставали вони ворогами всього, що схизматицьке, й переслідували її приклонників, як се робила внучка Константина Острожського Анна Альойза Ходкевич, єзуїтська преподобниця.

Воля й повноправність української жінки надавала їй сили, енергії й самостійности. Се були часи дуже неспокійні й бурливі. Чоловіки виправлялися на війну, а жінки заступали їх в управі маєтків, які нераз треба було боронити від татар і злих сусідів. Появляється тип української войовничої жінки, якою була слуцька княгиня Настя, що в 1505 і 1506 році прогнала двічі татар від слуцького замку, а відтак відбила напад Михайла Глинського, що хотів силоміць забрати її за жінку. Були також тоді такі, які згідно духові часу, ціле життя проводили в безнастанних оружних нападах на сусідні маєтки. Дідичка Анна Борзобагата Красенська водила зі собою узброених людей, гармати, руйнувала чужі замки, порядкувала, як хотіла, маєтками свого старого мужа і доходами Луцького епископату свого тестя владики; не слухала нічиїх наказів, навіть королівським військам ставила опір, а нарешті за цілий ряд того роду вчинків зістала прогнана з краю. Софія Ружинська в 1600 році здобула замок князів Корецьких, перерізала багато міщан і загарбала їх добро, не гірше татар. Інші знова жінки сеї ж самої верстви, які не мали спромоги чи енергії лагодити свої маєткові справи оружно, тягнулися від суду до суду, знали добре тодішне право, виступали відважно і правували себе навіть в найтруднійших справах.

В сей сам час вибуялости шляхоцької верстви припадає рух угнетених мас, що в формі козаччини стали до боротьби за свої суспільні, релігійні та національні права. Серед них стрічаємо козачок, які бралися за зброю. Звісна є жінка сотника Зависного, яка в часі облоги Буші польським вождом Чарнецьким, щоб не попасти в руки ворогів по здачі міста, підпалила бочку з порохом і вилетіла в воздух, а за її приміром жінки кидали себе й дітей в огонь, або в воду. Інших знову 70 жінок схоронилося в печері за містом, де їх висліджено, а вони оборонилися пальбою. Згинули всі до одної, потонули в воді, яку ворог впустив до печері з потока.

Татарські і турецькі набіги видвигнули крім надзвичайної відваги, якою славилося українське жіноцтво, і інші прикмети її багатої вдачі. Занесені ворогом у гарем татарських ханів чи турецьких султанів, вони зчаста вибивалися на видні місця; можна би їм справді закинути, що занадто скоро зжилися в нових обставинах життя, забували рідну землю, але були рівночасно представниці великих жіночих індивідуальностей, які серед чужих собі відносин вміли здобути собі становисько. Роксоляна, жінка султана Сулеймана законодавця, мала великий вплив на нього і на його політику. Сей вплив завдячувала вона не своїй красі, бо, як оповідають очевидці, вона зовсім не була гарною, а лишень своїй про-

ворности. Була попівною з Рогатинщини; її зловили кримські татари в хвилі, як ішла до шлюбу, і передали султанові в дарунку. Щоби забезпечити наслідство своїому синові Селімові, очернила старших синів від першої жінки перед Сулєйманом так, що він поубивав їх і сею дорогою здобула свому синові, пяниці Селімові, наслідство. В Царгороді знаходиться мечеть, поставлена Роксоляною, її памятник. Також жінки коротко пануючих султанів Османа II і Османа III що визначилися незвичайно побожними приклонниками Ісляму, були бранками українського походження. Жінку Османа III славить двірський історик, що була чиста, як Марія, мудра, як цариця, уміркована, як Азія, а благочестива, як Раабія Адує.

Коли ми тепер постараємося виробити погляд на значіння нашої жінки в історичнім розвою українського народу, то можемо сказати сміло, що не було часу, напряму ні струї, в якій би українська жінка не йшла поруч з чоловіком. Нічого не було їй чуже, нічого не було їй затяжке. В кожду справу чи то ширшу, загально-громадянську, чи в тісне домашне життя, виховання будучих поколінь вміла вона вложити свою працю, свою енергію, свій запал, витревалість і своє гаряче серце. Її вклад в загальний стан нашої культури і у всі її прояви кождої доби нашого розвою був зарівно великим, цінним і вартісним, як і другої половини нашого суспільства. І так, як в життю не все дасться відокремити острою різкою границею, так і наші культурні здобутки є вислідом праці не одної половини, але загалу обох полів. Як ріжним і багатим є життя у всіх своїх проявах, так ріжними: добрими і злими, додатними і відємними, індивідуально багатими, як і мізерними і дрібними типами були і є жінки українки: матері, подруги, товариші, громадські, загально культурні і політичні діячки.

З Гейне.

* * *

Снилось сю ніч, минула зима.
Ти до мене в хатину прийшла
І конвалій, таких, як сама,
Ніжних, білих мені принесла.
Я прокинувсь — нікого нема,
Тілько горе зо мною лишилось...
В хаті пусто, на дворі зима,
І у тузі так серце забилось...
Я ніколи тебе не побачу:
Згасла ти, моя зірко!
І сумую без тебе і плачу —
За тобою я плачу так гірко.

Г. Берло, Київ, 1928 р.

Марія Крушельницька.

Щоб люди не сміялись.

Терпеливість Ганни докотилася вже до краю. Вона в останнє сказала собі, що так довше не може бути. Вона не видержить уже ні одного дня довше й або вб'є свого ненависного чоловіка, або себе задавить...

Вона робить більш, чим за двох, а він у одно гримає на неї, в одно сварить і побиває. Їй не жити, а дихати вже важко, й глянути на себе страшно. По цілім тілі повно синців, очі підбиті, ніс.. І защо, защо так тяжко карається вона?..

— За дурний розум! Пощо було йти заміж за старого пяницю? Всі казали, що він пяниця, що вже дві жінки загнав до гробу..

— Ох, ох, ох! Дурна, дурна! Людських поговірок боялася, старою дівкою стати не хотіла, щоб люде не сміялися.. Ох, і покутує тепер! І защо він так поневіряє мене? — питається сама себе,..

— Не знаю, не знаю!..

І серед тих невеселих думок Ганна перебирає картоплю до садження, набирає в мішки, завязує й сама виносить на віз.

— Ох, як болять плечі! І випростуватися тяжко. А.., як болить..

Хоч і бунтується душа, та руки хапають за роботу, може з привички, а може із вродженого замилування до праці... Праця завсігди розважує Ганну.. Та тільки це не праця, це ярмо... Стільки літ вона не знає відпочинку, зимою й літом... сама оре, сама сіє.. і жне, косить і звозить, ба й молотить... хиба часами хто із сусідів поможе, бо її пяниця все в корчмі... а як не в корчмі, то спить де небудь під оборогом, або в стайні.. Проспиться — зараз чіпається за що небудь, побє її й знов до корчми...

— І звідки в мене сили беруться все те зносити? — запитує знов себе, а сльози так і тиснуться до очей, в горлі давить. Вона двигає мішки, а побиті плечі відчувають кожду картопельку, аж темно в очах робиться від болю й з досади, що так невинно вона терпить...

— Ні, ні досить! Крайна пора покінчити із собою, не можна так довше...

— Чому не можна? Можна, можна, й не одну ще днинку ти ще каратися будеш!.. — глумиться сама над собою...

— Добре тобі так, добре!

— Ой, добре! — повторяє в голос, і в тій хвилі похитнулася під тяжким мішком і впала на поріг, а мішок полетів через її голову..

Це вже до решти прибило Ганну. В усім тілі заболіло, лікоть збила до крови... але це дрібниця, Ганна забула про біль, як побачила, що майже вся картопля з мішка висипалася й котиться із спадистого подвіря, підскакує, немов би ким потручувана, й котиться, котиться — ген аж до тину.

Ганна в безсиллю сідає на поріг — їй вже все одно. Спирає голову на одвірок, заплющує очі й рада б так навіки вснути, вмерти, не бачити більше ні дня, ні сонця, ні вражого пяницю, що життя її затроїв, ні тих навісних картопель, що далі стрибають на долину.

Марія Крушельницька.

— Котіться, котіться я вас збирати не буду, пропадайте...

— О! а то чому ти їх не будеш збирати, ґаздине моя? Розсипала й лишиш їх так? А може вони тут рости мають? — крикнув над її головою чоловік її, що проспався в стодолі та йшов до хати...

— Не сиди, як паня! Нічого, що трошки обтовклася, присохне! Ану до роботи!

Ганна не рухалася. Його несподіваний голос, мов грім, вдарив у неї й приковав до місця.

— Ану! До роботи, кажу! Днинка не стоїть, утікає. Не зажде нероби, дармоїда!

Ганна скипіла. Тільки образи на одну хвилю забагато! Вона насилу піднеслася з порога й, наче непритомна, з криком кинулася за чоловіком, що пішов до хати.

Лють, викликана образою, додала її сил; вона відплачувала чоловікові за всі побої, її спрацьовані руки аж омлівали від натуги... Вона била його, обтовкаючи собі руки до його твердих костей, що викликувало в неї біль і ще гіршу злість. Він оборонявся як міг, а більш кричав і ганьбив її, й вона кричала, як непритомна. Врешті сили покинули її, вона впала, з чого скористав її пяниця: вхопив з кута палицю й був би вбив, колиб на крик не збіглися сусіди й не оборонили нещасну.

Його вивели з хати, її поклали на постіль, обмили з крови й холодною водою приводили до памяти.

— Що ти зчиняєш, Ганно? Як можна так?..

— Хто, хто? Я зчиняю... я?..

Ганна заридала. Її груди роздирав спазматичний плач, сусідки не в силі були заспокоїти її. Постояли й розійшлися.

З Ганною остала подруга її Катерина. І вона не була щаслива із своїм чоловіком, але двоє діточок і старенька мати лагодили її горе. Вона боліла разом з Ганною щиро та сердечно й душу віддала б, щоб помогти подрузі.

Вона підійшла до Ганни й так довго вговорювала, аж та перестала хлипати.

— Перестань і слухай мене, голубко, — говорила. — Не побивайся. Подумай, що ти робиш? Чи тебе діти присіли, чи що таке, щоб ти так терпіла? Я на твойому місці кинула б Дмитра й радше на службу пішла, чим так поневіряла собою...

— На службу? Була ґаздиня, а тепер на службу? — і знов захлипала.

— Яка ж ти ґаздиня? Ганно, не обдурюй себе! Ти не ґаздиня, ти гірше наймита І наймита так ніхто не побиває...

— Правда, правда... та тільки я.. не можу, не можу... будуть сміятися.

— Хто буде сміятися? А врешті, чи тепер не сміються... ось тепер, хиба не говорять про тебе в кожній хаті, не насміхаються?..

— Так, так! Ох, яка я нещаслива!

І знов розплакалась і не помогли щирі слова розваги, не помогли просьби, плакала Ганна аж до цілковитого вмучення, аж обезсилена впала на подушку й неначе вснула.

Грюкнули двері, в хату влетіла, як вихор, Феська, молода вдова також сусідка Ганни — її не було дома, запізнилася.

— Здорові були! — кликнула задихана й здивовано глянула по хаті. Видно було, що тиша вразила її, вона ждала чого иншого.

Катерина аж перелякалася. Феська знана цокотуха, наговорить такого, що хоч гинь, її товариство в цю пору не для Ганни... Ні, вона не може позволити, щоб Феська... Та Феська вже сіла на постіль у ніг Ганни сміючись торгає її за хустку...

— Тихо, тихо! Не розбуди її — вона спить! Йди собі тепер! Відтак прийдеш... Катерина відтручує Феську, прикриває Ганну, думаючи, що тим охоронить подругу від наруги тої веселої молодиці.

— Дай мені спокій! Лиши мене! — борониться Феська.

— Іди, прошу тебе, йди геть! — просить Катерина. — Нещасна Ганна, вона так терпить, лиши її в спокою.

— Цур та пек! А я що? Спокій їй колочу, чи що? Йди ж ти, бісновата: я прийшла Ганну розважити, добру раду їй подати, а ти?..

— Не треба їй твоєї ради ні розваги! Не треба!

— Не треба? А чому? Ах, вже знаю, то ти певно в змові з Дмитром, ти...

— Та годі, годі, Феську, вигадувати! — озвалася Ганна, що прокинулася на крик Феськи.

— А чого ж Катерина...

— Цить, цить! скажи, що ти мені порадиш, може я послухаю тебе, а то мені хоч з моста в воду...

— Ха, ха, ха! Ха, ха, ха! — сміялася Феська. — З моста

в воду?!Ого раз розумна! А може й правда! Кажуть же: „Дурному вічна память“. А ти дурна була, Ганно, дурна, що за такого пройдисвіта віддавалася..

— А хиба ти не знаєш, Феська?..

— Знаю, знаю! Ну й дурні ті дівчата, що віддаються зі страху, щоб старими дівками не лишитися... я їх не жалію...

— Та ти також віддалася тільки тому, щоб люде не сміялися, щоб коса не сивіла.. вмішалася Катерина.

Феська спалахнула. Вона давно забула про свою гірку долю й згадка невесело прожитих днів вколола її, наче жалом, та вона тільки зареготалася. Від сміху того в Катерини на серці похололо.

— Ну, не смійся, не смійся! Бач, Ганну голова болить! — сказала вона до Феськи й взала її за плечі, щоб випровадити з хати.

Феська споважніла. Вона відтрутила Катерину, підбігла до постелі й сіла на ній та, нахилившися до уха Ганни, говорила півголосом, вибухаючи час до часу сміхом.

— Ти не журися, Ганночко. Не ти перша, не ти остання, що караєшся за свій нерозум. Але послухай мене, а не будеш жаліти! Ти не себе, а свого пяницю з мосту та в воду! Ха, ха, ха! З ним не тяжка справа, коли напється...

— Феська, не плети пустого! — озвалася Катерина.

— Ха, ха, ха! Ха, ха, ха! А чому ж це пусте!? Не слухай її, Ганно. Чуєш, я тобі добре раджу... Підглянь, коли він вертає з корчми пяний, тоді в очерет з ним.. а там, уже будеш знати, що зробити... Ха, ха, ха, ха, ха, ха! І познаки не буде, пяний, не бачив, куди йде, втопився... Мало буває... ха, ха, ха!

Катерину морозом прошибло. Ото навіджена Феська, яке страшне радить.

А Феська сміється й не впізнаємо: чи жартом таке мене, чи на правду до страшного гріха підмовляє нещасну жінку.

У Ганни на душі похололо, задивилася перед себе й мовчить.

— Ну що ж, подумай, розваж.. Я від щирого серця тобі раджу! — крізь сміх говорить Феська.

— Буде, буде, шалена! Йди собі із своїм щирим серцем, хоч у болото.

— Йду! йду! Часу не маю. Я сама мушу сама все робити, нема в мене господаря, нема кому побивати.. Бувай здорова, Ганно, а не забудь про добру раду...

Знов грюкнула дверима й побігла. Неначе б її й не було. Тільки по хаті війнуло чимсь тяжким, жахливим.

Катерина трівожно дивилася на Ганну, що закрила очі й тихо хлипала.

— Душогубка, душогубка! Я? я? Ні, ніколи!! — шепотіли її запухлі уста.

По хвилині перестала плакати — й важко задумалася. Чоло її покрили каплі поту... непритомні очі впялила в землю.

— Так, вона це зробить, Феська добре радить... Пімститися, пімститися за всю кривду, нехай буде, що буде, їй однаково!..

Ох! як обезсилили її ті страшні думки! В грудях зробилось

холодно, голову придавило, мов тяжким обухом хтось вдарив по ній, і нагло всі думки повтікали; яка ж порожня, нічого, тільки шум, шум, свист... і одна свідомість, щоб заснути.. Клонить голову на подушку й попадає в забуття чи сон..

Катерина довго стояла непорушно, щоб не сполошити сну подруги, а коли здавалося їй, що Ганна вснула на добре, потихоньку вийшла з хати.

Ганна не спала. Поволі вертала рівновага до її зболілої душі. Вона згадала свою гарну молодість, згадала й те, що примусило її добровільно зломати своє життя... Той, для котрого вона пожертвувала все, живе щасливо з другою, а вона? Вона?.. Вона не знає, що сказати про своє життя за тих останніх пять років, що живе з Дмитром, бо се не життя, це одна мука, це неволя, а ще на кінці вона має стати душогубкою?!

Знов здавило в грудях, у льодові окови взяло й серце й душу...

Все життя своє віддати на посміх... Засміють, аж тепер засміють її й стареньку матір!..

Нізащо! Нізащо в світі!

На Ганну повіяло жаром, полумінь вдарила в лице, обняла голову. Вона зірвалася з постелі, забігала по хаті.

Геть, геть з тої хати! В світ за очі від страшних думок! До мами, до рідної хати!..

Аж радісно зробилося на згадку рідної хати. Ганна закинула сердак на плечі, завязала хустку й, не оглядаючися, вибігла з хати. Ноги під нею вгиналися, голова крутилася, йшла наче пяна, але поспішала, швидче, швидче...

— Ха, ха, ха! — почувся за нею сміх.

Та він не вразив її; вона певна, що сміються з неї в селі, не жаліють, та більшу втіху мали б вони, коли б вона душу свою занапастила... Ні, цеї втіхи вона їм не зробить... дарма... Занапастила життя своє для того, щоб люде не сміялися, — досить того... Тепер вона порозумніла, а за науку заплатила, дорого заплатила...

З ГЕЙНЕ.

Вона вже йде до нас, холодна ніч, німа...
І скоро ми заснем останнім, вічним сном. —
Втомились ми за довгий день життя:
Вже час спочити нам обом.
Один на одного ми дивимось байдуже, —
Не вернеш днів весняних, молодих!
Погас огонь, що грів нас, друже,
І холодно в серцях сумних.
Звичайна річ! Іде кохання
Й турботи радісні веде,
А вгодом йдуть турботи без кохання,
А за життям і смерть іде.

Київ, 1928 р. *Г. БЕРЛО.*

***

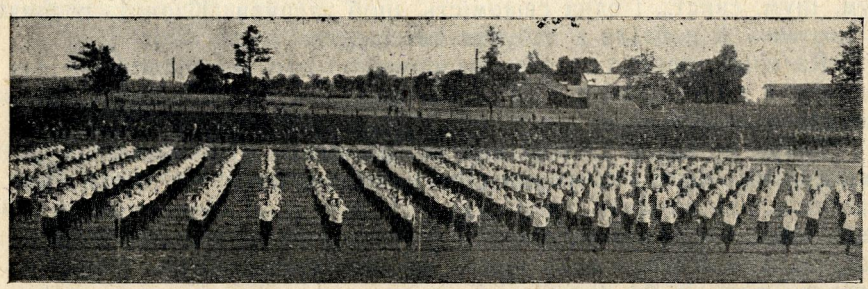

„Свято весни“ учениць середніх шкіл у Львові. „Човник хитається“.

Оксана Федів-Суховерська.

Стан руханки серед галицького жіноцтва.

Менше зівання, менше нарікання, менше галасування! Більше руху на свіжім воздусі! Рух і сонце всіх погодить. Тоді здобудемо енергію до народньої роботи на всіх полях.

Іван Боберський.

Жінка-українка скинула зі себе панцир тісного ґорсету й у ходачках без запятків стрибнула в світ, до недавна для неї невідомий і недоступний — у світ культу тіла.

Я хочу відслонити першу сторінку розвитку жіночої праці в Галичині на ниві фізичного виховання. Історія української жіночої руханки недавна. Початок її припадає в часі розвитку руханкового товариства „Сокіл Батько“ у Львові. До того часу руханка й спорт між нашим жіноцтвом були зовсім занедбані. Жінка в Галичині замикалася в клітці домового огнища й стерегла тільки хатнього господарства. Вона шила, пряла, варила, прибирала при чім стать її хилилася, горбилася, сустави штивніли, а мязи її, заковані в ґорсет, у безділлю сохли або товстіли.

Перед заснованням руханкового тов. „Сокіл“ не знайдемо нігде в історії жіночого руху згадки, щоби українки займалися руханкою чи спортом. Українка руховичка це щось нового в нашій історії. Питання руханки жіноцтва не порушувано, матеріялів не назбирано, історичних актів брак. Тип української руховички недавно появився, аж з приходом до тов. „Сокіл“ професора ґімназійного Івана Боберського. Він, людина небуденної енергії, перший організував у „Соколі“ ґуртки дівчат. Завдяки йому в 1907 р. залунав у рухівні „Сокола“ дівочий спів учениць „Сокола“ — дівочий ґурток ставав два рази тижнево до руханкових вправ.

Темна, холодна рухівня „Сокола“ стала для нас, дівчат, казковим світом діточих радощів. Ми стали пишні, горді, що могли бути сокілками, а наші серця діточі раділи при кождій вправі. Там у рухівні лунав у всіх закутках дзвінкий, радісний дівочий сміх. Там всі злидні сірого, шкільного життя при руханкових вправах у один мент перемінялися в час радости, сміху й безжурної забави. Там у свобідній блюзочці, в шараварках і в легких ходачках можна було до схочу бігати, стрибати високо, гойдатися та пробувати силу на ріжних руханкових приладах. Там ми ставали слухняно „в ряд“, училися „позір“, училися не говорити багато, вчилися карности й послуху. Там сталилися наші мязи, там при руханкових вправах кріпшали наші сили й краса наша розцвітала. Там наш учитель-провідник вщіпив нам кличі сокільської ідеї: „світ посідає той, хто здобуває“, а „знання й сила збудує нам батьківщину“. В нас починають просякати кличі, що перевертають всю жіночу душу. Ми, жінки — невільниці, слабі єства, маємо визволитися, маємо гартуватися, щоби стати поруч із мущинами творчою силою краси й гарту душі й тіла.

Проф. Боберський вишколює цілий гурт провідників, а міжтим займається інтензивно жіночою руханкою й приучує нас, дівчат, вести руханкові дівочі відділи. Під його надзором ми вчилися наказувати й вести руханкові години.

На сокільських святах у Львові й на провінції наші сокілки пописуються публично. Жінки-сокілки стають самостійними провідницями вправ і проводять на здвигах і святах жіночими відділами.

Оксана Федів-Суховерська.

Першою провідницею вправ була Оксана Федів-Суховерська.

О. Степанівна.

Із інших руховичок відзначалися п. Др. Олена Степаніів-Дашкевич і п. Ірена Федів.

На виступах укр. сокілки робили ритмічні вправи під такт музики. Там вправляли хустинками, рушниками й булавками. Не бракувало й вправ силових на приладах, як: на поруччу, на коні, на кізлі й гойдаку. Крім того, ми змагалися в скоках і виступали в грах та забавах.

При жіночих вправах проф. Боберський звертав увагу на по-

правне виконання кождого руху, як також на легкість і граціозність рухів.

Сокільсько-січева організація розрослася скорим темпом по цілім краю. Всюди по містах і селах повстають гуртки — відділи — чети українок-руховичок. Срібний голос сокільської сурми залунав у найдальших закутках і закликав усіх у ряди сокільської організації. Цей могутній голос збудив і жінку до нового життя, яка стала в „Соколі“ співтворчою силою з мущинами. Сокільський прапор обєднав так членів соколів і січовиків, як також членицъ сокілок і січовичок. Жінка-селянка, робітниця, жінка всіх станів стає в ряди „Сокола“, виступає на святах і здвигах, де всіх дивує своєю фізичною справністю.

Перший великий здвиг „Соколів“ і „Січей“ відбувся 1911 р. й на цім здвизі українське жіноцтво брало чисельну участь так у поході, як і руханкових вправах. Провідницею жіночих вправ була п. Др. Олена Степанів-Дашкевич. Дальший величавий, краєвий здвиг відбувся в р. 1914 в 100 роковини незабутнього кобзаря Т. Шевченка, що співав безсмертні пісні про запорожську відвагу й січове завзяття, про козаків, що добували славу й волю України. Цей здвиг відбувся й силами сокілок і січовичок у числі 1096 („Вісти з Запорожа“ ч. 95 р. 1914). На цьому здвизі проводила жіночими вправами авторка цих рядків.

Крім цих двох великих здвигів, відбувалися на провінції багато менших свят, з котрих найбільші це в Коломиї й Стрию. В усіх виступах брало участь наше зорганізоване в „Соколі“ жіноцтво. До вибуху війни мало тов. „Сокіл Батько“ 30 руханкових філій „Сокола“ й 311 філій „Січей“. Членів було до 50.000, а між ними 5.382 жінки.

Як виходить з повищого, в розвитку тов. „Сокіл Батько“ жінка грає немалу ролю. Жіноцтво має своїх представниць у старшині, де поруч з мущинами спільно опрацьовує пляни праці в „Соколі“ й дає напрям організації й розбудови сокільства. До старшини входять Оксана Федів-Суховерська, Дарія Навроцька й Ірена Лежогубська. Перші дві укладають вправи й пишуть руханкові підручники.

Такий був стан тов. „Сокіл Батько“ до вибуху війни. Війна спинила розвиток всіх товариств і відбилася також на розвою „Сокола“. Однак і в цім часі праця хоч зменшилася, та не припинилася зовсім. Рухівня в „Соколі“ у Львові була все оживлена, а з „Соколами“ на провінції підтримувано звязки, оскільки на це позволяли воєнні операції.

По війні зачалася тим завзятіща праця над організацією сокільства й тут знов жіноцтво працює нарівні з мущинами.

В останніх часах стала карною робітницею „Сокола Батька“ п. Дора Коцюбівна яка вибилася на солідну провідницю. Разом з нею працюють студентки п. Ярослава Конрадівна, Стефанія Бабяківна, Олександра Крамаржівна, Левка Зайшла й инші, котрі своїми поїздками до сокільських гнізд на провінції розбудовують і організують сокільську організацію, яка після найновіщої стати-

стики числить уже 8.354 жінок („Сокільські вісти“ ч. 4. річник 1. 1928 р).

Та цим числом жінок у сокільській організації, сокілки-організаторки не повинні вдоволятися. Хай памятають цінні слова Віри Лебедової:

В Соколи! У Січі! гуртуймось —
Най слава козацька востане,
Най клич наш побудить дрімучі хати,
Взиває зривати кайдани...

і доведуть до того, щоби в слідуючім сокільськім звіті число жінок у сокільській організації бодай подвоїлося.

Друга руханкова організація, в якій так само, як і в „Соколі“, брало живу участь наше жіноцтво, це „Січовий Союз“, заснований у 1912 р. Основателем і організатором цього Союза був п. Др. Кирило Трильовський, бувший посол радикальної партії. Побіч мущин гуртував цей союз у собі й жіноцтво, переважно з Покуття й Гуцульщини. Ця січова організація владжувала часто менші або більші здвиги, а в 1914 р. спільний здвиг з „Соколами“, про який згадано в горі; на всіх цих здвигах і публичних святах виступало з окремими вправами жіноцтво. По війні діяльности цеї січової організації не можна було відновити й продовжувати.

Повстала нова руханкова організація „Луг“, яка пропагує, продовжує й розбудовує давну січову ідею й розвивається якнайкраще. Майже в кождому „Лузі“ половина членів це дівчата. Замужних жінок у луговій організації майже нема. На 900 лугових товариств около 700 мають жіночі чети. Луговички засідають поруч з мущинами в Луговій Раді — одна або дві, які проводять жіночими четами. Провідницю жіночих вправ звуть „четаркою“, а подекуди „кошовою“. Луговички ходять на сходини й вправляють або разом з хлопцями або окремо. Крім руханкових вправ, беруться луговички й за пожарництво. В часі пожару в Синевідську вижнім пов. Сколе луговички дуже скоро й самостійно вставили водні вужі для достави води.

В усіх лугових товариствах зорганізовано до 9000 дівчат. Всі вчаться впоряду й лугових вправ. У Мшанці в Старосамбірському повіті головою „Луга“ є жінка.

Дня 6. грудня 1926 вибрано на Луговім Зїзді до центрального комітету дві луговички, а то: І. Мамчаківну й О. Курцебу на 9 членів комітету.

Жіночі лугові вправи, а почасти й мішані вправи укладають луговички.

В луговій організації гуртуються головно робітниці й селянки, а брак там інтелігентного жіноцтва.

Дальша руханкова організація, яка побіч хлопців організує й наших дівчат, це „Пласт“. Пластові куріні плекають тілесні вправи, а головно уряджують прогульки. Дуже корисно впливають на розвій і скріплення здоровля табори. Цьогорічний пластовий табор у Підлютім числив до 100 учасниць з цілого краю. Провадила табор п. Дарія Новроцька. Як корисно вплинули побут у таборі,

прогульки, свіжий воздух, сонце й проста невибаглива їда на наших пластунок, про це свідчать їхні здорові личка.

Збираючи матеріял про жіночу руханку, не можна поминути мовчанкою спортових кружків, у яких гуртується наша шкільна молодіж. У цих шкільних спортових кружках відбувають учениці вправи легкої атлетики т. є. біг, скок, мет диском, списою, кулею а також вправляють ріжні спорти й виконують рухові забави й гри.

Перший такий кружок основано при гімназії С. С. Василіянок у Львові під назвою „Дівочий спортовий кружок". Головою кружка була Анна Остапчук — писаркою Іванна Телішевська. Кружком проводив проф. Боберський. В послідних роках при цій гімназії

Спортовий гурток пластунок II куріня ім. М. Борецької у Львові.

оснувався кружок „Чорноморка", при чім головою кружка вибрано Уляну Сітницьку. Дівчата вправляли легку атлєтику й кошиковий мяч. Кружок числить около 50 учениць. Тепер головою кружка є Д. Вергановська.

Гарно зорганізовано спортовий кружок українських дівчат „Скуд" при III. державній семінарії у Львові. Цей кружок гуртує в собі 45 дівчат. Всі членици мають свою відзнаку „Скуд", вишиту на грудях на блюзці. „Скуд" давав два пописи, які гарно зорганізовано. Головою кружка є Софія Бирчак.

В жіночім учительськім семинарі „Рідної Школи" у Львові основано 1927 р. спортовий кружок „Лад" (легка атлєтика дівчат). Число учасниць 43. Головою кружка Конюхівна.

В Перемишлі при українській гімназії існує спортовий кружок дівчат „Спартанка". Кружком проводить Паліївна.

В Коломиї при семинарі „Рідної Школи" є пластовий курінь ім. Марка Вовчка, а при гімназії „Р. Ш." — курінь ім. Орисі Завісної. Перший курінь числить 54 члени, другий — 30. Курінною куріня „М. В." є Володимира Іванчуківна, а куріня „О. З." — На-

дія Кучій! Пластунки видають часопис — „Шляхом Юначок", друкований на шапірографі.

Участь і праця українського жіноцтва в ріжних руханкових товариствах заохотила деяких до інтензивніщої праці на полі руханки, до спеціялізації. Ці одиниці по відповідній підготовці здають державні іспити з руханки й стають учительками руханки в середних школах.

В 1914 р. у Львівськім університеті складають державний іспит з руханки Оксана Федів-Суховерська й Дарія Білинська-Навроцька. Перша з них вчить руханки в дівочій гімназії С. С. Василіянок, у вчительськім семинарі й гімназії укр. тов. „Рідна Ш." у Львові, а п. Дарія Навроцька в державнім укр. семинарії у Львові. В 1918 р. здає державний іспит з руханки вчителька Савина Сидорович, а в 1927 р. Мечислава Осовська-Ганицька й Володимира Волянська. П. Осовська-Ганицька є вчителькою руханки в семинарі С. С. Василіянок у Львові, а п. Волянська в державнім семинарі в Перемишлі. В Стрию є п-на Пацлавська, яка скінчила дволітний курс руханковий у Познані.

Романс.

На столику троянди вже зівяли,
Що вчора Вам увечері приніс...
Сьогодні ми з минулим теж зірвали...
У Вас в очах — троянди квітнуть сліз...

Сьогодні — стільки болю, стільки муки!
І зрозуміло так: це вже — final!..
Пощо благать?.. Пощо ломити руки?..
Вогонь загас... і скрижив пяний шал..

Сьогодні Вам, я знаю, не до сміху...
Я переміг пристрасти, поборов!..
На отаманці Ви ридали тихо —
А я вклонився зимно і пішов..

На дворі ніч прогнав липневий ранок,
Такий рожевий, чистий, молодий.
— Пробач мене!.. — Ви вибігли на ґанок.
— — — — — — — — — — — —
Трояндів, що зівяли — не збудить...

С. ЛЕВЧЕНКО.

З ГЕЙНЕ.

(Переспів).

Смерть — то ніч тиха й свіжа;
День і душний, і тяжкий — то життя.
Смеркло. Я натомився, —
Час вже спочити мені.
Віти зелені шумлять наді мною,
Десь соловейко співа;
Чую ту пісню кохання
Навіть у сні.

Київ. 1928 р. *Г. БЕРЛО.*

Остап Вишня.

„Охорона народнього здоров'я".

Бачите: он на колодках баба сидить у синенькій кохті, в полотняній спідниці, в теплому платку й у величезних „салдатських" черевиках?

Знаєте, хто то такий?

То пасічанський „наркомздрав", баба Палажка, що вже років чи не з п'ятдесят непохитно й непорушно стоїть (чи сидить) на варті охорони народнього здоров'я пасічанського христолюбивого народу православного...

Бабі Палажці, отій, що ото на колодках сидить, років уже з дев'яносто, але рука в неї й досі тверда, і як середньовічний лицар колись меча держав, так баба Палажка міцно держить у своїй руці іржавого ножа, коли „одхватує" пупа новородженому рабу божому Свиридові, чи рабі божій Килині...

— „Таїнственная баба!" — каже кровельщик Гнат Порфирович. — Усьо знаїть!

У тої „таїнственної баби" в її старечих борознявих руках „тайни життя й смерти" богом дорученого їй населення...

— Чи-лі какая, примєрно, „бешиха", чи там „глаз", чи „пристріт", чи сояшниця, — баба єтая, ну, как ото рукою знімаєть.. Така ото баба... Уп'ять-же таки: „зуби", „переполох", „простуда", чи-лі какойнебудь вас „огник" поприщить, — усьо єто баба Палажка достоїменно проізойшла й на все єті болісті їй просто-таки вроді наплювать... А що вже возьміть, примєрно, „пупи", какіє вам будіть завгодно, пускай то будіть пуп мужеський чи, наоборот женський, єто бабі Палажці без уніманія: як оріхи лущить... Да-а-а! Баба, безусловно, знающая, ну, вже ховатися нічого, — „таїнственная" баба... Нічого не подієте: такая в неї робота. Медицинська...

Баба Палажка, по-мойому, значно наркомздравіща, від вашого наркомздрава.

Бо, що таке ваш наркомздрав?

Він тільки закони всілякі та декрети пише, як здоров'я народнє охороняти.

А баба Палажка, крім того, що й закони деякі видає („закривай дитину чорною хусткою, бо зглазять!" і т. и.), сама безпосередньо власними руками, власним язиком і власним іржавим ножем охороняє те здоров'я..

— Ніякі дохтурі ваші цього не зничтожають, а я зничтожу!

Це так про „бешиху“...

— Он у Пріськи. Не володіла Маринка правою ручкою, а лівою добре володіла... Привели до мене: тепер однаково обома не володіє... А то тільки однією!.. А ваші дохтурі те зроблять?!

Отака в нас баба Палажка, наш пасічанський наркомздрав!

„Зничтожає“ баба всілякі хвороби: й хірургічні, і внутрішні, й хвороби на очах, і на зубах, і жіночі і всілякі инші.

Я вже не кажу про такі хвороби, яких ви ні в якій паталогії не знайдете, — це найстрашніші й найрозповсюдженіші серед українського населення хвороби — переполох і глаз.

Хірургічні хвороби

Всі хірургічні на селі хвороби поділяються на дві великі групи.

Перша група — „Бешиха“.

Друга група — „Вих“*).

„Виху“ трапляється порівнюючи не багато...

А „бешиха“ так це пошесть... Сила її на селі..

Бешиха узнається з таких прикмет:

— Бабусю! Щось у мене ліву кульшу розперло й смика. І під груди підпира... І млосно мені, млосно, ніби оце перед вами не я сидю, а хтось сидить! Ох! Ох! Ох!..

— Не ти сидиш?! Хтось сидить?! Вона, моя голубонько! То вона! Сідай, серце, на покуті! Зараз ми її зничтожимо! Як не вмреш, рибонько — жива будеш!

Вона, значить, — „бешиха“...

Ліки від „бешихи“, як і взагалі всі ліки в баби Палажки „патентовані“..

Від „бешихи“ дуже помагає такий лік:

Хвору садовите на покуті, повертаєтесь до ікони й жарите тричі:

„Отче наш, же сина небеси“...

Після того підходите до хворої, лапаєте те місце, де болить, потім обтираєте пальці свої, ті, що брались за хворе місце, об власні губи, берете свого ножа, й прикладаючи його руба гострим кінцем до болячого місця, дванадцять разів пошепки проказуєте:

„Ішла божа мати з Київа, встріла Спасителя. „Я тебе буду прохати рожденому, хрещеному (ім'я) од Бешихи шептати. Сімсот сімдесят бохів, беханців, стрічних, річних, вітряних, прозорливих, жіноцьких, мужицьких, парубоцьких, дівоцьких, з неї крови не пити, костей не ломати“.

Потім повертаєтесь та:

— Тьху! Тьху! Тьху! (тричі) нехай вона собі йде, а вам бог помагає!..

Так треба, як я кажу, проробити 12 раз...

І все...

Будьте певні, що як не вмрете — живі будете..

„Вих“ уже инша хвороба... І ліки до неї инші.

---

*) „Вивих“ для того, хто „виху“ не чув. — О. В.

Тут уже перед „прийомом“ ліків не „Отче наш“, а „Богородицю“ треба тричі всмалити, а потім уже й „ліки“ од „виху“.

„Ліки“ такі:

„Замовляю кости родженому, хрещеному (ім‘я) од виху й зсилаю на очерета, на болота. І тут тобі не стояти, червоної крови не пити, кости не сушити. Не я помагаю, бог помагає“...

Так саме:

— Тьху! Тьху! Тьху!

Через рік-два, дивись, як корова язиком ваш „вих“ ізлизала.

До хірургічних хвороб стосується й кровотеча в усяких випадках.

Від „крови“ ліки швидкі, сильні й безапеляційні.

Ось вони:

„Ішав чоловік стар, кінь під ним кар, по рослинах, по дорогах, по притонах, по містах. Ти мати руда, жильная, жилистая-тілесная, зупинись, назад повернись. Стар чоловік тебе збирає, на покой зогріває. Коли коню його води не стало, так щоб і тебе, руда мати, не бувало. Пух — земля — одна сім‘я. Буде по-мойому — слово моє кріпке!

Тьху! Тьху! Тьху! (це обов‘язково!).

Найголовніше в цих „ліках“ („од крови“), як ви самі помічаєте, слова: „Пух-земля — одна сім‘я“. Глибоко змістовні. Впливають вони, як гумовий жгут. Як тільки прокажете, кров так і стане, як укопана.

Хвороби на очах.

Звуться „більмом“. Усі очні хвороби — всі вони „більмо“. Инших нема. Ліки дуже добрі. Таких ліків і покійний проф. Гіршман не знав.

Пізнати „більмо“ дуже легко в кожної людини. (Принаймні його легко впізнає баба Палажка)

Коли до вас приходить хвора й держиться за окò, ви зразу кажіть:

— Більмо! Я так і знала, і зразу-ж, щоб не затягти хвороби й починайте:

„Господи, поможи! Пресвята богородице, мати помошнице! Стань мені в поміч, у родженого молитовного (ім‘я) більмо з ока ізігнати. Ішав святий Юрій на білім коні з білими хортами білого зайця ловити. Білого зайця не впіймали, — у рожденого, молитовного, хрещеного (ім‘я) більмо з ока ізігнали. Йшли три отці святі, за ними три звірі люті: перший чорний, другий білий, третій сірий. Як уздріли — більмо зїли“...

Тьху! Тьху! Тьху!

Зубний біль.

Це — дрібниця. В мить, в одну мить заніміє, тільки прокажіть тричі:

Місяць у небі,
Медвідь у лісі,
Камінь у полі,
Всі ви три брати,
Як зійдетесь у чисте поле гуляти,
Тоді тільки в (ім‘я) молитовного й хрещеного
Почнуть зуби грати.

Тьху! Тьху! Тьху!

Оце „тьху! тьху! тьху!“, як бачите, обов'язкове при всякій хворобі. На селі за „наркомздрава“ дуже тяжко бути. Слини треба дуже багато мати, бо не матимеш слини, нічим буде плюватись, а нічим плюватись, не берись і лікувати: без „тьху! тьху! тьху!“ нічого не поможе.

Жіночі хвороби.

Є тільки одна жіноча хвороба. Зветься вона „Сояшницею“. Це — коли „золотник не на місці“*). Хвороба дуже серіозна й лікувати її треба вміючи. Але нашому „наркомздравові“ це все одно, що... (не найду підходящого порівнання!)

Логіка в лікуванні „сояшниці“ є. І навіть велика. Раз „золотник не на місці“, значить, його треба поставити на його власне місце. От і все! Як це зробити? Треба знати. І баба Палажка це знає, а Наркомздрав напевно не знає, й улаштовує різні гінекологічні лікарні, родільні доми й т. и. Витрачає силу народніх грошей... А воно треба тільки покласти в макітру трохи конопель, запалити й приставити ту макітру вінцями до пупа. Ніби така велика „кровососна банка“. Воно як потягне й перетягне „золотник“ на своє місце... Але тут треба великого хисту, щоб не допустити до того, що й цілу хвору втягне в макітру. Як тільки вже макітра втаскала в себе ввесь живіт, треба шарахнуть по макітрі макогоном... Воно й „одпустить“... А „золотник“ уже на місці, як живий.

Що макітра пропаде, то нічого: для того, шоб людину од смерти вратувати, можна макітрою пожертвувати, хоч-би й яка дорога вона була.

Отже наркомздравові слід, замість різні жіночі лікарні будувати, замовити вагонів з п'ятьсот макітер на різні животи, й жінок уже врятовано.

„Ліки“ від „сояшниці“ так само є, але їх я ні за які гроші не міг дістати: не дають..

Так само й від таких найрозповсюдженіших хвороб, як „переполох“ і „глаз“, ліків я не дістав.

„Виливали переполох“ мені самому й „вилили“ (я тепер уже не полохаюсь), і від „глазу“ мені шептали (мене теля зглазило), але не зважаючи на пильну увагу, я не міг уловити таємничих слів...

Не можу, отже, й з вами поділитися...

Може коли иншим разом..

Забув іще сказати про „внутрішні“ хвороби.

Із „внутрішніх“ хвороб найчастіше трапляється „нутряна сибірка“.

„Нутряна сибірка“ — це хвороба, від якої здебільша мруть, хоч і ходять до баби Палажки як раз тоді, як перші півні кукурікають.

Але завжди спізняються..

— Позавчора, голубочко, треба було-б прийти, а тепер навряд чи допоможу!

*) Матиця.

— Та позавчора я ще здорова була!..
— Ні-ні! Треба було, треба!
Ліків від „нутряної сибірки“ не міг дістати.

. . . . . .

А взагалі „охорона народнього здоров'я“ на селі постановлена дуже добре. „Медичних пунктів“ у кожному селі по п'ять-шість, коли не більше. „Ліків“ так само чимало. Навіть багато. Я гадаю, що коли-б їх було хоч трішки менше, не так-би заробляли попи на „сороковустах“.

Бо-ж відомо з фармакології, що всякий лік, коли його вживати в більшій, ніж потреба, дозі, вже є отрута.

А це вже зле!

P. S. „Молитви“ (вищенаведені) мені пощастило таки позаписувати, хоч і з великими труднощами та хитрощами. Баби не дають їх, бо „вона після того теряє силу“.

Отже, це не вигадані молитви, а справжні з уст народніх...

За вид. з Вел. Укр.

С. САВИЦЬКИЙ.

Бразилійська ніч.

На небі буйні зорі плачуть,
На землю падає сльоза.
Поснули квіти, зор не бачуть,
Байдужа їм небес краса.
Туман прослався на долині.
Журчить дрімаюча ріка.
Заснула ніч в лісній пустині.
Заблимкав огник світляка.
Високі пальми та піньори,
Неначе військо козаків,
З долини вверх пішли на гори, —
До неба йдуть з усіх боків.
А ось і місяць світлоокий
Проміння бризнув на ліси.
Панує сон в лісах глибокий,
Листок не стрічує роси.
Дзвенять свірчки, як варта ночі:
„Сюр-сюр!..“ „тюр-тюр!.. — на всі лади.
Не плачуть — сяють зорі-очі.
Мовчать розкинені хати.

Бразилія, 5.-V. 1928.

***

Др. В. Ганьківський

Робітня і здоровля.

Що повинна знати кожда працююча людина.

Фабрики, заводи і всякі підприємства, в котрих більша скількість людей приневолена працювати, криють в собі багато небезпек для здоровля і життя працьовників. Уявім собі невеличку салю з десятьма робітниками, що працюють 8 годин безперестанно. Скільки двоокису вугля видихують вони, скільки випарів поту, зною скіри, скільки бактерій намножується на місці праці! А як варстат, або матеріял для обробітку порохливий, скільки куряви, пороху танцює у воздусі, скільки погані тієї надихається такий робітник в часі своєї примусової, заробіткової праці? Небезпека і людське горе не спить, — хороби це те людське нещастя, що найтяще піятинає чоловіка, рідню і їхнє життя взагалі. На битій дорозі можна ногу скрутити щож доперва коли з усіх боків чигає марево хороби чи каліцтва, як це мається при ріжних роботах в гурті.

Але які небезпеки чигають на здоровля робітниці, які хвороби найчастійше навідують в поті чола працюючого? — спитаєте. Ось це хочу вам розказати, ви ж уважно читайте і памятайте.

Курява, порох, пил, триння, дим, порох з усяких металів, що літає у воздусі, в першу чергу дратує ніс і рот, тобто слизниці, закриває пори, вїдається в тіло і спричинює опух оболон, катари, запалення, ба навіть боляки. Відомо, що люде, які сидять в куряві, легко дістають катар носа і не легко з нього викарабкуються. Запалення ока, закислі очі, в горлі печія, це все має початок від куряви і диму. Отже, щоб того не було, треба раз-у-раз полоскати рот чистою водою — найкраще рощином пергідролю, гіперманґанного каліюма, одолю; очі і лице ціле вимивати літною водою, або як в кого товста (жирна) шкіра, то й вимити милом. Найкраще буде, якщо робітниця кожда скупається по роботі, оттоді вся шкіра, все тіло буде очищене від пороху і випарів. По німецьких більших фабриках це вже заведено. Робітники чи робітниці дістають при приході до фабрики осібне вбрання, по праці здіймають його, ідуть до фабричної купальні, купаються, миються і тільки тоді одягають цивільне убрання й ідуть до дому. Як у вас нема того, то влаштуйтеся так, щоб могли по роботі принаймі вимитися. Дальше небезпекою грозить курява гортанці, дишиці і легеням, бож при диханню мусить курява туди перейти. Правда, велика частина задержується в носі і в роті, але доволі тої погані дістається й далі. Хто носом дихає, не ротом, хто не говорить, не співає і не сперечається при

роботі, той ще найкраще виходить. Більшість, подавлаюча більшість пилу затримується в носі, на вогких селезних оболонах і конхах, і вистане тільки добре вичистити ніс хусткою і виполоскати водою, то небезпека катарів і всяких хвороб буде усунена. Хто навчений „працювати“ ротом — отже дихати не носом, — що до того сотворений, той добре на тім не виходить і не вийде. Вся пильна погань осідає тоді в гортані, на мигдалках, в горлі, дишиці ну й на легенях, дратує слизниці, спричинює запалення слизних оболон,отже: катари горла, запалення мигдалків, анґіни, катар дишиці, — бронхи, ну і всякі хвороби легенів, з котрих найтящою є туберкулоза.

Хай тільки знайдеться одна хора на сухоти, що кашляє, і має звичку випльовувати харковиння на землю. Харковиння це на підлозі висихає, заразки сухіт визволяються і при руху повітря підносяться в гору — і зо вдиханим воздухом можуть легко дістатися до горла, а там і до легенів.

Досі здорова людина легко застуджується, дістає катар носа, горла, і починає кашляти; з початку сухо, потім зачинає випльовувати слизьку, жовтаву слизь, блідніє на обличчю, марніє, зачинає пріти в ночі, не має апетиту, сил і — туберкулоза готова. Дістати туберкулозу, виходить, дуже легко; лікувати инколи не можливо, бо грошей нема, а жити, заробляти треба.

Щож отже робити, щоб туберкулози і инших згаданих хорів не набавитися?

Перш за все треба обовязково віддихати носом, бо ніс, як вже згадував, стримує пил і заразки; по-друге треба відсвіжувати воздух в робітнях, найкраще отворити вікно, або пустити вентилятор в рух, як є, і далі: бувати багато на свіжому воздусі, не говорити, не співати в салі накуреній, набитій курявою; займатися гімнастикою — спортом по роботі і то не в закритій, пильній салі, а на дворі під голим небом, на свіжому воздусі. Сторонитися від людей, що підозрілі на туберкулозу, отже від таких, що зле виглядають і кашляють; не цілуватися з такими людьми. Не цілувати і не бавитися з дітьми, навіть власними, не вмившись, не сполоскавши рота, не змінивши убрання по повороті з роботи. Не ослаблювати організму горілкою, віски, не курити, не робити куряви, бо це гріх перед самим собою, зло для власного здоровля і найблищого окруження. Обовязково повинна стояти в робітні принаймні одна водна сплювачка, куди сплювувалиб всі в потребі. Цю сплювачку треба раз в день вичищувати і свіжою водою наливати. Це необхідно для збереження чистоти і охорони здоровля!

Дальшою небезпекою побуту й праці в робітнях являються застуда, перестуда, перегріття, отже небезпеки, котрі й поза робітнею так часто трапляються, але на які наша молодь не звертає бачніщої уваги. Звертається увагу тоді, коли нещастя захорінння вже трапилося.

В чому лежить небезпека простуди чи там перегріття? Організм наш зберігає в собі сталу теплоту між 36·4°—37° С. Коли ж на дворі чи де там температура низча, то тіло наше мусить цю ріжницю вирівняти й не допустити, щоб тіло, отже наша кров,

кости, кишки й взагалі всі наші органи не застуджувалися. Для того спалює в клітинах більше харчів, чим витворює потрібну надвижку тепла. Коли ж температура воздуха, в якому знаходимося, така низька, що організм не в силі вирівняти її спаленням речовин, то тоді й шкіра, й мязи, а далі й всі внутрішні органи враз з кровю застуджуються, ослаблюються й дозволяють заразкам кинутися на це немічне тіло, на його складові органи й точити його. От тут починаються хороби — а саме: нежиті, катар горла, ангіна, катар дишиці, запалення легенів, олегочної, катар шлунка, кишок, запалення суставів, ревматизм і багато-багато инших хоріб.

Те саме буває, коли тіло раптом перегріти, та коли не одягатися відповідно до пори року. Потерпають на тім ті, що розігрівшися пють холодну воду, їдять морожене, або не зважають і лягають на холодну траву, землю. Покутують за свою необережність ті, що зігрівшися роздягаються до сорочки й любуються холодячим вітром, або багато не надумуючися купаються в холодній воді.

Захолода кожна є організмові в таких разах потрібна, але в ніякому разі не підходяща, коли наступає раптом, швидко. Тіло людини не є революціонером. Воно було, є і буде еволюціонером, тобто за повільними переходами змінами.

Нашим сільським робітникам, та й взагалі людям на селі мушу звернути увагу, що ходження босо теж є одною з причин хоріб. Ходження босо в літку, чи там у суху осінь, весну не шкодить, бо земля доволі тепла. Зате в дощову пору, під вечір, у зимі таке ходження іноді тяжко мститься на здоровлю. Чом не справити собі деревляних капців, пантофлів, або чом не надягти черевиків, коли час поганий? Відповідайте самі, та памятайте, що 50 разів обійдеться без шкоди, але 51 накличете собі біду.

В робітні та й у хаті взагалі не повинно бути продувів, занадто низької чи гарячої температури. Найвідповідніща температура це 17—19° С. Що до вбрання, то в літку повинно бути легке й ясне, в зімку тяжче, вовняне й темне. В більших салях, робітнях повинен бути вентилятор у горі, котрий повинен відсвіжувати воздух і вирівнювати теплоту. Щоб однак тіло наше могло переносити більші зміни, мусить воно бути навчено на це. Цю науку, це привчання називаємо гартом. Але під гартом не розуміємо виставлювання тіла на раптовні зміни тепла, а повільне, п о с т е п е н н е привикання до ріжниць температури. До того надаються купелі в річці, в ванні, під тушем, на воздусі, сонці, змивання водою, масажі й тілесна праця чи гімнастика на свіжому воздусі. Тільки все повинно мати свій час, мірку й край. Ходження босо чи роздягнуто по снігу або купіль у ледяній воді не належать до гарту!

До шкід при роботі належить ще попарення, попечення й відмороження. При легких формах одного й другого кидається запалення шкіри, отже легкий опух, почервоніння, печія й дошкульний короткотревалий біль Коли прикладати оклади з холодної води на попарену шкіру, а з гарячої при такім відмороженню, то це переходить без наслідків. Небезпечним може бути попарення, коли більше ніж ⅓ шкіри попарилась Розкладові частини попареної

шкіри входять до крови, до серця й затроюють увесь організм. Ясно, що в такому разі треба неодмінно покликати лікаря! Попаренням 2 градуса називаємо форму тяжчу, коли то під пораненою шкірою потворяться бульочки, міхурці. В такому випадкові не роздирати міхурців, а прикладати олію, оливу й холодні оклади, так довго, доки міхурці самі не тріснуть і не зачне гоїтися рана. Коли ж міхурці скоро трісли, або при попаренню шкіра сама злізла, то таку рану обережно відчистити десінфекційним средством, намазати перекипілою олією, борвазеліною, цинковою мастю, або якою иншою лікарем записаною мастю й чистенько, акуратно забандажувати. В усякому разі — без контролі лікаря дальше лікування не повинно відбуватися.

При попаренню, чи попеченню 3 градуса знищена не тільки шкіра, а підскірень, мязи, окістна й т. д., в ще тяжчих випадках тіло звуглюється, та спалюються навіть кістки. Це вже дуже небезпечний стан і без помочі лікаря й лічення в шпиталі рятунку нема.

В таких робітнях, де небезпека попарення чи попечення існує, повинні бути необхідно: 1.) бинди, 2.) газа (марля) 3.) борна вазеліна, або спеціяльна олія з вапневою водою, 4.) вода (до поливання, коли що горить) і 5.) пісок. Пісок мілкий потрібний до гашення горіючої бензини, оливи, ропи, нафти й т. п. Зливання водою в такому разі — вогню не згасить, а навпаки може ще побільшити його силу.

Щоб зберігтись від таких попечень, треба купити собі спеціяльні рукавиці, маски, фартух чи вбрання осібне. Це звичайно доставляє сам підприємець і дбає, щоб випадків попечення в заводі не було.

Подібне обявами є відмороження. Лекші форми виліковуються під мастями й мішаними: раз гарячими, раз холодними купелями, доволі швидко; тяжчі форми вимагають терпеливого й довгого лікування під лікарським доглядом.

Довге, непорушне сидження, нагнуття й примусове стояння при роботі також зараховуємо до небезпек для здоровля. Легені не можуть надиматися як слід, кров кружляє нерівномірно, застоюється в синєжилах (венах), кишки придавлені не можуть працювати, міхур переладовується мочею, відходова кишка переповнюється калом. Такі люде терплять згодом на брак апетиту, не мають регулярного стільця, при нахилі й податливости дістають жиляки (розширення синєжил) на ногах або й у відходовій кишці —гемороїди. Инші ж легко застуджуються й дістають легко нежит, катар дишиці, горла, терплять на недокровність, а дівчата на блідницю й сильні місячні кровотечі.

Вагітні жінки, що багато сидять, стоять, ще гірше на тім виходять. Кров, що повинна енергійно кружляти, застоюється в синєжилах і ці згодом розширюються й дають почин жилякам на ногах. Такі жінки легко втомлюються, омлівають, не мають апетиту, часто вомітують, вянуть, терплять на біль голови, тяготу ніг ну й при породах потерпають. Дитинка в такої жінки родиться слабувата й податлива на всякі хороби, квола иноді на все життя.

То ж геть з такою працею! Коли ж неможливо без сидження чи стояння працювати, то необхідно час від часу порухатися, перейтися, а по праці в робітні, попрацювати ще тілесно, фізично, в руху, або занятися спортом, гімнастикою.

Вагітні жінки — принаймні в останніх місяцях повинні звільнитися від такої роботи й уважати на всі шкоди й небезпеки так для неї, як і для здоровля дитинки.

Дальшою небезпекою для робітників грозять гази, відпари й хемічні складники обробітного матеріялу. Гуди належать небезпеки копалень і фабрик: арсену, олова, антимону, ртути, хльору, сірки, карболю, фосфору, парафіни, терів, далі лябораторії хемічних виробів так кислот, як і лугів, заводи тютюнові, небезпеки праці по каналах і критих пароплавах.

Вдихуваний арсенік є великою отрує для кишок. Олово, що дуже часто є складником білої фарби, посудного матеріялу, викликує катар шлунка й кишок, кольки в череві, ослаблює серце, нищить плід і дає почин паралічам. Антимон, що часто буває складником черенок друкарських, руйнує шлунок, кишки й серце. Ртуть — або сублімат руйнує слизниці кишок, зуби, нирки й серце, Хльор — що вживають теж до білення або прання білизни, спричинює катар легенів, запалення очей, надїдає селезні оболони в носі, роті й полових органів. Циянкалій це страшна отрута, — кілька крапель вбиває людину на місці. Він є складником кісток у овочах — вишень, черешень, сливок, мігдалів, яблок і инших овочів. Отже уважно з кістками — не розгризати їх і не наїдатись ними безпотрібно. Сірка й всілякі сіркові хемічні сполуки теж иноді шкідливі. Водень сірки вдихуваний викликає опяніння, звороти голови, рвоти, корчі й нездаліть до всякої роботи. Сіркова кислота їсть, „гризе“ шкіру, „спалює“ мясо, так само, як і всі кріпкі кислоти (кваси) хемічні. Давніще, коли ще були в нас звичайні сіркові сірники з червоною головкою, то легко було кождому переконатися в їдкости сіркових газів. Найгірше виходили на тому робітниці в фабриках таких сірників та самовбийці, що випивши розчину сірки, в страшних муках кінчили життя.

Карболь надїдає шкіру й селезні оболонки, спричинює ґангрену тіла — найчастіще пальців, далі запалення нирок (моча темно зелена або чорна), запалення очей, — сліпоту, звороти голови, рвоти й шум в ухах.

Фосфор нищить кістки, та спеціяльно щелепи (щоки). Люде, що з фосфором мають діло, дістають згодом гноячі боляки на лиці, на щоках. Ці боляки поширюються, нагризають і нищать щелепні кістки, зуби й кости взагалі.

Тер і парафіна шкодять шкірі. Є погляди, що вони спричинюють чи там підтримують ріст рака.

Тютюн — все одно чи вдихуваний у формі пилу по тютюневих заводах, чи курений, є великою отрутою для нервів, мозку й серця. Нікотина, яка і є тим небезпечним складником тютюну, руйнує нерви, мозок, серце й сосудини кровоносні. Дим з тютюну закаджує легені й шкодить їм. Тютюн спричинює шум і звороти

голови, рвоти, брак апетиту, й робить тіло податливим до артеросклерози („звапнення жил") і всяких нервозних, серцевих і легеневих недуг. Спеціяльно молодь тяжко потерпає від курення тютюну або праці в тютюнових підприємствах.

Робітниці, що працюють коло вовни, є наражені на тяжку небезпеку занедужання антраксом, тобто злобним боляком, котрий, як що не лічити завчасу в лікаря, навіть смертю покінчитися може. Причиною того антраксу є заразки, які можна надибати в звіринній вовні, шерсти й вовняних матеріялах. Маленький з початку прищик дуже болить, швидко росте, потім засихає, але навколо нього кидаються нові болючі прищі. Околиця прищів напухає, показується висока гарячка, рвоти, вялість, спрага, брак усякої охоти до їжи й до кількох днів смерть від затроєння організму.

Отже уважно поводитися з вовною! Спеціяльно гарбарі, робітники, що вовну розчісують, тапіцери, робітниці по ткальнях і фабриках паперу. Чисто, дуже чисто тримати руки, акуратно вмивати їх після роботи, не лежати й не валятися на нечистій вовні чи шерсти. Не гратися з слабою звіриною, не цілювати собак, котів, коня, що не тільки діти, а й жінки вміють робити З болючим таким прищем, негайно піти до лікаря!

Всякі підприємства, ведені електрикою, отже електро-технічні заводи, електровні, трамваї, електромобілі й т. п. скривають для робітників чимало небезпек від самої електрики. Предмети наладовані електрикою, дроти електричні, електроди в динамомашинах, дроти трамваєві і врешті місця, де прикручена електрична лямпочка, часто густо ізза необережности робітника чи робітниці перепускають електрику на чоловіка; й то або іскра електрична скочить на тіло, або при дотику електроди переходить електрика просто на людину. Від сили й скількости електричної енергії залежить заподіяна шкода, а саме: попарення, попечення чи шок, — безпритомність, параліч. Попечення приймає ріжні зикзакуваті або лінійні форми на шкірі й мясі. Таке попечення гоїться дуже пиняво й вимагає лікарської опіки. Шок, — безпритомність наступає здебільша, коли більша скількість електричної енергії наскочити на тіло. Як громом вцілений паде чоловік на землю, перестає дихати, тратить свідомість, серце перестає битись. Що ж робити в таких випадках?

Перш усього не треба самому тратити холоднокровности, а взятися зразу до помочи. Отже взяти газету чи який сухий папір у руки (щоб не дотикатися голими руками безпритомного, бо папір сухий є сяким-таким ізолятором), — і так замотаними руками відвести недужого на безпечне місце. Зразу взятися до штучного віддихування так довго, доки недужий не зачне віддихати. Не мінуту-дві — а навіть годину-дві й більше треба підтримувати таке штучне віддихування. Оголомшений мозок і нерви приходять до себе, серце зачинає знову битися, кров плисти, безпритомність зникає й поражений поволі приходить до здоровля. Свіжий воздух і скроплювання чи зливання холодною водою, горілкою

також є добрі, бо вони дратують шкіру, відсвіжують її і підтримують віддихання шкірою.

Як же ж перевести це штучне віддихання спитаєте? От уважайте: омлілого покласти на рівне місце, роздягти швиденько з верхнього гнітучого вбрання, розстібнути сорочку, й положити голову низче від решти тіла. Потім станути в його голові, взяти обидві його руки в свої долоні й у міру власного дихання підносити їх раз у гору до його голови, — раз у долину до грудної клітки. Притім треба трохи натискати на груди омлілого, щоб витиснути воздух, що наплив до легенів. Як втомимося, то хай хто инший перебере цю роботу.

Найкращим лікарством проти електричного ураження є і буде завжди обережна поведінка з електрикою, наладованим приладдям; не дотикатися електричних дротів, електрод, електричних лямпок — тоб-то місця, де вони прикручені, не маніпулювати самому з електрикою, з дротами, батеріями електричними, не запроваджувати самому електрики в хату, не направляти шкід у проводах чи машинах, бо нічо легшого, як наразитися безпотрібно на тяжку небезпеку електричного удару.

Таким електричним ударом єсть удар грому. Так само й у цьому випадку не треба тратити голови, а примінювати штучне віддихування так довго, доки лікарська поміч не прийде Не одного ніби померщого вратуємо таним чином, вратуємо теж і свою совість від грижі, що не зробили так, як повинні були зробити.

Кровотечі, скалічення, вивихнення, поломання кісток подавлення, побиття завершують можливости фабричних небезпек.

Кровотечі ділимо на синєжильні (венні) й бючкові (червоножильні), залежно від того, які сосудини відкриті. Як витікає темночервона, то значить роздерта синєжила (вена), котра, як відомо, допроважує кров з кінчин до серця. Як витікає ясно-червона кров, до того витікає з силою, то тоді бючка відкрита. Бючки відпроваджують кров з серця до кінчин. Крім тих, маємо ще мішані кровотечі, а саме коли так синєжили, як і бючки розтяті.

Дуже небезпечними є бючкові кровотечі, бо кров витікає струєю, швидко й такий нещасний скоро може зкровавитися. Синєжильна кров витікає поволі, лекше стинається, але по своїй природі любить втягати воздух до середини й воздух цей відводити аж до серця.

Серце навчене порушувати тільки кров, не дає собі ради з воздухом і стає відразу; легені й мозок не дістають нової крови, й така людина на місці падає трупом.

Виходить, з кровотечами поводитися обережно й уміло. Перш за все, старатися загальмувати кровавлення з рани. Як же ж спитаєте?

Якщо скалічились, та кров тільки покажеться, то найкраще вимити ранку яким десінфекційним плином, найліпше йодиною, сулімату, або й горілкою, накрити чистою газою чи чистеньким полотенцем, та добре завязати.

Якщо кровавлення більше, отже кров по каплям стікає з рани тоді вимити її й прикласти стримуючу кровотечі ґазу — найкраще ґазу Стрифнон (Stryphnon). Її треба мати в аптичці домовій у резерві. Поверх цієї ґази прикласти ватку чи полотенце й добре забинтувати. Прикладена ґаза стрифнонова стягає квовоносні сосуди й кровотеча до кількох хвилин стає.

Якщо кровавлення більше, отже кров стікає малесенькою річкою, або бризкає струєю, то негайно прикласти стрифнонову ґазу на це місце, й стиснути його й околицю рани хусткою чи рушником. Найліпше стиснути повище й понижче рани, та зразу по лікаря!

При тім стисканню треба знати й уважати, щоб воно не тревало довше ніж 2 години, бо по 2 годинах це місце й ціла кінчина може завмерти ізза браку допливу крови, а далі зґанґренуватись, себто зогнити й відпасти.

При дуже тяжких пораненнях, при вирванню машиною руки, ноги чи шкіри з голови (скальпування) треба це місце поставити вище від решти тіла, прикласти стрифнонґазу й притиснути з верха рукою чи ціпким бандажом, та повести пацієнта зразу до найближчого шпиталю, або покликати ратункове товариство.

В кождому отже підприємстві, в кождій хаті повинні бути необхідно: 1. десінфекційна вода, найкраще йодина, 2. стрифнонґаза, 3. чиста ґаза й 4. бандаж-перевязка, щоб у випадку кровотечі мати все під рукою й нещасному зразу помогти.

При поломанню кісток, що пізнати можна по тім, що згинання в суставах не можливе, або дуже боляче, або, що рука чи нога неприродно нагнута, треба цю частину в тій позиції до дощинки чи патичка прибандажувати, завязати перевязкою й до шпиталя! Те саме робити при всяких вивихненнях у суставах. Складування поломаних кісток, вивихнень уміє тільки лікар, а не звичайні люде, чи покутний сільський цирулик, що здебільша калічать людей і роблять їх на будуче неспосібними до фізичної (тілесної) роботи.

Відень, у липні 1927 р.

Константин Мазуренко.

Сільський шпиталик.

Занім приступлю до властивої річи, я наведу із буденного життя кілька болізних фактів, котрі попруть мою думку і вкажуть вам, дорогі читачки, на конечність і необхідність сільських шпиталиків.

Один московський письменник, характеризуючи озвірілість людей в воєнній добі, подає ось що: в часі революції — пише він — дехто пропаґував гадку, щоби усіх старців й калік, нездібних до праці, вигубити, то є післати на „лоно Авраама.“ Є то стрдшна думка, потрясаюча цілим єством чоловіка, а що ж говорити про вас, жінок, що відзначаєтеся такими прикметами, як тонкістю душі,

чутливим серцем і любовю до ближніх? Не одна з вас на таку думку жахнеться, очі прижмурить й уха затулить... А факт є, що така нова ідея виникала в декотрих осібняків в перших днях російської революції.

Ба, та чого ж я шукаю фактів для підтвердження моїх думок у Росії, як їх, очевидно вбраних в іншу форму, і в нас немало знайдеться? Чи ж неправдою є, що не один батько, мати, дідо, бабуня, в останніх днях свого життя, коли сили до праці їх цілком опустять, стають тягарем для сина, доньки чи внуки, і чи ж той син, дочка чи внука не просять у Бога смерти для них?... Щоби то тільки обійшлося на самій просьбі до Бога, то ще добре було б, але ті страшні „докути," котрих діти допускаються на своїх родичах, коли вони вже є цілком нездатні до роботи і роками в ліжку лежати мусять, чи ж не рівнаються вони тому, що сказано вище про думки деяких революціонерів? І хто знає, чи не добре вони говорили, бо замісць мучити старця біля себе, себе морити голодом, або годувати, як останню собаку, та глядіти на немічного вовчим оком, чи ж не краще було б дати йому отруї або вбити?!

От такі сумні думки появляються в мене, коли бачу звірське поведення декотрих дітей зі своїми немічними родичами. Не один син, дочка, зять, внука не пожаліли б і великого гроша, щоби старця з хати позбутись, а старець, мов наперекір, роками на печі качається, смерти очікує, а смерть не приходить.. А не дай Боже, як старець жадного маєтку немає або не застеріг собі нічого до смерти, при шлюбних записах дитини, то тоді скорше чи пізнійше такий старець при недобрій дитині страшні муки зносити мусить, з торбами на жебри йде, або на себе руку накладає. Це сумне, але правдиве А я запитаю: чи ж для того старця в останніх хвилях його життя не належиться така сама пошана і опіка, як для того воїна, котрого покалічено в полі за рідний край?!. Не менша, а така сама..

Не буду на цій точці широко розводитися, бо її кожда з вас добре розуміє.

Я тільки запитаю вас, чи ж не краще такого немічного старця примістити десь (очевидно за згодою його й дітей) в такім місці, де б він спокійно дожив свого віку серед доброї опіки? І на це згодилася б найбільше любляча дитина. Таким приміщенням був би власне такий сільський шпиталик, котрий я на думці маю.

Візьмім другий факт. Хтось в родині нагло важко захорував в сам час гарячої, господарської роботи, пр. у жнива чи в іншій робочій порі року. Родина мала. Хто ж обходитиме хорого цілий час його хороби? Робота в полі і в городі горить, а в хаті хорий важко стогне й болізно квилить. Чи ж не краще віддати такого хорого до сільського шпиталика, де б він знайшов належну опіку, майже лікарську, зі сторони сталої, вправної жінки-доглядачки і порадниць з материнської порадні, коли така є? Тоді було б і для здорових членів родини лекше і для самого хорого. В такім шпиталику хорий на час все дістане, чи то харчі, чи ліки і глуха самітність не буде його гнітити..

Візьмім і третій факт. В село кинулась епідемія (заразлива

хороба). У одного господаря захорувала дитина на шкарлятину, чи хтось інший пр. на тифус. На таку хоробу мусить в рідні (через необережність, котра очевидно є на селі) кождий перехорувати і не один член родини, хоч не хоч попращається з тим світом. Лікар приїжджає, опечатує хату і ціла родина опинилася мов серед поля, без поради щирих друзів і помочи сусідів Чи ж не страшна тоді є доля такої родини, котру нараз, у великім нещастю усі люди оминають?.

А я знову запитаю: чи ж не краще було б такого хорого сей час відділити від родини і тим способом врятувати від важкої хороби інші члени родини?.. Думаю, що так І ви всі так подумаєте. „А як же відділити?“ — спитаєте. — „Чейже на селі нема помешкань, як пр. у місті, котрі складалися б з двох, трьох і більше кімнат, в котрих можна би зараз хорого на заразливу хоробу відділити?“ Отже такого хорого можна тільки у такім шпиталику примістити.

Уже ці три факти вказують на важність і конечність шпиталика в селі. Я одначе, для ще більшого зрозуміння і попертя моєї думки, наведу й ще, четвертий факт з життя, що часто-густо лучається на селі.

До села передає власть старого, слабого чоловіка чи жінку, котра цілий свій вік у наймах була, а коли сили її опустили, старість до землі склонила, тоді вона сама вертає або староство передає її до села, до котрого вона приналежна. В селі жадної родини не має. Що ж робить війт? Дає очевидно зарядження, що кождий господар має цю жінку 24 години у себе передержати. І вандрує вона, мов вартова палка, з хати до хати, а з нею цілий регімент „пішого і кінного війська“. І не одна чистенька хата стається, за 24 години цілком завошивлена. Бідна господиня мусить опісля довго вигублювати це „уперте військо,“ котре позакватировувалося в найчистійшу святочну одіж. А які нещасні є господині тоді, коли така хора особа на ноги вже не стане, на двір не вийде, а все біля себе лишає?.. А ті переношення страшні? Я сам був свідком, як таку хору жінку, ваги 100—120 kg. вісім хлопів на грубім простиралі переносили з одної хати до другої.

Наводжу цей факт з села Черниховець біля Збаража. Селяни довго будуть цю вандрівну жінку памятати й другого такого гостя напевно не схочуть більше в себе гостити.

І чи ж цей факт не промовляє за таким сільським шпиталиком? Чи ж такий шпиталик не є актуальною й дуже пекучою справою села? Думаю, що так. А хто має найбільше вбиватись за таким шпиталиком? Ви, жінки. Тільки ви. І вам, у таких домаганнях не сміє стати опором ні уряд громадський, ні ваші власні чоловіки. Опором можуть стати хіба темні, неосвічені, заголюкані одиниці, яких нині щораз менше стає.

Ну, а тепер певно запитаєте, як же ж такий шпиталик устроїти в селі? Попробую й на це вам відповісти, хоч саме урядження шпиталика залежить від сприту жіночого гуртка, чи громади. Я подам тільки проєкт, котрий можна буде переробити на свій лад.

Я маю на думці два роди шпиталиків. Один дешевший для

біднійшої громади, а другий дотожчий для заможнійшої й більшої громади.

Шпиталик дешевий. Громада винаймає в селі хату, чи віддає свою власну, наколи така є, — і в ній устроює шпиталик о двох-трьох чи чотирьох ліжках. Другу кімнату (а коли такої нема, то перетворити комору на кімнату) віддати для сталої жінки-доглядачки. В цій кімнатці поміщена буде й кухня до варева страв для хорих. Ну, шпиталик й готовий.

Як же вдержати його? Безперечно, що ані жіночий гурток, ані порадня, ані читальня такого шпиталика не вдержать. Це належить до цілої громади. Всі інші просвітні інституції можуть стати громаді до помочи. Багато пр. можуть помогти громаді кооператива й аматорський гурток. Громада віддає такий шпиталик під заряд материнській порадні й ця творитиме головну управу шпиталика. Надзірна рада складатиметься із членів громади, читальні, „Союза Українок", кооперативи й т. д. Надзірна Рада ухвалить маленький, шпитальний буджет на цілий рік, з котрого оплачувалося б доглядачку й сталого пр. кружкового лікаря. Такий лікар мусів би найменше раз на тиждень приїхати пр. в суботу, оглянути всіх хорих, приписати ліки, дієти, оглянути шпиталик, зарядити строгу чистоту й т. и. В цей день могли б зголошувати ся за малою оплатою й інші мешканці села з ріжними хоробами. Родина хорого оплачувала б шпиталик пр. по одному золотому чи по два, чи харчами. Це залежить від ухвали Надзірної Ради.

Тут мушу підчеркнути, що такий шпиталик громаду мало коштував би, бо його оплачували б самі хорі. Управі шпиталика громада може віддати морґ чи більше громадської землі. Адже ж по громадах багато є пасовиськ і ріжних неужитків.

Ріжні щляхи є до роздобуття гроша. Це залежить від сприту Надзірної Ради, Управи чи самої громади.

В часі епідемії шпиталик очевидно мусів би перемінитись у шпиталик епідемічний, а всі інші хорі мусіли б остати на той час дома. По скінченню епідемії перевести ґрунтовну десінфекцію, ну й шпиталик знову може служити для всіх хорих.

Такий шпиталик може рівночасно служити, як приют для старців.

Ось так менше-більше виглядав би перший шпиталик, так званий **дешевий.**

Другий шпиталик виглядав би так само, як перший, з тою ріжницею, що село може спровадити собі з якогось закладу дві сестри-жалібниці. Такий шпиталик коштував би громаду більше, але й користи були б більші. Такі сестри-жалібниці зайнялися б не тільки шпиталиком, але взагалі життям цілого села. Вони зайнялися б організуванням усього жіноцтва, дошкільним вихованням дітей, діточими садками, жіночими кружками, діточими виставами, церковним хором і т. д і т. д. Словом удержували б у селі ввесь рух просвітний, а що найголовнійше **мораль,** котра тепер серед молоді й старших цілком упала. На таке діло християнське, як шпиталик зі сестрами-жалібницями, може — крім громади — ще уряд парохіяльний, за дозволом консисторії, жертвувати з ерекціональ-

ного поля яких 5—10 моргів. На такий дар повинен кождий священник радо згодитися. Це була б великанська заслуга такого священника перед Богом і людьми, наколи б він урядив у своїй парохії такий шпиталик і не пожалував би пожертвувати на це зі своїх доміній яких пять до десять моргів.

Так знову приблизно виглядав би другий шпиталик більший, о великанських користях для села

Гей, не одна читачка подумає: які то ті дивні фантазії в того автора статті. А моя відповідь ось яка: ми живемо в віці, коли навіть найсміливійші фантазії скорше чи пізнійше переходять у дійсність. Тож думаю, що й моя думка про сільський шпиталик, як не зараз, то колись переміниться в дійсність. А перевести її в дійсність може тільки ваша сильна організація.

Особливо ви, жінки радні, повинні, мати це на оці й на засіданнях громадських рад уживайте всіх засобів до закладання таких шпиталиків у своїх селах. Рівно ж ви, членкині жіночих гуртків, візьміть ці мої думки під грунтовну розвагу, переконуйте своїх чоловіків та вказуйте їм на ці великанські благодати сільського шпиталика. Може доживемо ще таких часів, що нагляд і опіку над шпиталиками перебере й сама держава, якщо наші посли не проспляють цеї справи й трактуватимуть її, як справу вельми важну для сільських громад.

Материнська порадня й шпиталик на селі — це головний девіз жіночих гуртків по селах. Тож не присипляйте діла, а мерщій до праці. Хай ваші діти й внуки побачать колись сліди вашої праці, котру ви їм у своїм завіщанню продовжувати накажете. Живіте в 20. віці, в віці праці й високих діл. То ж не впадайте на силах, а все в гору та в гору взносьтесь назустріч кращому „завтра".

Галя Мазуренко.

Музи є: засоромлено юні
І суворо-капризні. А Вас
Полюбила в шовковій масці
Без стилету одна задумна.

А тому на які пираміди
Не тікайте від неї Ви,
Потай голос її несміливий
Буде іскристо-ніжно бренїти.

Вашу голову мрійно-задумну
Другій легко вона не віддасть:
О, та муза в шовковій масці,
О, та пристрасно-чиста, юна.

Ів. Блажкевичева.

ПЛАНЕТНИК.

Панько Совєк сукотить собою ще від неділі. Чи ж нема чого? Зловіщі знаки вказували, що якесь страшне лихо сунуло на нього? Не даром курка запіяла, пес завив під вікном, а кіт перебіг нашому газді дорогу. Тай ще на самому роздорожжу. На добавок з суботи на неділю приснилась Панькові мала дитина й каламутна вода...

— Щось мусить вийти з того. І то не мале!... — міркував Совєк. Ходив по хаті грізний, як градова хмара.

Аж ось рипнули двері. В хату вступив „планетник". Як не той став Панько. Туск мов сокирою відняло. Десь мова в Панька взялася. Слова прямо в горло пхаються, аж дусять. Очима впився в „планетника". Прочував у ньому безодню новин. Тих новин, які щойно від завтра зачнуть ставатися.

Правду сказавши Панько хоч по метриці був християнином, у дійсности вірив лише в планетників і ворожбитів. Ну, тай до нього не заходив ніхто з чоловіків, крім планетників, які ніколи не минали його хати.

— Ну, що там? Як там у світі? — питає Панько чужинця, всміхаючися приязно: — Чи чули ви про ту дівку з хустиною?

Планетник хитро підморгнув:

— Ну, говоріть! Говоріть!

— Та десь там йшли дівки в понеділок до Козови, тай здибали на мості якусь дівчиниську. „Купіть ми" — каже дівка — „хустинку, най си розпалену голову накрию" Купили. Вертали з міста — подали... А вона: мах хустиною в одну сторону: чорна рілля... Мах позад себе — трошки полукіпків... Мах направо — безодня.. Мах у ліво кров.. мерці...

— Еее! — махнув і собі рукою планетник. — Газдо! Чесний газдо! Вона й десятої части того не сказала, що мала сказати. Я докінчив би за ню, та не можна мені нині, бо місяць не в тій квадрі.

Випив гладущик молока.

— Молоко зіпсуте! Буде зле, як не направиш! — перестерігає Панька.

Пішли в стайню. От і планетник умить став молоко замовляти. Дає Панько за прислугу золотого.

— Мало! — каже планетник, ще й грозить, що як не дістане 10 зл., то відбере й цю решту молока, що корова дає Рад не рад зложив Панько цілу належитість. Попращались. Виходячи з подвіря, планетник розвів руками:

— За ваш хліб та сіль мушу вам, ґаздо, сказати одно: чекає вас крадіж!

І знову Панько став, як не свій. Суєтиться по хаті. Слова до нікого не промовить. Заодно чорну думку думає: „Таки інакше було, як жінка жила. І жилося якось не так і поважання в селі мав. Навіть головою читальні були його вибрали. Правда, що лиш тому, щоб панові старості вгодити та не вибирати надто великого мудрагеля, але вибрали. Якби так оженитись!.. Хоч би з Юстиною? Вже і так вгомость виділи мої ноги з під юстининої перини, як зайшли до неї рано за сапальниками".

Ой, зазнав-же тоді Панько від Юстини...

— А сперло б тебе, Паньку! Чи ж не міг ти стягнути лабів під перину, як двері рипнули? Так ти мені стиду наробив на ціле село! Як я стану перед вгомостем? А ту Великдень близько!

— Добре, що голови ніхто не бачив, — оправдувався маркотний Панько.

— Не бійся! Тебе по ногах кождий пізнає. Бо ніхто в селі не має таких поваляних ніг, як ти! — торкотіла Юстина.

— Шкода думати! — міркує Панько. — Іродові діти по небіжці не дадуть вдруге оженитися...

По правді і Юстина не перла до весілля. Їй вигідніше було користуватись Паньковим добром у своїй хаті, чим на те добро робити в Паньковій.

Таке міркування ще гірше пригноблює самітного вдівця. Очікування неминучого нещастя затроює душу.

Лихо не дало на себе ждати. Панько спав сам у хаті. Хлопчисько ночував на підрях, а дівки по людях спали. З неділі на понеділок встав Панько на світанку, завинув онучкою праву ногу, щоб лихо оминати, маць за чобіт — нема. Сюди-туди... Що за стигла мать: нема!

Е! ба! ба! Та бо й куферок, що стояв під вікном на підніжках отворений. Рейвах счинився на Совєковім подвірю. Злодії були!.. По провіренню шкоди оказалося, що вкрали єдині Панькові чоботи, а з куферка 15 золотих і 2 штуці лянного полотна.

Дали знати на поліцію Але Панько відси не жде помочі. Він знає, що поліції так само трудно знайти злодія, як чужому чоловікові трафити до постерунку при помочі орієнтаційних таблиць, які теж гарно розмальовані і добрі гроші коштують, але до нічого. — „600 m. od tego miejsca znachodzi się posterunek policji państwowej", — написано на них. Але куди прямувати — не знаєте. Так теж і поліція не знає, куди злодій втік.

Одинока Панькова надія — то ворожбит в Білокерничу.

В „свято за панщину" встав Панько по перших півнях. Зладив опалку оброку і запряг конята до воза. Кинув клаптик соломи на поденок, щоб не помазались штани останками вчорашнього обірника і поїхав в Білокерниче.

Село ще спало. Звичайно, як в свято. Тільки з недалекого ліска доносився ляскіт пробуджених пташок, передроглих весняним холодом.

З сусіднього Заріччя доходили звуки банди на труби (орхе-

стри), що з нагоди свята за панщину, вигравала куркулям попід вікна „Що я буду бідний діяв“ і „Гей там на горі Січ іде“.

Ні одно, ні друге не вражало Панькової душі.

Його ціла істота була перейнята шкодою від злодіїв і тим, чи застане ворожбита та що вчує від нього.

Носило возом по „битій дорозі“, мов біс в ньому вселився. Підкидало Паньком на голім поденку, мов мячем. Кости його скрипіли разом зі снастию воза.

Гомін тої пекольної їзди нісся далеко навкруги по полях з марною, як Панькова доля, озиминою.

Миші і хомяки, пробуджені гуркотом, висували з нор свої головки і дивувались, куди пре Панько так зрана в свято за панщину.

Кольки сперли нашого газду від тої їзди, але він лише час до часу підсував опалку під сидження, щоб не так звисока ним підгуцкувало. Доїжджав до Білокернича, тої Кальварії підгаєцького, а по части й сусідних повітів. Ще один горб. На подвірю ворожбита фір!!! Тьма-тьменна. Вулиця теж ними загачена. Як на торговиці. Не тее стало Панькові. Коб хоть дістатися до нього.

Аж перед вечором ледви не ледви добився послухання. Тай однако нічого з того не вийшло.

Розсердився ворожбит тай до Панька:

— Вам першина до мене приїздити? Ви чого приїхали в бабський день?

Подобрівши, сказав Панькові, як його небіжка називалася, що дівка му вмерла на „зазібління“, що „Карий“ має в котиках „фелєр“, що корова обмаль молока дає і що обікрало його двох. Але звідки вони, як називаються, — того не сказав. Звісно: в бабський день Панько приїхав. Провинив. Пізно в ніч доплентався Панько домів. Знов ціле село спало...

Так відсвяткував „День свободи“ Панько Совек, бувший голова читальні „Просвіти“!

А кілько в нас є ще таких Паньків?

Ів. Блажкевичева.

Поборюймо шкідливе ворожбитство.

Тисячу літ минуло від часу, як український нарід приняв християнство.

Хто однак ближче знає життя села з його забобонами, бачить, що багато наших людей живе ще досі в дусі наших поганських предків. Вірить і в хованців, і в дідьків, і в чарівництво. Має своїх ворожбитів і планетників.

З чого то в нас не ворожиться? І з того, що кіт чи свиня дорогу перебіжить, і з того, що з порожними чи повними конвками хто перейшов.

Понеділок загально признаний тяжким днем, в який не варто починати ніякого діла.

Багато наших людей, так само ще, як поганський князь Литви Ягайло, добре вважають, щоб лівою ногою з постелі не стати, щоби праву ногу перше обути, а то лиха накличеться.

Вечером хати не можна замести, сміття схрань Боже! винести. По заході сонця не смій нічого з обійстя дати, бо сон від дітей відійде. В суботу не важся дитині нічого шити, хиба що викінчиш зовсім. Інакше смерть малому накличеться.

Прийде до вас хто за яким насінням, вважайте, щоб перше хоч зерен кілька на своїм городі кинути, а то „плід забере".

Як кому добре ведеться, то безумовно у нього „хованець" на поді, нещастя навістило — „потерчук" йому причиною.

Повно в нас опирів, а чарівниць то таки без ліку. Бо де ж інде шукати причини, що корова добре не доїться?

Щоб чарівницю викрити, частенько кипить цідилко з 9 шпильками. Не раджу вам в ту хвилю попасти до сусіда в хату. Присяга не поможе. Ніхто — лиш ви молоко корові забрали.

Дитина перестрашиться, віск треба конче вилляти. І ллють з примівками на воду в мисці, і над головою і над ногами і над руками, а певно, що відхилиться недуга

Забобонність у наших людей дає чималу наживу ріжним знахорям і ворожбитам, яких слава йде від села до села.

Знахор з Кривого, баба з Озірної, ворожбит з Білокерничча завжди в облозі. Найдете у них людей із сіл, віддалених нераз і кільканадцять миль.

А зайдуть цигане в село... Кілько то добра перенесуть в їх шатра і ті, що їх злодії обікрали, і обманені дівчата і вдови, що даремно все ще чоловіків з війни чекають?

Хвалився мені один циган, що весною цього року в одній лише Плаучі великій виворожив звиж 1000 зл. Розуміється, що для себе, не для тих, які тамже облягали його шатро, шукаючи в старого дурисвіта поради.

А вже з нічого в нас стільки не ворожать, що зі снів. Нема майже хати без сонника. Накладчики сеї загально взятої книжки чваняться неабиякими успіхами. Кільканадцять тисячні наклади розходяться до року. На кождому відпусті від Зарваниці до Косова кольпортується широко ріжні сонники, а „египетські" найбільше.

Скільки то лиха наносить ця книжка нашому селу? Скільки життєвої енергії відбирає вона своїм читачам?

Раненько заглядає в сонник газдиня, пильно пригадуючи, що снилось їй ніччю. „Мала дитина" — клопіт, „каламутна вода" — щастя, „сливки" — слабість, „огонь" — злодій. Аж мороз поза шкіру піде! І робота не береться. Все голову морочить сподіване лихо. Зачнеш яке діло, так з гори ворожиш йому неповодження, бо снилося тобі погане. Голова запоморочена, руки трясуться, віра в успіх пропала і ворожба сонника справджується.

Бо не лиш „віра без діл мертва", як каже св. Письмо, але і діло без віри теж мусить бути мертве. І як ми починаємо днину **з переконанням, що нам маєтся не вести, то й не поведеться**

Американський фільософ Прентис Мюльфорд в своїй „Книзі

про Красу і Радість" каже: „Лякаючися невдачі і дрожачи в очікуванню нещастя, попадаємо в свого рода паморок і піддаємося якійсь утаєній в нашому організмі силі, котра потягає за собою шкідливий, засуджений на невдачу початок наміреного діла".

І ось в тім лежить найбільша шкідливість зловіщого ворожбитства, на яку треба нам звернути пильнійшу увагу і здоровим розумом поборювати цю поганську старовину.

Адже ж річ ясна, що і свинці і котові нераз мусить випасти стежка навпоперек дороги, а як хто йде по воду, то чейже не піде з повними, лише з порожними відрами. Причім же тут лихий знак? Не хоче дитина спати, так певно, що їй щось бракує, гризе або давить, а не тому, що сусіда позичила сита по заході сонця.

А що корова не доїться, пошукаймо за причиною. Звичайно в корови молоко під язиком. Даймо їй на язик кращу пащу, примастім грисом чи макухом, не забудьмо про сіль і пашне вапно, а чарівниця певно до стайні не приступить. А сухоребрій молочниці саджайте і 10 горобців на крижі, то молока не привернете.

Замісць у ворожбитів і циганів, шукаймо поради в господарських книжках. Поширюймо галузи нашого господарства, які доси облогом ще лежать

Приміром: садівництво, огородництво, птахівництво, годівля кріликів.

Гуртуймося в кооперативах. Нехай наша кервавиця не збагачує чужинців.

Застановімся над уладженням спілкових молочарень, пекарень, цегольні, млина. Робім проби з пересаджуванням збіжжа, яке дає нам **не будь яку ворожбу, а 100 q з одного морґа.**

Не накликуймо на себе лиха ріжними зловіщими знаками, не зневірюймося в розпочатому ділі, а ставаймо до роботи з ворожбою, **що щира праця мусить мати успіх!** Така ворожба додасть нам сили і певно, що поправить нашу долю.

У. Кравченко

* * *

Ніченько, ніченько зоряна, ясная,
Землю в обіймн мягкії візьми, —
Цвітам — дня жаром звялепим — роси дай,
Вербу плакучу млою отули...
Ніченько, ніченько, зоряна, ясная,
Скільки таємного чару в тобі, —
Тишу на землю приносиш в собою,
Дай укоєння і серцю — душі!..
Царством великого смутку і болю,
Царством безмежної туги — земля!
Ніченько серцю в сні дай укоєння,
Сил дай на горе — на пекло життя!
Чуєш в безмірі дрожать перли-сльози,
Просьби-моління шепочуть уста,
Бачиш, як гине єдина дитина,
Плаче в розпуці мати самітна...
Завтра — о, завтра, хто знає, о, Боже!
Скільки розвернеться свіжих могил —
В сні дай терплячим надії і віри,
На новеє горе нещасним дай сил..

Др. В. Ю. Кисілевський.

І. К'унґ Фу-Тсе.

„Від початку, відколи живуть люде, аж до сьогодня, не було іншого К'унґ Фу-Тсе", сказав Менґ-Тсе, великий учитель, три століття перед Христом.

Мало хто знає про К'унґ Фу-Тсе, цього китайського Мессію; про його науку й не говорити. А всетаки, це наука, якої слухають сотні міліонів людей десь там у далекому, незнаному Китаю, про який теж мало хто чув, хиба, що в останні часи з приводу успішної боротьби китайських націоналістів за свободу й соборність усіх китайських земель. Китайська нація й китайська культура є дуже давня. Але лише події кількох останніх літ притягли увагу Европи й Америки до Китаю Отже з приводу цього зацікавлення вважаю не позбавленим інтересу подати кілька слів про найбільшого китайського фільософа та його науку.

К'унґ Фу-Тсе, по нашому К'унґ — учитель, або краще фільософ, златинщено Конфуцій, жив пів тисячки літ перед Христом; докладніще: вродився в році 552 перед Хр, а помер у 479 перед Христом. Походив він з пра-старої родини К'унґ. Батько його був вищим урядовцем округа Тсао в державі Лю й звався Шу-Ліянґ Гей. Коли батько мав 70 літ було в нього десятеро дітей, девять доньок і тільки один син, і цей каліка. Для китайців воно важне, щоб рід не вигасав, щоб у синах жив дальше й процвітав, тож старенький Шу-Ліянґ Гей постановив ще раз оженитися. Родина Єн була дуже поважана й було там три доньки. От-туди й звернув Шу-Ліянґ свою увагу. Дві старші відмовилися йти за нього заміж, але наймолодша, Чінґ-Тсай, якій було всего сімнадцять літ, послухала ради своїх батьків і пішла за старого Шу-Ліянґ Гей. В рік по весіллю вродився в них син — пізніщий Мессія Конфуцій — а в два літа по цьому вона повдовіла.

Як було Конфуцію девятьнадцять літ, то по китайському звичаєві він оженився й поступив у державну службу, але вона йому не конче подобалася. Кинув її й взявся до навчання. Вчив хінських клясиків, та про те, як управляти краєм. Жив непомітно й до 52 року життя мало хто його знав. Аж як поставили його управителем міста Чунґ-Ту й під його рукою почало воно розцвітати й багатіти, то князь держави Лю назначив Конфуція міністром судівництва. Порядки в краю значно поправилися, але як сам князь почав проводити легке життя, то Конфуцій покинув його службу й повандрував по широкому Китаю, навчаючи принагідно. Було йому тоді 56 років. В короткому часі назбиралося коло цього

нового вчителя багато учеників і наприкінці число їх досягало трох тисяч. По тринадцяти літах вандрівництва повернув він знов до Лю, де й помер маючи 72 роки.

Похований він на віковому кладовищі родини К'унґ, за мурами міста К'ю-Фав, де ще сьогодня живе яких 40 000 прямих потомків цеї старинної родини.

Гріб до нині заховався й що літа відвідують його тисячі поломників, щоб згадати память свойого великого вчителя.

II. Дещо з науки Конфуція.

Сам Конфуцій (К'унґ Фу-Тсе) мало писав; кажуть, що тільки одна книжка, Ч'ун Ч'ін (Весна й Осінь), мала б бути його власним твором. Решту списали його ученики й учені пізніщих часів.

В своїй книжці — він мав сімдесять другий рік, як її писав — зібрав Конфуцій думки з етики, соціольогії, релігії й вони є підставою науки яка вже по його смерти розвинулася. Видав теж багато старинних — вже в його часах — китайських творів, писань „кляссиків", як: Книга про Зміни; Книга Синівської Відданости; Книга Історії; Книга Поезії; Книга Церемоній. *) Багато творів видали також його ученики.

Бідна китаянка прийшла до вуличного „професора" писати листа. Він, розуміється, в окулярах. Перед ним в баночки стирчать кісточки, якими пишуть а по обох боках від них — кліточки — до туші, якої хинці вживають замісць чорнил На столі також лежить китайська коверта — це та річ, що з червоною смужкою.

В хлопчика на голові дві чорних плями; це означає ті місця, де в нього є волосся, заплетене в кіски, що стирчать у ріжні боки. Решта голови ретельно обголена. Так стрижуть всіх маленьких китайчат, щоб такими страшними „зачісками" віджахнути всю нечисту силу від дітей.

Входити в глубину науки Конфуція вимагало б осібних студій — і обємистої книжки писання. Але щоб подати характеристику його поглядів, цікаво знати хоч декілька уривків з його науки.

*) Всі книжки є в англійському переводі: „The Saczed Books of the East", by James Legge.

Про досконалу людину.

Кожна людина мусить прагнути до поправлення себе, до осягнення досконалости. Тому, що тієї досконалости вона досягнути не може, бо єсть тільки людиною, мусить хоч мати її перед очима, як ціль.

Будову держави мусите починати від себе самих! Поправте себе, зближіть до досконалости, тоді й родина ваша буде взірцева й держава здорова, бо само досконалення — це основа всего.

„Коли предки хотіли створити взірцеве цісарство, мусіли в першу чергу привести в порядок поодинокі держави. Бажаючи привести в порядок держави, мусіли впорядкувати життя родин. Бажаючи впорядкувати життя родин, мусіли в першу чергу починати з самих себе, справити на правий путь свої заміри. Бажаючи справити свої заміри, старалися щиро, отверто думати. Бажаючи правдиво думати, старалися вони розширити своє знання, як мога найдальше. Це вони й робили, розшукуючи причин всяких річей". Самодосконалення — основою всього.

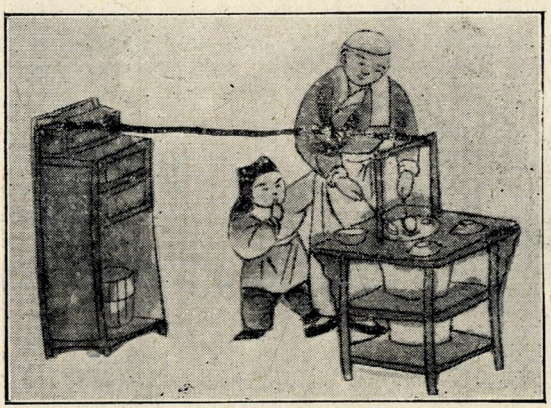

Вуличний продавець їжі. Продає щось хлопчикові. Такий вигляд (приблизно) мають всі харбінські „рухомі" реставрації на коромислі.

„Знання це є: коли ви знаєте про якусь річ, і зумієте піддержати те, що ви знаєте, а коли ви не знаєте про якусь річ, то коли вмієте признатися, що ви її не знаєте". Це ессенція духової моралі, духової чесноти.

„Коли ви чогось певно не знаєте, коли маєте деякі сумніви, то нікому не твердіть про це позитивно".

Людині зі слабою волею легко попасти на лиху дорогу.

„Коли в людини палець звироднілий, вона тоді добре знає, що є причина бути журбі; але коли розум у неї звироднілий, вона цього не знає, що аж тепер вона повинна дійсно жаліти.

„Коли ви чуєте слова, які не відповідають вашим поглядам, то ви розвідайте, чи вони не є правдивими; коли ви чуєте слова, які годяться з вашими поглядами, то розвідайте, чи вони не є фальшивими".

„Досконала людина боїться тільки того, що вона могла б оминути правду; вона не боїться, що може на ню впасти вбожество". Але це не вистарчає, бо „Ті, що знають правду, не є рівні тим, що її люблять, а ті що її люблять, не є ще рівні тим, що находять у ній насолоду".

Щоби доходити до правди, треба докладно розсліджувати всякі явища й вчитися з них, треба вдумуватися в науку, не забуваючи при тому, що „наука, якій бракує думки, це витрачена праця; думка без науки — небезпека".

„Коли князь Ші питав Тзе-Лю про Конфуція, Тзе-Лю не відповів йому нічого. Як Учитель це довідався, сказав: Чому ти йому не відповів: він є тільки чоловіком, що в розшукуванню знання, забуває на їжу, а з утіхи, що находить його, забуває на злидні й не бачить, що надходить старечий вік?"

Про знання він коже: „Ті, котрі мають вроджене посідання знання — стоять найвище. Ті, що вчаться й добувають знання, слідують по них. Ті, що тяжко думають і тупо-голові, а всетаки осягають знання, ті слідують по них. Ті, що тяжко думають і тупо-голові й не вчаться нічого — це найнищий степень людей".

Про себе самого каже знов Конфуцій; „Я не є цей, що має вроджене посідання знання; я є цей, що любить старину й поважно шукає там знання".

Думки досконалої людини повинні бути все щирі, правдиві. „І це властиве досконалій щирості, що вона вміє передбачати"... „Коли має впасти на людину нещастя або благословенство, то це зло або добро буде їй наперед знане, тому що цей, що посідає найвищу щирість, є як дух". Людина, що підпадає низьким впливам, тхірливости, забобонам, не буде мати цього духа, він у ній забитий.

„Коли людина опанована пристрастями, її поведення буде лихе; таксамо як вона буде опанована жахом, жалем. Де не домінує розум, там ми дивимося, але не бачимо, чуємо, але не розуміємо, їмо, але не маємо смаку".

„Досконала людина думає про чесноту; звичайна людина думає про вигоду".

„Тільки від часу до часу стрінете людину під небом, яка любить правду без надії винагородження за це, а ненавидить зло без боязни перед наслідками його".

„Не старайтеся робити чогось скоренько, бо мала користь з цього. Бажання зробити скоро — не дає зробити докладно. Коли глядиш за малою користю, то не даєш, щоби великі діла були зробленими".

У. КРАВЧЕНКО.

* * *

До трудів великих покоління і ми, жінки, причинімось — не думаймо, щоб чудом рай нам відчинився.

Пожертвою себе — є бій і труд тихий, віддaний за долю-волю рідного краю — бо не жде на плату...

Клявдія Бобикевич.

Таня.

Шестилітна Таня — слухняна дівчинка. По бабциному приказу, сиділа на краю ліжка й відганяла віткою безчисельні мухи, що напосілися збудити сплячу маму. Вічно хотіли вони лазити по чолі, лиці та худеньких руках. Навіть малій дитині, що спала в колисочці біля ліжка, вони не давали спокою. Одно щастя, що вітка струнка, довга й що Таня слідила пильно за ворогом, хоч повна голова думок і питань...

У цих двох тижнях біг життя цеї просторої хати змінився цілковито. От — зачинаючи від колиски! Роками дармувала спокійно на поді, заповнена старими черевиками, кальошами, капцями, тощо. Недавно знесли її до кухні, вишурували, намазали жовтою краскою — й наче нова стала! Цього не досить. Мама вистелила її перинкою, прибрала коронками, стяжечками та занесла до своєї кімнати. Пощо?. На продаж?.. Таня нічого не розуміла, а пояснити якось ніхто не мав часу. Тані здавалося, що також до неї всі змінилися... Не згадуючи того, що її ліжечко перенесли до сальону, а на її місце прийшла ночувати якась сива пані, але ні дідо ні бабка — не мали часу на розмови та відповіди, якими Таня засипувала їх. Як передше всі нею занималися, пояснюючи тії тайни й дива, що стрічала на кождім кроці, так Таня тепер опущена. Сама бігала в городчик, сама клала хатки з камінчиків, сама лягала спати в великім сальоні. Так якось дивно ставало.. Невже ж її не любили більше? Адже вона чемніща, як звичайно! Пальчики не кладе в ротик, не викривлює черевичків, не дре одіння, не біжить на вулицю до чужих дітей... хоч як кличуть! Для чого ця зміна?.. Таня передумала всі можливі причини, не находячи розвязки...

Мамця приготовила її, що Бозя дасть дитинку, малесеньку, чічану, яку треба буде любити. Всею душею, глибоко, страшно... Таниним радощам не було кінця! Молилася довго, гарячо, щоби це була сестричка, з якою буде гратися, ділитися всіма забавками, а ще й дасть їй ляльку Біню... Можна радіти більше?.. Покаже їй свій городчик, де мала корчики великих ягідок, грядочки з горошком, маком — а під самим плотом два гарбузики... Таня снувала думки. Як то гарно мати кучеряву сестричку, з котрою всюди разом і разом, а навіть спати! — Вона зладила вже для неї малесеньку подушечку, коцик і... ждала.

Уявляла собі, що одної днини закличуть її, до кімнати й вона побачить, як чотири ангелики влетять крізь вікно, держучи про-

стирало, де лежатиме дитинка... Вони положуть її в колисочку, а самі вернуться до Бозі, розповісти, як усі тішилися небесним даруночком. Найбільше Таня! Отець Николай запише це в книгу чемних дітей, а як зійде на землю їх обдаровувати, то не забуде за Таню...

Годинами стояла коло вікна й ждала...

Гляділа на небо, а з кождою хмаркою, що нагло пересувалася, діточе серденько билося сильніше... Тепер... тепер... злетять ангелики... Хмарка минала байдужо хатину... а Таня — змучена, пригноблена бігла на двір... „Це певне аж завтра принесуть", — думала.

На подвірю повно цікавих річей... Качочки, гусоньки, курятка — снувалися, бігали. Таня має свої любимці, котрі треба доглядати, бо й ними поділиться з сестричкою. З саду залітає гавкання собачки. Ах, це дідусьо вчить її служити! Таня б жить що-сили туди і обнимає діда. Ах, як вона його любить! Усе лагідний, привітливий — а тих байок, тих байок! Не може налічити!

Дідо одинокий, якого Таня любила, якому свою душу відкривала... Поза тим вона ненавидить мущин всею душею! На їх вид — малесеньке серце наповнялося злобою, погордою — а з очей сипалися іскри завзятости... Не подала би руки на привітання... ніколи!.. скорше вмерла б!..

Це люди злі, погані, страшні — Таня це бачила своїми очима, і забути не може...

Одної ночи, як ще спала в своїм ліжечку, в маминій кімнаті збудив її небувалий шум. Отворила очі й побачила маму, в довгій нічній сорочці, босу, що стояла коло стола і крізь сльози говорила до батька:

— Не йди туди більше! Не йди, не лишай мене і діти на ласку злої судьби, на злі язики... Чи ж тамта тобі дорожча?... Чи ж не була я тобі добра, чесна жінка?..

Таня тямить кожде слово, що наче ножем врізувалося в її серце... Притаїла дух і слухала дальше.

— Де ж у тебе совість лишати мене тепер... Ти знаєш, що буде... Верни, верни назад до мене, я все прощу, я все забуду — задля дітей!..

Мамин голос дрожав... Вона простягла руки до тата і підійшла до нього, та він відтрутив її... Всею силою відштовхнув її, — підбіг до шафи, виймив звідти касетку, де мама держала свої гроші та золото — і вибіг з кімнати. Мама крикнула, вхопилася за серце — впала на долівку, а Таня, вискочила з ліжка, щоби помогти встати. Не вдалося. Мама завелика, затяжка, треба було закликати діда, бабцю, котрі прибігли налякані, та понесли маму на ліжко. О... як Таня тямить це все!.. Наче було вчора, а однак тому кілька місяців, бо було ще холодно, вона одягала плащик, а тепер уже літо! Передше тато приходив на обід, на вечеру, ночував — часом бавився з Танею, але після тої ночи не вернувся. Спочатку ждали його, відтак привикли, що не приходив, і ніхто його й не згадував — якби не мама! Вічно плаче... Чи шиє, чи читає, пише — все сльози течуть, аж Таню жаль бере...

— Мамочко, татко не варта, щоби за ним так тужити! Ти осліпнеш, і не меш бачити нашої солодкої дитинки! — потішала Таня. Мама втерала очі і цілувала її в головку.

Дідусьо приходив часто до кімнати. Все привітний, спокійний, розважав маму, жартував з Танею — аж вся жура забувалася. Як не любити його?..

Таня пригадує собі ще одну страшну ніч... Це було в неділю в вечір, коли вона вернулася з гостини. Була змучена, бо вганяла дуже з дітьми — і живо пішла спати. Снилося їй щось приємного, гарного, бо так лагідно і любо було на серцю — аж нараз страшний крик... Таня сіла в ліжку, протерла очі — і не знала, що сталося. Крик долітав з маминої кімнати щораз гірший... Здавалося, що в цілій хаті не було куточка, де б його не чути... Щось страшного... Це напевно розбійники напали маму і ріжуть її..

Таня схопилася з ліжка, і побігла до неї... У кімнаті світло, бабця стояла заплакана біля маминого ліжка, а мама кричала... Але як!. Таня не знала, що мамця могла так сильно, так пере-разливо...

Це мусіла голова боліти, бо сива пані зливала її оцтом, водою... давала пити вино. — Ах — вивели Таню... Не позволили ні хвилечки побути коло хорої мамочки, а передали дідові, що ждав за дверми — і казали молитися..

Таня молилася гарячо, щоби мамця видужала, якнайскорше, заплакала кілька разів — і заснула. Рано, як лише збудилася, побігла до мами поглянути, чи може легше, застала вже маленьку дитинку в колисочці..

— Братчик! — сказала сива пані, і всміхнулася, — а Тані душа защеміла..,

Невжеж...? Не бачила навіть, як ангелики принесли... Не кликали її!.. І Бозя — добра — справедлива Бозя дала братчика?.. Який виросте і буде такий самий, як тато?.. О, це страшне!..

Всі думки та мрії про сестричку як стій розвіялися... Це... братчик, о котрім вона не думала, ніколи... І що ж почати з ним?.

Таня не могла з тим погодитися... Де ж тії горячі молитви, тії сподівання?.. Як могла мамця перенести той завід?.

Братчик... Таня його ненавидить!.. Тії пеленки, повивала, пішевочки... що носила сушити, а сухонькі що складала в кошичок — це робила лише для мами! Тої бідної, плачучої мами, що кричала так страшно, аж лячно ставало..

Для нього — не має найменшого почуття, навіть не цікава подивитися, який він, а мухи лише тому відганяє — бо збудиться і мусітиме його колисати...

— Добре, що хлопчик, Таню... Він поможе нам в життю! Дівчинці гірше жити, вона не має стільки свободи, волі, як хлопчик! Дівчатка бідніщі, гамовані стидом, часто їх судять остріще... Виростеш і сама побачиш, що мама каже правду, тепер ти ще маленька... — потішає мама

Ох, на саму згадку, як вона, ждала сестрички, як тішилася її приходом — Таня плаче... Чи ж мамочка не могла вибрати собі дівчинки — а такого поганого чорного хлопчика? І його люби-

ти?... Таня не може! Якась відраза до нього, — як до великого мущини. З ким бавитися? Кого любити?.. Таня відчуває свою самоту, одинокість, хоче вмерти... Піде до Бозі, до ангеликів і вони безперечно потіщать її... Мама любить малу дитинку більше, як Таню, і не буде за нею жалувати. *25. X. 1925.*

У. КРАВЧЕНКО.

* * *

Не мов мені, не мов,
Про наших ворогів,
Се ж світла вороги,
Живлом їх всіх
Ненависть, зло,
А не любов!
В поході душ — на світла [шлях,
Не стрінеш їх,
Вони у млах
Йдуть в низ... на дно...
О, не кажи мені
Про злобу і брехні...
Крил дум не обтяжай,
Линімо в світла край
У блеск — вільні!
— — — — — — — —
В поході душ у виж... у блеск
Жертв і терпінь — тягар [приймім,
Для поколінь йдучих по нас
Тривкий лишім дороговказ.
— — — — — — — —
Рід Ефіяльтів,
Ксантип, Медуз
І Юди рід
Із пятном чорним іде у темінь
У низ., на дно,
на спід...
Оружжя їх — облуда.. зло..,
Не мов про ворогів... мовчи...
Коли-ж приманює
Тебе їх щастя ефемеричне,
Гинь — як вони,
у царстві тьми...

Пан Ю. Стечишин, п-ні С. Стечишин, п. Зинаїда Мірна.

У. КРАВЧЕНКО.

* * *

А хто започаток розумного діла
Відкладує к „легкому“ дню,
Той ждати ме, поки холодна могила
Його заколище до сну.
День кождий дає нам ту долю, яку ми
Учора придбали собі,
Як днесь не придбаєм, то завтра застане
Нас в давній недолі, журбі.

О. Кисілевська.

Самовиховання.

Знаємо добре, яку велику ролю в житті людини, а там і народу, грає виховання. Змалечку від колиски вироблюємо собі певні добрі чи погані, прикмети, якими наше пізнійше життя здебільша пливе, як вода вижолобленим коритом.

Перші й найважнійші сліди дає батьківський дім, приклади батька, матери, яких найскорійше дитина наслідує; опісля йде школа: вчителі та їхня наука, а також товариство; нарешті те оточення, в якому людина обертається, особливо замолоду. Отже все, як рівно ж ще й багато інших чинників складається на те, чим опісля стає дозріла людина.

Та на цьому не кінець Від виховання і отих впливів залежить не лише характер поодинокої людини, а й цілого народу, бо він стає такий, як його поодинокі члени.

В теперішньому часі деякі вчені йдуть ще далі. Американський письменник-педагог Ц. Г. Гендерзон у своїому „Новому вихованні“ каже, що до недавнього часу люди були переконані, ніби у всесвіти все є дане згори, стале, незмінне. Роля людина була дуже скромна. Вона могла досконалити себе й забавлятися відкриванням правди, але не могла нічого змінити, нічого творити, нічого започаткувати. В суті річи жадний її чин не міг мати більшого значіння, бо світ все лишався незмінним. Тепер запанувало інше переконання: у всесвіті нічого нема сталого, все є в стані творення, в стані вічного руху — і ми, дрібні сотворіння, яким дано власть над землею, маємо наше творче завдання до сповнення; а те, чи ми його добре чи погано сповнимо, до певної міри вплине на добру чи погану долю всесвіта. Із цього цей фільософ творить „угольний камінь“ виховання людини, бо воно підносить її до великого, не знаного їй досі значіння. Ось яку велику вагу привязується нині до виховання.

А хто ж у нас займається вихованням дітей в наших широких масах, а навіть і в вищих верствах народу? Може батьки, що про велич завдання вихователів уяви не мають? Чи може школи, що спочивають в чужих руках, а часом ще й пересичені ворожим духом до нашого народу? Що калічать душу народу і ще більше його деправують?

То ж не диво, що так мало є в нас правдиво вихованих одиниць, які вміли б як слід себе повести у всьому свойому жит-

ті, а також стати карними, розумними, патріотичними членами своєї нації.

Одначе, якщо ми не маємо щастя бути як слід вихованими, то хиба повинні байдуже махнути рукою і здатися на ласку долі?

Ні! Крім виховання дома і в школі, є ще один спосіб направити свій характер; це є — самовиховання.

Раз в нас збудиться свідомість, що не все воно як слід, що в життю нашому не стає сили довести до чогось путнього, стати людьми, які твердою рукою вміли б перевести свої думки й волю в чин, які були б в силі оборонити себе від слабости духа, що не дає нам дійти до бажаної мети, — тоді треба здобутися на постанову: побороти свою неміч, взяти себе в руки.

Що найчастійше стає нам на перешкоді в осягненні наших намірів? Що пана світа, котрий, як ми вказали вище, є покликаний навіть до участи в твореннї всесвіту, зводить на рівень стебелини, яка хитається то в цю, то в іншу сторону, та гнеться при першому подиху вітерця?

В першу чергу, — брак сильної волі, брак витревалости в раз повзятих намірах, брак віри в свої сили, лихі налоги й привички, набуті ще в тих часах, коли не було кому взяти у вправні руки творення нашого характеру; а для нас, українців, ще й брак громадської дисципліни, брак почуття обовязку й відповідальности за себе, як за члена збірної одиниці нашого великого „я“ — нашої нації, народу.

Одначе, щоби взятися до направи свойого характеру, треба в першу чергу спостерегти те, що нам дійсно чогось в нашому вихованні бракує. Бо звичайно так буває, що чим людина духом слабша, чим більше лиха приносить їй брак вищенаведених прикмет, — тим більше буває засліплена в собі й вину за всі свої, а навіть народні нещастя спихає на лиху долю, на брак щастя, на ворогів і т. д., а найменше вини бачить у собі. Щоби це спостерегти, спробуйте обсервувати себе в своїх звичаях, дрібних вчинках. Помітивши в них свої блуди, приступайте до виправлення їх.

Ось малий, а дуже частий в нашому життю приклад. Ви умовляєтеся з кимось, що завтра в цій то й цій порі зійдетеся в якійсь навіть цікавій для вас справі. Людина з виробленим характером спершу, ніж прийме на себе яке-небудь зобовязання, застановиться добре: є це потрібне чи ні, і чи зможе додержати слова; зважившн все, щойно тоді обіцює, а вже обіцяне, що б там не було, виконує точно У нас же звичайно робиться це без застанови, й буває таке, що ми, ледве відійшовши, вже починаємо сумніватися: чи треба нам конче сходитися? Чи не можемо залагодити цього при іншій нагоді? Чи буде в нас якраз тоді час, бо здається, хтось обіцяв зайти до нас на ту годину. — „Ей, — заспокоюємо себе нарешті, — якось воно буде!“ Надходить призначена година. Ці сумніви, яким ми позволили закрастися таки зараз спочатку в нашу душу, підносять голову. Властиво нема великої причини, щоби умову цю додержати: може там трохи хмарно — нехай проясниться, чи може дощик накрапає — нехай тро-

хи перестане; може почали щось робити, — тож треба докінчити. А там, диви прийшов гість — може й не дуже його любимо, але на цей раз він милий нам. Замісць перепросити й вийти, ми сідаємо на пусту балаканину, щасливі, що завтра можемо сказати: „Ми хотіли прийти, та гості перешкодили". Так, при нашій слабій волі, ми штучно шукаємо виправдання для своєї нерішучости й недодержання слова. І коли ми так робимо в однім, другім, третім випадку, то нарешті зовсім себе здеморалізуємо. Втратимо віру в себе й ні самі не будемо певні себе, ні хто інший не буде з нами числитися.

Між українцями ця слабість характеру є особливо поширеним гріхом, і це є головний блуд нашого виховання. В перших діточих літах не звертали наші батьки уваги на це, й так виростали ми без гарту, без твердої волі, мягкі, наче з воску. Якраз тому не вміємо нічого зробити, все нам здається завелике, затрудне, або замале й не варте того, щоби для нього трудитися. А коли сягаємо по більші, дійсно вартісні для нас річі, то вже не маємо настільки ні сили, ні волі, щоб їх здобути

Отже скоро лиш спостережемо, що ми в ріжних дрібних чи важких випадках не вміємо себе повести, треба самим добути те, чого нам наші виховавці не в силі були подати, бо вони самі цього не мали. Отже треба нам самім себе виховати.

Як до цього взятися?

Не від великих річей зразу, а від дрібничок. Коли галузка молода, її легко нагнути, куди хочемо; але як застарієть ся, то треба помалу завертати, щоб надто не боліло, щоб не зломалося. Завдасте собі зразу більші річі до виконання, то з непривички не доконаєте цього, і це вас знеохотить. Тому добувайте силу волі, без котрої нема що на світі робити, помалу, річами легкими до здобуття, які іноді може будуть здаватися вам аж надто малі й не варті труду.

Зачніть, наприклад, від цього. Читаєте яку цікаву книжку — скажіть собі: „Без огляду на те, що б там не було написано, дочитаю лиш до певної сторінки й замикаю, і не візьму її до рук, аж завтра рано". Це здається вам спершу смішно легке; але ось дійдете до назначеної сторінки — добре, коли там нема нічого особливо цікавого; тоді закриваєте книжку й без клопоту кладете її на полицю. Але що буде, наколи герой повісти якраз має щось надзвичайного сказати? Тоді ваше невишколення в цім напрямку зараз же вам підшепне: „Прочитай ще цю стрічку-дві, нащо себе непокоїти, мучити, що кому з того прийде?" Та в тім то й річ. Тут зачинається самовиховання — без болю нічого не здобудемо. Це буде ваша перша перемога над собою, перший слід в пущі вашого занедбаного виховання. Ви мусите зробити цей перший крок, якщо хочете, щоб усі ваші добрі наміри не пропали на марно.

Йдім далі.

Дістаєте щось доброго до їди: гарні, смачні овочі, солодощі, цукорки то що; нема жадної перешкоди, щоби їх зараз зїсти, але ви от так для скріплення, випробування своєї волі скажіть собі: „Не візьму цього до рук, аж до такої то години". Сміється з того

але виконуєте — і в своїх привичках додаєте знову одну міцніщу рисочку, якою в пізнійшому часі попливе ваша сила.

З вечора постановіть собі: „Завтра рано вийду з хати в такій то годині". Спершу беретеся до того, як недосвідчена дитина — здається вам, що нема в тім нічого лекшого. Але рано показується, що тут щось заподілося з потрібних вам річей, там ви не попередили домашних і снідання не готове; або — дощик накрапає, а ви ніяк не знайдете дощовика. А години йдуть! Чим ближче назначений час, тим швидче вони біжать. Ого! Або не додержите постанови, або побіжите без дощовика чи сніданку. І це раджу вам зробити, бо інакше слід, іно що проложений у вашій душі, знову затреться. То нічого, що трохи проголодніємо, або змокнете. Зате ж другого вечора ви вже заздалегідь так приладите на ранок все в порядку, що ніщо вже не перешкодить вам додержати часу.

Йдім далі тою дорогою. Спершу вам буде важко, буде смішно, ніяково, але в недовгому часі ви побачите, як воля ваша скріпне, як помалу наберете певности себе, віри в себе. Щоби переконатися, чи справді ви здоровішаєте, завдавайте собі що-раз тяжчі завдання — і з задоволенням побачите, що сповните їх, значить побідите свою слабу волю, навіть слабість тіла, не лише духа. Ось ви втомлені, ледве тягнете ноги. Коби то скорше додому, а тут ще сходи перед вами; правда, лиш один поверх, а здається, що вам тяжко й один щабель перелізти. Тут і нагадайте собі: та в мене ж уже сильна воля! За кару, що дали на хвилину запанувати тілу над духом, перейдіть ці сходи не раз, але два рази. Так! Скоро лиш зробите таку постанову, то звідки й сила візьметься!

Радимо вам — виконайте це, бо колись може прийти й дійсно велика перепона, дійсна недуга — й сила вашої волі її й тоді поконає.

Разом із силою волі удосконалюймо в собі **почуття міри**. Візьмемо нитку до вишивання, — спостерігаймо, скільки шитва можемо нею виконати. Йдемо на почту чи до якої крамниці, обчислім, скільки нам часу на це треба. Коли беремо їду на тарілку, ми зразу повинні спостерегти, скільки картоплі треба взяти до цього кавалка мяса, щоб не добирати потім без кінця то одного, то другого. Відписуємо що-небудь, уважаймо, скільки нам на це треба буде паперу. Видаємо гроші на удержання дому, записуймо, обчислім, скільки чого йде нам на днину, на тиждень — і приноровім свої потреби до цього.

От такими дрібничками ми виробимо в собі почуття міри часу, простору, всяких матеріяльних потреб; а опісля в кождій і більшій справі зразу дамо собі справу, чи лежить вона в нашій можности чи переходить її; тим робом зуміємо в усім зорієнтуватись й усякі справи й зобовязання виконати точно й без клопоту.

До цього всього треба виробляти в собі **витревалість, постійність**, щоб усі наші гарні зусилля не були лиш хвилевим соломяним полумям, якому не стане сили, щоби дійсно нас загріти. До цього привикаймо помалу. Коли до чогось ми взялися, то чи воно нам здається важним, чи ні, — треба його виконати. Зач-

немо порядкувати свою скриньку чи шуфляду — не сміємо залишати роботи нескінченої. Сідаємо з наміром стільки то й стільки ушити чи написати, — й це учімся сповнити точно, хоч би нам щось перешкаджало.

Завдаваймо собі для вправ чим раз тяжчі завдання й не покидаймо їх, поки не виконаємо.

Треба одначе вистерігатися одного: щоб наша робота не входила в дорогу іншим. Не самі ми живемо на світі, й наші власні інтереси не можуть спинюнати загального порядку. Візьмемося, наприклад, до якоїсь роботи, а тут кличуть до вечері, чи там помогти комусь в іншій роботі. Тут треба ужити своєї волі на те, щоби залишити на певний час свою власну роботу й стати там, де нас обовязок чи добра воля покличе. Але у відповідному часі ми мусимо до початого діла вернутися й докінчити його, хоч би що інше нас більше цікавило.

Дальшим кроком у самовихованню буде для нас обовязок привикати до точности. В суті річи усі оці наші погані опізнення на всякі збори, вистави, засідання а за тим і в що-раз важнійших справах, — це рідні діти нашої слабої волі.

З цього хронічного опізнювання поодиноких людей доходить до опізнення цілого народу, що без сумніву виходить нам на превелику шкоду. Ми вже й назву маємо — „пізних Іванів". Тому в імя так власного, як і народного добра нам слід доложити як-найбільших зусиль до того, щоби цієї великої хиби позбутися. Коли її опануємо, то й цього марнування часу свого і ближніх в нас не буде. Тільки дуже низької інтелігенції народи не здобуваються на точність.

Неточність в часі потягає за собою неточність в додержуванні зобовязань, через яку на нас, українців, взагалі дуже мало можна числити. Не контролюючи своїх постанов, не придержуючись точности у всіх своїх вчинках, ми не вміємо розміряти собі ні часу, ні простору. Коли б ми свою роботу старалися виконувати точно, то ми би відразу спостерегли, скільки нам потрібно часу для того чи іншого діла. Ми ж, зачинаючи роботу, здебільша не дбаємо, щоби її в означеному часі скінчити; а тому коли хтось, скажім, від ремісника чи торговця зажадає чогось в точно означеному терміні, то останній навіть не здає собі справи, скільки то часу на це треба, і звичайно виходять непорозуміння.

Коли знаємо, скільки нам часу на що треба, можемо ним дуже точно розпоряджати, а через це й значно більше зробити. Якщо ми обчислили собі, що на якусь там роботу нам потрібно стільки то й стільки часу, то ця свідомість не дозволить нам марно тратити його ні на пусті балачки з сусідками, ні на які безпотрібні вистоювання, вичікування. Набута вправа в обчисленні часу робить те, що кожда робота входить одна в одну, як триби в машині. Пошана для свого часу не дозволить нам легковажити його й у других, і ви будете точно являтися на побачення, засідання — і взагалі всі зобовязання виконувати своєчасно.

Одначе із сильною волею, з витревалістю, точністю ми ще не далеко зайдемо, коли в нас не буде віри в свої сили. Не

треба стояти на місці — треба посягати на такі річі, які звичайним, безвольним людям здаються неможливими. Тут затяммо собі найважнійше: неможливих річей на світі є мало, й розумна людина не буде серйозно їх прагнути. Наприклад: малого росту старша людина не буде висилювати свого ума на те, яким би то способом ще вирости; або — доросла людина що втратила зуби, не буде мріяти про те, щоби вони їй знову виросли, а зарадить собі в інший спосіб. Зате не повинні ми ніколи класти собі перепони там, де вони не потрібні. Приміром — людина, що не вміє читати цілком натурально може й повинна думати про вивчення письма навіть у старшому віці, бо це цілком в її силах, навіть при сивому волосові можна стати не тільки письменною, а навіть дуже освіченою людиною.

Коли я була недавно в гостині у наших славних письменників — у панства Королевих в Мельнику на Чехословаччині, розповідали вони про одну знайому чешку, яка в старшому віці прийшла з села до міста і навчилася самотужки читати в дуже оригінальний спосіб. Вона пізнавала букви на вивісках крамниць; скажім, вона знала, що крамар називається Франц Каліна — тож вона приглядалася й запамятувала собі, як виглядають літери „Ф," „К", і так при інших назвиськах. У той спосіб вона опанувала науку письма, хоч пише так, як друкують книжки. Однак на самому письмі цікава чешка не зупинилася. Вона стала читати ріжні гарні, повчаючі книжки й зробилася дійсно освіченою людиною.

А скільки то наших молодих сільських дівчат, що йдуть у найми до міста, вміють свій побут у місті використати як слід?! Чи ж конче такій наймичці вічно зоставатися на тім самім становиську, на яке кинула її лиха доля? Чом замісць підноситися, добувати знання, а з тим поліпшувати й свою долю, вони сходять чим раз нижче, часто аж на саме дно людської нужди? Знаємо, що важка доля таких молодих дівчат; знаємо, що не підготовані, не призвичаєні до мійського життя покидають вони хліба ради свої оселі, — одначе треба їм знати й те, що не конче служба має бути лише виразником пониження й неволі. Ось у Америці хатню господарку, куховарство й все, що з тою роботою звязане, уважається вже за фах такий добрий, як і кождий інший; і там дівчата з найінтелігентнійших домів та університетська молодь не соромляться для заробітку послугувати, мити посуд, варити й пр. У нас, правда, нема де набути дівчині відповідної підготовки до такої фахової праці, але брак добрих, чесних помічниць є такий великий, що кожда з господинь, яка дістала б таку цікаву до науки дівчину, охоче стала б їй за вчительку. Треба тільки, щоб у цілому нашому народі пробудилося бажання прагнути до чогось вищого, ліпшого, до здобуття силою власної волі кращої долі. Хай би батьки, що віддають дівчата до міста, впоювали в них цю думку, що йдуть вони туди, щоб чогось доброго навчитися; що за допомогою тої науки мають підноситися чим раз вище, що становисько навіть доброї куховарки не має бути для них метою, що мають вибиватися на помічниць дому, на зарядчинь ріжних закладів, на самостійні господині з часом. А коли при цім, крім особистих

справ, візьмуть вони чинний уділ і в громадянському житті, то й у нас не буде неможливістю таке, як оце було в Фінляндії, де служницю вибрано послом, а відтак вона стала аж міністром!

Те саме з селянами, робітниками, зарібниками. Хто хоче, хто інтересується, вкладає душу в свою працю й вірить у свої сили, той ніколи не зупиниться на тому становиську, на якому знайшовся, — все буде йти вперед і вперед. Кожду нагоду, кожде товариство, кожний виклад, який відбудеться в їх окруженню, вони відповідно використають. В кожду роботу старатися муть вкласти щось нового, видосконалити її, поліпшити. Треба лише хотіти, шукати, використовувати найменшу нагоду й ніколи не говорити собі: то не для мене!

Ще дам один приклад. Чи є хто зі шкільної молоді, кого б не манив широкий світ, хто б не мріяв про відвідання далеких цікавих країв, міст? А як мало хто з них пізнає до старости літ не те що чужі, а навіть свій рідний край, бодай те найкраще, що він має! Чому? Тому, що від наймолодших літ кладемо собі неіснуючу перепону: це не для мене, то неможливе! А між тим, що є легшого над те, щоби з кождої школи гуртки молоді на літніх феріях пішки, з веселою піснею, може мандоліновою оркестрою, чи якоюсь там спеціяльно придуманою виставою обійшли свій рідний край — і то не раз, а кілька разів за час своєї шкільної науки? Що легшого для тих смільчаків опісля пуститися й у чужі краї? Чи ж є культурна країна, щоб не радо привітала в себе бадьорих, сміливих, жадних науки й знання студенток чи студентів, або навіть рільничу чи ремісничу молодь, жадну досвіду й науки? І чи не відбилась би корисно така повчаюча мандрівка не лише духово, але й матеріяльно на цілім дальшім житті одиниці? Кождий це признає, але брак віри в свої сили, брак волі замикає перед нами браму краси, знання, взагалі світа.

Але чи тільки молодим приступні ці розкоші? Ні, до смерти треба чогось кращого шукати й уміти його осягати.

Скажу з власного досвіду.

Вже дозрілою людиною, матірю трьох дітей, при читанні одної добре написаної повісти, що описувала Крим і Чорне море, — захопилася я думкою: „варто би це побачити"! Брат мій виховав мене в той спосіб, щоби ніколи й найсміливіщих думок не лякатися. Ідея, яка народиться в душі, є як добре звинений клубок ниток: треба віднайти кінець нитки, а тоді розвинемо її стільки, скільки нам треба, й вона не заплутається. Найперше довідалася я, як це задалеко й скільки коштує залізниця. Дізналася: зі Львова до Одеси, а там кораблем і на Крим — смішно малі кошти переїзду. Розвідую далі: харчі так дешеві, що на ту суму, що тут потрібна на одну особу, там удвох можна прохарчуватися. Що ж далі треба? Дешевої кватири, трошки знання чужої мови й обставин — це вже дрібниці. Ті, що там бували, докладно все пояснили. Лишається визначити собі час і призбирати ці невеликі, але все таки необхідні гроші на видатки. Тут уже виступає на сцену мала, дрібна ощадність, малі легковажені заробітки. На столику біля ліжка зявляється проста деревляна скарбоночка, а в ній — гріш,

що мала коштувати склянка содової води, чи соковита помаранча, якої прийшлося відмовитися, безпотрібний чай у почекальні на двірці; складається туди також мрію про новий весняний капелюх, чи про, як здавалося, необхідну шовкову блюзку. Переконуюся, що їх знаменито заступить перерібка давно спочиваючих на стріху неужитків. Буджет побільшується написанням деяких фейлєтонів до „Діла“, та зробленням і продажею кільканадцятьох китиць до свічок до церкви. Доповнює справу усунення алькоголю в часі свят.

Отся побіда довершила справи. Влітку поїхала я над море й до Криму не лише сама, але з дочкою. Так само довершилися поїздки пізнійші — до Київа, до Шевченкової могили й до ріжних чужих країв. І при новіщих поїздках, коли високі оплати пашпортові здавалось би, покладуть край змаганням одиниці, все знайдеться якась нагода: чи вистава чи інше що, і при добрій волі подоріж все відбувалася. Коли ж роблю білянс отсих пережитих, гарних хвилин, — бачу, що вони дивно мало заважували на мойому домашньому житті й навіть на буджеті. Він зовсім покривався заощадженнями від тих маленьких відмовлень, яким звичайно ми не в силі опертися. Все залежало тут від одного: віри в можливість довершення свойого заміру й постанова, щоб у наміченому часі його доконати.

Взагалі всі думки й наміри в душі людини з виробленою сильною волею прибирають зовсім іншу форму, як у людей без волі. В слабих руках усякі пляни й наміри — це купка паперу, яку мнемо в руках: чим її більше стискаємо, тим гірше пімнятий клубок з неї робиться. В сильних руках — це колода нових карт, які одним-двома поворотами пальців впроваджуємо на своє місце. Якщо якісь хоч би й найкращі пляни чи думки впадуть у душу слабої характером людини, то запалять її наразі сильним полумям; людина починає кидатися туди, сюди, але стрінувши хоч би малий, зовсім природний опір, починає слабнути, знеохочуватися, здавати позиції, осідати, аж поки з цілого запалу не лишиться тільки купка попелу. В сильній душі — це є сила, що підпорядковує все, на що натрапить; це — магнит, що притягає до себе все, чого треба. В хвилі, коли в сильну, не навиклу до капітуляції душу впаде думка: „треба це зробити“, то з тою хвилею все цій думці підпорядковується майже механічно, без жадного тяжчого зусилля.

Великою перепоною в опанованню себе, у виробленні собі характеру й сильної волі являються наші привички, налоги, набуті на протягу літ, які ми пережили без жадної контролі над собою. Уявім собі, що це — буряни на ниві нашого відродження; тож нам треба їх виполоти, хоч би ця операція для нас спочатку була б навіть і доволі болюча. В першу чергу стережім себе від набуття ріжних непотрібних навичок. Курення, піянство, гра в карти, пристрасть до ласощів неперемежний потяг до гарних строїв (за які жінки іноді платять аж надто дорого, а то — своєю честю!) й деякі інші вади запановують над нами лиш тому, що ми не звертали на них спочатку належної уваги. Треба собі сказати раз на все: не хочу бути невільником не лише своїх пристрастей, а навіть хоч би й приємних навичок. Любите ви, наприклад, зїсти

щось солодкого, закурити цигарку, або покластися по обіді відпочити. Можете це робити, але тоді, коли почуєте, що в кождій хвилі будете в силі покинути цю привичку й це не зробить вам жадної прикрости. Спробу можна зробити таку: одного дня не їжте солодкого, не лягайте на відпочинок, не куріть... Якщо це зробите легко, так, що майже не спостережете — тоді небезпеки нема; ваша воля панує над привичками. Коли ж без одної з тих річей зачне вам бути не зручно, наче чогось бракує — тоді треба собі сказати: Позір! — і ці навички треба собі підпорядкувати. „Ні кроку дальше"! — кажете до себе й вирікаєтеся їх, хоч би це зі сторони виглядало б і безцільно. Навіть сумнівів жадних не допускайте до душі, жадних уступлень, чи компромісів: мовляв, ще лише нині, а більше ні! — жадних викрутів. Це все лише ослаблює нашу волю й віддалює від бажаної мети.

Найважче нам буде побороти ті хиби у вихованні, які від віків вросли в наш характер.

До таких належить, приміром, трусливість лякливість. Давніще жіноцтво ще й наче хвалилося тим, щоб охкати та кричати, як побачило ненадійно мишу, жабку, хруща. Правда, що це робило з давніщого жіноцтва певного рода посміховисько, одначе це ще не найпоганіща, не найшкідливійша форма трусливости. А от гірше, якщо страха ради випремося своїх переконань, а то й батька рідного й батьківщини; якщо не маємо відваги обстоювати добре діло, боронити покривджених, тому що воно там комусь із вище положених осіб може не подобатися. Понижуємо теж свою гідність, коли страха ради гнемо шию, бємо поклони тим, якими в душі може й погорджуємо.

На сором наш треба признати, що ціле наше виховання дітей таке, що витворює боягузів. Признаймося: чи є хоч би одна родина, навіть інтелігентна, що виховала б дитину без залякування „вовою", „гавою", „дідом", „чорним паном" і т. д. Ще мале, на руках, а вже мало конвульсії не дістає з такого доброго виховання. Підросте трошки, то вже боїться само лишитися в хаті, лякається темноти. Старшеньких дуже легко тримаємо у вічному страху, лякаючи їх школою, вчителем, ксьондзом, „паном". Тремтить дитина часто й перед батьківським прутом, який спадає на неї звичайно не тоді, коли заслужила на це, але так собі — коли батька хтось розлютить, чи в голові корчемний хміль буяє.

З роками ми так вправимося всіх і вся боятися, що багато з нас зразу капітулює перед усякими „вовами", які пізніще стрінемо на своїй життєвій дорозі.

Трусливість робить людину низькою, підлою, брехливою; зі страху перед „власть імущими", або просто, перед поборенням перепон часто ми стаємо здібними до неодного вчинку, негідного чесної людини.

Побороти в собі цю народньою неволею і вихованням прищеплепу велику хибу не є легко, але при добрій волі треба й до цього сміло братися.

Одною з умов поборювання трусливости є те, щоб не викручуватися від труднощів, які стрічаємо на дорозі. Засада нашого

життя взагалі повинна бути така: якщо жде нас щось неприємного, вимагаючого зусилля духа, то відразу завдаємо собі питання: є нашим обовязком поладнати цю справу так і так — чи ні? Як є, то робимо це зараз же; без відтягання, без вагання сповнюємо її якнайскорше. Тим осягаємо дві користи: позбуваємося муки довгого вичікування чогось прикрого, а рівночасно сталимо свій характер.

Далі — щоби побороти трусливість, треба навчитися глядіти правді в вічі. Звичайно вину ми бачимо все в кімсь іншім, тільки не у собі; зі страху перед неприємним обовязком взяти на себе відвічальність за свої вчинки понижуємося до брехні й викрутів навіть перед самими собою, а вже найбільше не любимо, найбільше обурюємося на тих, хто пізнається на цій нашій роботі.

Одначе й тут мусимо себе побороти Як би не обурювали нас ці закиди, ми повинні холодно застановитися над тим: дали ми до цього підставу, чи ні? Звичайно прийдемо до переконання: якби не було зроблено того чи іншого нашого хибного кроку, то й напасти на нас не було б. Якщо навчимося так безсторонно ставитися до себе й справедливо оцінювати свої вчинки, то тим самим одержимо велику перемогу над собою й будемо в стані панувати над своїм поступованням.

Брак відваги, боягузність перед сильніщими від нас (або навіть тими, що здаються нам такими) — вироджує із себе ще одну погану прикмету, а саме: охоту показувати себе відважними там, де нема до цього жадної потреби. З тої причини нарід наш є такий відважний і гордовитий що до своїх. Самі собі не даруємо найменшої обиди, навіть по судах тягаємося зі своїми сусідами зза дрібничок, а коли чужий сусід кривдить, зневажає цілий народ, а тим самим і нас, яко членів його, — то боронити його нема кому, в кождого тоді виправдання: моя хата з краю.

Коли брат братові переоре на пядь межу — лучається й смерть стріне хотяй би й рідного брата; але от переорюють чужі межу нашої великої Батьківщини, випирають нас з рідної ниви, з рідної школи, з рідної хати, на це ми не реагуємо, бо... тут треба би правдивої сміливости, гідного, відважного виступу. Рабська, боязлива вдача радить нам: ліпше, як Пилат, умити руки, хай хтось інший, дбає про це. А якби й знайшовся б хтось, що виломився б зпід правила й був би готовий щось відважнійшого, сміливійшого підприняти, то не легка це справа — не так з чужими, як ще більше зі своїми. Слухати чужого, повинуватися чужим — отсе рабська наша звичка. Але свій? Або ж він ліпший від мене? Таж я його ще таким малим знаю, може разом бавився — та щоб його слухати? Хто таке бачив?!

Памятаю з давнійших часів — один з наших односельчан вибився на дуже доброго й ціненого педагога. Де-інде навіть серед чужих тішився заслуженою повагою; але коли вдалося йому вернутися до свого містечка й він забажав працювати серед своїх найближчих, то його стрінуло загальне легковаження: Диви — і Василів Степан щось знає? Ото знайшли нашим дітям провідника! Може він ще й нами хотів би проводити? Цього не буде!

І так все й у всім. У кождого з наших найчільніщих людей знайдеться хтось, що знав його від дитини, товаришував з ним — у інших народів це є причиною, щоб піддержати людину, а в нас вистачає, щоб валити її повагу. Нема в нас гордости зі всього свого, нема тої пошани для всього рідного — зате є пишалкуватість, чванькуватість особиста. Щоб другу людину шанувати за її заслуги, щоб допомогти їй у її підприняттях — цього в нас нема; але на те, щоб лише одягнувши замість гарної вишиваної хлопської сорочки тандітну шовкову блюзочку, вже забувати свою родину, погорджувати гніздом, з якого вийшли, забувати, а то й випиратися батьківщини й рідного краю — о, на це багато, багато людей з такою низькою, заячою душею в нас знайдеться!.

Яка цьому причина?

Мабуть не помилимося, коли скажемо, що в великій мірі причинилася до цього наша довголітня неволя. Ми привикли слухати, поклонятися тільки чужим панам. При тім не знаємо, своєї минувшини, не знаємо, що й у нас є на що бути гордим! Тож коли хочемо вилікуватися з тої поганої хиби, нам треба пізнати й оцінити кожду людину по її дійсній вартости, а не по тому, що нам здається от так — на око! Треба пригадувати, вчитися своєї історії, щоби вміти з високих, геройських вчинків наших предків брати приклади, а рабських, негідних — вчитися оминати. Треба не забувати наші недавні прекрасні хвилини, героїзм і самопосвяту власних дітей — і тоді може пробудиться й у нас гордість народня, якою відзначаються інші народи. Тоді може буде так, як бути повинно, що на всі становиська, на всі пости виносити мемо й шанувати мемо своїх понад чужими.

Великою перепоною в розвитку нашого народу, отже й кождого з нас зокрема, є те, що не шануємо праці, що стидаємося її, що плекаємо в собі ідеал не чесної, пожиточної не лише собі, але й другім праці, але якраз навпаки: мріємо про те, щоб якнайменше, а то й зовсім не робити, а якнайбільше добувати. Це зрештою до недавна було майже загальною засадою, — теперішнє виховання вищої людини зве цей спосіб життя нечесним, прямо злочинною крадіжжю. Дайнійше крадіжжю уважалося: беру те, що до мене не належить, і не даю в заміну нічого, беру дармо. В новочасних поглядах уважається крадіжжю також ріжницю між тим, що беру, й тим, що даю в заміну. На тій підставі новітня етика уважає прямо за злодійські варстати, ведені в білий день, — біржі, які вправді дають, але непропорційно менше, як беруть.

„Хліб насущний, — каже американець Гендерсон, — треба добувати за ціну щоденної праці", й приходить до переконання, що кождий мущина й жінка, оскільки є здібні до фізичної праці, мусять віддаватися їй, якщо хочуть жити здорово й морально, й удержати на відповіднім рівні свою цивілізацію.

Американці приходять до переконання, що фізична праця є ліпша, як спорт і руханка, бо має ціль і її можна зробити приємною й продуктивною заразом. Уділ загалу інтелігенції у фізичній праці дає нагоду пізнати ціну потреби й хиби тої роботи, спонукує до шукання способів і доріг до улегшення й удосконалення

її. Винаходи на полі удогіднення способів і умов праці не виходять звичайно від тих, що лише на тому полі працюють, бо на це часу їм не стає — а йдуть з інших вищих, а близьких даній праці верств.

Той же проф. Гендерзон каже, що, як лік на недомагання життя господарчого, поручається фахову освіту. І дійсно нема нічого ліпшого, лиш би зачинати її у відповідній порі. Він каже, що виховання освіченої людини не може уважатися закінченим і повним, доки воно не є доповнене вивченням якогось фаху, а то й кількох. Є воно одначе засобом, а не ціллю, й тому треба наперед критично й докладно розважити над ріжними фахами — відділивши важні й пожиточні від неважних, а то й шкідливих. Тут належить брати під увагу не лиш господарчу, але й суспільну вартість праці.

І в нас йде тепер клич: більше практичної, фахової освіти й підготовки для молодого покоління! Але ми підходимо до того з іншої точки погляду, як американці. Ми кажемо: „Геть зі студіями й наукою! Берімся до ремесла!" Американець каже: „Якнайвища освіта, але побіч неї конечно фахова". Праця фізична не в теорії, але в практиці. І це повинно бути й для нас найвищим правилом.

Висновок: не можемо піднестися морально, не можемо довершити самовиховання, якщо гордувати мемо фізичною працею. Ми мусимо покласти собі й виконати задачу: не забігати панської ласки, а навчитися практичного фаху; за честь мати собі: попри високу освіту ще й працювати в господарстві, ремеслі, на будь якому полі фізичної праці. Коли для всіх країн, а вже найбільше для багатої Америки й Канади стало це загальним кличем, і для молоді їхньої стало справою чести й доказом поступу—не стидатися ніякої роботи, то оскільки важніщим є воно для нас, для яких лиш праця фізична і є доступна?! Поборювати нашу погану, застарілу та не модну тепер псевдо аристократичність, яка наказує молоді, що студіює, гордувати й стидатися фізичної праці — є задачею тих, що хотять відродити себе через самовиховання.

Маємо ще багато таких поганих норовів, яких ми, жінки, особливо мусимо вистерігатися, бо нам їх спеціяльно приписують, хотяй і мущини теж не без них.

Але чи справді у нас, жінок, є ще спеціяльно жіночі, тяжкі гріхи?

Може коли й бували, але теперішне жіноцтво, зрівнане правом політичним, горожанським, правом уділу в найвищій науці — певне вже вилікувалось, а принаймні повинно було вилікуватися із усіх давних невільничих поганих прикмет. Та все ж таки з огляду на те, що деякі приписувані нам гріхи є нашими загальними хибами треба бути осторожними. Тримаймося засади: радше замало говорити, як не дати нікому прийти до слова; радше з товариського життя тихо уступити, як його розбити через свою незгідливість. Ніколи не допитуватися того, чого нам хтось з власної волі не хоче сказати.

Памятаю один випадок з власного життя: за політичну про-

вину пошукували в нас одного юнака. Мати його, що жила зі мною в приязни, хотіла нишком сказати мені про місце його перебування. Я здержала її: „Оставте, — кажу, — я цього не хочу знати. З часом можуть натрапити на його криївку, а тоді перебирати мете в думках, хто з тих, що знав про неї, через свою неосторожну балакучість зрадив її. Я не хочу, щоби підозріння падало й на мене"... Так воно опісля й сталося. Як рада я була тоді, що завдяки переборенню природної людської цікавости, стояла я поза кругом людей, підозрілих у такій легкодушности.

Одною дійсно більше жіночою, як загальною хибою є те, що ми більше дрібничково зависні одна що до другої. Дрібниці потрапляють нас між собою поріжнити, відчужити. Ми мало вдержуємо приязних звязків. Навіть молодеча дружба, колєжанська товариськість мало між жіноцтвом знані. Доказом того є той факт, що в той час, як мущини скликають що 10—20 і т. д. літ товариські зїзди, то жіноцтво, видно, забуває, не інтересується тими, з ким провело найкращі літа на шкільній лаві. Задачею самовиховання нашого буде й цей факт перецінувати в своїй душі — віднайти причини й старатися побороти низенькі інстинкти, дрібні зависти, неоправдану нехіть — і зробити доступним собі те велике щастя, яким є приязнь.

Чи піднесли ми тут усі важніщі життєві питання, які стають перед людиною, що хоче переродитися через самовиховання?

Ох, ні! Багато, багато, ще було би до говорення, та на це треба би написати грубу книгу, а не малу статейку. Ми піддаємо лише думки, способи звільнення себе з пут наших хиб, які роблять нас часто на ціле життя моральними каліками. Ще не підносили ми ширше такого загального боляка, як неправдомовність, або неперестерігання границі між „твоїм" і „моїм". До простої крадіжі на велику скалю, правда, наш народ може менше здібний, як приміром наші сусіди, де день у день шпальти газет мерехтять описами подібних вчинків, зате й ми не вільні від тих грішків, як забуте зобовязання, безпотрібне переступлення чужої межі в городі, бібліотеці й т. п. дрібничках. Тут можемо лиш дорадити строгий поділ „мого" й „чужого", із завваженням, що не тільки взята якась матеріяльна річ, але й час, забраний непотрібно від ближнього, лихе слово, яке може скривдити чиюсь добру славу — все це й багато дечого подібного є також безправним нарушенням чужої власности. Вистерігаймося цього!

Чистоту ще не можна назвати нашою загальною цінністю. за неї також варто повести боротьбу, бо якщо „в здоровому тілі — здорова душа", так само — чисте тіло багато причинюється до чистоти, непорочности душі. Бракує нам також у нашій вдачі веселости, бадьорости, оптимістичного світогляду, як от, скажім, у американців чи англійців. А між тим ця гарна прикмета душі не лише уприємнює життя, але й саму працю робить більше продуктивною, корисною.

Одначе штука життя й поводження в ньому полягає не тільки на тому, щоб уміти добувати все, чого хочемо, щоб уміти прагнути багато, не лякаючися неможливого й залізною силою переводячи

свою волю в чин, — треба вміти теж сповняти повзяті на себе обовязки, вміти жити з іншими й підчиняти свою волю загальним інтересам, треба вміти знайти й служити вірно такій ідеї, яка б робила нас дійсно людиною, а не брутальною звіриною, що тим небезпечнійша, чим більше в неї сили добувати те, чого забажає.

В книзі „Нове виховання“, про яку ми вже згадували вище, говориться: коли засадою дійсно добре вихованої людини є — „жий власним життям“, то сим самим міститься тут теж і наказ: „дай іншим жити теж їх власним життям“. А ми додамо ще й те: „знай, для чого живеш“. Коли б людина брала за мету одиноко власне життя, власне щастя, власну приємність. вигоду й вдоволення, — то не ріжнилася б багато від худобини, яка теж не знає іншого ідеалу, як вирватися з запори, добути собі добру пашу, хоч би на чужому полі, хоч би й зламавши наложені правом перешкоди. Одначе такі ціли не можуть вдоволити людини. До дійсного щастя потребує вона того, щоби здобутки свої мала з ким поділити — зі своєю родиною, зі своїми приятелями, близькими. Вище стоїть та одиниця, що знаходить задоволення й велику моральну утіху в використанні своєї сили для допомоги іншим; а вже найвище стає та людина, котрої ціллю є якнайжвавійший чинний уділ в житті й праці для своєї батьківщини для всієї людськости.

Щойно таке розуміння життя дасть нам дійсне вдоволення, дасть почуття, що й ми є кільцем у тому великому ланцюгові, який лучить цілу націю, а навіть цілу людськість. В праці для вищих цілей пізнаємо розкіш життя, яке не проминає марно, але лишає незатерті сліди прожитого навіть тоді, коли нас уже не стане.

Одначе служити батьківщині не є так легко, як на перший погляд здається. У всіх нас, особливо в молодих літах, серце горить до посвяти, до геройських учинків; не страшна й смерть молодому, як це бачили ми в часі великої війни, коли вся свідома молодь була б стала в ряди січових стрільців, якби це їй було дозволено. Але ж хвиля підйому, хвиля посвяти, хвиля готовности на найбільші жертви — це ще не найбільше діло, яке ми можемо й мусимо в імя батьківщини й народу сповнити. Не на тім стоїть цей народ, батьківщина, щоби для неї вміти вмерти, але на тому, щоби для неї вміти жити.

А що ж то є за життя для батьківщини, для кращої долі народу, для людскости?

Це є праця сіра, буденна, якій, мов сонце, просвічує вища ціль. Це є підчинення свого „я“ збірному „я“ — народу. Це громадянська карність дисципліна; це є поборювання власних амбіційок, пошанування авторитету громади. Це є уміння для загального добра уступити з дороги навіть тоді, коли нам здається, що ми її ліпше від тамтих знаємо. Це є почуття конечности сповнення раз взятого на себе обовязку і то не лише тоді, коли нам треба вистояти на становиську під градом куль, але й тоді, коли в вас влучають найгірші, затроєні, явні чи скриті стріли злоби людської, сліпої заздрости, низької дрібничковости. Це є дисципліна при сповнюванні наказів, даних проводом, хоч би ми їх гаразд не розуміли, хоч би наразі не погоджувалися з ними.

Коли ми нашу сильну, вироблену, загартовану волю ужиємо до такої високої цілі; коли переробимо в собі від непамятних часів пануючого духа незгідливости, низької зависти, розбрату, нездисциплінованости, — тоді дійсно до нашої батьківщини завітає краща доля, а тим самим спадуть кайдани і з нас усіх.

Остап Вишня.

Як я вчився пчолярувати.

Гостював я якось на селі в дуже красного чоловяги Семена Андрієвича, вчителя народнього й дуже досвідченого пчоляря.

Семен Андрієвич був дуже ласкавий і взявся навчити мене пчолярувати, доводячи мені всіма способами, що пчільник дуже прибуткова штука, а добре налагоджене пчільництво — дуже велика підмога народньому господарству.

— Вчіть, — кажу... Будемо, — кажу, — народнє господарство поліпшувати.

Взялися, значить, ми вчитися.

На початку добре все пішло.

Вже я знав, що скринька деревляна, де пчоли гудуть, зветься — вулик.

Дірочка, куди пчоли входять і звідки вилазять — то вічко.

Дізнався я й про колоди й про рамкові вулики.

Показував пальцем на пчільнику:

— Отсе Дадан!

— Отсе Левицький!

Одно слово — радувався я, радувався й Семен Андрієвич.

— З вас, — казав мені Семен Андрієвич, — не поганий пчоляр буде.

— Постараюся, — кажу. — Дуже, — кажу, — мед солодка й смачна штука! Дуже, — кажу, — мені пчолярство до вподоби.

Прочитав мені Семен Андрієвич лекцію про те, яка корисна штука мед, як лік, як пчільник впливає добре на чоловіка, як він допомагає буджетові й т. д., й т. п.

— Буду, — думаю собі, пчолярувати...

Що вечора ми мед їли. І з чаєм мед їли! І з медяниками мед їли!

— Буду, думаю собі, — пчолярем!

— А завтра, — каже Семен Андрієвич, — будемо вулики дивитись — будемо перевіряти. Зазнайомлю вас з пчоляною родиною, з внутрішнім життям пчіл...

Настало завтра.

— Ходімте!

— Ходімте, — кажу.

— Сітки надівати не будемо, бо пчоли, — каже Семен Андрієвич, — у мене смирні. Італійські. Ви тільки стійте смирненько, не розмахуйте руками. Спокійно стійте. Найголовнійше спокій. І ніяка тоді вас не вкусить...

— Постараюся — кажу, — спокійно — І руками не буду розмахувати.

Пішли ми.

Зняв Семен Андрієвич покришку.

— Дззз! Дззз!..

— Нічого! Нічого! Це вони спочатку. Зараз заспокоються! Не махайте руками!

— А хиба я махнув?

— Махнули!

— То рука сама махнула!

— Не махайте!

— Ой, дивіться, пане вчителю, самі, а я втечу! Ой!

Двинув я вниз поміж вишником. Заплющив очі й перевернув колоду.

— Падайте, — кричить Семен Андрієвич.

— Не впаду мабуть, — кричу. — Куди далі втікати?

Ускочив я в ярок. Встромив голову в воду. Вискочив потім із ярка, перескочив через пліт та вулицею до школи!

Діти покинули забаву:

— Дивіться, як вуйко прудко біжать?! Чого то вони так?

Вскочив я в школу. Прибігла Ганна Степанівна. Почала витрясати „італіянку“ зза пазухи.

Потім прикладали мені пятаки, амоняком натирали.

Опух я і дуже мене боліло все.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Не вивчився я на пчоляря. Довелося на письменника йти.

Усе в мене в пчолярстві гаразд. І розумію я його, і хосен із нього розумію...

От тільки не можу, щоб рукою не махати.

Простіть, товариші, мою руку: не може вона вдержатись.

А пчіл все таки розводьте.

Не розмахуйте тільки, будь ласка, руками.

Стежка.

Вється стежка одинока
Через гори, через кручі.
До оселі ще далеко,
А по небу сунуть тучі.

Неустанно все прямую,
Відпочинку я не знаю,
Хоч і змучився вже.. чую,
Та уваги не звертаю.

Тільки лиш дійти-б до неї,
Тільки лиш туди-б дістати
До хатиночки тієї...
Де то живе моя мати.

Глянути їй любо в очі
І сказати: — „Мати!.. Мати!..
Йшов до тебе дні і ночі,
Щоб тобі утіху дати“.

А вона-ж, моя кохана,
Наче сонце проясниться
І настане хвиля ждана...
І не будемо журиться.

О, коли-б дійти до неї,
Щоб в провалля де не впасти
Не згубить душі своєї
І на віки не пропасти.

В. ТУЛЕВІТРІВ.

Е. Стахова.

Сільські школи домашнього господарства.

Потреба вишколення сільського жіноцтва на полі домашнього господарства стається у нас чимраз більше пекучою й здається суспільність наша дозріває до розвязки сього питання.

Великі й ріжнородні є обовязки сільської хазяйки, а чи може їх подолати темна необсвічена жінка-селянка? Ходити розумно коло домашних звірят, утримувати всюди лад і чистоту, доглядати й виховувати діти, дбати про здоровля всіх домашних і ходити коло хорих, стерегтись хоріб заразливих, утримувати запаси господарські в добрім стані (а часто й самій призбирувати їх) і вміти прилагоджувати з них добрі й здорові страви, отже варити й пекти, вміти консервувати мясо, овочі, ярину й т. д.

Надмір жіночих обовязків вимагає відповідного пляну, розділу праці на поодинокі відступи часу, щоби не було її раз забагато, другий раз замало, й розуміється знання — науки.

Набуття сього знання осягається двоякою дорогою: школами домашнього господарства й так званими вандрівними курсами варення й домашнього господарства.

Пригляньмося, якою дорогою ішли інші народи до розвязки сього питання.

Жіночі господарські школи в інших народів повстали аж згодом після мужеських. Спершу закладано мужеські рільничі школи, в яких селянська мужеська молодіж основно обзнакомлювалася з управою рослин і годівлею звірят. Школи такі були здебільшого зимові, бо літом молодіж потрібна була до виконування робіт.

В короткім часі показалося, що вишколення самого лише мужеського покоління не вистарчає, та що господар, хоч як розумний і пильний, сам не дасть собі ради. Бо що він своєю працею й трудом придбає в господарстві — жінка розтратить через невміння доцільно вести дім і переробляти продукти сільського господарства; тим більше, що звичайно жінка провадила догляд і кормлення домашних звірят, перероблювала молоко й доходом з сього покривала домашні видатки.

Зі збільшенням життєвих вимог показалося, що також відомости з варення й виготовлювання одежі й білля, які донька одержувала від матері й у народній школі, були невистарчаючі, й се давало почин до основування селянських жіночих шкіл домашнього господарства.

Організація тих шкіл є слідуюча. Навчання обіймають що найменше 3 фахові сили, з яких одна бере на себе варення, друга домашнє й подвірне господарство, третя шиття й крій. Наука треває 5 місяців. Число учениць доходить найвище до 50. Приписаний вік 15—16 літ. До практичних робіт ділиться учениць на 4 групи так, що одна працює в кухні, друга в молочарні й городі, третя при порядках і шиттю, четверта занята пранням і прасованням. Зрештою розклад сей залежить від числа учительок і учениць та від помешкань, які школа має до розпорядимости. По тижневі учениці переходять з першої групи до слідуючої, доки не перейдуть

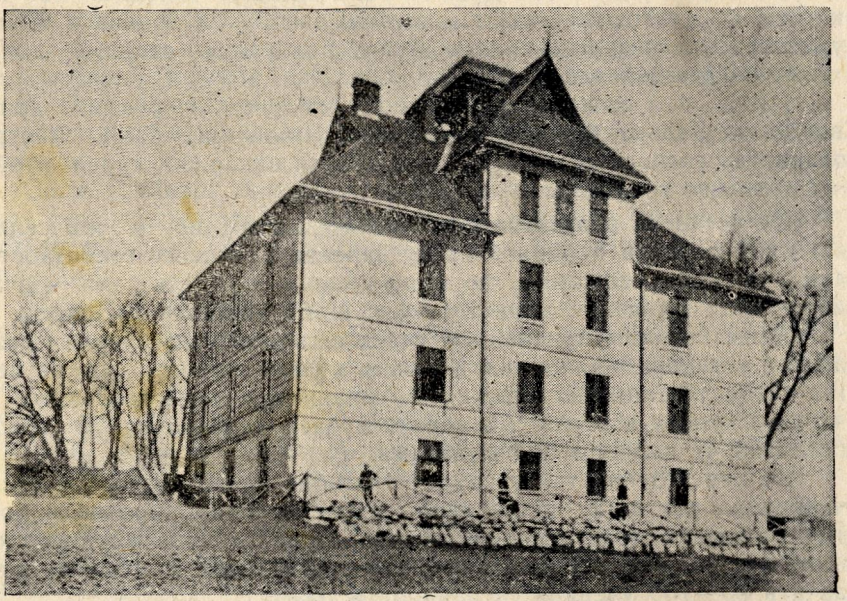

Господарсько-садівнича школа в Милованні.

усіх. Протягом 5 місяців є отже кожда учениця 5 тижнів при варенню, 5 при шиттю, 5 при сільськім господарстві, 5 при пранню й прасованню.

Найважнійшою користю такої школи є се, що учениці всі роботи, в кухні, пральні, молочарні, стайні й городі мусять виконувати самі, а при кождій чинности дістають поучення, чому воно якраз так, а не інакше робиться.

Крім практичних занять побирають учениці правильну шкільну науку в означених годинах дня, звичайно 1 годину рано, а 3—4 години пополудни. Учаться вони засад розумного відживлювання, як робити закупи середників поживи, прилагоджування й варення страв, накривання стола й подавання страв, обчислювання видатків на варення й упорядкованого ведення дому, утримування в порядку й добрім стані мешкальних кімнат, спальні, кухні, начиння, білля й одежі. Вчаться плекання здоровля й як стерегтися хоріб,

догляду й живленню немовлят, крою й шиття. Вчаться догляду й кормлення домашних звірят, господарства молочного й годівлі дробу садівництва й огородництва.

Велику вагу кладеться в таких школах на плекання порядку, чистоти, точности, пильности й ощадности.

Але хоч школи домашнього господарства в найліпший спосіб розвязували питання освіти селянських дочок, однак, тому, що основне пізнання потрібних їм річей звязане з довшим побутом в школі, оказувалися вони недостаточними з сеї причини, що число учениць мусіло бути обмежене, а тим самим не всі зголошення могли бути задоволені. Далі не всі господарі могли з них користати, бо для одних видатки, злучені з побутом доньки в школі, були зависокі, а другим тяжко було позбутися старшої дочки з дому на довший час.

Щоби піти селянам з свого боку на руку, в ріжних краях Европи, як Бельгії, Франції, Швайцарії, Німеччині, Данії, Австрії, товариства господарські стали уряджувати вандрівні курси варення і хатнього господарства.

Ся установа оказалася остільки корисною, що в ній селянські дівчата могли побирати науку варення і хатнього господарства таки в місци замешкання, що мало велику вартість для дівчат, які не мали грошевих засобів і часу, щоби учащати до школи.

Яким великим признанням серед сільського населення тішилась ся установа, найліпшим доказом є ся обставина, що на перший зазив горішньоавстрійського товариства господарського до участи в курсах в р. 1907, в короткім часі зголосилося 38 місцевостей на 47 курсів з 564 дівчатами.

До переведення такого курсу потрібна одна учителька, число учениць на нім є 12, а що курс треває 6 тижнів, протягом року одна учителька може навчити 84 дівчат при значно менших коштах, ніж в школі, де потрібні 3 учительки, які протягом року навчать 80—100 учениць (в найліпшім разі).

Всюди отже, де урядження і утримання школи не було можливе — були вандрівні курси коли не цілковитим заступством, то бодай цінним доповненням шкіл домашнього господарства.

Організація таких курсів є того рода, що краєве товариство господарське порозуміваєтся з чинником, який зголошуєтся, яко управитель курсу. Сим чинником може бути товариство, комітет, уряд громадський. Місцевий чинник має стягнути 12 учениць, готових взяти участь в курсі і покрити кошта навчання зі своїх грошей, або при помочи стипендій. Дальше має управитель курсу старатися про безплатний льокаль з кухнею, про визичення начиння за оплатою зужиття і конечної кухонної обстанови, як рівно ж про опал, який також часто може походити з жертв; дальше про безплатне приміщення учительки на час тревання курсу.

Наука відбуваєтся в той спосіб, що ученици приходять о 8. г. рано, а опускають кімнату наукову о 4. г. пополудни. Від 8 - 9 слухають теоретичної науки; о 9 годині поділені на 3 групи стають до варення обіду в той спосіб, що одна група варить зупу, друга мясо і ярину, трета страву мучну. О 12 годині накривають до сто-

ла, а по обіді чистять начиння і кімнату. Від 2—4 знов наука теоретична і деякі практичні заняття.

На такім курсі навчаться учениці за 6 тижнів з варення стільки, що учениці школи за 5 місяців. Крім того дістають поучення про ведення дому, утримування в порядку мешкальних кімнат і спалень, чищення білля і одежі. Учиться їх про плекання здоровля, кормлення дітей, догляд хорих (на спеціяльне бажання також крою і шиття). Дальше учениці дістають поучення про кормлення і догляд домашних звірят, про молочне господарство, огородництво і садівництво, консервування овочів, ярин і мяса. Звертається пильну увагу на моральне виховання учениць.

До помочі учительці вибирається дві жінки, які укладають з нею тижневий порядок страв, розділ занять, дораджують при закупі середників поживи, взагалі помагають їй в поборюванню трудностей, випливаючих з незнання місцевих відносин.

Оплату за незасібних учениць на протяг курсу беруть на себе поодинокі особи і товариства.

Сільські лікарі підносили успіхи таких курсів в напрямі зменшення смертности дітей, скорійшого видужування хорих, піднесення стану здоровля через поширення засад доброго віджившлювання та плекання здоровля.

Так отже значіння шкіл і курсів домашнього господарства є не лише виховуюче, але також санітарне, соціяльне і економічне.

Трудність була зразу в доборі учительок, від здатности яких в першій мірі залежав успіх науки. В браку відповідних наукових заведень для вишколення учительок, кандидатки на вандрівних учительок, та на учительок в школах домашнього господарства мусіли здобувати знання до будучого фаху дорогою практикування при ріжних школах та взірцевих господарствах.

На міжнародних господарських конгресах підношено бажання в тім напрямі, щоби в поодиноких краях і державах засновувати наукові заведення, які відповідали би потребам села, подібно як досі міські семинар варення й хатнього господарства відповідали потребам міста. В практиці виявилося, що найліпші вчительки міського семинаря варення та хатнього господарства не надавалися на село, бо бракувало їм відомостей з сільського господарства.

Ідучи по лінії здійснення повищих бажань, товариство господарське горішньої Австрії при допомозі міністерства рільництва отворило в році 1911 першу того рода жіночу школу сільського господарства в Otterbach коло Schärding.

Крім підготовки вчительок школа Otterbach мала на ціли подати властителькам і посесоркам більшої посілости, як також жінкам і дочкам властителів і посесорів заокруглене знання й добру практику в усіх галузях господарства та ясний погляд на загальний його оборот, не лишаючи на боці й ділянки домашнього господарства.

Жіноча школа домашнього господарства злучена була зі селянською школою домашнього господарства, щоби кандидатки вчительського звання могли обзнакомлюватися в ній зі способом навчання; а щоби вповні відповісти вимогам, оперта була о більше

взірцеве хазяйство хутора Оттербах (власність краю), на якім ученици могли в міру потреби в кождім часі практикувати, на підставі порозуміння горішньоавстрійського товариства господарського з виділом краєвим.

Урядження школи під кождим оглядом відповідало вимогам. Школа розпоряджала 2 салями науковими для вищої і одною салею науковою для нищої школи, двома кухнями з осібними спіжарнями для обох шкіл, спільною пекарнею, пральнею, прасувальнею і сушарнею білля, кімнатою для науки зручности, молочарнею зі всякими молочарськими прирядами, сироварнею, габінетом науковим, і кімнатою для столярських робіт.

Мала також до розпорядимости обширний город яринний, досвідне поле зі всякими можливими рослинами господарськими, стайні для коров, безрог і курей, апарат до штучного вигрівання курят.

На хуторі Оттербах були великі стаєнні урядження для рогатої худоби (сіменталєрів), коней, безрог і курей, для господарства пільного, сіножатнього і насіннього, — вкінці народний музей з великою салею, в якій виголошувано виклади для селян.

В найближчім окруженні школи були численні установи, яких звиджування причинювалося до поглиблення науки.

До тих установ належала: центральна організація всіх горішньоавстрійських молочарень і товариств для збуту яєць і меду в Schärding, взірцеве пасовисько „Auf der Alm“ власність союзу сіментальських годівельників (пасовисько поділене на відділи, по випасенню одного відділу переходила худоба на слідуючий, доки не перейшла усіх, опісля знова переходила на перший), взірцева обора для вихову молодника, власність хутору Оттербах, численні молочарні, гідні оглядання господарські і фабричні підприємства.

Наука обіймала всі галузи сільського господарства отже: управу всіх рослин господарських і годівлю всіх звірят (з виїмком коней), молочарство, садівництво і огородництво, як також всі галузи домашнього господарства

Науки уділяло 14 сил учительських, з яких 7 фахових сил враз з директором мешкало в закладі, а 7 помічних приходило з поблизького місточка Schärding.

Науку практичну побирали ученици в 4 групах по 6 учениць в кождій, а то: в групі сільського господарства, варення, порядків, шиття, прання і прасування, групи змінялися що тижня.

Для поглиблення науки школа уряджувала прогульки До найцікавійших прогульок за моїх часів (1912|13, 1913|14) належали: звиджування уряджень шкільних кухонь в народних школах в Монахові, великої вистави господарської в Зальцбурзі і величезних закладів для годівлі дробу, уряджених на спосіб американський п. Цайльайса (в Австрії Горішній) з машинами до рівночасного вигрівання 12.000 курят.

Наука тревала 2 роки. Число звичайних учениць на обох роках науки було 28. В міру місця приймалашкола госпітантки на короткий час. Були там ученици зі всіх майже країв австрійських. Украй-

їнок було 5 (3 учениці звичайні, а 2 госпітантки). Учениці звичайні майже всі учащали з метою бути учительками.

В часі війни школа була в русі до розвалу Австрії. По розвалі Австрії могли зайти в школі деякі ограничення, бо удержання її вимагало величезних субвенцій зі сторони міністерства рільництва, а питня чи теперішна австрійська влада могла їх давати в передвоєнній висоті.

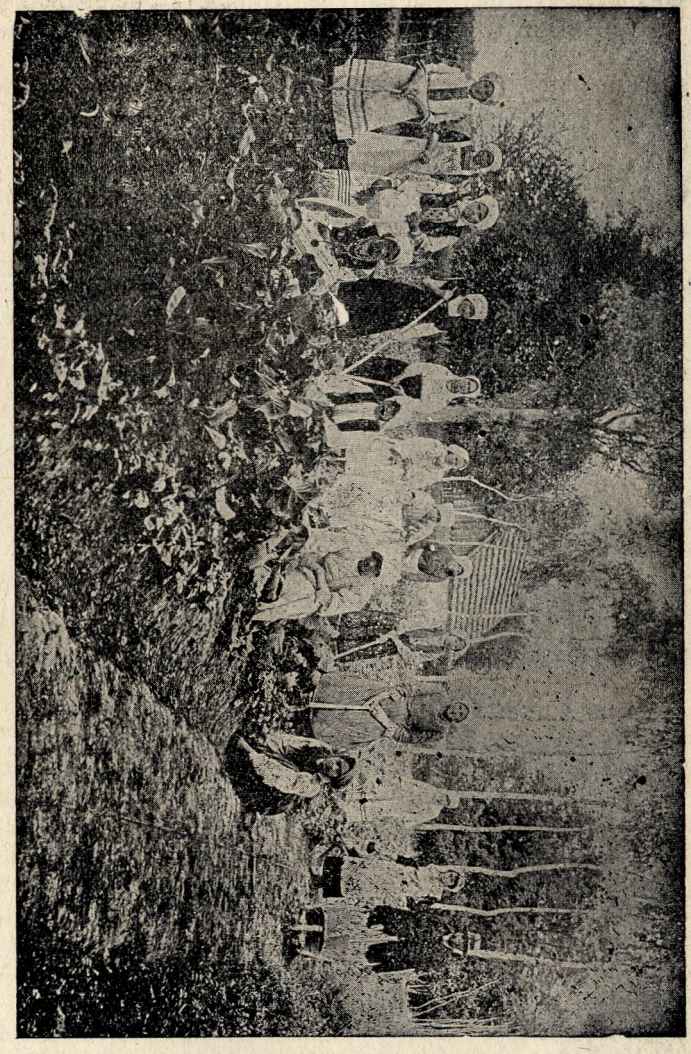

Учасниці дворічного курсу в жіночій школі домашнього господарства в Угерцях виняв ських перед війною.

Тепер уже в краях, де найкраще процвітає рільництво, як Данії, Німеччині, Чехословаччині нема майже господаря, який не кінчив би рільничої школи. Господарські орґанізації подбали про відповідне число жіночих шкіл, в багатьох народних школах є шкільні

кухні, в яких дівчата учаться варення. В Данії багато дівчат кінчить рільничі школи, кооперативні,так звані „висші людові школи“, нарівні з хлопцями.

І наші сусіди не занедбують сеї ділянки і мають нині поверх сотки нижчих рільничих шкіл і чимало середних і вищих. Удержують 30 жіночих господарських шкіл, уряджують відчити, коротші і довші курси для жінок з обсягу господарства.

А в нас? У нас перед війною дуже гарні успіхи мала школа в Угерцях, удержувана товариством „Просвіта“, не зважаючи на тісноту і невідповідне її приміщення. З браку місця мала вона лише 17 учениць. Учили в ній 3 фахові учительки.

Ось що пише учасник святочного закінчення зимової 6 ти місячної науки в сій школі в р. 1914.

„З великим заінтересуванням і подивом слухали присутні влучних відповідей учениць. А питання відносилися до ріжних галузей господарства. І так повне знання домашнього господарства, провадження дому, яка має бути хата, прикмети доброї господині, що значить розумна ощадність, як повинна бути господня національно освідомлена. Дальше здобули ученици докладні відомости про будову звірячого тіла, якість паші, молочність, хороби звірят, про годівлю коров ріжної раси. Дальше були ученици обзнакомлені з будовою людського тіла, як берегти здоровля і стерегтися хоріб. Училися також рідної історії, географії і літератури. Ученици вправлялися також в гарнописи, в веденню господарських рахунків, в писанню листів, виповнюванню почтових друків. Навіть з сучасною політикою і господарською організацією були ученици обзнакомлені.

Одна ученица вступила була до школи цілковитою анальфабеткою, а в школі научилася не лише читати і писати, але у всім поступала нарівні з іншими товаришками. З цілою сміливістю можна сказати, що учительки з посвятою віддалися школі, та старалися кожду хвилю використати на поширення світогляду учениць“.

Без огляду на так гарні успіхи, школа в Угерцях не тішилася великим заінтересованням ширших кругів суспільности, а товариству „Просвіта“ навіть роблено докори, що замісць на видавництва тратить фонди і енергію на організацію фахових шкіл.

Товариство „Сільський Господар“ урядило в часі війни при помочи фахових сил цілий ряд вандрівних курсів для жінок з ріжних галузей господарства. Та з розвалом Австрії і утратою державних субвенцій всяка діяльність на тім поли припинилася.

В найновійшім часі „Союз Українок“ став наладнувати сю справу, урядив для своїх філій курс інструкторок на села, та кілька практичних курсів варення і шиття

Задумує „С. У.“ також разом з тов. „Просвіта“ відновити школу в Угерцях. Але для здійснення цього потрібна допомога всього громадянства, бо про державну субвенцію годі мріяти — мусимо надіятися лише на власні сили.

І так власними силами мусимо будувати свої господарські школи, коли хочемо, щоби до нас завітав добробут.

Тепер кілька слів на адресу нашого молодого жіночого покоління. Наша інтеліґентна жіноча молодіж дуже недоцінює значіння науки господарства. Коли в жіночому державному семинарі в Перемишлі отворено науку господарства, наші панночки дуже собі її легковажили. Так само було з курсом для інструкторок на села. І там уважали зайвим те, на чім інші народи опирають культуру і добробут. Такі погляди нашої молоді, погорду фізичної праці треба викорінювати. Най наша молодь користає в міру можно-

Ученици в школі годівлі дробу й кріликів у Довжневі.

сти з практичних курсів, уряджуваних нашими сусідами, най інтересується господарською літературою, виданнями „Сільського Господаря", кооперацією, най зверне увагу на практичний напрям, який чим раз більше бере верх в американських школах.

Як придалося б нашим панночкам, що сидять на селі без посад раціональне знання огородництва, годівлі дробу, кріликів, консервованя овочів новими способами, догляду хорих, плекання немовлят. Все те річі, якими повинна наша жіноча молодь інтересуватися, старатися про відповідні книжки й самій учитися, коли нема в нас ще таких шкіл. Знання практичних річей виробляє підприємчивість і вчить використовувати ріжні цінности, які в нас через брак досвіду йдуть на марно.

Треба звернути увагу нашої молоді на сі річі відповідними відчитами, а хоть би й введенням науки господарства до жіночих гімназій і семинарів. Най наші мами вчать свої доньки, що теоре-

тична наука в гімназії й семинарі не звільнює їх від знання тих речей, які їм, як будучнім господиням жінкам і матерям, будуть потрібні.

Панове професори від природи по гімназіях і семинарях най від часу до часу нагадують своїм ученицям про значіння лічничих рослин, про охорону пташків та інших приятелів рільника й садівника, про потребу нищення шкідників і бурянів, яке значіння має хемія в домашнім господарстві, а тоді й наука буде цікавійша й хосен з неї більший.

Най наші панночки стараються в міру можности кінчити заграничні школи чи то курси з обсягу господарства, бо в найближчім часі можна сподіватися зросту запотребования таких жіночих сил подібно, як тепер вже зростає потреба агрономів на села.

Наука господарства в культурних народів поступає семимилевими кроками, бо люди множаться, а землі не прибуває.

І наша така багата, а така занедбана українська земля очікує зросту своєї господарської культури — чекає, коли вже з її поверхні зникнуть пустирі, неужитки, мокляки, коли замісць бурянів попри дороги всюди ростиме буйна травиця, коли вона вкриється багатими врожайними нивами, розкішними овочевими садами та огородничими плянтаціями, буйними пасовиськами зі стадами расової худоби, коли урегульовані ріки плистимуть спокійно та замість нищити повенями дорібок селянина своєю силою порушуватимуть мотори, щоби ті гонили фабрики та підприємства; коли в нас уже зацвіте добробут, а наші селяни, замісць їхати за море, робитимуть Канаду в себе дома.

М. О

Кубанська жінка.

Мати-інтеліґентка.

Пані Т-ва 28 років залишилася вдовою з трьома дітьми: старшій донці було 9 рок., а молодшому синкові 4 р.

Без засобів до життя, бо довготрічна хороба чоловіка-священника забрала й останній гріш, без власної хати, на кватирі в чужих людей, за яку не було навіть чим заплатити — почала „нове“ життя молода мати.

П. Т-ва не скінчила жадної школи, мала лише домашню освіту й тому не могла розраховувати на якусь посаду. Почався буденний бій за кавалок хліба. Продала дещо з річей (як пр. меблі), та наняла собі окремий дім; у двох кімнатах містилася сама з дітьми, а в двох мала столовників, дітей-школярів. Та щоб прожити з дітьми й совісно годувати столовників, шила п. Т-ва день і ніч сукні паням та міщанкам.

Всім своїм дітям дала не тільки початкову, але середню й фахову освіту. Діти вчились добре, були чемні, — то мати головно причинилася тому, бо діти слухали її не з остраху, а любили свою

маму й поважали її. Пані Т-ва любила, як і її діти, читати книжки; вона була постійною абоненткою читальні, передплачувала науково-літературні журнали, часопис, а дітям у день різних свят дарувала найліпші діточі книжки. Так кожний з дітей потроху уряджував свою власну книгозбіреньку. Діти видавали свій часопис, у якому брали участь і діти добрих приятелів п. Т-вої. Щоб задовольнити ці культурні потреби, п. Т-ва обходилася без служниці, вчила дітей допомагати їй у господарстві, а собі відмовляла, як вона казала, „в зайвих потребах". Молода, гарна, весела п-ні Т-ва ходила завжди дуже чепурненько, але дешево й просто одягнена; дома все в українському вбранні й дітям понашивала такого ж; доньки самі вишили собі сорочки, фартушки, а також сорочку братові.

П-ні Т-ва була дуже добра господиня, вона постійно слідкувала за господарською літературою, так що вміла дешево, але виживно й смачно варити, вміла добре економно прати білля; вже з вечора розподіляла домашню працю між дітьми, вона часто міняла їхню допомогу собі в домашній господарці, щоб кожний привчився до різної праці, щоб уміли самостійно працювати, а врешті й господарювати, так що коли трохи підросли діти, то навіть цілком самостійно варили обід, пекли хліб і т. п.

Як тільки повдовіла п-ні Т-ва, то донька старша вже почала ходити до середньої школи; вона була дуже жвава й на все цікава дівчинка, все її інтересувало, й тому часто задавала мамі своїй різні запитання, які в неї виникали в гімназії на лекціях або з приводу різних явищ життя, або з приводу прочитаних книжок. У мами не все вистачало знання, щоб задовольнити свою доньку; тому почала мати вчитися поруч з донею: читала гімназійні підручники, читала наукові книжки й так поповнила широко свою невелику освіту.

Які цікаві були вечорі в родині, коли мати з роботою в руках сиділа серед своїх дітей і відповідала на їх різноманітні запитання, коли між дітьми й товаришем-мамою виникали цілі дискусії на різні теми!

Діти вірили в авторитет мами, тому п. Т-вій щоб підтримати його, приходилося багато працювати над собою, кожну вільну хвилинку, яких не так то багато в неї й було. Діти хтіли знати: чи є Бог, який він, де він, як найліпше до нього молитися, чому не треба грішити й т. д. й т. д. Чому є люди бідні й багаті? Чи добре бути багатому? Для чого треба вживати багатства? Чи можна прожити без грошей? Як бути щасливому й як зробити інших щасливими? Який найліпший фах для людини? Ким би хто з дітей хотів бути й чому? Чому люде роблять різну працю? Говорилося про красу й доцільність природи, чому на одній і тій же землі ростуть — дуб, сосна, троянди, травинка й різні овочі та плоди? Кожне свято в зимі й у літі пані Т-ва з дітьми ходила в ліс, над річку, в поле. Дома на всіх вікнах були квіти, а біля хати садочок, город і квітничок. Діти не тільки допомагали мамі ходити коло того, але мали свої власні грядочки, де вони самостійно, на свій смак і спосіб господарювали; врожаєм зі своїх грядок самостійно, без дозволу мами розпоряджалися й навіть дарували своїм приятелям.

Хоч бідна була п-ні Т-ва, та не тільки що дозволяла приводити дітям своїх товаришів, але зі свого невеликого заробітку іноді ще й допомагала біднійшим, ніж вона: то купить і пошиє уніформу товаришці своєї доньки (мати її була куховаркою в одної пані), то подарує книжку комусь з дітей, то даром пошиє вбрання (в цьому помагали їй і діти, навіть хлопчика навчила обкидати петлі).

Виросли діти, поставилися на власні ноги — всі вчителювали. Кличуть маму кожний до себе жити — відпочинути.

Та ні, — живе вона також своєю працею, та тішиться, коли зїдуться діти до неї на феріях, або на святках; ще покличе привезти когось з товаришів, щоб відпочинули на селі (вона вже переїхала з міста жити на село), — в кого нема мами, щоб у теплому родинному оточенню провести хоч декілька днів. Але щоб взяла хоч гріш на харч або подарунок від дітей — або чужих — ні! Ще при відїзді напече й наварить на дорогу.

Розмови дітей тепер інші — про школу, методи навчання, виховання, про правовий стан учительства, про взаїмовідносини з батьками, населенням і т. д. І пані Т-ва почала читати педагогічні книжки, прислухуватися й приглядатися, як працюють не тільки її діти, але й інші вчителі, зацікавилася шкільними працями учнів свого села, учнів своїх дітей — порівнювала, вчилася знову... Входила в інтереси своїх дітей, розуміла їх.

Ось старша донька вийшла заміж, чекає дитину — покликав зять тещу, щоб жила в них, — треба в них господарювати, виховувати внука — бо обоє діти, зять і донька, вчителювали. Продала все своє майно, поселилася мати в зятя.

Там друга донька віддалася, син оженився й тепер вже скрізь потрібують мами: всі діти кличуть до себе, всім потрібна добра господиня, тепла й ласкава рука внукам. І їздить пані Т-ва з міста до міста до своїх дітей (бо всі жиють у ріжних містах), у ту добу, в яку найбільше кому потрібна.

Підростають внуки, виникають інші інтереси в батьків і дітей, та не всі діти п-ні Т-вої також однакових переконань, та не однаково влаштували своє життя. Одні з них жиють лише для народа, для громади, займаються політикою, навіть через свою революційну діяльність були нераз арештовані, попадали й у заслання. Другі віддалися родинному життю, лише виконують обовязки фахівця — люде консервативні, релігійні...

Знову мама вчиться; читає політичні книжки, навіть заборонену революційну літературу, прислухається розмовам на конспіративних політичних зібраннях, які відбуваються в домі зятя, хоче знати стара — де ж правда? Хто з дітей взяв ліпшій шлях у житті?

Зрозуміла й стала жити лиш у старших дітей — революціонерів — хоч і любила свого релігійного тихого сина, але своєю працею підтримувала тих, що віддали себе громаді — народу. Прекрасно жилося їй у дітей, бо діти добре заробляли, скромно жили, а мама була в домі самостійна господиня.

Діти п-ні Т-вої всім єством віддалися визвольній боротьбі — вже не слова, а життя треба було класти за Рідний Край. Прийшла велика Революція, боротьба з білими й червоними — хто ж

прав? Пані Т-ва вже бабуся, вже й унуки йдуть на фронт, а вона знову хоче не серцем, а розумом дійти до правди. Кожну вільну хвилю сидить за часописами всіх напрямків, має під рукою всі політичні програми, прислухується до всіх думок. Дітей своїх не тільки не відмовляє від небезпечної боротьби, навпаки — допомагає їм, як можна, як у силах.

Діти на фронті, який вже майже під рідною станицею (козаче село), бій іде може останній, а пані Т-ва лежить в тифу, безтямна, а як прокинеться, то одно — чи живий зять, чи є кому все зробити по хозяйству, чи розуміють люди вагу моменту? Донька залишила фронт, день і ніч ходить коло ліжка матери. Лікар боїться поганого кінця.

Все населення станиці, бачучи, що неможна перемогти наступаючого ворога — вирішило здатися, але захоронити провідників і свою станицю. Постановили, що отаман з жінкою (діти п. Т-вої) і якась кількість вояків мусить відійти на Краснодар, де були головні сили кубанські й уряд, а станиця всю вину звалить на тих що відійшли, щоб не катував ворог населення.

Донька п. Т. хотіла залишитися при матери, бо лікар сказав, що хора може вмерти в дорозі. Але прийшли виборні старики від населення й сказали:

— Пані отаманшо, як Ви тут залишитесь, то ми мусимо Вас або боронити до смерти або видати ворогу, щоб захоронити себе... Їдьте та так зробіть, що ніби Ви берете з собою й станичну касу, щоб тут не шукали грошей по людях, а ми Вашу маму всі будемо берегти, лікар буде ходити де-кілька разів на день, і ми всі ручимося за її безпеку..

Але якось на ту хвилину очунялася пані Т-ва тай промовила своє слово:

— Доню, ліпше я помру в дорозі, біля тебе, ніж буду здорова між чужими, хоч і добрими людьми...

Загорнену в ковдри на матераці винесли чотири старшини вітряною холодною ніччу й положили на гарбу (драбинястий віз. *Ред.*) пані Т-ву. Чвірка коней-орлів домчала за дві години до дому свахи, матері зятя. Дві години сиділа донька та з затаєним віддихом прислухувалася, чи жива мати? Навіть сама боялася бути біля неї — один зі старшин (бувший учень доньки) держав над п. Т. ковдру, щоб не задушилася, що все питав:

— Чи живі Ви, матусю?

Душа доньки рвалась на части: тут мати, там у останньому бою чоловік, а там любі, дорогі станичники — всі ті, хто йшов за нею, хто вірив їй, що треба зі зброєю боротись за Вільну Кубань... Та пережила стара пані Т-ва й хоробу й загрозу шибениці дітям від Врангля, й друге заслання своїх дітей — довге, довге заслання, може вже на ціле життя.

Живе там, на Кубані, також, кажуть, пильно працює в свої 75 р., знову цікавиться новим життям, яке утворюється там, ретельно читає часописи, нові книжки; кажуть, — критично до всього ставиться, але мовчить, мовчить... Рідко, але листується зі своїми

дітьми, підбадьорує їх, щоб не падали духом, вливає надію на поворот до Рідного Краю.

Раз донька написала матері: „Мамо, не гнівайтеся на нас, що ми стільки Вам прикрого додали, Ви тепер там таку біду терпите, так тяжко живете, переслідують Вас. Простіть... Якби ми не займалися політикою, то жили б Ви спокійно, забезпечено“... А мати написала: „Любі мої діти! Якби ви зараз знову народилися на світ і Бог мені сказав би: „Вибери своїм дітям іншу долю, інше життя“... то я б сказала: „Хай мої діти будуть такі, які вони зараз є, хай починають так, як починали“... Будьте чесні та смілі, не продавайте своєї душі за теплий куток і солодкий кусок, працюйте для загальної справи, а я помру спокійно, знаючи це“.

Чи побачить ще в житті своїх дорогих дітей старенька мати?

Др. В. Сіменович.

Дещо про відживлення людини.

Кров.

В людському організмі кров сповняє дві головні роботи, а саме: по-перше, зі шлунку й кишок вона забирає стравлену поживу й розносить по всім частинам тіла; цим кров доставляє тілу матеріял, який відновляє наново зужиті частиночки тіла. По-друге, кров є середником, який забирає зужитий матеріял і очищає від нього організм. Чим ліпше сповняє кров ті дві головні роботи, тим здоровша буде людина й тим довше буде жити.

Якщо кров доносить людському організмові достаточну скільки кість поживи, а не є в силі очистити його з ужитого матеріялу, то машина людського тіла занечиститься й нарешті настане якась хороба. Тому лікарі вважають, що з переїдження людей умирає багато більше, як з недоїду, чи голоду. Крім того, коротке або довге життя людини залежить головно від мірної їди.

Кров, пересичена хоч би й найпоживнійшими матеріялами, не в силі віддати їх тілу, а тому через бючки (артерії) й жили (вени) буде переливати їх туди-сюди, а завдяки цьому не зможе забрати з тіла зужиті частинки й очистити від них організм, Так само не є добре, коли кров носить у собі надмір уже зужиткованого матеріялу. В обох випадках кров перестає сповняти свою ролю, й організм може затроїтися. Люди, які довго жиють, все є осторожні з їдою, часто-густо навіть не здаючи з того собі справи, — їх власна натура тим займається, й то: як що до кількости, так і що до якости поживи.

Червона кров.

Червона барва крови залежить не від плину, а від маленьких округлих тілець, які є в крові. Вони є так замалі, що звичайним оком їх не можна доглянути. В краплині крови завбільшки гороху, лікарі нараховують їх до пять міліонів. Кожда така маленька клі-

тина є червона, а через це кров, яко цілість, набирає також тої барви. Оці червоні кульки головно виконують ті функції, про які згадувано вище. Крім того ще мають ту задачу, що з легенів з воздуху забирають кисень (oxigen) і розносять по всім тілі.

Крім червоних, у крові є також білі клітини, але їх багато менше, ніж червоних; вони мають своє осібне призначення.

Склад крови.

Кров менше-більше в своїй половині складається з червоних і білих клітин; другу половину складають інші речовини. Здорова кров людського тіла має такий склад:

1.) Червоні й білі клітини 50%
2.) Вода 45%
3.) Білковина 1½%
4.) Цукер, сірка й інші соли . . . 3½%

Як кров устоїться, то можна з неї виділити червоні й білі клітини: тоді залишиться сировиця. Найновійші лікарські досвіди показали, що довге чи коротке життя людини залежить якраз від сировиці, а не від білих і червоних тілець; але в чім власне лежить сила сировиці, лікарі ще не дослідили.

Сировиця, а не червоні й білі клітини, є все солона. Наука хемічна вчить, що в крови, крім звичайної соли, є більше як сотка інших мінеральних солей. Недавно берлінський лікар Др. Отто Варбург винайшов, що одною з найважнійших частин здорової крови є маленька частинка міди. Як людина хворіє, то в її крови лікарі знаходять чимало хемічних солей і то дуже трійливих.

Дуже важною частиною здорової крови є білковина (по медичному зветься proteius). Білковину дістає людина до крови головно через їдження мяса. Клітини крови, й всього тіла, головно складаються з білковини. Від 8 до 9% тої білковини має також сировиця. Білковини є кількадесять родів.

Розібравши кров хемічно, ми бачимо, що вона не є так проста, а складається з соток ріжних органічних і неорганічних матеріялів. Найголовнійші з них є: сіль, залізо, мідь, потас, фосфор, соли вапняні, йод. Далі цукер, білковини, товщі. Є навіть дуже великі трутини, як наприклад флюорін, але в надзвичайно малій кількости.

Тіло людське безупинно нищиться, зуживається. Отже кров має задачею відновлювати зужите, а тому для кожного органу має відповідний матеріял. Разом з цим кров, як уже сказано, очищає людський організм із зужитих уже клітин.

Травлення.

Коли шлунок і інші органи травлення перетравлять їду, то лише маленьку частину тої поживи кров використовує відразу. Значно більшу її частину мусить перепустити через контролю печінки. Печінка є немов би тим ситом у людськім тілі, що пересіває поживні соки й очищає їх. Якщо в перетравленій поживі було що нечистого, або трійливого, або взагалі непотрібного до життя людини, то печінка очищує все те з соків і щойно тоді пожива йде до крови. В цей спосіб до крови дістається лише здоровий матері-

ял. Печінка також очищує й саму кров з нечистоти, яку та набирає з усього тіла. Коли тої нечистоти є забагато, то печінка тоді не є в силі виконати свою роботу, й людина хоріє, бо занечищена кров затроює клітини людського тіла.

Людина має в собі лише обмежену кількість крови яких 7 до 8 шклянок. Якщо людина більше зїсть, як потрібно їй до життя, то та надвишка поживи обтяжує кров. Орґанізм людський почасти радить собі тоді в той спосіб, що той надмір стравленої їди до певного степеня переміняє в товщ, який осідає в людськім тілі на те, щоби в разі браку поживи служити, яко запас. У всякім разі й цей товщ кров мусить розносити по тілі, завдаючи тим і собі й іншим орґанам зайву роботу, а часом, як уже було сказано, спричинюючи тим і затроєння.

Отже, хто хоче бути здоровим, хто хоче заховати довший час молодість, хто хоче довго жити — повинен мірно їсти, а при тім такі страви, які є найліпші для здоровля людського. Невідповідна пожива так само, як і надмір її, занечищує кров і спричиняє всякі хороби. Легка їда, часом короткий піст, є дуже пожиточні для здоровля людини.

Травлення в кишках.

Людина травить поживу не тільки в шлунку, а також у кишках. Кишки є двох родів: тонкі (або ковбасниці) й грубі. Травлення в тонких кишках є справою значно складнійшою, як травлення в шлунку. Соки трьох родів залоз помагають травити розпущену в шлунку поживу, як та перейде до тонких кишок.

Найважнійшою залозою є досить велика, подовгаста, яка лежить навпоперек живота зараз під шлунком. Вона зветься черевослинниця, а по латині — pancreas. Черевослинниця виділяє з себе сік до каналу тонких кишок. Сік той є кількох відмін: один травить білковину, другий крохмаль переміняє в цукор, а третій травить товщі, які перетворює в ґліцерину.

Друга залоза виділяє жовч, а лежить вона в печінці. Жовч травить товщі, а також очищує з трутини й нечистоти весь канал покормовий. Крім того жовч подражнює кишки й спричиняє так званий хробачковий рух їх. Якщо до кишок замало попадає жовчі, то відходи стають тверді, й людина дістає обструкцію (затвердження).

В кишках є ще й третій рід залоз, так звані Бруннера і Ліберкіна; соки їх далі травлять крохмаль і цукер.

Крім травлення, в кишках перегниває пожива, з чого відходи людські набирають властивого, неприємного запаху. Завданням грубих кишок є головно збирати перетравлену, недотравлену й нестравну поживу й виділювати все це з орґанізму. В грубих кишках збирається вся нечистота з поживи, а також усякі бактерії, які дістаються до кишок. Якщо кал в грубих кишках стоїть задовго й там ферментує, гниє, то там тих бактерій множиться чим раз то більше; вони виділяють з себе трутини, які, діставшися до крови, затроюють її й спричиняють усякі болі й завороти голови.

Бактерії.

Бактерії це є дуже малесенькі звірятка, такі малі, що голим оком їх не можна побачити; а часто й під шклом, яке побільшує їх у тисячі разів, то хиба можна завважити їх, як якусь маленьку точку. Всі заразні хороби, як: чума, холєра, тифус, запалення легенів, перестуда, катар, дифтерія, шкарлятина й багато інших — повстають з одної причини: їх викликують оці малесенькі звірятка — бактерії. Кожда хороба має свій рід бактерій, і дуже рідко трапляється, щоби той самий рід бактерій спричинив яку іншу, а не властиву собі хоробу. Бактерії викликають також те, що, приміром, овочі, мясо, чи рана, чи щось інше гниє. Є сотки родів ріжних бактерій, а кождий рід має свої властиві прикмети. Є бактерії такі, що не шкодять людині, навпаки — корисні для неї; наприклад: бактерії, як і інші звірятка забивають одні одних; отже ті бактерії, що самі по собі не шкідливі, а ще й забивають інші шкідливі бактерії, — то ті для людини є дуже корисні.

Бактерії множаться в той спосіб, що кожда розпадається на двоє, а з тих частинок знову кожда на двоє і т. д. Вони множаться надзвичайно хутко, так що в одній годині їх може намножитися міліони. Є бактерії, які множаться лиш тоді, як до них має доступ воздух, а є й такі, ось наприклад ті, що спричиняють сухоти, що множаться лиш при відсутности воздуху, бо останній їх забиває. Щоби бактерії жили й множилися, вони потребують тепла й вохкости, а часом воздуху, або навпаки. Бактерії можна забивати ріжними способами. Найлегше їх можна забити через варення, а також сонце їх забиває. Крім того й медицина має багато середників, що нищать бактерії. Найбільше знані з них загалові, то є, наприклад: карболевий квас, оцет, сіль і інші. Дим також забиває бактерії. Ми вудимо мясо на те, щоби забити бактерії, які були в нім, а також щоби наперед запобігти появленню в мясі бактерій.

Де жиють бактерії?

В цілім світі вони літають у воздусі (не на крилах, а на порошинках) і в цей спосіб переносяться з місця на місце. Жиють вони на землі — найменша частинка землі має на собі ті бактерії. Жиють і в воді. Одно слово — до чого б не доторкнулася людська рука, вона всюди здибає бактерії. Їх ми вдихуємо в себе з воздухом; набираємося разом з водою, їдою то що.

Для чого ж люди не вмирають так скоро й часто, хоч щохвилі набираються тих бактерій?

По-перше, як уже було сказано, не всі бактерії є для орґанізма людського шкідливі. А головне — то вже сама кров людська дає з ними собі раду, звичайно якщо вона є здорова. Коли ж людина занепаде, ослабне, то тоді кров не в силі боротися з бактеріями, й вони тоді викликують хоробу. Так само, коли ми відразу наберемося багато хороботворчих бактерій (приміром: зїмо зіпсуте мясо, овочі, напємося недоброї води, зїмо страву недоварену, недопечену, або наберемося бактерій від уже хорої людини), — тоді теж кров не в силі боротися з бактеріями, й людина хоріє.

Щоби забезпечитися напевно від тих бактерій, ми варимо або печемо страви. Наприклад, ми варимо молоко не лише тому,

що любимо тепле, але й для того, щоби забити хороботворчі бактерії. Якщо ми хочемо, щоби консерви не псувалися, то ми переварюємо їх; так само варимо й начиння, в яке ті консерви складаємо для переховання. Опісля ще й щільно затикаємо або заліплюємо парафіною всі щілини, щоби до середини начиння не дістався воздух, а з ним і бактерії. Крім того, бактерії, що спричиняють гниття, не можуть жити без воздуху, — тож і для того ми не допускаємо повітря до слоїків. При всім тім ми держимо консерви в холоднім місці, бо там бактерії не множаться, потребуючи до того певного тепла; також місце переховання має бути сухе, бо для свого життя бактерії потребують вохкости, а в сухім гинуть. З тої причини ми сушимо овочі, ярину, або навіть і рибу то що. При готуванні консервів не лише вони й начиння має бути виварене, але й усі ті річі, яких ми при тім уживаємо, наприклад: ложка, вареха, вилки, лопатки й т. д. Раз виварена річ не сміє доторкатися того, що не було варене: бо знову набереться бактерій, які можуть розмножитися й зіпсувати консерви.

Вигляд бактерій.

Бактерії не мають ані голови, ані ніг, ані очей — взагалі нічого, що нагадувало би своїм виглядом звірину. Бактерія то є однокоміркове сотворіння, зроблене на подобу яйця. Яйце так само не має подоби звірини, однак при відповіднім теплі з нього викльовується курятко, хоч воно саме не має в собі життя.

Є всілякого рода бактерії. Одні є округлі, як зернята сочевиці, або нагадують точку: ● чи ряд точок (як коралі): ●● ●● ●●; є подовгасті, як палички: ▬ ▬ ▬; знову подібні до запинок: ◢ ◢ (холєри), або кріслаті: ✱ ✱ ✱ (тифусові). Є бактерії свердловаті: ~ ~ ~ ~ ~ (спричиняють франці або сифіліс).

Вода і її ділання в людськім тілі.

Вода, якої ми вживаємо або в чистім вигляді, або в ріжних стравах, є конечно потрібна для життя людини.

Вона розпускає поживу в шлунку і в кишках і тим дає можливість крові втягати її в себе й розносити по всім тілі.

Вода потрібна для видалювання з орґанізму неужитків (через піт, мочу, випари з легенів і т. д.)

Реґулює тепло в людськім тілі.

Потрібна для крови, як рівно ж і для інших тканин тіла.

Без води, або при браку її тіло людське так висихає, як от квітка, і вяне.

Три четвертини ваги людини становить вода. Якщо її не пити, то кров стягає собі воду з орґанізма; в такім разі тіло не очищується з нечистоти і людина сама себе затроює. Отруя, яка витворюється в людськім тілі через зужиття клітин, виділюється головно через шкіру, нирки, легені. Коли в орґанізмі бракує води, то моча, кал, піт і пара зменшується, в тілі нагромаджується отруя і людина хворіє.

Нормально людина повинна вживати на день принаймні 6 шклянок води, крім усіх інших плинів, а дитина 4 шклянки.

В часі епідемії, наприклад, холєри, плямистого тифусу, червінки то що, повинно пити воду лише добре переварену.

Коли пити воду?

На тще перед сніданням випита шклянка води очистить шлунок і нирки, запобігає обструкції (затвердженню).

Між їдженням, особливо в часі спеки.

Підчас їди, але тоді, коли в роті нема їди, а не тоді, коли хочемо, мовляв, суху страву легше проковтнути. Їду повинна розмочити слина, бо вона переміняє крохмаль в цукер (до крохмалю належить усе, з чого може витворитися крохмаль, а то: усі мучні страви, картопля, фасоля, горох і т. д.).

Воду повинно пити тоді, як є спрага.

Ярина.

Ярину повинні їсти всі, а особливо діти, щоби були здорові й сильні. Свіжа ярина є найздоровша, а коли тої нема, то треба вживати з пушок, чи сушену.

З зеленої ярини найздоровша є: шпінат, салата, капуста ріжних ґатунків, взагалі ярина, що її листя є виставлене на сонце; також та ярина, що росте на сонці, як помідори, калярепа, каляфіори і т. п. Далі йде — морква, буряки, ріпа, редьківця то що.

Листя ярини є тому здорове, що воно має в собі, крім інших мінеральних частей, також залізо, вапно й інші соли; листя містить у собі найбільше вітамінів — А, Б, С. Вітаміна С нищиться через варення, а тому листну ярину повинно їсти, оскільки можна, сиру.

Листна ярина, а особливо капуста і салата мають у собі крухі жилки, які вправді не травляться, але зате добре помагають очищенню кишок і ділають проти затвердження.

Качановату ярину, ось таку, як — картопля, ріпа, морква, буряки то що, повинно їсти ще й тому, що вони оставляють в кишках значну скількість мякуші, яка є потрібна також проти затвердження.

Багато ярин мають в собі легкостравний цукор, який додає людині сили, енергії; до тих належать: морква, буряки, кукурудза і. т. д.

Поживна є і така городовина, як горох, фасоля, кукурудза, але вона не повинна заступати ярини листастої і качанястої, бо замало має вітамінів, мінеральних солей.

Помідори є найздоровша ярина і то як сирі, так і варені, бо вони й у варенню не тратять ані вітамін, ані мінеральних частей. Тому їх повинно якнайбільше консервувати на зиму.

Як варити ярину.

Щоби мати з вареної ярини якнайбільшу користь, то повинно її не варити, а „душити“, то значить якнайменше наливати до неї води.

Найліпше варити її в парі в цей спосіб: в горнець, наповнений до половини водою, вкладається менший горнець чи яке начиння, в якім є ярина. До ярини дається дуже мало води. Більше начиння накривається щільно покривкою, щоби пара не втікала — і ва-

риться. Тоді до ярини дістається пара і варить її. Юшку з ярини ніколи не повинно виливати — дати до росолу, зупи, або чим-небудь заправити і зїсти. Та юшка має в собі найбільше розпущених мінеральних солей з ярин, а також частину вітамін. Ярину усе повинно їсти при мясі, бо мясо квасить кров, а ярина протиділає квасам.

Овочі.

Медицина нині прийшла до переконання, що для здоровля людини є необхідні овочі. Вони мають у собі мінеральні соли, які удержують кров людську чистою від квасів.

В літі овочі є доступні для всіх, бо їх є багато і вони є дешеві. В зимі на свіжі овочі є трудніще. Тому кожда господиня повинна ще в літі зробити запаси овочів на зиму: в формі сушених овочів, мармоляд, повил то що.

В зимі люди їдять більше мучних і мясних страв, себ-то крохмальних і білкових. Отже до того треба додавати страви з сушених овочів. Сушені овочі є так добрі, як і сирі, а до певного степеня вони є солодші і легше стравні, як свіжі. Приміром сині сливки сушені є солодші і мають в собі менше квасів, як свіжі. Це тому, що соняшне проміння переміняє в них крохмаль на овочевий цукер, а крім того сонце ще змягшує нестравні волокна, а також скірку і робить їх більше стравними. Таким чином сухий овоч стає навіть більше поживним, а при тім задержує в собі й усі мінеральні части.

Сушені овочі перед варенням повинно добре виполоскати з усякої нечистоти, а опісля намочити у воді, щоб її сухий овоч натягнув у себе. Намочити треба щонайменше за 24 години перед варенням. Варити в тій самій воді.

Овочі повинно варити на малім огні й поволі: раз тому, щоби вони мали час ще більше втягнути в себе води, а друге — щоби не розварилися на саламаху. В багатьох випадках навіть і варити не потрібно, якщо вони добре натягнули води, а лише пригріти. Так мається річ з родзинками, або й сливками. Довге і дуже гаряче варення робить їхню скірку твердою, менше стравною і несмачною.

При купні сливок повинно вибирати якнайгрубші, яких найменша кількість іде на кільо. Справді, вони коштують трохи дорожче, але в суті річи є дешевші, бо мають більше мяса, а малі сливки більше кісток.

Для дітей сливки особливо добрі, бо вони розвільняють шлунок.

Щоби сливки не сприкрилися, яко такі, то можна їх додавати до всяких печив, сосів, до мяса, а рівно ж можна з них робити мармоляди.

Якщо хочете додати до овочів цукру, то додайте його тоді, як уже овоч є зварений, бо при варенню цукер робить овочі твердими. Для смаку можна додавати — цинамону, цитринової скірки, пластерки цитрини й тому подібне.

Вплив хемічних складників на характер і здоровля людей.

Недавно в Шікагу відбувся конґрес хеміків з цілої Америки. Професор Др. Ліпман звернув увагу присутних на вплив, який має хемія на життя людей. Він говорив, що в Швайцарії в деяких контонах (провінціях) родилися самі кретини (малорослі й слабоумні діти). Причиною цього явища було те, що земля в тих контонах не мала в собі досить йоду. В інших місцевостях, де земля не мала досить сірки, вапна, фосфору, а тому й овочі, ярина і збіжжа також не мали цих складників — там теж раса людей вироджувалася. При тім проф. Ліпман звернув увагу хеміків на те, що вітаміни завдячують свою силу мінеральним частям, як маґнезія, мідь, цинк і т. д.

На тім самім конґресі професор Майнер підкреслив велике значіння для людського орґанізму білковини. Однак білковина є більше і менше пожиточна. Приміром білковина з молока має велику біольоґічну (животну) вартість. Тому ми повинні якнайбільше уживати молока і то однаково: чи то є сироватка, чи маслянка, чи саме молоко.

Мука, виставлена на ділання соняшного проміння, стає більше поживною, бо з соняшного проміння забирає вітаміни Д, які вводять в наш орґанізм мінерал — вапняні сірчани (сульфати), що є конечні до життя і здоровля людини.

Масло.

Масло є найліпшим і найлекше стравним товщем. Товщ дає людині силу (енерґію) і тепло. Чим для печі є дерево або вуґіль, тим для людського орґанізму є товщ.

Масло особливо багато має вітамін А і Д. Вітаміна А запобігає між іншим багатьом хоробам очей. Вітаміна Д охороняє перед ослабленням костей, або перед так званою англійською хоробою, особливо у дітей. Коли хочете, щоби діти були сильні, щоби мали добрі зуби, здорові кости, щоби мали тверде тіло і чулися добре — то давайте їм достаточно їсти масла, сметани. сметанки.

Молоко.

Молоко є одинокою поживою не лише людини, але й усієї ссучої звірини, на перших місяцях її життя. А і взагалі молоко є найпоживнійшою стравою. Молоко від корови має такий склад: води — 87%, білковини—3½%, товщу — 3½% молочного цукру — 5% і 1% мінеральних солей. Молоко легко псується; в нім добре плодяться усякі шкідливі бактерії, тому дітям до двох літ треба давати лише переварене молоко. Або краще — так зіґріте, що на нім починає робитися кожушок (подержати так на малім огні 5 — 10 хвилин). Тоді бактерії забється, а молоко не втратить через варення своїх вітамін. Хиба що боїмося, що молоко не є чисте, тоді хай закипить, але зараз же треба його відставити. Щоби молоко не квасніло, треба його по видоєнню поставити в холоднім місці, найліпше в ледівні. Там бактерії, що викликують ферментацію молока, не множаться, й молоко не квасніє. Начиння з молоком треба тримати все накритим, тоді бактерії з воздуха не дістануться до молока.

Надто переварене молоко тратить свою поживну вартість, бо молочний білок (сир) зміняє свою властивість, а також і деякі солі (ось як вапняні і фосфорові) стають такими, що в організмі не розпускаються, і він їх не може всякнути в себе.

Вартість капусти.

Чи сира, чи квашена капуста — вона має однакові властивости, хиба що змінений смак. Капуста містить у собі найпотрібнійші вітаміни і складники, які є конечні для життя і здоровля людини. Капуста помагає травленню і регулює чинности людського організму, а також очищує його з нечистот.

Квасна капуста є лічничим середником для зіпсутих шлунків. Квасна капуста тому є „квасна", що в ній молочні бакцилі викликають відповідну ферментацію. А ті бакцилі не тільки що забивають в людськім організмі шкідливі бактерії, але ще й ділають проти їх трутини (токсин).

Наша звичайна пожива містить у собі замало мінеральних солей, а ті якраз має капуста. Сік з квасної капусти має всі вітаміни і силу звичайної капусти, а окрім того розвільняє шлунок і є зовсім не шкідливий; навпаки — його може знести й найделікатнійший шлунок. Найцінніщим середником в соку з квашеної капусти є власне отой молочний бакциль, який множиться при квашенню капусти. Чарочка соку з квашеної капусти перед їдою побуджує апетит і помагає травленню. На біль голови з причини обструкції є дуже помічний сік з квашеної капусти. Хто не любить самої квасної капусти, може мати ту саму користь, уживаючи соку; сік цей повинно б пити щодня, а капусти чи сирої, чи квашеної уживати щонайменше три рази на тиждень.

Розуміється, що сама капуста не в силі продовжити життя людини, але взята разом з іншими чинниками, як: свіжий воздух, соняшне проміння, достаточна кількість сну, здорова пожива, неперепрацьованність, непереїдження, розривка, — причиняється не тільки до доброго здоровля, але й до продовження життя.

Сільські фільозофи.

Раз зійшлися Гриць, Микола,
Посідали біля хати,
І почали між собою
Де в чім фільозофувати:

— „Чи б ви на то віру дали, —
Каже Грицько до Миколи:
Що в нас з двіста душ не вміє
Ще української мови"!

— „Ні, в то вірити не можу,
Бо то правда не на вашім,
Бо признає кожний це, що
Українське село наше"!

— „Так, Вкраїнське село наше,
Я сам бачу то ніврoку,
Але знайте: ті не вміють,
Що не мають іще року"!

С. КАЛИНЕЦЬ.

О. К.

Як завести лад у хаті.

Чи ви завважали, що є хати, до яких так і тягне свого й чужого, яких чоловіки й діти держаться, до яких хочеться вернутися, хоч би ви де й пішли, в яких царить мир і тишина й кождий чується добре, й до яких сміло можна приложити приповідку: „Всюди добре, а дома найліпше“?

На жаль таких хатів мало. Більше є таких, з котрих кождий втікає, хоч би будь-куди, аби лиш „між люди“: жінка — до сусіди, щоб душу одвести, чоловік — до корчми чи панської каварні, а діти — на вулицю або до товаришів. До таких хатів кождий вертається не радо, з мусу, лиш тому, що остаточно треба ж мати якийсь дах над головою.

Правда, ви це завважали? Але чи спостерігали ви, чому то в одних хатах є так, а в других інакше; чого в тих хатах, де важко жити, бракує, й чого то треба, щоби наша хоч бідна хатка була кождому мила?

Отже скажемо вам: там бракує звичайно таких важних річей — спокою й ладу, який дає добрий провід. Спокій найбільше лежить у руках чоловіка, лад — у жіночих, а провід дають у згоді обоє. От і маєте ту спілку, яка робить чуда, яка хату нашу перемінює довільно в рай або пекло.

Але ці річі так сплітаються з собою, що трудно їх розібрати: чи нема спокою тому, що ладу нема; чи навпаки: нема ладу, бо нема в хаті спокою. Не будемо цього розбирати, а порадимо, як до того, щоб зробити хату спокійною, милою, доходиться.

Найперше застерігаємося, що ніколи не буде ладу й спокою там, де не почуєте доброго слова, а все знетерпеливлене голюкання: „Та де ти це або те подів?“ „Зараз шукай!“ „Посунься, чого так розпираєшся“? „Забирайся звідси!“ й т д Ну, а в селян то ще й безпотрібні лайки, проклони. Буває часто, що навіть у дуже порядних хатах не почується доброго, лагідного слова. А між тим удержати в хаті, в роботі, в господарстві лад — це значить тихо, спокійно, весело, без лайки, крику, нарікань, проклонів розподілити всю хатню й надвірну роботу так, щоби кождому з домашних припала відповідна для нього частина, а не спадало б усе непомірним тягарем на одного — а тим „одним“ здебільша буває не хто інший, як ця нещасна жінка, мати, господиня! Вона є в хаті звичайно слугою всіх, на яку складається всю найгіршу роботу; через те вона вічно не має часу, не в силі над нічим подумати; чується

покривдженою, хоч би не здаючи собі з того справи; чується мученицею, вічно невдоволеною, пригнобленою — й дійсно від того непомірного тягару слабою.

Вона чує, що тут діється їй кривда. Бо чому недавно люблена батьком, матірю, захищувана від усього тяжкого, неприємного, нараз тут, серед своїх власних стін, стає тим вючним волом, на долю якого приходиться тягнути найбільший тягар?

Чоловік знову, що бачив цю свою жінку колись веселою, жартобливою, охайною, гарно, чисто одягненою дівчиною, не пізнає її в тій опущеній, вічно скривленій, знеохоченій, недбало, а то й брудно одягненій жінці — й у глибині душі чується до певної міри заведеним, ошуканим у своїх надіях. Замісць помогти жінці в тяжкому її положенню, він нагадує, теркоче, кричить, проклинає, нікому не скаже доброго слова — й тим ще більше погіршує справу: жінку зражує до себе, діти відстрашує, словом робить у хаті пекло.

Тимчасом до поправи положення треба взятися інакше, і то всім разом.

Найперше здаємо собі справу, що всю біду, принаймні в девятьдесятьох випадках на сто, робить брак ладу в хаті, в господарстві. Завести його не може одна людина, але, скажім правду, найбільше зробити це може таки жінка, хазяйка. Лиш мусить перестати весь тягар роботи й удержання ладу брати на свої власні плечі, бо хоч би мала не знати яку добру волю, не вистане їй на те ні сили, ні часу. При тім радимо вам, запрацьовані до нестями жінки, мами, де б ви не були, — погляньте на тих знайомих своїх, котрим ліпше діється, ніж вам, і в котрих і хата гарна й господиня має ручки біліщі від ваших — чи вони так дуже насаджуються в роботі? Ні! Якраз про таких говориться, що вона пануе, все коло неї мусить ходити, як діти, так і чоловік, а вона вбереться, як пава, та й газету читає, на збори ходить, всіми лише диригує, всім наказує.

От і в тім річ! Не робити за всіх, не занедбувати так тіла, як і духа, а уміти розпорядити, як то кажуть наказувати. Та самим наказуванням тут багато не зробилося б. Тепер такий час, що не тільки діти та чоловік, але й служниця наказів не дуже то слухає. Тайна уміння так жити, як живуть тамті жінки, спочиває в цьому, щоби уміти добре, лагідно, заохотою, ласкою робити все і других притягати до праці, розіклавши її на всіх домашних так, щоби нікому не було забагато її, щоби ніхто не відчував, що робить більше від інших, і не вважав себе покривдженим. Далі робить своє діло добре слівце, усміх, похвала — і машину пущено в рух. Перший машиніст — хазяйка видає накази, розпорядки, але при тім і сама робить те, що на її власну особу припадає.

Від чого ж зачати?

Найліпше від того, що так в хаті, як і господарстві робимо грунтовний порядок: хату, комору, клуні вичистити, вибілити. Все непотрібне, не відповідне для кімнати, де мешкаємо, повиносити на стрих, або до комори, гарно поховати. Все ж потрібне розмістити в хаті в порядку, кожну річ на призначенім місці, щоб усе було під руками, щоб не бігати за нічим, не шукати, не сваритися цілими днями.

Отже всі разом радимося, де для чого найліпше місце, бо треба тою роботою заінтересувати всіх: як є, то слуги, діти, про чоловіка не кажу, бо це він спільно з жінкою має приступити до тої переміни хати й господарства з купи ріжного хламу в порядне людське житло.

Так отже — рушники дістають місце в кутку біля умивальні, хоч би нею був лиш окремий стілець та поличка на мило, щіточку до зубів, гребні і т. подібне. Близько дверей вішалки на одіж та капелюхи. Недалеко кухні замикана шафка на начиння, горшки, стирки то що.

Що бракує, а є конечне чи то в хаті, чи в кухні, то хоч простеньке докупимо. Без горнят, без сікача чи машинки до мяса, без залізка до просування, без друшляка, ситка, окремої посудини до миття начиння, а далі — без тріпачки, щіток до одягу й шурування, без стирок, рушників, соломянки й заліза до чищення ніг й тому подібних річей, добрий лад в господарці неможливий. Про це, що не тільки до порядку, але й для здоровля необхідною є посудина, в якій би могли хоть раз в тиждень скупатися, не треба мабуть і казати.

Не треба казати, що в селянській хаті не місце ніякій домашній тварині (як от телята, вівці, а хотяй би курки то що); рівно ж не місце для капусти, картофлі, й усякої ярини. В хаті мешкають лише люди, — домашні звірята й птаство мають свої приміщення в стайнях, оборах, курниках і т. д., для ярини — пивниця, комори, стодоли. Тоді в хаті буде чистий воздух і тому менше, а то й зовсім не буде хоріб.

Не забудьте при цім хату прикрасити вишитими рушниками, килимчиком, скатертиною; стіни — гарною історичною картиною, портретом Шевченка й інших славних людей.

Те саме робимо і з хазяйством надвірним. Всьому живому й неживому знайдемо добре, відповідне місце; при цім завважайте, що, коли все зложене в порядку, приміщене на своїому місці, то його, здається, стає на половину менше.

А тепер приходить, здається, спочатку трудна річ, котра одначе з часом випливає сама з себе, а саме: щоб усе класти на своє місце, щоб нічогого не накидувати, щоб кождому за собою спрятати. Тайна ладу в хаті є не в тім, щоби вічно прибирати, складати, але в тім, щоби не було чого складати. Прийдемо звідки — одна одежина на кілок, друга до шафи чи скрині. За ногами болота не сміємо вносити. Робимо що — хай кождий за собою прибере: струганиці, нитки, шматки, сірники, папірці і т. д.; все це зібрати й не викидати зараз за поріг, а скинути до пачки на сміття, а опісля вивезти на купку компостову. Положиться хто струджений на постіль, треба її за собою поправити назад, як була. Напється хто води, горнятко на кілок чи на поличку і т. д.

А щоб усі навчилися памятати про це, поручаємо удержання ладу в хаті по черзі котромусь з дітей: „Гляди, Ганусю чи Михасю, сей тиждень ладу в хаті належить до тебе. Пильнуй же, щоб ніхто не смітив, не розкидав".

Увечорі перегляньтеся по хаті, чи все є там, де повинно бу-

ти; в добре удержаній хаті й напотемки знайдете, що треба. Рано кождий застелить свою постіль: як погода вивітрить її. Кождий вилляє свою воду по митті до відерця, що біля умивальні мусить бути. Ця, що до неї належить удержання ладу в цім тижні, замете кімнату, постирає порох, піділлє квітки та ще й хоч би пільних квіточок або пару галузок соснини чи калини покладе на стіл для прикраси. І то порядки робить мала газдинька так, щоби нічого брудного, хоч би скірочки від хліба чи кришок, по кутиках не знайшлося, бо інакше миші та „шваби“ нас обсядуть.

Коли це на селі, то друге з дітей принесе мамі дров з комірчини, води хоч би збаночком до бочки постарає, сіни замете. Батько товар, а то й дріб обійде, тяжчу роботу зробить.

Якщо уміємо заохотити до роботи, то ще й картофельки хтось мамі настружить. Так. Але тут ніякі накази, крики, силування не поможуть — тут одиноко добре слово, мамина похвала за добру поміч і роботу ці чуда може робити.

Коли раз так уладимо, нехай це стане правилом. Діти при тій роботі можуть змінятися, одне одного заступати, але сама робота повинна увійти в привичку, тоді все буде виходити наче само з себе.

Одначе не тільки цю малу щоденну працю треба розумно на всіх розділити, — це саме торкається й більшої роботи: тижневих порядків, прання, печення хліба, а навіть праці господарської, якщо вона в кого є. Щоби на все знайти час, щоби одна робота не входила в дорогу другій, — це в великій мірі залежить від того, аби не розпреділяти її нагло, а заповісти заздалегідь. Тоді кождий буде знати наперед і зможе так розподілити свій час, що, крім звичайної, й цю роботу на час виконає. Отже звечора приладимо собі все потрібне, щоби в останній хвилі нічого не шукати. Поробимо порядки, поскладаємо все, підготовимо навіть, що можна, до варива так, щоби на рано лише підпалити, кілька хвилин заварити й вложити горшки з зупою, кашею чи мясом або іншою стравою до доварювача — й за кілька годин виймаємо страву гарячу й готову до їди. Коли нема часу по їді мити начиння, тоді зложимо його до більшої посудини, наллємо теплою або навіть студеною водою й накриємо чистим полотенцем. Тоді посудина не засохне й вистане її вимити з тої води й обмити щіточкою в гарячій зі содою, щоби була чиста.

Тижневу тяжчу роботу, як прання, печення хліба, тижневі порядки розділюємо в той спосіб, щоби на один день не припадали дві більші роботи, а навіть щоби одна по одній не йшли що днини. Коли ґрунтовні порядки робиться в суботу, тоді печення хліба припадає на понеділок чи вівторок, прання на середу або четвер, щоб білля мало час висохнути, й ми могли б його гарно випрасувати й направити. Багато скорше, а головне — спокійніще, веселіще робиться всю працю тоді, коли є на все час, а не нагло, що аж з рук усе вилітає.

Отже все так гарно уложилося в хаті, йде, як у годиннику — а тут, буває, в молодих хазяїв несподіванка: прибуде щось маленьке. Тож то мамі роботи прибавиться! Та це нічо, й у тім ділі

родина радо візьме уділ, якщо мати гарно закличе: „Ану, Ганнусю, ти нині моя помічничка: зараз ми цього малого чоловічка скупаємо. Ану, приладь ванночку", Або до хлопця: „А ти, Михасю, постели ліжечко. О, отак. Диви, диви: хлопчик, а такий спосібний до дитини! Ну, ну, й не сподівалася цього"!..

І так ніхто й не спостереже, як його впряжеться до того тяжкого воза, яким є господарство чи хатнє чи надвірне. А за те, що матері всі поможуть, то мати час від часу лакітку спече чи зварить. Нічого особливого, дорогого — от з власного меду та яєчка медівничка доброго, чи маківника солодкого з маку та оріхів, що діти назбирають; то знову з кріличків печеню смачну, то булочку, бубличка такого, як там на місті продають; або доброго на яйцях малая зі своєї кукурудзи, чи білого колача, перекладаного маком. Це все мати зуміє зробити, бо на те ж до жіночого гуртка належить, „Жіночу Долю" передплачує.

Одначе самою ласкою, ладом, навіть білим колачиком не заспокоїмо усіх потреб культурної української хати. Ми мусимо в тій хаті добрий часопис мати; навіть діточки мають свою газетку читати і любити Бібліотечка, хоч невеличка, має бути в кождій хаті. За добре поведення, за допомогу в праці найкращим подарунком для дітей буде гарна, цікава, історичного змісту книжечка. Вечорами, особливо в зимі, при доброму світлі так гарно всім працюється, якщо котресь зі старших щось цікавого читає. Не виключайте з цього слуг, які не рабами, а помічниками вашими повинні бути. Напевно ще й з сусідів хтось прийде послухати про цікаві річі. Заведуться балачки над прочитаними новинами. Зачепиться справи громадянські, народні, господарські — не одну важну річ рішиться при тім столі — і коли в неділю зайдемо до читальні, а жінки на сходини жіночого гуртка, то не будемо вже як в лісі блукати, а легко в усіх справах зорієнтуємося й зуміємо і своє розумне слово сказати.

Навіть діти хай цікавляться, що в світі і громаді діється, які то і в чию честь і память народні свята обходимо і що тоді маємо робити. Цього їх має від колиски вчити їхній дім — український дім! Бо не навчить їх цього школа, ні тут, ні за морем, а трудно й на пізнійше життя чисвитити, наколи дитина не навчиться цікавитися такими річами від перших діточих літ. І господарством треба діток від малку заінтересувати, хай чують, як то по новітньому господарюється, як то люди тепер збіжжа пересаджують, морви засаджують, шовківництво заводять; як садок закладається, грядки засівається, ще й папером прикривається; як розводять расові крілики, як плекають курочки, які мало не що днини дають яєчко. Дайте дітям змогу не одно випробувати, хай мають свої грядки, хай засаджують корчики винничок (порічок), веприн, малини; хай пересаджують з лісу дички грушок, яблок, дикої рожі, а опісля щеплять їх. Хай заводять крілики, кози, кури. Хай вчаться, як і ми всі старі, не видавати гроша на марниці, а щадити його і вкладати до своїх кредитових інституцій чи до кооператив. Хай відчують це й тішаться тим, що й вони щось мають, що ощадністю своєю й собі роблять добро, й інституції наші під-

держують Хай тямлять, що ні один сотик не повинен перейти з наших в чужі руки; що не є свідомою людиною той, хто не підпирає все своє, хто не старається, щоби в його місті чи селі найкраще стояла кооператива, а в ній якнайбільше розходилося нашого власного краму.

Хай молодь старається, щоби читальняна саля була якнайкраще прибрана, щоб і городчик гарний був при читальні. Хай прикладуть зусиль, щоби „Луг", „Сокіл" і інші товариства якнайкраще розвивалися, щоби вистави, концерти гарно відбувалися... Хай взагалі навчаться гордитися своєю народністю, своїм краєм, селом, своєю рідною хатою. Хай вчаться за своє постояти, а навіть потерпіти. Тоді не виростуть з них такі людці, що ледве вийдуть за поріг своєї хати, а вже готові випертися своєї народности, своєї мови, свого рідного батька-неньки та стають, наче той лист, відірваний від деревини, яким вітер крутить на всі сторони, аж поки не кине в болото під ноги.

Коли такою гарною, тихою, чистою, а при тім свідомою, патріотичною буде наша рідна хата, — то такою ж буде й ціла наша рідна країна. Тоді й доля України буде вирішена. В свідомій сім'ї, як і в свідомого народу, нема місця на нелад, роздор, з якого користають лише вороги — нема місця на неволю!

М. О.

Кубанська Жінка.

Христя.

— М. В., подивіться, в клясі сидить дівчина, боса й без спідниці — каже що прийшла вчитись, — сказали мені діти під час перерви, коли я була в своїй кімнаті.

Входжу до кляси. На одній з задніх лавок дійсно сидить дівчина років 10 - 11., в одній сорочці та фартушці, боса...

— Чия ти? Як твоє імя?

— Христя Радченкова, Петра Радченка донька, мені 11 років, я прийшла до Вас, М. В., вчитись.

— От розумна дівчинка! А чому ти так пізно прийшла до школи, ми вже два місяці, як вчимося?

— Мене батьки не пускають, кажучи: „Ти й так вмієш читати й молитов, а також до ста порахувати, а дома треба допомогати мамі"!.

— А де ж ти навчилася читати й як це ти знаєш моє імя?

— А мій братуха Хведір торік скінчив у Вас школу, він мене й всьому навчив та говорив мені все про школу, про Вас. Візьміть мене, я тут в куточку буду сидіти та слухати.

Я залишила Христю в школі. Позичили в одної дівчини спідницю (вона на собі мала дві), я дала Христі свої черевики, блюзку. Мама Христі замкнула все її вбрання по скрині, щоб Христя не втікла до школи.

Хоч дечого й не знала Христя, але я посадила її до 2 кляси, бо вона була дуже розвинена й дещо знала, з історії, природознавства, релігії, так що й до третьої кляси підходила б.

Після школи вдвох пішли ми до батьків Христі й вони згодилися, щоб Христя ходила до школи.

Прекрасно скінчила Христя початкову школу; підмовляла я батьків, щоб Христя продовжувала своє навчання, хоч би в сусідній станиці у вищій початковій школі та мати уперто настояла на своїому: треба дівочих рук дома, бо в Христі було 6 братів і ні одної сестрички.

В 1897 р Христя вийшла заміж за козака Гордієнка. Любив Гордієнко свою жінку. Коли ходив до мене на заняття (молоді козаки, які мусять відбувати військову службу, ходять дві зими на повторні вечірні курси), то завжди хвалив її. А, що рідко стається, й свекруха любила Христю: „І пошити вміє, й добра господиня й мені святе письмо в неділю прочитає; не журюся, бо певна, що не покине мене невістка, як син піде на службу", — говорила мені стара Гордієнчиха, коли приходила до школи на „недільні бесіди", які я улаштовувала для дорослих кожної неділі.

Коли в 1907 р. я перейшла учителювати до іншої станиці, то в Христі було вже 4 сини; чоловік її відбув військову службу й лише літом їздив відбувати лагері (військові вправи 6 тижневі в лагерях). Свекри відділили свого старшого сина, й Христя була вже самостійна господиня, а старший синок вже ходив до 1 кляси моєї школи.

Через сім років я спіткала Христю. Почалася світова війна, всі повітові лагері, всі наші міста були переповнені мобілізованими козаками.

На двірці міста Катеринодару мене окликнула гарна, чепурненько одягнена жінка, до ніг якої тулилася дівчина років 4—5. Це була Христя. Вона їхала в лагері, везла ріжні подарунки своїому чоловікові, який був мобілізований й мусів завтра йти на фронт, битись з турками.

Ми розговорилися.

У Христі було вже 5 синів і дві доньки. Старший син вже вчився в гімназії.

— Мене не хтіли батьки вчити, то хай хоч мої діти будуть вчені, та не будуть цілий вік поратися в гною та крутити волам хвости, як ми з батьком. Самі будемо працювати день і ніч, а всіх дітей будемо вчити, щоб кожний мав свій фах у руках. От і доньок своїх буду вчити, тепер вже й ця вміє читати, а їй лише 5 р.

Зі слів Христі я довідалася, що вона тепер заможна господиня, дуже добре живуть вони з чоловіком, обоє є членами сільськогосподарської кооперативи, ощадно-позичкової каси.

— Треба підтримувати свою народню торгівлю, треба складати гроші в свій банк, бо вони ж стараються й про нашу освіту. Тай корисно, — під час жнив; коли так часто скрутно буває з грошима, завжди можна й позичити. Я, М. В, памятаю, як Ви заложили при школі кооперативу, щадничу касу, як ми самі, школярі, там уряджували, як складали свої копійки! То тепер кожна наша

дитина має свою ощадну книжку хоч по троху, та ми туди кожного року щось і покладемо, як продамо хліб...

Узнала я, що Христя все також прагне до знання: передплачують з чоловіком сільсько-господарську газету, купують книжечки й вже мають невеличку свою книгозбірню.

— Я завжди мріяла мати дві-три полички з книжками. Як побачу, бувало, у Вас, або в отця Венедикта ту шафку з книжками, то й кажу собі: „Ось як буду сама хазяйкою, то й собі заведу б бліотечку..“ А тепер, як вечір, то я щось собі шию, а діти мені читають, так мені гарно. Іноді й сама прочитаю щось, як маю час. От чоловік купив мені книжку, як робити оті панські сири. В мене аж 8 коров, та добрі — німецькі корови, то я тепер виробляю зі своїми сусідами (беру в них молоко) сири; добре нам з ними ведеться — купують їх до кооперативи...

Галя, маленька донька Христі була дуже чепурненька, чемна й на заохоту мами сказала мені віршики ще з тої книжки, по якій вчилася мама.

— Ну, а як же ви тепер без чоловіка будете хазяйнувати? — запиталася.

— О, діти мені добре допомагають. Сини, як прийдуть зі школи, то зараз до худоби, по хазяйству. Я цим не журюся, але от боюся, що вбють турки мого чоловіка а за віщо? Яка нам користь з тої війни?

Розсталися ми з Христею; я побажала їй щасливого життя, та заспокоїла її, що війна скоро кінчиться й заживуть вони знову щасливо з чоловіком.

Остання моя зустріч з Христею була в р. 1919., та вже не така радісна Літом їду широким, кубанським степом від станиці до станиці „тройкою“ „общественних коней“ - (при кожній управі в станиці є 3 – 4 „тройки“ коней і екіпажі для урядовців) Я контролювала ріжні соціяльні установи й організувала притулки для сиріт. Якраз відбувалися жнива. Скрізь по степу на нивах тільки й бачу біленькі хусточки та ріжнобарвні сорочки дітей, пошиті зі спідниць економної мами. Всі козаки до 40 р. були на фронті, — всі ліпші здорові мущини билися за визволення свого Рідного Краю, а на степу працювали, жінки, діти та старики.

Бачу — біля шляху прекрасний баштан, кавуни лежать, як кабани; баштан стережуть двоє дівчаток, але близько видко курінь, біля нього насаджені квіти Ми спинили коней, бо мені так захотілося кавуна, й я пішла купити, або випросити Коли ж я покликала до себе дітей — то на мій голос з коша вилізла худа, бліда жінка й підійшла до мене Це була Христя, яку тяжко було пізнати, так вона змінилася. Як заблищали радісно в неї очі, коли вона поздоровалася до мене!

— М. В., здравствуйте! Заходьте до нас, ми якраз обідаємо — хай кучер випряже коней та теж пообідає з нами!

— Та це ж коні, бачите, „обчественні“ — не зручно, щоб я їх затримувала .

— Та ви мабуть їдете до ст. П., бо, бачите, мій пай аж на межі з ними, й мені сусідка казала, що ви приїдете, щоб відчинити

притулок для дітей. Ох, тяжко нам: наших мужів, наших дітей бють москалі — а ми тут мусимо ще годувати та виховувати їхніх дітей — бо ж хіба козаки віддадуть своїх сиріт у притулок?

— А хіба ліпше як московські сироти будуть рости на вулиці та псуватимуть ваших дітей?

— Та те так! Ну, ходімте ж обідати...

Я вирішила задержати на 15 20 мінут коней, бо бачила, що й мій кучер радо поїсть гарних кавунів, бо він казав: „От дивись, які добрі хазяйки з наших жінок — сама з дітьми, а який гарний баштан, яка добра нива! О, так добре нашим козакам воювати, коли жінки так добре господарюють!..

За обідом Христя розказала — що вона не з хороби така бліда й так постарілася, а з туги. На початку Революції, в перший же прихід москалів на Кубань вони вбили її чоловіка й добре пограбували їхнє майно. А старшого сина, який склав матуру й добровільно пішов битись за Рідний Край, оце два місяці теж вбито під Царицином. Другий син теж вже склав матуру й теж пішов добровільно на фронт. Вона з пятьма дітьми господарює — роблять і день і ніч.. Правда, іноді допомагають їм дід і баба — її батьки, бо свекрові й свекрусі крім неї багато клопіт: всі пять синів лягли за Рідний Край, і вони потроху допомагають всім своїм невісткам, які мають зовсім дріботу-діти.

— Кожний день тепер возять вбитих з фронту, то ми, баби, постановили, щоб не голосити й не плакати під час похорону, а то своїм плачем наводимо жах і жаль, а скоро будуть йти молоді козаки на фронт, треба, щоб вони були смілі й веселі. Треба визволяти свою Батьківщину, а то знову прийдуть хазяйнувати нашим добром москалі!

У старшого з дітей Христі, Івасика, аж очі заблисли й він сказав:

— Ось в осени і я піду, як тільки скінчимо молотити!

Мати сумно подивилася на нього тай каже:

— Ох, Івасю, ти ще молодий, не зумієш воювати, як же я сама буду?

— Та у Вас же хлопці й дівчата залишаються... (А після Івася — Сашко, якому 14 років, а дівчата 10 і 8 років).

— Та Ви ж, мамо, самі казали, що Батьківщину треба любити більше за матір й батька!

Треба було їхати. Положила Христя в тачанку нам пару добрих кавунів, не схотіла за них взяти грошей, а ще пообіцяла посилати глечик молока до притулку, де ми виховуємо діти тих, хто вбив її мужа й сина.

— То, правда, то діти, а не звірята, тай пса ми добре годуємо. Не турбуйтеся, М .В., ми як небудь гуртом і одягнемо тих дітей: ще є у нас в скринях спідниці, а у декого з жінок і куски матерії є — то хоч нового не дадуть, а трохи поношене, та дамо, як Ви кажете, що треба...

Більше я не бачила Христі. Знала я, що жінки допомогали годувати й одягати діти, яких залишили москалі по станицях,

хоч боліло серце в козачки, бо кожний день возили ранених і вбитих з фронту... А про Христю я почула от тут, у Празі — спіткала тут Івася, який таки втік на фронт, щоб битися за Рідний Край і опинився за кордоном після кримської трагедії, після тяжкого життя в таборі на Лемносі. Гарний студет Івась - та сумує за своєю мамою й за братами. А Петро, другий син Христі, положив життя під час десанту на Кубань.

Христя з молодшими дітьми живе не в рідній станиці — там все її майно зруйнував ворог, вона переїхала до міста, щоб, як вона пише, діти „були вчені". Всіх дітей вчить, сама ходить на щоденну працю, діти в літі працюють на чужій ниві, але зімою вчаться в середних школах, а тепер дехто вже й на високій школі.

Івасеві ж пише мати бадьорі листи, тішиться, що він бачить европейську культуру й колись пересадить її на рідний грунт. А головне пише, що не одна вона така, такої думки, — багато є по станицях жінок, які не тільки працюють без чоловіків добре, а й уперто бойкотують тих, які зараз панують на Кубані: вирішили жінки перемогти ворога економічно і найупертійше не платять продподатку"..

Чи побачу ще я Христю?.

У. Кравченко.

* * *

А в хатині над дитятем хорим — мати сльови лле,
У розпуці нещаслива мати в небо мольби шле...
У хатині плач-ридання неньки і дитяти стон .
Ясні очі дитинонька має — волос наче льон...
Полишилось безталанній жінці, се дитя одно
Взяла їй воєнна хуртовина дружину.. майно...
Полишилось безталанній вдові се одно дитя,
Дитинятко, наче ангелятко — цвітонька дрібна,
Одинока мамина розрада.. скарб і ціль життя!
— — — — — — — — — — — — — — — — —
В судорогах головку схилило, вяне наче цвіт...
А мамусі у розпуці-горю меркне білий світ...
— — — — — — — — — — — — — — — — —
Муж впав в бою... більше не піднявся,
Та зі мною і не попращався,
О, гіренька та жіноча доля! О гірка судьба!
О, ратуй нас, Матінко Христова! О, ратуй дитя!
Має вмерти се моє дитятко: хай умру і я...
— — — — — — — — — — — — — — — — —
По хатині гляне — жах проймає,
А хатина, мов пустіль холодна..
— — — — — — — — — — — — — — — — —
Ангелятко! що нещасна можу
Що? Як над тобою вла судьба?!.
— — — — — — — — — — — — — — — — —
За віконцем щось мов птаха кличе — крилоньками бє...
Мати — як від грому та берізка — до землі паде...
Здрігається тілом і душею,
А горою, ген понад землею
Ніч спокій несе...

С. Калинець.

Дуже дивно.

— „Де бував ти, що чував ти
У краю чужому?“
Хтось урльопника спитав, що
Повернув до дому.

— „Та бував. сказати, всюди,
І на німцях був я,
Тож я не одно там бачив,
Не одно і чув я!“

— „Був на німцях? — А то
Бути край багатий?“ [мусить
— „Но натірліх, що не знає
Німець бідувати!

А які то німці мудрі,
Можна остовпіти,
По німецьки вже уміють
Навіть малі діти!“

Багато причин.

Раз прийшов Максим до Гриця,
Каже: — „Мій сусіде!
Палиці мені пожичте,
Завтра в місто їду!

Гриць уже лежав у ліжку,
І став говорити:
— „О, даруйте, що не можу
Цего вам вчинити.

Перше, що ніякої я
Палиці не маю,
Друге, що я також завтра
В місто йти думаю.

Но а третє, що я сплю вже,
Й через ті причини,
Вам пожичити не можу
Палиці, Максиме!“

„Не лакомся, Грицю, на дурницю!“

Ходить Гуцул і на плечах
Мазь в мазници носить,
По селі на цілу губу
Все кричить, голосить:
— „Гей, купуйте, люде добрі,
В мене мази тої,
Бо в селі вже більше мази
Не буде такої!“
Так іде селом, гукає,
А собі байдуже,
Що там хлопці біля корчми
Щось сміються дуже.
Йде і дивиться, на стежці,
А то що за диво,
Лежить сотик, він зігнувся
Щод підняти живо.
І коли він так зігнувся,
І пригода сталась,
Що уся мазь із мазниці
Поза карк розлялась.
Хлопці в сміх, а він, сердега,
Кинув в рів мазницю.
І промовив: — „Не лакомся,
Грицю, на дурницю!“

З М І С Т:

		Стор.
1)	**У. Кравченко.** О, книго ти наша	3
2)	**Ольга Кобилянська.** Московський ґвер	4
3)	**В. О'Коннор-Вілінська.** Коло скрині	8
4)	**У. Кравченко.** Молитва матери	11
5)	**З. Мірна.** Жінки в Українській Центральній Раді	12
6)	**У. Кравченко.** Ранок	19
7)	**Наталя Королева.** Покута	20
8)	**К. Гриневичева.** Дивна ніч	26
9)	**Марія Крушельницька.** Нова жінка	29
10)	**Ольга-Олександра Дучимінська.** Сумний Христос	32
11)	**Др. Ірина Величко.** До ґенези видання першого жіночого Альманаха „Перший Вінок"	34
12)	**Катерина Чертенко-Костецька** Перун. Бог Купало	38
13)	**З. Мірна.** Жозефіна Бутлер	43
14)	**С. Стечишин.** Жіночий рух в Канаді	46
15)	Плян роботи для відділів „Союза Українок Канади"	50
16)	**К. Попович-Боярська.** Від весілля до похоронів	54
17)	**У. Кравченко.** Наша книга	56
18)	**В. Королів-Старий.** Від Роксоляни до Загірньої	58
19)	**О. Дучимінська.** Наша пісня	63
20)	**С. Левченко.** З минулого	64
21)	**Ірина Шмігельська-Климкевичева.** Найменший візник І-го Корпуса У. Г. А.	65
22)	**Марія Омельченко.** Український народній промисел	72
23)	**Галя Мазуренко.** * * *	75
24)	**М. Козоріс-Барилякова.** Весна йде!	76
25)	**Галя Мазуренко.** На китайські мотиви	80
26)	**О. Кисілевська.** Чого від нас вимагає сучасна хвиля	81
27)	**К. Попович-Боярська.** З осінніх дум	94
28)	**Ярослава Мандюкова** Проба сил	95
29)	**М. Павлічук.** Дбаймо про вигляд наших осель	99
30)	**Марійка Підгірянка.** Примирена	101
31)	**О. С.** Українська жінка в світлі століть	105
32)	**Г. Берло.** З. Гейне	110
33)	**Марія Крушельницька.** Щоб люди не сміялись	111
34)	**Г. Берло.** З Гейне	115
35)	**Оксана Федів-Суховерська.** Стан руханки серед галицького жіноцтва	116
36)	**С. Левченко.** Романс	121
37)	**Остап Вишня.** Охорона народнього здоровля	122
38)	**С. Савицький.** Бразилійська ніч	126
39)	**Др. В. Ганьківський.** Робітня і здоровля	127
40)	**К. Мазуренко.** Сільський шпиталик	134
41)	**Галя Мазуренко.** Музи	138
42)	**Ів. Блажкевичева:**	
	Планетник	139
	Поборюймо шкідливе ворожбитство	141
43)	**У. Кравченко.** Ніченько	143
44)	**Др. В. Кисілевський.** К'унґ Фу-Тсе	144
45)	**Клявдія Бобикевич.** Таня	148
46)	**У. Кравченко.** Не мов мені...	151
47)	**О. Кисілевська.** Самовиховання	152
48)	**Остап Вишня.** Як я вчився пчолярувати	166
49)	**В. Тулевітрів.** Стежка	167
50)	**Е. Стахова.** Сільські школи домашнього господарства	168
51)	**М. О.** Кубанська жінка: Мати-інтеліґентка	176
52)	**Др. В. Сіменович.** Дещо про відживлення людини	180
53)	**С. Калинець.** Сільські фільозофи	188
54)	**О. К.** Як завести лад у хаті	189
55)	**М. О.** Кубанська жінка: Христя	194

КАЛЄНДАР

НА 1929 РІК.

Додаток до Альманаха „Жіночої Долі“

НАША КНИГА

НАКЛАДОМ РЕДАКЦІЇ ЧАСОПИСУ „ЖІНОЧА ДОЛЯ“.
КОЛОМИЯ, 1928.

ПОСТІЙНИЙ КАЛЄНДАР,

при допомозі якого можемо знайти назву дня в тижні для кождої дати на роки від 1801 до 1980.

А — РОКИ							Б — МІСЯЦІ												В — НАЗВА ДНІВ						
1801 —			1901 —				Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Неділя	Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	Пятниця	Субота
— 1900			— 1980																						
01	29	57	85		25	53	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2	1	2	3	4	5	6	7
02	30	58	86		26	54	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3	8	9	10	11	12	13	14
03	31	59	87		27	55	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4	15	16	17	18	19	20	21
04	32	60	88		28	56	0	3	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6	22	23	24	25	26	27	28
05	33	61	89	01	29	57	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0	29	30	31	32	33	34	38
06	34	62	90	02	30	58	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1	36	37					
07	35	63	91	03	31	59	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2							
08	36	64	92	04	32	60	5	1	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4							
09	37	65	93	05	33	61	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5							
10	38	66	94	06	34	62	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6							
11	39	67	95	07	35	63	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0							
12	40	68	96	08	36	64	3	6	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2							
13	41	69	97	09	37	65	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3							
14	42	70	98	10	38	66	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4							
15	43	71	99	11	39	67	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5							
16	44	72		12	40	68	1	4	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0							
17	45	73		13	41	69	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1							
18	46	74		14	42	70	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2							
19	47	75		15	43	71	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3							
20	48	76		16	44	72	6	2	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5							
21	49	77	00	17	45	73	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6							
22	50	78		18	46	74	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0							
23	51	79		19	47	75	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1							
24	52	80		20	48	76	4	0	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3							
25	53	81		21	49	77	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4							
26	54	82		22	50	78	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5							
27	55	83		23	51	79	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6							
28	56	84		24	52	80	2	5	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1							

Пояснення, як користуватися постійним календарем.

Вишукуємо в табелі **А** рік, якого нам треба, і в цій самій лінії в табелі **Б** вишукуємо число, що лежить під відповідною назвою місяця. До цього числа додаємо дату місяця. Одержане таким робом число вишукуємо в табелі **В**. День, якого шукаємо, буде над тим числом.

Примір: 24. II. 1872 р. родилася найкраща укр. поетка Леся Українка. В який це було день?

В табелі **А** шукаємо рік 1872; ведемо лінію праворуч і в табелі **Б** під назвою місяця лютого (II), знаходимо число **4**. До нього додаємо 24 й буде (24 —|— 4) = 28. В табелі **В** шукаємо число 28 Над ним стоїть вгорі назва **„субота“**. — Отже Леся Українка родилася в **суботу.**

1929. Табель-Календар. 1929.

(Новий стиль).

ДНІ	I. Січень					II Лютий					III. Березень					
Неділя		**6**	**13**	20	**27**		**3**	**10**	17	**24**		**3**	**10**	17	**24**	**31**
Понеділок		**7**	**14**	21	28		4	11	18	25		4	11	18	25	
Вівторок	1	**8**	15	22	29		5	**12**	19	26		5	12	19	26	
Середа	2	**9**	16	23	30		6	13	20	27		6	13	20	27	
Четвер	3	10	17	24	31		7	14	21	28		7	14	21	28	
Пятниця	4	11	18	25		1	8	15	22		1	8	15	22	29	
Субота	5	12	**19**	26		2	9	16	23		2	9	16	23	30	

ДНІ	IV. Квітень					V. Травень					VI. Червень					
Неділя		**7**	**14**	**21**	**28**		**5**	**12**	**19**	**26**		**2**	**9**	**16**	**23**	30
Понеділок	1	8	15	22	29		**6**	13	20	27		3	10	17	**24**	
Вівторок	2	9	16	23	30		**7**	14	21	28		4	11	18	25	
Середа	3	10	17	24		1	8	15	22	29		5	12	19	26	
Четвер	4	11	18	25		2	9	16	23	30		6	**13**	20	27	
Пятниця	5	12	19	26		**3**	10	17	24	31		7	14	21	28	
Субота	6	13	20	27		4	11	18	25		1	8	15	22	29	

ДНІ	VII. Липень					VIII. Серпень					IX. Вересень					
Неділя		**7**	**14**	**21**	**28**		**4**	**11**	18	**25**	**1**	**8**	**15**	**22**	**29**	
Понеділок	1	8	15	22	**29**		5	12	**19**	26	2	9	16	23	30	
Вівторок	2	9	16	23	30		6	13	20	27	3	10	17	24		
Середа	3	10	17	24	31		7	14	21	28	4	11	18	25		
Четвер	4	11	18	25		1	8	15	22	29	5	12	19	26		
Пятниця	5	**12**	19	26		2	9	16	23	30	6	13	20	27		
Субота	6	13	20	27		3	10	17	24	31	7	14	**21**	28		

ДНІ	X. Жовтень					XI. Листопад					XII. Грудень					
Неділя		**6**	**13**	**20**	**27**		**3**	**10**	**17**	**24**	**1**	**8**	**15**	**22**	**29**	
Понеділок		7	14	21	28		4	11	18	25	2	9	16	23	30	
Вівторок	1	8	15	22	29		5	12	19	26	3	10	17	24	31	
Середа	2	9	16	23	30		6	13	20	27	**4**	11	18	25		
Четвер	3	10	17	24	31		7	14	21	28	5	12	**19**	26		
Пятниця	4	11	18	25		1	**8**	15	22	29	6	13	20	27		
Субота	5	12	19	26		2	9	16	23	30	7	14	21	28		

Неділі й українські свята зазначені грубим друком.

Астрономічний рік 1929.

Рік 1929 є роком звичайним; числить він 365 днів, або 52 тижні й одну добу.

Весна зачинається 21 березня о 16 год. 18 мін., коли сонце входить в знак **барана.** Це час весняного зрівнання дня з ніччу.

Літо зачинається 22. червня о год. 18 мін., коли сонце вступає в знак **рака.** Найдовший день, найкоротша ніч.

Осінь зачинається дня 24. вересня о 2 год. 14 мін., коли сонце вступає в знак **ваги.** Осіннє зрівнання дня з ніччу.

Зима зачинається 22. грудня о 21 год. 29 мін., коли сонце входить в знак **козорога.** Найкоротший день, найдовша ніч.

Затьми сонця в 1929 р.

В 1929 р. буде дві затьми сонця. Перша затьма **повна** наступить 9 травня; пересунеться південною Африкою, над Індійським Океаном, південно-східною Азією, Полінезією і Австралією.

Друга затьма **частинна** наступить 1 листопада; її буде видно в південно-західній і середній Европі, в північній Африці, на Атлянтійськім Океані, в південно-західній Азії і в західній частині Індійського Океану. В середній Европі її можна буде оглядати коло 11 год.

Знаки місяця: 🌑-нів, 🌓-перша чверть, 🌕-повня, 🌗-остання чверть.

Імовірний характер року.

Пануючою планетою в р. 1929. є **місяць.** Літа місяця, як кажуть довголітні досвіди, бувають гарні й урожайні, однак троха вогкі.

.....
.....

Церковний календар в 1929 році.

Греко кат. обряду:

Граничний ключ, то є пасхальна буква: Ѣ
В руці літо, то є недільна буква до 1 березня: Є, від березня: З.
Мясниць: 9 тижнів.
Тріодь починається 24 (11 ст. ст.) лютого.
Неділя мясопусна 10 березня (25 лютого ст. ст.)
Неділя сиропусна 17 (4 ст. ст.) березня.
Великдень: 5 травня (22 квітня).
Вознесіння Господне: 13 червня (31 травня).
Зелені Свята 23 (10 ст. ст.) червня.
Неділя Всіх Святих 30 (17) червня.
Празник Пресв. Евхаристії 4 липня (21 червня).
Петрівка: 1 тиждень і 4 дні.

Латинського обряду:

Золоте число: 11. Епакти IX. Круг сонця: 7. Недільна буква F.
Перша неділя Великого посту (Invocavit) 17 лютого.
Великдень: 31 березня.
Вознесіння Господне: 9 травня.
Зелені Свята: 19 травня.
Пресв. Тройці: 26 травня.
Боже Тіло: 30 травня.
Неділь по З. Св. — 27.
Перша неділя Адвенту: 1 грудня.

ПОСТИ:

1. В навечерію Різдва Христового.
2. „ „ Богоявлення, т. є 18 січня.
3. **Великий піст** від понеділка до неділі Сиропусної т. є від 18 (5) березня, до Великої Суботи, то є до 4 травня (21 квітня).
4. **Петрівка** від понеділка по Неділі Всіх Святих, т. є від 1 липня (18 червня) до четверга 11 липня (28 червня).
5. **Спасівка** від 14 (1) до 27 (14) серпня.
6. В день Усікновення Голови св. Івана Хрест. — 11 вересня (29 серпня).
7) В день Воздвиження Ч. Хреста дня 27 (14) вересня.
8. **Пилипівка** від 28 (15) листопада до 6 січня (24 грудня).
9. Піст кождої середи й пятниці, крім загальниць.

Тепер св. Церква злагіднила давні пости і так:
У Великій Піст, Пилипівку, Спасівку і Петрівку належить заховати піст кождого **понеділка, середи й пятниці,** однак в ці дні дозволяється на **набіл;** в інші чотири дні, — **неділю, вівторок, четвер і суботу** вільно їсти **мясо.** Щоби одначе замість посту надолужити чимось Господу Богу, приказано в ті чотири

дні перед обідом і вечерею відмовити особам духовним псалом 50 „Помилуй мя Боже“, а всім іншим, котрі їстимуть мясо: 5 „Отче наш“ і 5 „Богородице Діво“.

Від сього загального права належить виняти:

1, Цілий перший тиждень Великого посту, то є від понеділка 18 березня по 24 березня.

2. Цілий Страстний тиждень (від 29 квітня по 4 травня включно).

В ті два тижні зовсім не вільно їсти мясо. Набіл дозволений лише на вівторок, четвер і суботу, а в понеділок, середу й пятницю мається їсти й без набілу.

ПОСТИТИ НЕОБОВЯЗАНІ:

1. Діти, що ще не мають літ.
2. Старші люди, котрі вже зачинають тратити сили.
3. Ті, що тяжко слабують, або по великій хоробі вертають до здоровля.
4. Вагітні й ті, що годують дітей.
5. Робітники, що тяжко працюють.
6. Ті, що не мають іншої страви, як подорожні, жебраки і т. п.

ЗАГАЛЬНИЦІ:

1. Від Різдва Хр. 7 січня до 17 січня.
2. Від Митаревої неділі 24 (11) лютого до неділі о Бл. Сині 3 березня (19 лютого).
3. Від Великодня 5 травня (22 квітня) до Томиної Неділі 12 травня (29 квітня).
4. Від Зелених Свят до Неділі Всіх Святих, себ-то: 23 (10) до 30 (17) червня.

ЗАБОРОНЕНИЙ ЧАС ДЛЯ ВЕСІЛЬ і ЗАБАВ З ТАНЦЯМИ й МУЗИКОЮ.

1. Всі середи й пятниці.
2. Від початку Пилипівки до Богоявлення Господнього.
3. Від Сиропусної до Томиної неділі.
4. В Петрівку.
5. В Спасівку.
6. В день Усікновення Ч. Голови св. Івана Хрест.
7. В день Воздвиження Ч. і Жив. Хреста Господня.

Оплата почтова й телєґрафічна.

Почтові картки (кореспондентки):

звичайні (поодинокі)	зл. 0.15
подвійні (з відповіддю)	„ 0·30
за границю	„ 0·30
до Австрії, Чехословаччини, Румунії і Угорщини	„ 0·25

Письма (листи) приватні:

до ваги 20 ґрам.	зл. 0·25
понад 20 „ до 250 ґр.	„ 0·50
„ 250 „ до 500 „	„ 0 80
за границю:	
до ваги 20 ґрам.	зл. 0 50
за кожді дальші 20 ґр.	„ 0·40
до Австрії, Чехословаччини, Румунії і Угорщини до ваги 20 ґрам.	„ 0·40
за кожді дальші 20 ґр.	„ 0·30

Друки:

до ваги 25 ґрам.	зл. 0·05
понад 25 ґр. до 50 ґр.	„ 0·10
„ 50 „ „ 100 „	„ 0·15
„ 100 „ „ 250 „	„ 0 25
„ 250 „ „ 500 „	„ 0 50
„ 500 „ „ 1000 „	„ 0 60
за границю за кождих 50 ґрамів	„ 0 10

Пачки:

до ваги 1 кґр.	зл. 1·00
від 1 — 5 „	„ 2·00
„ 5 — 10 „	„ 3·00
„ 10—15 „	„ 5·00
„ 15 — 20 „	„ 8·00

Грошеві почтові перекази:

до 10 зл.	зл. 0·15
від 10 — 25 „	„ 0·30
„ 25 — 50 „	„ 0·40
„ 50— 100 „	„ 0 65
„ 100 — 250 „	„ 0·90
„ 250 — 500 „	„ 1·30
„ 500 — 750 „	„ 1·75
„ 750 —1000 „	„ 2·15

За грошеві почтові перекази за границю, дозволені дотепер лише до Франції, Злучених Держав і Канади в Північній Америці, установлена осібна оплата.

За телєґрафічні почтові грошеві перекази кромі того оплачується телєґрафічні розходи.

Рекомендовані пересилки:

Звичайна оплата за рекомендовані посилки	зл. 0·40
за границю	„ 0·50
Листи експрес	„ 0·80
„ „ за гран.	„ 1·00

Телєґрами:

За телєґрами платиться по 15 ґр. за кожде слово, а кромі того основну оплату 50 ґр.

Телєґрами за границю оплачуються ріжно, на підставі заграничної тарифи, обовязуючої в ріжних державах.

Січень

Стиль н	Стиль ст	Дні	СВЯТА українсько-кат	СВЯТА православні	СВЯТА римо-кат.
1	**19**	**В.**	*Груд. 1928.* **М. Бон.**	*Груд. 1928* **М. Бон.**	**Січ. Н. Р. 1928** Меч.
2	20	С.	Ігнатія свм	Муч. Ігнатія Бог.	Макарія
3	21	Ч.	Юліяни	Юліяни	Геновефи
4	22	П.	Анастасії	Анастасії	Тита, Ізабелі
5	23	С	10 муч. в Криті	10 муч. в Криті	Емилії, Телєсфора
1. Глас 7. Ап. Евр. гл. XI. зач. 328, Ев. Мат. гл. I. зач. I.					
6	**24**	**Н.**	*Пер. Р.* Евг. Н. Р. Х.	**Нав. Р. Христ.**	**Трьох Королів**
7	**25**	**П.**	**Рождество Христ.**	**Рождество Христ.**	Лукіяна, Валентина
8	**26**	**В.**	**Собор Пр. Богород.**	**Собор. Пр. Богор.**	Северина
9	**27**	**С.**	**Првмч. Стефана**	**Првмч. Стефана**	Мартиніяни Ю. В.
10	28	Ч.	Ап. Никанора	20 т. муч. в Н.	Павла по Юл.
11	29	П.	14 т. діт. уб. у В.	14 т. діт. уб у В.	Гон., Альойзія
12	30	С.	Анисії і Теодори	Муч. Анисії і Т.	Св Діви
2. Глас 6. Ап. Тамоф. 2 гл. IX. зач. 298. Ев Марка гл. I. зач. 1					
13	**31**	**Н.**	**Н. по Просв.** Мелян.	**Н. по Просв.** Мел.	**Н. 1 по 3 Кр.** Ілярія
14	**1**	**П**	**Н. Р. 1929 Василя В.**	**Н. Р. 1929 Вас. В.**	Фелікса з Нолі
15	2	В.	Сильвестра п.	Сильвестра п. Рим.	Мавра
16	3	С.	Малахія прор.	Малахія прор	Маркила папи
17	4	Ч.	Соб. 70 Апост.	Соб. 70 Апост.	Антонія
18	5	П.	Навеч. Теоктиста	Нав., Теокт.	Приски д.
19	**6**	**С**	**Богоявл. Госп.**	**Богоявл. Госп**	Фердинанда
3 Глас 7. Ап. Ефес гл. IV. зач. 224, Ев. Мат. зач. 8.					
20	**7**	**Н.**	**Н. по Просв.** С. І Х.	**Н. по Прос.** С. І. Х.	**Н 2 по 3 Кр.** Ф. і С
21	8	П.	Юрія, Еміліяна	Юрія, Еміл.	Агнети
22	9	В.	Поліевкта	Поліевкта	Н. Родини
23	10	С.	Григорія Нисей.	Григорія, Дом.	Оруч. П. Д. М. Рай,
24	11	Ч	† Теодозія печ.	† Теодозія	Тимотея
25	12	П.	Татіяни	Татіяни	Наверн. Павла
26	13	С	Єрмила, Страт.	Єрмила, Страт.	Полікарпа ап.
4. Глас 8. Ап. Колос гл. III. зач 257, Ев. Луки гл. XVII. зач 85.					
27	**14**	**Н.**	**Н. 32 по С.** Отців с.	**Н. 32 по С.** Отців с.	**Н. 3 по 3 Кр.** Й. З.
28	15	П.	Павла Т., Івана	Павла Т. Ів.	Кароля Вел., Валер.
29	16	В.	Покл. в. св. Петра	Покл. в. св. Петра	Франца Сал.
30	17	С.	† Антонія Вел.	† Антонія Вел.	Мартина
31	18	Ч.	Атаназія і Кирила	Атаназія і Кирила	Петра, ісп.

Столітній календар віщує: З початку студено, погода, відтак вітри; під кінець заверухи.

Січень: По старослов.: Просянець; по рос.: Январь; по білорус: Студзень; по чеськи: Leden; по словацьки: Január.

СОНЦЕ				МІСЯЦЬ			
сх.		зах.		сх.		зах.	
г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.
7	24	15	31	23	29	11	44
7	24	„	32	24	—	11	3
7	24	„	33	—	39	12	02
7	23	„	34	1	55	12	12
7	23	„	36	3	05	12	26
7	23	15	37	4	18	12	43
7	23	„	38	5	34	13	06
7	22	„	39	6	48	13	50
7	21	„	40	7	56	14	27
7	21	„	42	8	51	15	31
7	20	„	43	9	33	16	47
7	20	„	45	10	03	18	12
7	19	15	46	10	25	19	37
7	19	15	48	10	42	21	07
7	18	15	50	10	56	22	34
7	17	„	52	11	08	12	—
7	17	„	53	11	21	—	01
7	16	„	54	11	35	1	27
7	15	„	56	11	53	2	55
7	14	15	57	12	17	19	39
7	14	15	59	12	53	21	07
7	13	15	59	13	42	22	34
7	12	16	1	14	47	12	—
7	10	„	2	16	0	—	01
7	9	„	4	17	24	1	27
7	8	„	6	18	41	2	55
7	6	16	7	19	58	9	38
7	4	„	9	21	11	9	50
7	4	„	11	22	23	10	—
7	3	„	12	23	35	10	10
7	2	„	14	12	—	10	21

Січень.

Жіноцтво, зорганізоване в філію чи кружок „Союза Українок“, або в жіночі секції при „Просвіті“, кооперативі і т. д, мусить взяти якнайдіяльнійшу участь у збиранні коляди на **„Рідну Школу“.** Заохотіть дітей також йти зі звіздою та колядувати на „Р. Ш.“, звичайно під доглядом старших

В жіночому кружку гідно вшанувати память письменниці й піонірки жіночого руху в Галичині — **Наталії Кобринської,** яка померла 22. січня 1920 року.

Дати ініціятиву до святкования 10 річного ювилею оголошення **Соборної України** в Київі на Трудовому Конґресі 22. с чня 1919 року.

Приготовитися до Різдьяних Свят. Не вживати алькогольних напитків. Подати думку про **спільну просфору.**

Зробіть дітям „Ялинку“ — деревце, прикрашене ласощами, забавками, папірцями, свічечками Також — звізду, ясла.

Не забувате за бідних і політичних вязнів

В господарстві оглядати й направляти ріжне знаряддя. Уважати, щоби хліви, курники були теплі. Якщо курки починають нестися, записувати, скільки яєць внесла котра курка. Курята розводити лише від курок, що добре несуться, непотреби підгодувати й продати.

Починаємо годувати кабанця на биття перед Великоднем. Провітрювати пивниці.

Записки на січень:

Коляда Рідній Школі! — 22. січня 1918 р. оголошення Самостійної України. 22. січня 1919 р. оголошення Соборности України. 22. січня 1920 р. умерла визначна письменниця й орґанізаторка жіночого руху в Галичині Н. Кобринська

Лютий

Стиль н.	Стиль ст	Дні	СВЯТА українсько-кат.	СВЯТА православні	СВЯТА римо-кат.
1	19	П.	*Січ.* Прп. Макарія	*Січень* Макарія	*Лютий.* Ігнатія
2	20	С.	† *Пр. Евфимія Вел.*	**Евфимія**	**М. Б. Громнічної**
5. Глас 1. Ап. Колос. гл. III зач. 258, Ев. Луки гл. XVIII. зач. 91.					
3	**21**	**Н.**	*30 по С.* **Максима**	*30 по С.* **Макс. Н.**	*Н. Мясоп.* **Власія**
4	22	П.	Ап. Тимотея, С. А.	Тимотея, Атаназія	Вероніки
5	23	В.	Свмч. Климента	Климента	Аґати
6	24	С.	Ксенії прп.	Ксенії	Дороти
7	25	Ч	*Св. Григорія Богосл*	Григор. Богослова	Ромуальда
8	26	П.	Пр Ксенофонта і М.	Ксеноф. і Мар.	Івана
9	27	С.	*Перенес. мощ. І. З*	**Пер Мощ. Ів. Зол**	Апольонії
6. Глас 2. Ап. Тимоф. 1 гл. I. зач. 280. Ев. Луки, гл. XVIII. зач. 92.					
10	**28**	**Н.**	*31 по С.* **Єфрема**	*31 по С.* **Єфрема**	*Н. Запуст.* **Схоляс.**
11	29	П.	Перен. м. Ігнатія Б.	Ігнатія	† Луція
12	30	В.	**Трьох Святителів**	**Трьох Святителів**	Евлялії
13	31	С.	Кира, Івана Безср.	Кира, Івана Безср.	† Попел. Катерини
14	1	Ч.	*Лютий.* Трифона	*Лютий.* Трифона	Валентії
15	2	П.	**Стрітення Господ**	**Стрітення Господ.**	Фавстини
16	3	С	Симеона й Анни	Симеона й Анни	† Юліяни
7. Глас 3. Ап. Тимоф. 1 гл. IV. зач. 288. Ев. Луки, гл. XIX. зач. 94.					
17	**4**	**Н.**	*32 по С.* Ізидора	*32 по С.* **Ізидора**	*Н. Вступ.* **Конст.**
18	5	П.	Агафії	Агафії	Флавія
19	6	В.	Пр. Вукола еп. С	Вукола, Юл.	† Конрада
20	7	С.	Партенія	Партенія	Леона
21	8	Ч.	Теодора Страт.	Теодора Страт.,	Елеонори
22	9	П.	Мчн. Никифора	Никифора	Петра Кат.
23	10	С.	Харлампія	Харлампія, Порфір.	† Романа
8. Глас 4. Ап. Тимоф. 2 гл. III. зач. 296. Ев. Луки, гл. XVIII. зач. 89.					
24	**11**	**Н.**	*О Мит. і Ф* **Власія**	*О Мит. і Ф.* **Власія**	*Н. Суха* **Перест. д.**
25	12	П.	Мелетія, Марини	Мелетія	Матея ап.
26	13	В.	Мартина	Мартиніяна	Зиґфрида
27	14	С.	Авксентія	Авксентія	Віктора
28	15	Ч.	Онисима ап.	Онисима, ап.	Александра

Столітній календар віщує: З початку мороз і погода, відтак мрачно і відлега, дощ зі снігом; під кінець погідно.

Лютий: По старослов.: Сѣчень; по рос.: Февраль; по білорус.: Люти; по чеськи: Únor; по словацьки: Február.

СОНЦЕ				МІСЯЦЬ			
сх.		зах.		сх.		зах.	
г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.
7	1	16	15	—	47	10	33
7	—	16	16	2	—	10	47
6	58	16	18	3	14	11	07
6	56	„	20	4	28	11	35
6	54	„	23	5	30	12	14
6	52	„	25	6	39	13	11
6	50	„	27	7	28	14	24
6	48	„	29	8	01	15	47
6	46	„	30	8	27	17	13
6	44	16	32	8	46	18	42
6	42	„	34	9	02	20	16
6	40	„	35	9	15	21	45
6	38	„	37	9	29	23	14
6	36	„	38	9	48	24	—
6	33	„	40	10	11	—	43
6	31	„	42	10	47	2	10
6	29	16	44	11	13	3	36
6	28	„	45	12	—	4	51
6	27	„	46	12	59	5	56
6	26	„	48	14	08	6	34
6	25	„	50	15	21	7	07
6	24	„	52	16	36	7	28
6	22	„	53	17	48	7	45
6	21	16	55	19	02	7	57
6	19	16	57	20	08	8	07
6	17	16	58	21	15	8	17
6	16	17	—	22	23	8	27
6	15	17	1	22	45	8	37

Лютий.

24. лютого 1872 р. народилася найбільша наша поетка **Леся Українка** (Лариса Косач-Квітка). В жіночих кружках, особливо її імени, гідно вшанувати її память — відчитами про її життя й творчу працю, деклямаціями, співами, виставами тощо. Подбати про портрет письменниці.

Зачинати підготовчу працю до Шевченківського свята, яке припадає на середину березня.

Уладжувати ріжні курси — самоосвіти, крою, шиття, куховарства і т. д.

Якнайчастійше відбувати ширші сходини жіночого кружка, переводити спільні читання, дискусії над прочитаним.

Приладжувати парники (інспекти), або малі скриньки до сіяння ранньої огородовини та квіток. При кінці лютого сіємо в скриньках помідори, цвітну капусту, салату, каляріпку.

В лютім уже можна насаджувати квочки. В гнізда під спід давати кусник мурави, це ліпше тримає вогкість. Курники білити, класти пачки з піском і попелом, щоби кури мали де порпатись.

В саду чистимо дерева, обілюємо пні. Натинаємо зараз до весняного щеплення й тримаємо їх у вогкому місці.

Записки на лютий:

14 лютого 1897 року умер визначний український письменник, поет і критик Пант. Куліш. 24. лютого 1872 року родилася найбільша до цього часу укр. поетка Леся Українка (Лариса Косач-Квітка).

Березень

Стиль н.	Стиль ст.	Дні	СВЯТА українсько-кат.	СВЯТА православні	СВЯТА римо-кат.
1	16	П.	*Лют.* Мч. Памфила	*Лют.* Памфила	*Март* Альбіна
2	17	С.	Теодора	Теодора	† Симиліція
9. Глас 5. Ап. Коринт. 1. гл. IV. зач. 135.; Єв. Луки, гл. XV. зач. 79					
3	**18**	**Н.**	*О бл. син.* **Льва п.** ☾	*О бл. син.* **Льва п.**	*Н. Глуха* Кунеґунди
4	19	П.	Архипа, Теодота	Архипа, Теодота	† Казиміра
5	20	В.	Льва еп.	Льва еп.	Евзебія Фрид.
6	21	С.	Тимотея	Тимотея	Колети д.
7	22	Ч.	СС. М. в Єфезі	СС. Муч. в Є.	Томи
8	23	П.	Поликарпа	Полікарпа	Івана Божого
9	24	С.	1 і 2 найд. г. Ів. Хр.	**1 і 2 найд. г Ів. Хр.**	Франціски д.
10. Глас 6. Ап. Коринт. 1. гл. VIII, зач. 140; Єв. Мат зач. 106.					
10	**25**	**Н.**	*Мясоп.* **Тарасія арх.**	*Мясоп.* **Тарасія**	*Н. Середня* 40 муч.
11	26	П.	Порфирія ☽	Порфирія	† Константина
12	27	В.	Прокопія	Прокопія	† Григорія
13	28	С.	Власія, Нестора	Власія, Нестора	Христини
14	1	Ч.	*Берез.* Євдокії	*Берез.* Євдокії	Матильди
15	2	П.	Теодота	Теодота	Льонґіна
16	3	С.	Зенона, Евтропія	Евтропія, Клеопія	Любина, Герберта
11. Глас 7. Ап. Римл. гл. XIII. зач. 112.; Єв. Мат. гл. VI. зач. 17.					
17	**4**	**Н.**	*Сироп* **Гарасима**	*Сироп.* **Гарасима**	*Н, Чорна* Ґертруди
18	5	П.	Конона, Марка ☽	Конона, Марка	Едварда
19	6	В.	42 муч. в Аморії	42 муч. в Аморії	Иосифа обручника
20	7	С.	Єфрема, Павла	Єфрема, Павла	Вольфрама
21	8	Ч.	Теофілякта	Теофілякта	Бенедикта
22	9	П	† *40 муч. Севаст.*	† *40 муч. Севаст.*	Октавіяна
23	10	С.	Кондрата	Кондрата	Віктора
12. Глас 8. Ап. Евр. гл. XI. зач. 329; Єв. Йоан. гл. I. зач. 5.					
24	**11**	**Н.**	*1 пост.* **Софронія**	*1 пост.* **Софронія**	*Н. Цвітна* **Марка**
25	12	П.	Теофана ☽	Теофана	**Благовіщення**
26	13	В.	Никифора	Никифора	Теодозія
27	14	С	Венедикта	Венедикта	Руперта
28	15	Ч.	Агапія, Поклони	Агапія, Поклони	Сикста
29	16	П.	Савина, Юл.	Савина	Кирила
30	17	С.	*Алексія чол. Бож.*	*Алексія чол. Бож.*	Квирина
13. Глас 1. Ап. Евр. гл. 1. зач. 304; Єв. Маркм гл. II. зач. 7.					
31	**18**	**Н.**	*2 пост.* **Кирила Єр.**	*2 пост.* **Кирила**	*Великдень* **Корн.**

Столітній календар віщує: До 8 погідно, ранками приморозки, потім дощ і вітер, відтак хмарно й вітер, вкінці дощево.

Березень: По старослов.: Сухій; по рос.: Март; по білоруськи: Сакавік; по чеськи: Březen; по словацьки: Marec

СОНЦЕ				МІСЯЦЬ			
сх.		зах.		сх.		зах.	
г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.
6	09	17	03	24	—	8	50
6	07	17	05	—	58	9	08
6	05	17	07	2	11	9	32
6	02	„	08	3	23	10	05
6	00	„	10	4	27	10	52
5	57	„	11	5	20	11	57
5	56	„	12	5	59	13	15
5	55	„	14	6	27	14	42
5	54	„	15	6	48	16	13
5	52	17	17	7	06	17	44
5	50	„	10	7	21	19	17
5	48	„	20	7	33	20	50
5	46	„	21	7	47	22	22
5	44	„	23	8	04	23	54
5	42	„	25	8	25	24	—
5	39	„	26	8	52	1	24
5	37	17	27	9	32	2	45
5	35	„	29	10	26	3	50
5	33	„	31	11	33	4	39
5	31	„	33	12	51	5	13
5	28	„	34	14	09	5	36
5	26	„	35	15	26	5	52
5	24	„	37	16	42	6	06
5	22	17	39	17	56	6	17
5	20	„	40	19	06	6	25
5	18	„	41	20	19	6	25
5	16	„	43	21	32	6	44
5	14	„	44	22	44	6	56
5	12	„	45	23	58	7	12
5	10	„	47	24	—	7	32
5	08	17	49	1	11	8	—

Березень.

Організоване жіноцтво бере якнайдіяльнійшу участь в святкованню **Шевченківських днів — 10 і 11 березня.** Разом з іншими товариствами улаштувати концерт чи виставу. Жіноцтво особливо подбає про святочне прибрання читальняної салі в українському національному дусі.

Матері повинні пояснити своїм дітям, чим був для нас Т. Шевченко і чому то український народ так обходить його дні.

Приходять весняні роботи. В інспекті засіваємо насіння усякої городини. До пачок з піском або землею беремо картофлю американку до кільчення. Засіємо теж квіток, щоби було чим потім обсадити та прикрасити свій городець, а також при читальні; не забути убрати гарненько могили полеглих героїв.

При кінці березня, як тепло, сіємо на грядках, якщо не посіяли в осени, — петрушку, моркву літню. Садимо цукровий горошок, редьківку; сіємо мак, шпінат, салату.

В садочку засаджуємо нові деревця, добрі щепи. Не забути насадити порічок. (винниць), малин, веприн (аґресту), а також полуниць (трускавок). Насаджуємо всякий дріб. Старі кури продаємо.

Записки на березень:

4. березня 1861 року знесення кріпацтва на Вел. Україні, 9. березня 1814 року народився найбільший поет і ґеній укр. нації Тарас Шевченко. 10 березня 1861 року умер Тарас Шевченко.

Квітень

Стиль н.	Стиль ст.	Дні	СВЯТА українсько-кат	СВЯТА православні	СВЯТА римо-кат.
1	19	П.	*Берез.* Хризанта	*Берез.* Хризанта	*Квіт.* **Пон. В. Гуґ.**
2	20	В.	Івана мч. Сергія ☾	Івана мч. Сергія	Франка
3	21	С.	Якова ісп. Томи	Якова ісп. Томи	Ришарда
4	22	Ч.	Василія свмч.	Василія свмч.	Ізидора
5	23	П.	Преп. Нікона	Нікона	Вінкентія
6	24	С.	Зах., Яков., Покл.	Зах., Якова	Целестина
14. Глас 2. Ап. Евр. гл. IV. і V. зач. 311; Єв. Марка, гл. VIII. зач. 37.					
7	25	Н.	**Благов. Пр. Бог.**	**Благов. Пр. Д. М.**	*Н. Біла* Германа
8	26	П.	**Собор Арх. Гав.**	**Соб. Арх Гав.**	Діонисія
9	27	В.	Матрони ♉	Матрони	Клеоланта
10	28	С.	Іляріона	Іляріона	Єзекія
11	29	Ч.	Марка	Марка	Леона
12	30	П.	Івана ліствич.	Івана ліствичн.	Юлія
13	31	С.	Іпатія	Іпатія	Юстина
15. Глас 3. Ап. Евр. гл. VI. зач. 314; Єв. Марка гл. IX. зач. 40.					
14	1	Н.	*Квітень* **Марії Ег.**	*Квіт.* **Марії Ег.**	*Н. 2. по В.* **Валер.**
15	2	П.	Тита	Тита	Людвини
16	3	В.	Агапії, Ірини ☽	Агапії, Ірини	Лямберта
17	4	С.	Симеона	Симеона	Рудольфа
18	5	Ч.	Іоанна, Косми	Іоанна, Косми	Апольонія
19	6	П.	Евтихія	Евтихія	Кресцентія
20	7	С.	Григорія Мел.	Григорія	Сульпиція
16. Глас 4. Ап. Евр. гл. IX. зач. 321.; Єв. Марка гл. X. зач. 40.					
21	8	Н.	**Іродіона**	**Іродіона**	*Н. 3. по В.* **Анзель.**
22	9	П.	Евпсихія	Евпсихія	Сотера
23	10	В.	Терентія ♊	Терентія	Войтіха
24	11	С.	Антипи	Антипи	Георгія
25	12	Ч.	Василія, Ярослава	Василія, Ярослава	Марка
26	13	П.	Артимона	Артимона	Клита
27	14	С.	Антонія	Антонія	Пелегрина
17. Глас 5. Ап. Филип. гл. IV. зач. 247.; Єв. Іоан. гл. XII, зач. 41„					
28	15	Н.	**Аристарха**	**Аристарха**	*Н. 4. по В.* Віталіса
29	16	П	Агафії	Агафії	Петра
30	17	В.	Симеона	Симеона	Катерини

Столітній календар віщує: В першій половині хмарно й холодно, потім потеплів, по 25. дощ до кінця.

Квітень: По старослов.: Цвѣтень; по рос.: Апрель; по білорус.: Красавік; по чеськи: Duben; по словацьки: Apríl.

СОНЦЕ				МІСЯЦЬ			
сх.		зах.		сх.		зах.	
г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.
5	1	17	52	2	17	8	40
5	4	„	53	3	13	9	36
4	59	„	55	3	57	10	46
4	57	„	57	4	28	12	10
4	55	„	58	4	51	13	38
4	53	„	59	5	09	15	07
4	51	18	1	5	23	16	42
4	49	„	2	5	36	18	15
4	47	„	4	5	51	19	48
4	45	„	5	6	06	21	24
4	43	„	7	6	25	22	50
4	41	„	9	6	51	24	—
4	38	„	10	7	26	—	29
4	36	18	12	8	16	1	43
4	34	„	13	9	21	2	39
4	32	„	15	10	35	3	18
4	30	„	16	11	58	3	43
4	28	„	18	13	14	4	01
4	26	„	20	14	29	4	18
4	24	„	21	15	43	4	27
4	22	18	23	16	56	4	35
4	20	„	24	18	07	4	44
4	18	„	26	19	19	4	51
4	16	„	27	20	33	5	08
4	14	„	29	21	46	5	18
4	12	„	30	23	—	5	47
4	10	„	32	24	—	6	02
4	8	18	33	—	10	6	37
4	7	18	36	1	09	7	26
4	5	18	37	1	37	8	30

Квітень.

Жіночий кружок повинен займитись призбиранням грошевих і інших засобів, підшуканням помешкання, а також провідниці **діточого садка,** який у травні вже повинен бути в рухові. Для того увійти в звязок і з іншими товариствами в селі: читальнею „Просвіти", кооперативами, кружком „Рідної Школи"; також порозумітися з найближчою повітовою філією „Союза Українок", а то й Головним Виділом у Львові.

Займитися якнайжвавіщою підготовкою для обходу **„Дня Матери",** який припадає на 12 травня

Готовитися до Великодних свят. Наготовити безалькогольних напитків. Усе потрібне купувати в своїх кооперативах.

В городі робимо грядки, засіваємо городовину, якщо в березні було зазимно. При кінці місяця садимо картоплю, огірки і ранню фасолю.

В саду підливаємо свіжо засаджені щепи. Дички щепимо. Оббризкуємо пупянки паризькою зеленкою, тютюном.

Виводиться всяка птиця. Щоби запобігти пошестям, треба курники утримувати чисто, курам давати до пиття й корму розпущеного соляного квасу (одну ложку на ведро води). Товар підготовляємо до вигону на пашу.

Записки на квітень:

9. квітня 1917 р. 1-ий Всеукр. Націон. Конґрес у Київі. 25. квітня 1622. умер Гетьман Запорожського Війська Петро Конашевич-Сагайдачний. 25. квітня 1913. умер славний письменник укр. Михайло Коцюбинський.

Травень

Стиль н.	Стиль ст.	Дні	С В Я Т А українсько кат.	православні	римо-кат.
1	18	С.	*Квіт.* Преп. Івана	*Квіт.* Преп. Івана	*Май.* Филипа
2	19	Ч.	Стр. Четв. Івана с ☾	Стр. Четв. Івана с.	Жигмонта
3	20	П	**Вел. Пятн.** Теодора	**Вел. Пятн.** Теодора	Знайд. Ч. Хр.
4	21	С	*Вел. Субота.* Януар.	*Вел Субота.* Януар.	Фльоріяна

18. Діян. св. Ап. гл. **1.** зач. 1; Ев. Йоан. гл. I, зач. I. Христос Воскресе.

5	**22**	**Н.**	**Великдень,** Теодора	**Великдень,** Теодор.	*5 по. В.* **Пія V.**
6	23	П.	**Світлий Понед.** Гр	**Світлий Понед.** Гр.	Івана
7	24	В.	**Світлий Вівторок** С.	**Світлий Вівторок** С.	Доміцелі
8	25	С.	† Св. Ап. і Єв. Мар. ♉	† Ап. і Єв. Марка	Станислава
9	26	Ч.	Свмч Василіч	Свмч. Василія	**Вознесення Госп.**
10	27	П.	Свмч. і Ап. Симеона	Свмч. Симеона	Ізидора
11	28	С.	Ап. Ясона, Сосларта	Ап. Ясона, Сосларт.	Мамерта

19. Глас 1. Діян. св. Ап. гл. V. зач. 14; Єв. Йоан. гл. XX. зач. 65.

12	**29**	**Н.**	1 *Томина.* **Св. 9 муч.**	1 *Томина.* **Св. 9 м.**	*6. по В.* **Панкратія**
13	30	П.	† Св. Ап. Якова Зав.	† Св. Ап. Якова З.	Серватія
14	1	В.	*Май.* Св. Пр. Єремії	*Май.* Прор. Єремії	Боніфатія
15	2	С.	Св. Атан., Б. і Г. ♑	Атан. Бориса і Гл.	Софії вд.
16	3	Ч.	† Теодозія печерск.	Теодозія печерск.	Івана непом.
17	4	П.	Мч Пелагії	Мч. Пелагії	Пасхаліса
18	5	С.	Влмч. Ірини	Влмч. Ірини	Фелікса

20. Глас 2. Діян. св. Ап. гл. VI. зач. 15; Єв. Марка гл. XV. зач. 69.

19	**6**	**Н**	*2 Миронос.* **Св. Йова**	*2 Миронос.* **С Йова**	**Сош. св. Духа Цел**
20	7	П.	Мч. Акакія	Мч. Акакія	**Пон. Сош. с. Д. Б.**
21	8	В	† Ап. і Єв. Івана Б.	Ап. і Єв. Івана Бог.	Олени, Доната
22	9	С	Перен. м. св. Никол.	Пер. мощ. св. Ник.	Юлії Діви
23	10	Ч.	Симеона З. ♋	Ап. Симеона З.	Дезідерія
24	11	П.	Свмч. Мокія	Свмч. Мокія	Йоанни
25	12	С.	Епіфанія	Епіфанія	Урбана I п.

21. Глас 3. Діян. св. Ап. гл. IX. зач. 22; Єв, Йоан. гл. V. зач. 14.

26	**13**	**Н.**	*3 О разсл.* **Глик. А.**	*3 О разсл.* **Глик. А.**	*1 по С. Пр. Тр.* **Ф.**
27	14	П.	Ізидора	Ізидора	Івана
28	15	В.	**Пахомія вел.**	Пахомія вел.	**Германа**
29	16	С.	Теодора	Теодора	Максиміліяна
30	17	Ч	Андроніка	Андроніка	**Боже тіло** Фелікса
31	18	П.	Александра ♌	Александра	Петронелі

Столітній календар віщує: З початку погода і тепло, по 10. холодно, потім потеплїє, але дощево; під кінець погода.

Травень: По старослов: Травень; по рос.: Май; по білоруськи: Травень; по чеськи: Květen; по словацьки: Maj.

СОНЦЕ				МІСЯЦЬ			
сх.		зах.		сх.		зах.	
г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.
4	3	18	38	2	31	09	46
4	1	„	40	2	56	10	02
4	—	„	42	3	16	11	10
3	59	„	43	3	30	12	39
3	56	18	44	3	42	14	14
3	55	„	46	3	53	15	15
3	53	„	47	4	07	17	17
3	51	„	49	4	24	18	18
3	49	„	50	4	49	20	20
3	48	„	52	5	19	22	22
3	46	„	53	6	08	23	23
3	44	18	54	7	04	24	—
3	43	„	56	8	17	—	31
3	42	„	58	8	56	1	18
3	40	„	59	9	37	1	49
3	39	19	—	10	59	2	09
3	38	„	2	12	18	2	24
3	37	„	3	13	32	2	36
3	36	19	4	14	44	2	46
3	35	„	6	15	56	2	55
3	34	„	7	17	09	3	04
3	33	„	8	18	22	3	13
3	32	„	9	19	35	3	25
3	31	„	11	20	49	3	42
3	30	„	12	22	02	3	04
3	28	19	13	23	04	4	36
3	27	„	14	23	56	5	21
3	26	„	15	24	—	6	21
3	25	„	16	—	32	7	34
3	24	„	17	1	08	8	54
3	23	„	18	1	21	10	18

Травень.

Подбати про відкриття **діточого садка.**

Орґанізоване жіноцтво уживе всяких засобів, щоби **писанка** для **„Рідної Школи“** удалася якнайліпше. Заохотіть дітей до жертв.

Великдень обійти без алькоголю. Подати почин для **спільного свяченого.** Не забути за політичних вязнів.

На **12** травня припадає найбільше жіноче свято: **„День Матери“;** Старий Край, Канада й Америка відсвяткують цей день найбільше урочисто.

Канада в травні має два спеціяльні державні свята: 23-го — „Емпаєр Дей“, себ-то день розвитку Британської Імперії, і 24-го „Вікторія Дей“ — день уродин королеви Вікторії, за панування якої Канада одержала автономію.

28 травня **1916** р. помер Великий „Каміняр“ Галицької Землі — **Іван Франко.** Орґанізоване жіноцтво в кождім селі чи місті повинно взяти чинний уділ у Франківському святі.

Хати відсвіжувати. Відчиняти вікна. Діти тримати на сонці, на свіжому воздусі. Найліпше хай працюють на **своїх грядочках** в огороді.

Садимо шпарагову фасольку; сіємо в ґрунті редьківку, салату, шпінат, садимо або сіємо цибулю. Розсаджуємо розсаду (не загусто!): капусти, помідорів, буряків і іншу; робимо грядочки з квітами.

Виполювати буряни. Попід плоти, клуні, хати насадити гарної червоної фасольки.

Записки на травень:

16. мая 1848 р. знесення кріпацтва в Галичині. 22. мая 1861. р. перевезено тіло Тараса Шевченка з Петербурга й похоронено на Чорнечій Горі коло Канева. 28. мая 1916. р. умер великий каміняр Іван Франко.

Червень

Стиль н.	Стиль ст.	Дні	СВЯТА українсько кат.	СВЯТА православні	СВЯТА римо-кат.
1	19	С.	*Май.* Патрикія	*Май.* Патрикія	*Червень.* Никод.
22. Глас 4. Діян. св. Ап. гл. XI. зач. 28; Ев. Йоан. гл. IV, зач. 12.					
2	**20**	**Н.**	*4 О самар.* **Талал.**	*4 О самар.* **Талал.**	*2 по С.* **Еразма**
3	21	П.	† Константина Олени	† Констант. Олени	Кльотиль., С. Ісуса
4	22	В.	Митрофана	Митрофана	Квірина
5	23	С.	Михайла, Ефроз.	Михайла Евфроз.	Фльорентія
6	24	Ч.	Симеона стовп.	Симеона стовп.	Норберта
7	25	П.	Знайд. гол. с. Іоана ☽	**Найд. гол. св. Ів.**	Роберта
8	26	С.	Ап Карпа	Ап. Карпа	Медарда
23. Глас 5. Діян. св. Ап. гл. XVI. зач. 28; Єв. Йоан. гл. IX. зач 34.					
9	**27**	**Н.**	*5 О сліпор.* **Терап.**	*5 О сліпор.* **Терап.**	*3. по С.* **Феліцияна**
10	28	П.	Никити ісп.	Никити ісп.	Прима
11	29	В.	Теодозії муч.	Теодозії муч.	Варнави
12	30	С.	Ісаакія	Ісаакія	Онуфрія
13	31	Ч.	**Вознес. Господнє**	**Вознес. Господнє**	Антонія з Пад.
14	1	П.	*Черв.* † Торж с. Е. ☽	*Черв.* Юстини	Василія Вел.
15	2	С.	Никифора	Никифора, Івана	† Торж. Б. Серц. В.
24. Глас 6. Діян. св. Ап. гл. XX. зач. 44; Єв. Йоан гл. XVII. зач. 56.					
16	**3**	**Н.**	*6 Св. Отець.* **Лукіян.**	*6 Св. Отець.* **Лук.**	*4 по С.* **Франка**
17	4	П.	Митрофана	Митрофана	Адольфа
18	5	В.	Доротея еп Т.	Доротея еп. Т.	Марка, Мар.
19	6	С.	Іляріона, Виссар.	Іляріона, Вис.	Гервазія і Прот.
20	7	Ч.	Теодота свмч.	Теодота свмч.	Сильверія
21	8	П.	Теодора стр.	Теодора стр.	Альойзія
22	9	С.	† Торж. Б. С. Т. ♋	Кирила, Теклі	Павлина
25. Глас 7. Діян. св. Ап. гл. II. зач. 3; Єв, Йоан. гл. VII. зач. 27.					
23	**10**	**Н.**	**Сошеств. Св Духа**	**Св. Тройці**	*5 по С.* **Зенона**
24	11	П.	**Пресв. Тройці**	**Св. Духа**	Івана Хрест.
25	12	В.	† Онуфрія Вел.	Онуфрія	Проспера
26	13	С.	Акилини муч.	Акилини муч.	Івана і Павла
27	14	Ч.	Єлисея прор.	Єлисея прор.	Владислава
28	15	П.	Преп. Амоса, Єрон.	Прор. Амоса, Єрон.	Льва папи
29	16	С.	Тихона еп.	Тихона чудотв.	**Петра і Павла**
26. Гл. 8. Ап, Евр. гл. XI. зач. 330; Єв. Мат. гл. X. зач. 38.					
30	**17**	**Н.**	*1 по С. Всіх Свят* ☾	*1 по* С. *Всіх Свят.*	*6 по С.* **В. с. Петра**

Столітній календар віщує: Перша половина погідна, тепло, около 20-го бурі і хмари; під кінець вітер і дощ.

Червень: По старослов.: Изокъ; по рос.: Июнь; по білоруськи: Чэрвень; по чеськи: Červen; по словацьки: Jún.

СОНЦЕ				МІСЯЦЬ			
сх.		зах.		сх.		зах.	
г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.
3	22	19	20	24	—	11	14
3	22	19	21	—	48	13	15
3	21	„	24	1	—	14	41
3	21	„	22	1	14	16	13
3	20	„	23	2	72	17	47
3	20	„	24	2	45	19	24
3	19	„	25	3	09	20	54
3	19	„	26	3	48	22	11
3	19	19	27	4	45	23	09
3	18	„	27	5	53	23	49
3	„	„	28	7	13	24	—
3	„	„	28	8	37	—	13
3	„	„	29	9	58	—	29
3	„	„	30	11	15	—	44
3	„	„	30	12	30	—	54
3	17	19	31	13	42	1	04
3	„	„	31	14	54	1	13
3	„	„	32	16	08	1	22
3	„	„	32	17	22	1	33
3	„	„	33	18	36	1	48
3	18	„	33	19	50	2	09
3	18	„	33	20	57	2	37
3	18	19	33	21	53	3	18
3	19	„	33	22	35	4	14
3	19	„	33	23	05	6	53
3	19	„	33	23	27	7	42
3	20	„	33	23	45	8	06
3	20	„	33	23	57	9	30
3	21	„	33	24	—	10	55
3	21	19	33	—	09	12	23

Червень.

17 червня 1852 р. народилася українська письменниця **Олена Пчілка** (О. Косачева, сестра Михайла Дрогоманова), яка й до цього часу ще працює в Київі. Жіночі гуртки повинні відзначити цей день відчитами, сходинами. Придбати портрет письменниці.

Зелені Свята призначені для **українських інвалідів.** Для них треба уладити збірки по всіх містах і селах. Також на З. Св. припадає похід на цвинтар до могил наших **героїв і борців,** відправлення панахиди, зложення вінків. Жіноцтво подбає, щоби могилки наших героїв були оправлені й засіяні квітами.

Діти вписувати до шкіл тов. „Рідна Школа“ й інших українських шкіл.

Влаштувати **„тиждень дитини,“** себ-то влаштувати збірки, вистави, фестин то що, збір з яких пішов би на діточу захоронку, діточий садок і т. п.

Канада святкує 4 червня державне свято — уродин короля.

Полоти грядки, проріджувати, що загусто зійшло. Посадити пізнішого горошку й шпарагової фасольки. Помідори привязувати до палів, щоб рівно росли.

З поміж курят вибрати найліпші на годівлю і краще ходити біля них.

Записки на червень:

Зелені Свята — Інвалідам!.. 15.-VI. 1895 р. умер визначний укр. учений і публіціст Михайло Драгоманів. 17. червня 1852 р. родилася знана укр. письменниця Олена Пчілка.

Липень

Стиль н.	Стиль ст.	Дні	СВЯТА українсько-кат	СВЯТА православні	СВЯТА римо-кат.
1	18	П.	*Червень.* Леонтія	*Черв.* Леонтія	*Липень.* Альбини
2	19	В.	Юди ап., Зосима	Юди ап., Зосима	Пос Пр. Д. М.
3	20	С.	Торж. Б. Серця ♋	Методія	Геліодори, Корнила
4	21	Ч.	Юліяна	Юліяна	Йосифа Кал.
5	22	П.	Евсевія	Евсевія	Фільомени д.
6	23	С.	Агрипіни	Агрипіни	Ісаї прор.

27. Глас 3. Ап. Римл. гл. II. зач. 82.; Єв. Мат. гл. IV. зач. 3.

7	**24**	**Н.**	**Різдво Св. Ів. Хр.**	**Різд. Св. Ів. Хр.**	*7 по С.* **Пульхерії**
8	25	П.	Февронії	Февронії	Єлисавети
9	26	В.	Давида	Давида Т.	Кирила еп.
10	27	С.	Самсона	Самсона	Амалії діви
11	28	Ч.	Кира і Івана	Кира і Івана	Пелагії
12	**29**	**П.**	**Ап. Петра і Павла**	**Ап Петра і Павла**	Генр. і Гвал. Ів. з Д.
13	30	С.	Собор 12 Ап. ♑	Собор 12 Апост.	Маргарети

28. Глас 2. Ап. Римл. гл. V. зач. 88.; Єв. Мат гл. VI. зач. 18.

14	**1**	**Н.**	*Липень* **Кос. і Дам.**	*3 по С.* **Косм. і Д.**	*8 по С.* **Бонавент.**
15	2	П.	**Полож. Ризи Пр. Б.**	Полож. Риз. Пр. Б.	Розісл. Апост.
16	3	В.	Анатолія і Мокія	Якинта і Анатоля	Пр. Д. М. Шк.
17	4	С.	Андрея крит.	Андрея крит.	Алексія і Бер.
18	5	Ч.	Кирила і Метод.	Кирила і Методія	Симеона з Л.
19	6	П.	Атаназія	Атаназія	Вінкентія з П.
20	7	С.	Томи прп.	Томи прп. Акакія	Іллі, Чеслава

29. Глас 3. Ап. Римл. гл. VI. зач. 93.; Єв. Мат. гл. VIII. зач. 25.

21	**8**	**Н.**	*4 по С.* **Прокопія** ♌	4 *по С.* Прокопія	*9 по С.* **Пракседи**
22	9	П.	Панкратія	Панкратія	Марії Магд.
23	10	В.	† Антонія печер.	**Антонія печер.**	Аполінарія
24	11	С.	Ольги княг. укр.	**Ольги княгині**	Христини муч.
25	12	Ч.	Прокла і Ілярія	Ілярія і Прокла	Якова ап.
26	13	П.	† Собор св. Гавр.	Собор св. Гаврила	Анни м. Пр. Д.
27	14	С.	Онисима	Онисима	Наталії діви

30. Глас 4. Ап. Рим. гл. X. зач. 103.; Єв. Мат. гл. VIII, зач. 28.

28	**15**	**Н.**	**5** *по С,* **Володимира**	*5 по С.* **Волод. рів.**	*10 по С.* **Інокентія**
29	16	П.	Атиногена ♍	Атиногена	Марти діви
30	17	В.	Марини муч.	Марини муч.	Авдона і Сенни
31	18	С.	Якинта, Еміліяна	Якинта, Еміліяна	Ігнатія Льойолі

Столітній календар віщує: З початку змінно, опісля погода і спека, при кінці дощево.

Липень: По старослов.: Червень; по рос. Июль; по білоруськи: Ліпень; по чеськи: Červenec; по словацьки: Júl.

СОНЦЕ				МІСЯЦЬ			
сх.		зах.		сх.		зах.	
г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.
3	22	19	33	—	20	13	51
3	23	„	33	—	32	15	20
3	24	„	33	—	48	16	53
3	24	„	32	1	09	18	24
3	25	„	31	1	41	19	49
3	26	„	31	2	26	20	54
3	27	19	31	3	30	21	43
3	28	„	30	4	46	22	14
3	29	„	30	6	11	22	33
3	29	„	29	7	53	22	50
3	30	„	29	8	55	23	02
3	31	„	28	10	11	23	12
3	32	„	28	11	25	23	20
3	33	19	27	12	30	23	30
3	34	„	26	13	53	23	40
3	35	„	25	15	06	23	40
3	36	„	24	16	21	24	—
3	37	„	23	17	34	—	12
3	38	„	22	18	45	—	37
3	39	„	21	19	45	01	12
3	41	19	20	20	34	2	02
3	42	„	19	21	07	3	08
3	43	„	18	21	33	4	28
3	44	„	16	21	51	5	50
3	46	„	15	22	05	7	16
3	47	„	14	22	16	8	42
3	48	„	13	22	25	10	08
3	50	19	12	22	39	11	35
3	51	„	10	22	54	13	04
3	53	„	09	23	12	14	36
3	54	„	07	23	37	16	07

Липень.

24. липня день св. Княгині **Ольги.** Жіночі кружки особливо ті, що носять її імя, повинні обійти цей день сходинами з відчитом про цю славну українську княгиню — що перша внесла світло Христової віри для українців.

В липні 1928 р. померла **Марія Загірня** (дружина Бориса Грінченка) — письменниця, прекладчиця, співробітниця Всеукраїнської Академії Наук. Вшанувати її память.

Молодь, яка приїхала на вакації, оживить життя в селі. Рівно ж жіноцтво з міст, яке приїхало на літо на село — прийде зі своєю допомогою для сільського жіноцтва. Хоч як це останнє заняте в полі й хаті, але все ж в неділю чи свято повинно прийти на сходини, послухати відчиту, читання, бесіди.

Інтеліґентне жіноцтво повинно зацікавитися життям села. Збирати взірці народнього мистецтва: різьби, вишивки, килимчики, шкірні вироби, з глини і т. д. Записувати народні пісні, приповідки, леґенди. Уладжувати на селі ріжні курси.

Поливати городовину, якщо нема дощів. Далі — сапання, підгортання, а то й жнива. Прорівати кукурудзи. Пасемкувати помідори.

Робити ріжні варення, повила, соки; збирати лікарські рослини.

Записки на липень:

27. липня 1657 р. умер найславнійший гетьман український Богдан Хмельницький. 28. липня 1015 р. умер Великий Князь Володимир.

Серпень

Стиль		Дні	СВЯТА		
н.	ст		українсько-кат.	православні	римо-кат.
1	19	Ч.	Мокрини	Мокрини	**Серпень. Петра**
2	20	П.	† Ілії прор.	**Іллі прор.**	Мат. Б. Ангельск.
3	21	С.	Симеона юрод.	Симеона юрод.	Стефана Никод.
31. Глас 5. Ап. Римл. гл. XII. зач. 110; Єв. Мат. гл IX. зач 29.					
4	22	Н.	*6 по С* **Марії Магд.**	*6 по С.* **Марії Магд.**	*11 по С.* **Іоміника**
5	23	П.	Теофіля, Трофим.	Теоф, Троф.	Мати Б. Сн.
6	24	В.	† Бориса і Гліба	Бориса і Гліба	† Преобр. Господ.
7	25	С.	† Усп. св. Анни	† Усп. св. Анни	Каєтана
8	26	Ч	Єрмолая, Парас	Єрмолая, Параскеви	Кирияка
9	27	П.	† Пантелеймона	Пантелеймона	Романа
10	28	С.	Прохора	Прохора, Ніком.	Лаврентія
32. Глас 6. Ап. Римл. гл. XV. зач. 116; Єв Мат. гл. IX. зач. 33.					
11	29	Н.	*7 по С.* **Калин. Сер.**	*7 по С.* **Калин., С.**	*12 по С.* **Зуванни**
12	30	П.	Сили, Анд.	Сили, Анд.	Кляри
13	31	В.	Евдокима правед.	Евдокима правед.	Гіполита
14	1	С.	*Серп.* В. ч Х., Мак.	*Серп.* В Ч. Х. Мак.	Евзебія
15	2	Ч	Пер. мощ. св. Соф.	Пер. мощ. св. Стеф.	Успення Пр. Бог.
16	3	П.	Ісаакія	Ісаакія і Дал.	Роха Вил.
17	4	С	7 отр. в Еф. Евдокії	7 отр. в Еф. Евдок.	Ліберта
33. Глас 7. Ап. Кор. 1. гл. I. зач. 124; Єв. Мат, гл. XIV. зач. 58					
18	5	Н.	*8 по С.* **Евсиґнія**	*8 по С.* **Евсиґнія**	*13 по С.* **Єлени**
19	6	П.	**Преображен. Госп.**	**Преображ. Госп.**	Бенігни
20	7	В.	Дометія	Дом., Пульхерії	Стефана кор.
21	8	С.	Еміліяна	Еміліяна еп.	Іванни Фрем.
22	9	Ч.	Матея ап.	**Ап. Матея**	Філіберта
23	10	П.	Лаврентія м.	Лаврентія	Филипа еп.
24	11	С.	Евпла, Клявдії	Евпла, Клявдії	Вартоломея
34. Глас 8. Ап. Кор. 1 гл. III. зач. 128; Єв. Мат. гл. XIV. зач. 59.					
25	12	Н.	*9. по С.* **Фотія, А.**	*9 по С.* **Фотія А.**	*14 по С.* **Людвика**
26	13	П.	Максима	Максима	Зефірина
27	14	В.	Михея, Теодозія	Михея, Теод. п.	Йосифа Кал.
28	15	С.	**Успен. Пр. Бог,**	**Успен Пр. Бог.**	Августини
29	16	Ч.	Перенес. Обр. Госп.	Перенес. Обр. Госп	Усікн. св. Івана
30	17	П.	Мирона м.	Мирона м.	Рози з Лім.
31	18	С.	Фльора і Лавра	Фльора і Лавра	Раймунда

Столітний календар віщує: З початку змінна погода; в половині місяця дощі; в другій половині погода, по 25 хмарно і дощ.

Серпень: По старослов: Заревъ; по рос.: Август; по білоруськи: Жнівень; по чеськи: Srpen; по словацьки: August.

СОНЦЕ				МІСЯЦЬ			
сх.		зах.		сх.		зах.	
г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.
3	57	19	06	—	16	18	11
3	59	„	04	1	12	19	34
4	—	„	02	2	25	20	12
4	01	19	—	3	48	20	39
4	02	18	58	5	10	20	53
4	03	„	56	6	32	21	06
4	05	„	54	7	52	„	17
4	07	„	52	9	07	„	28
4	08	„	50	10	21	„	36
4	10	„	48	11	34	„	46
4	11	18	46	12	50	21	57
4	12	„	45	14	04	22	14
4	14	„	44	15	17	22	35
4	16	„	42	16	30	23	05
4	17	„	40	17	34	23	49
4	18	„	38	18	28	24	—
4	20	„	36	19	07	—	50
4	21	18	34	19	36	2	05
4	23	„	32	19	56	3	29
4	24	„	30	20	11	4	56
4	26	„	29	20	23	6	17
4	27	„	28	20	35	7	53
4	28	„	26	20	47	9	20
4	29	„	25	21	—	10	49
4	30	18	23	21	17	12	22
4	32	„	21	„	30	13	51
4	33	„	19	„	50	14	31
4	34	„	17	„	59	14	42
4	36	„	15	22	13	15	20
4	38	„	13	23	45	16	35
4	39	„	11	24	—	17	32

Серпень.

5 серпня **1911** року умерла українська письменниця **Ганна Барвінок** (Олександра Кулішева).

10 серпня 1907 р. умерла славна українська повістярка **Марко Вовчок** (Марія Марковичка)

Отже жіноцтво повинно гідно вшанувати память славних наших жінок і в ці дні зробити ширші сходини з відчитами, концертами і т п. Подбати про портрети письменниць.

Діти вписуємо лише до українських шкіл!

В серпні — смажимо овочі, робимо соки, компоти, повила. Сушимо на зиму всяку городовину, також гриби. Під кінець місяця квасимо огірки. Яйця консервуємо на зиму.

Приготовити, вичистити, висіркувати пивниці, повимітати стодоли, комори, засіки.

З жнивами не зволікати. По жнивах стерні сейчас орати; можна ще засівати пашу та ріпу стернянку. Сіємо ще також редьку. Засіваємо салату на зиму. Помідори пасемкувати, привязувати добре, потроха обривати листя, щоби овоч не затінювали.

Записки на серпень:

5. серпня 1911 р. умерла укр. письменниця Ганна Барвінок (Олександра Куліш). 10. серпня 1907 р. умерла укр. знана повістярка Марко Вовчок (Марія Марковичка). 29. серпня 1868 р. родилася укр. драм. письменниця авторка „Гетьмана Дорошенка“ Людмила Старицька-Черняхівська.

Вересень

Стиль н.	Стиль ст.	Дні	С В Я Т А українсько-кат.	православні	римо-кат.
35. Глас 1. Ап. Коринт. 1. гл. IV. зач. 131.; Єв. Мат, гл. XVIII зач. 72					
1	19	Н.	*10 по С.* **Андрея**	*10 по С* **Андрея**	*Верес. 16 по С.* **Анг.**
2	20	П.	Самуїла	Самуїла	Юста
3	21	В.	Тадея ап.	Тадея ап.	Бронислава
4	22	С.	Аґатоника	Аґатоника	Розалії
5	23	Ч.	Луппа, Іринея	Луппа, Іринея	Лаврентія
6	24	П.	Евтихія	Евтихія	Захарії
7	25	С.	Тита, Вартол.	Тита, Вартол.	Реґіни
36. Глас 2. Ап. Коринт. гл. IX, зач. 141; Єв. Мат. гл. XVIII, зач. 77.					
8	26	Н.	*11 по С.* **Адр. і Нат.**	*11 по С.* **Адр і Нат.**	*16 по С.* **Різ. Пр. Б.**
9	27	П.	Сави, Пимена	Сави, Пимена	Ґорґонія
10	28	В.	Августина	Августина	Николая з Т.
11	29	С.	† Усік. г. Ів Хр.	**Усік. г. Ів. Хр.**	Якинта і Прота
12	30	Ч.	Олександра, Івана	Олександра	Ів.дона
13	31	П.	Пол. пояса Пр. Б.	Пол. пояса Пр. Б.	Тєвії
14	1	С.	*Верес.* Симеона	*Верес.* Симеона	Воздв. Ч. Хр.
37. Глас 3. Ап. Кор. гл. IX. зач. 158.; Єв. Мат. гл. XIX. зач. 73.					
15	2	Н.	*12 по С.* **Мам., Івана**	*12 по С.* **Мам., Ів.**	*17 по С.* **Нікодима**
16	3	П.	Анфима, Теоктиста	Анфима, Теотикста	Людмилі
17	4	В.	Вавила, Мойсея	Вавила, Мойсея	Лямберта
18	5	С.	Захарії	Захарії	Томи мч.
19	6	Ч.	Чудо св. Мих.	Чудо св. Мих.	Януарія
20	7	П	Созонта	Созонта	Евстахія
21	8	С.	**Різдво Пр. Богор.**	**Різдво Пр. Богор.**	Матея ап.
38. Глас 4. Ап Кор. гл. XVI. зач. 166; Єв. Мат. гл. XXI. зач. 87.					
22	9	Н.	*13 по* . **Іоакима**	*13 по С.* **Іоакима**	*18 по С.* **Маврикія**
23	10	П.	Минодори	Минодори	Теклі
24	11	В.	Теодори	Теодори	Ґерарда
25	12	С	Автонома	Автонома	Клеофи
26	13	Ч.	Корнилія	Корнилія	Кипріяна
27	14	П.	**Воздв. Ч. і Ж. Хр.**	**Воздв. Ч. і Ж. Хр.**	Косми і Дамяна
28	15	С.	Никити	Никити	Вячеслава
39. Глас 5. Ап. Кор. гл. 1. зач. 170; Єв. Мат. гл. XXII. зач. 83.					
29	16	Н.	*14 по С.* **Евф. Людм.,**	*14 по С.* **Евфимії**	*19 по С.* **Мих Арх.**
30	17	П.	Софії, Віри, Над. Люб.	Софії, Віри, Н. Л.	Єроніма

Столітній календар віщує: З початку тепло і погода; в другій половині хмарно, потім дощі й холодно; при кінці погода.

Вересень: По старослов.: Зоревъ; по рос : Сентябрь ; по білорусь : Верасень; по чеськи: Září; по слов.: September.

СОНЦЕ				МІСЯЦЬ			
сх.		зах.		сх.		зах.	
г.	м.	г	м.	г.	м.	г.	м.
4	40	18	09	1	27	18	38
4	41	„	07	2	51	18	58
4	43	„	05	4	13	19	12
4	44	„	03	5	33	„	25
4	46	„	01	6	49	„	34
4	47	17	59	8	03	„	43
4	49	17	56	9	17	„	53
4	51	17	54	10	32	20	03
4	52	„	52	11	46	20	18
4	53	„	50	13	15	20	36
4	54	„	48	14	15	21	02
4	55	„	46	15	23	21	38
4	57	„	44	16	20	22	31
4	58	„	42	17	—	23	39
4	59	17	40	17	37	24	—
5	01	„	38	18	—	—	59
5	02	„	39	18	17	2	25
5	04	„	34	18	30	3	34
5	05	„	32	18	42	5	20
5	07	„	30	18	06	6	55
5	08	„	28	19	22	8	27
5	09	17	26	19	41	10	—
5	11	„	24	19	51	11	33
5	12	„	22	20	—	13	09
5	14	„	20	20	57	14	29
5	16	„	18	21	58	15	31
5	18	„	16	23	13	16	16
5	20	„	14	24	—	16	44
5	21	17	10	—	36	17	05
5	23	17	9	1	58	17	20

Вересень.

На вересень припадають такої великої ваги народні свята, як **Свято Кооперації, Свято Жнив.**

Про велике виховуюче значіння цих свят нема чого багато говорити. Організоване жіноцтво якнайбільше причиниться до того, щоби обходи випали величаво, гарно. Подекуди улаштовують **господарські вистави** — тож жіноцтво і в них повинно взяти уділ, виставляючи гарні здобутки поступового господарства: городовину, овочі, дріб, а також гарні жіночі вироби: вишивки, килимчики і т. д.

Жіночі кружки подбають про влаштування для дівчат, а також і молодиць, практичних курсів: крою, шиття, куховарства, господарства і т. д.

Вересень — то ювилейний місяць „Жіночої Долі". Кожда прихильниця подбає в цей час про приєднання бодай кількох нових передплатниць для свого журналу.

В Канаді в перший понеділок святкують день праці — Лейбор дей.

Засівати грядки на зиму: петрушку, зимову моркву, салату, шпінат. Квасити огірки на зиму, робити корнішони. Збирати помідори, робити з них запаси на зиму. Суниці й полуниці пересаджувати на нові грядки. Засаджувати садок Збирати лічничі рослини. Вибирати на зиму найбільше несучі кури; решту підгодувати й продати. Постаратися о придбання расової птиці на розплід.

Записки на вересень:

Від 2. вересня 957 р. Вел. Княгиня Укр. Ольга гостила в Царгороді.
15. вересня 1907 р. умер знаний укр. драматург Іван Тобілевич.

Жовтень

Стиль н.	Стиль ст.	Дні	СВЯТА українсько-кат.	СВЯТА православні	СВЯТА римо-кат.
1	18	В.	Евменія	Евменія	*Жовт.* **Ремігія**
2	19	С.	Трофима, Саватія	Трофима, Саватія	Леодегора
3	20	Ч.	Евстафія, Татіяни	Евстафія, Татіяни	Кандида
4	21	П.	Кондрата	Кондрата	Франца Сераф.
5	22	С	Фоки, Йони	Фоки, Йони	Плякида

40. Глас 6. Ап. Кор. гл. IV. зач. 176; Ев. Мат. гл. XXII. зач. 92

6	23	**Н.**	*15 по С.* **Зач. Ів Х.**	*15 по С.* **Зач. І. Х.**	*20 по С.* **Брунона**
7	24	П.	Теклі мч.	Теклі мч.	Юстини
8	25	В.	Евфрозини, Пафн.	Евфрозини, Пафн.	Бриґіди
9	26	С.	Пр. св. ап. Івана	† Пр. св. Івана Хр.	Діонізія, Вінкентія
10	27	Ч.	Калістрата	Калістрата	Францішка Борг.
11	28	П.	Харітона	Харитона	Плакиди М.
12	29	С.	Киріяка	Киріяка	Максиміліяна

41. Глас 7. Ап. Кор. гл II. зач. 151, Ев. Мат. гл XXV. зач 105.

13	30	**Н.**	*16 по С.* **Григорія**	*16 по С.* **Григорія**	21 *по С.* **Едварда**
14	1	П	*Жовт.* **Покр. Пр. Б.**	*Жовт.* **Покр. П. Б.**	Каликста
15	2	В.	Кипріяна, Юстини	Кипріяна, Юстини	Тереси
16	3	С.	Діонізія	Діонізія	Іалля
17	4	Ч.	Єротея	Єротея	Лукин. Ядвиги
18	5	П.	Харитини	Харитини	Ев. Луки
19	6	С.	† Ап. Томи	**А. Томи**	Петра з Альк

42. Глас 8. Ап. Кор. гл. VI. зач. 182, Ев. Мат. гл. XV. зач. 62.

20	7	**Н.**	*17 по С.* **Сергія і В.**	*17 по С.* **Сергія, В.**	*22 по С.* **Феліціяна**
21	8	П.	Пр. Пелагії	Пелагії	Уршулі
22	9	В.	† Якова ап.	Ап. Якова	Кордулі
23	10	С.	Евлампія	Евлампія	Івана Калістр.
24	11	Ч	Филипа, Теофана	Филипа, Теофана	Рафаїла Арх.
25	12	П.	Прова, Тараха	Прова	Івана Кант.
26	13	С.	Карпа муч.	Карпа муч.	Евариста

43. Глас 1. Ап. Кор. 2 гл. IX. зач 188, Ев. Мат. гл. V. зач 17.

27	14	**Н.**	*18 по С.* **Пр. Параск.**	*18 по С.* **Параск.**	*23 по С.* **Сабини м.**
28	15	П.	Лукіяна	Лукіяна	Симина
29	16	В.	Льонгина сот.	Льонгина сот.	Наркиза еп.
30	17	С.	Андрея, Осії	Андрея, Осії	Клявдія
31	18	Ч.	Ап Луки	Луки, ап.	Вольфґанґа

Столітній календар віщує: Холодно, але погода до **10**; опісля дощ і вітер; погода нестала; під кінець ранками примерозки і погода·

Жовтень: По старослов.: Листопадъ; по рос.: Октябрь; по білор: Кастрычнік; по чеськи: Říjen; по словацьки: Október

СОНЦЕ				МІСЯЦЬ			
сх.		зах.		сх.		зах.	
г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.
5	25	17	08	3	18	17	35
5	27	„	06	4	35	17	40
5	26	„	03	5	50	17	53
5	31	„	01	7	03	18	—
5	33	16	59	8	17	18	10
5	34	16	66	9	31	18	22
5	36	„	44	10	46	18	39
5	37	„	42	12	—	19	02
5	39	„	40	13	12	19	33
5	49	„	48	14	12	20	18
5	42	„	46	15	01	21	18
5	44	„	44	15	38	22	32
5	46	16	41	16	07	23	55
5	48	„	39	„	22	24	—
5	49	„	39	„	36	1	24
5	51	„	35	„	47	2	51
5	52	„	33	„	59	4	21
5	54	„	31	17	11	5	28
5	56	„	29	17	25	7	24
5	57	16	27	17	43	9	04
5	59	„	25	18	09	10	41
6	01	„	28	18	50	12	12
6	03	„	20	19	47	13	26
6	05	„	18	20	60	14	18
6	06	„	16	22	21	14	52
6	08	„	14	23	46	15	10
6	09	16	12	24	—	15	34
6	11	„	10	1	06	„	41
6	13	„	08	2	24	„	51
6	15	„	07	3	38	16	—
6	17	„	05	4	52	16	08

Жовтень.

Жовтень — **місяць книжки.** Гарні книжки для народа видає тов. Просвіта", Рідна Школа", „Сільський Господар"; для дітей — видавництво „Світ Дитини", а для жіноцтва В-во „Жіноча Доля" почало видавати дешеві, а корисні книжки що до плекання й виховання дітей, куховарства, жіночої організації й т. под.

Подбати про бібліотечку при жіночому кружку.

Допомогти читальні впорядкувати на зиму Народній Дім. Приймати участь у аматорських виставах. Робити сходини „С. У.", запрошувати бесідниць з відчитами з міста.

Хату вибілити, вичистити на зиму. Подбати про одяг для дітей, про взуття.

Збирати буряки, ріпу, картоплю; на насіння відразу відкладати з найбільше плідних корчів. Нім зложимо на зиму, добре висушити. Корінці петрушки добре зберігаються в ґрунті, тож викопувати стільки, скільки потрібно для ужитку на зиму; решту залишити в грядках. Городовину одну укладаємо в піску в пивниці, другу закопуємо в кіпці; що дрібне усушити. Квасимо на зиму капусту. З решти помідорів, зелених огірків, яблок, капусти й цибульки робимо на зиму салату.

Грядки й цілий город перекопуємо. Полуниці (трускавки) покриваємо листом. Під деревами перекопати.

Полагодити на зиму стайні, курники.

Записки на жовтень:

13. жовтня 1866 р. умер знаний укр. письменник-сатирик Петро Артемовський-Гулак. 20. жовтня 1814 р. родився відомий член „руської трійці" Яків Головацький. Жовтень місяць української книжки...

Листопад

Стиль н.	Стиль ст	Дні	С В Я Т А українсько-кат.	православні	римо-кат.
1	19	П.	*Жовт.* Иоіля пр.	*Жовт.* Иоіля пр.	*Лист.* **Всіх Свят.**
2	20	С.	Артемія	Артемія	† День задушний
			44. Глас 2. Ап. Кор. 2 гл. XI. і XII. зач. 194; Єв. Луки гл. VI. зач. 26.		
3	**21**	**Н.**	*19 по С.* **Іляріона В**	*19 по С.* **Іляріона**	*24 по С.* **Губерта**
4	22	П	Еп. Аверкія	**Казан Бож. М.**	Кароля Б.
5	23	В.	† Якова ап. бр. Гос	Якова ап бр. Гос.	Єлисавети
6	24	С.	Арети, Атаназія	Арети, Атаназія	Леонарда
7	25	Ч	Маркіяна	Маркіяна	Теогата
8	26	П.	**Вмч. Димитрія**	**Вмч. Димитрія**	4 Коронатів
9	27	С.	Нестора	Нестора	Теодора
			45. Глас 3. Ап. Гал. 1 гл. I. зач. 200; Єв. Луки, гл. VII. зач. 30.		
10	**28**	**Н.**	*20 по С.* † **Параскеви**	*20 по С.* **Параскеви**	*25 по С.* **Андрея**
11	29	П.	Мч. Анастасія	Мч. Анастасія	Марцини
12	30	В.	Зеновія, Зенові	Зеновія, Зенові	Мартина
13	31	С.	Стахія, Наркиза	Стахія, Наркиза	Евгенія
14	1	Ч	*Лист.* Косми і Дам.	*Лист.* Косми і Дам.	Серафина
15	2	П.	Акиндина	Акиндина	Леопольда
16	3	С	Акепсими, Йосифа	Акепсими, Йосифа	Отмара
			46. Глас 4. Ап. Гал. гл. II. зач. 203; Єв. Луки, гл. VIII. зач. 35.		
17	**4**	**Н.**	*2 по С.* **Іоаникія**	*21 по С.* **Іоаникія**	*2д по С.* **Сальомеї**
18	5	П.	Галактіона	Галактіона	Оттона
19	6	В.	Павла еп.	Павла еп.	Єлисавети
20	7	С.	Єрона, Лазаря	Єрона, Лазаря	Фелікса
21	8	Ч.	**Соб. св. Михайла**	**Соб. св. Михайла**	Введ. Пр. Б.
22	9	П.	Онисифора	Онисифора	Цецилії
23	10	С.	Ераста, Ореста	Ераста, Ореста	Климента
			47. Глас 5. Ап. Гал. гл. VI. зач. 215; Єв. Луки, гл. XVII. зач. 83.		
24	**11**	**Н.**	*22. по С.* **Міни, Вік.**	*22. по С.* **Міни, Вік.**	*27 по С.* **Івана**
25	12	П.	† Иосафата	Івана Милост.	Катерини
26	13	В.	† Івана Золотоуст.	Івана Золотоуст.	Конрада
27	14	С.	† Филипа ап.	Филипа ап.	Валеріяна
28	15	Ч.	Гурія, Самона	Гурія, Самона	Руфина
29	16	П.	Ап. Матея єв.	Ап. Матея	Сатурнина
30	17	С.	Григорія новокес.	Григорія новокес.	Андрея ап.

Столітний календар віщує: З початку гарно але холодно, ранками приморозки; по 15-ім вітри й дощі, часом сніг.

Листопад: По старослов.: Грудень; по рос.: Ноябрь; по білоруськи: Лістапад; по чеськи: Listopad по слов.: November.

СОНЦЕ				МІСЯЦЬ			
сх.		зах.		сх.		зах.	
г.	м.	г.	м.	г.	м.	г.	м.
6	19	16	01	6	05	16	17
6	20	16	03	7	19	16	29
6	22	15	59	8	33	16	45
6	23	„	58	9	47	17	04
6	25	„	56	10	58	17	32
6	27	„	54	12	05	18	12
6	28	„	52	12	58	19	06
6	29	„	51	13	59	20	14
6	31	„	44	14	07	21	31
6	32	15	48	14	28	22	54
6	34	„	47	„	43	24	—
6	35	„	45	„	54	—	18
6	37	„	44	15	05	1	45
6	38	„	42	„	16	3	15
6	40	„	14	„	28	4	46
6	42	„	39	„	44	6	23
6	43	15	38	16	05	8	01
6	45	„	37	16	38	9	40
6	46	„	36	17	39	11	06
6	48	„	35	18	39	12	12
6	49	„	34	20	02	12	52
6	51	„	33	21	28	13	19
6	53	„	32	22	51	„	38
6	54	15	31	24	—	13	50
6	56	„	30	—	12	14	02
6	57	„	30	1	17	„	10
6	59	„	29	2	41	„	17
7	—	„	28	4	54	„	26
7	01	„	27	5	08	„	39
7	02	„	26	6	22	„	56

Листопад.

1-го листопада припадає 11 річниця повстання нашої держави. Хоч як коротко вона тревала, але память про неї не сміє між нами загинути. Цей день мусить бути для нас святим. Ми мусимо згадати й поклонитися памяти тих, що поклали свої голови для здобуття волі своїй батьківщині. Зійтися в читальні, прочитати ґазети.

Вшанувати діяльність славнозвісної нашої письменниці **Ольги Кобилянської**, що народилася 15 листопада 1863 р. Подбати про портрет письменниці.

Взяти участь в приготованнях до свята „Просвіти“, яке припадає на 8 грудня

Уряджувати що-неділі сходини „С. Укр.“ для читання, обміну думок. Уряджувати ріжні курси.

Канада в листопаді святкує Армістайс Дей (День Подяки) — 11-го лист., або в найближчий понеділок.

Кінчити перекопувати город великими скибами й лишити їх, не розбиваючи, щоби хопта й хробаки вимерзли.

В садку чистити дерева, напрявляти огорожу. Молоді дерева обвязати полином, ожиною проти зайців.

Оглядати курники, щоби курам було тепло. До корму додавати паленої кости і сушеної зеленини.

Записки на листопад:

Памятай про свято поляглих! 15 листопада 1863 р. радилася найбільша буковинсько-українська письменниця Ольга Кобилянська. 10 листопада 1838. умер батько нової укр. літератури Іван Котляревський.

Грудень

Стиль н.	Стиль ст.	Дні	СВЯТА українсько-кат.	православні	римо-кат.
48. Глас 6 Ап. Ефес. гл. II зач. 220; Єв. Луки гл. VII. зач. 38.					
1	18	Н.	*23 по С.* **Плят.**	*23 по С.* **Плат.**	*1 Адв. Груд.* **Елиг.**
2	19	П.	Авдія	Авдія	Бабіяни
3	20	В.	Григорія, Прокля	Григорія, Прокл.	Франса, Ксав.
4	21	С.	**Введ. Пресв. Богор.**	**Введ. Пр. Бог.**	Варвари
5	22	Ч.	Филимона ап	Филимона	Сави еп.
6	23	П.	Амфлоха і Григ.	Григорія, Амф	Миколая
7	24	С	Катерини, Меркурія	Катерини вмч.	Амвросія
49. Глас 7. Ап. Ефес. гл. II ач. 221; Єв. Луки гл. VIII, зач. 39.					
8	25	Н.	*24 по С.* **Климента п.**	*24 по С.* **Климента**	*2 Адв.* **Н. З. П. Д. М**
9	26	П	Алипія	Алипія	Леокадії, Валер.
10	27	В.	Якова, Палладія	Якова, Палладія	Б. М з Льорет.
11	28	С	Стефана, Іринарха	Стефана, Іринарха	Дамазія
12	29	Ч.	Парамона, Филум.	Парамона, Филум.	Олександра
13	30	П.	† Ап. Андрея перв.	† Ап. Андрея	Лукії
14	1	С.	*Груд.* Наума, Філяр.	*Груд.* Наума, Філяр.	Спіридона
50. Глас 8. Ап. Ефес. гл. IV. зач. 224; Єв. Луки гл. X. зач. 53.					
15	2	Н.	*25 по С.* **Авакума**	*25 по С.* **Авакума**	*3 Адв.* **Фортуната**
16	3	П.	Софонія	Софонія	Аделяйди
17	4	В.	† Варвари, Ів. Дам.	**Вмч. Варвари**	Лазаря
18	5	С	Сави	Сави	Граціяна
19	6	Ч.	**Миколая чуд.**	**Миколая чуд.**	Немезія
20	7	П	Амвросія	Амвросія	Теофіля і Зенона
21	8	С	Патапія	Патапія	Томи ап.
51. Глас 1. Ап. Ефес. гл. V. зач. 229; Єв. Луки гл. XII. зач. 66.					
22	9	Н.	*26 по* . **Н. З. П. Б.**	*26 по С.* **Зач. св. А.**	*4 Адв.* **Зенона**
23	10	П.	Мини	Мини	Вікторії
24	11	В.	Даниїла стовп.	Даниїла стовп.	Навеч. Р. Адама і Е
25	12	С	Спіридона	Спіридона	**Різдво Христове**
26	13	Ч.	Евстратія, Евгенія	Евстратія, Евгенія	**Стефана мч.**
27	14	П.	Тирса, Левкія	Филимона	Ев. Івана
28	15	С.	Елевтерія	Елевтерія	Дітей убит. у В.
52. Глас 2. Ап. зач. 257 і 239; Єв. Луки зач. 76 і 106.					
29	16	Н.	*Н. Праотців.* **Аггея**	*Н. Праот.* **Аггея**	*Н. по Рожд.* **Томи**
30	17	П.	Данила	Данила	Давида
31	18	В.	Севастіяна	Севастіяна	Сильвестра

Столітній календар віщує: З початку хмарно і сніг, відтак морози, при кінці перемінно і заметіль.

Грудень: По старослов.: Студень; по рос.: Декабрь; по білорус: Сьнежань; по чеськи: Prosinec; по слов: December;

СОНЦЕ				МІСЯЦЬ			
сх.		зах.		сх.		зах.	
г.	м.	г	м.	г.	м.	г.	м.
7	03	15	25	7	37	15	09
7	04	„	25	9	49	15	35
7	05	„	24	8	57	16	10
7	06	„	24	10	55	17	—
7	07	„	24	11	39	18	04
7	08	„	23	12	10	19	19
7	09	„	23	12	32	20	38
7	10	15	23	12	50	22	—
7	11	„	23	13	20	23	23
7	12	„	23	„	11	24	—
7	13	„	23	„	22	—	48
7	14	„	23	„	32	2	14
7	15	„	22	„	46	3	44
7	16	„	22	14	05	5	20
7	16	15	22	14	29	6	58
7	17	„	22	15	10	8	32
7	18	„	23	16	31	9	51
7	18	„	23	17	32	10	47
7	19	„	23	19	01	11	22
7	20	„	25	20	30	„	44
7	20	„	25	21	53	„	59
7	21	15	25	23	12	12	09
7	21	„	25	24	—	„	16
7	21	„	25	—	28	„	26
7	22	„	26	1	42	„	35
7	22	„	27	2	50	„	45
7	22	„	28	4	10	„	50
7	22	„	28	5	24	13	14
7	23	15	29	6	38	13	36
7	23	„	30	7	49	13	09
7	23	„	31	8	50	14	55

Грудень.

На 8 грудня припадає свято найстаршого й найбільше заслуженого нашого товариства **„Просвіта.“** Цей день обовязково відзначити виставою, концертом, відчитом, ширшими сходинами і т п. Однак крім такого заманіфестування своєї пошани до „Просвіти,“ треба постаратися про зібрання якнайбільше датків на фонд „Просвіти,“ бо без гроша вона не зможе виконати своєї високо-культурної роботи. Жіночий кружок, разом з іншими товариствами, візьме в цій збірковій акції найжвавійший уділ.

Вирівнати залеглости за „Жіночу Долю“ за минулий рік—внести передплату на слідуючий рік. Подбати про приєднання нових передплатниць.

19 грудня — свято дітей. св. Миколая. Хай діти дістануть в дарунку гарну, цікаву книжечку; привчати діти замолоду читати гарні книжки.

Приготовлятися до Різдвяних Свят: змолоти чи купити заздалегідь муки, замаринувати гарних оселедців. При кінці грудня печемо на свята медівники — вони ліпші, як троха постоять.

Доглядати худібки, щоби не мерзла. Нічого не поїти зимною водою. Заглядати до пивниці; як тепло — провітрювати.

Записки на грудень:

8. грудня 1868 р. засновано перше Т-во „Просвіта“ у Львові; в цей день рік-річно відбувається **свято „Просвіти“.**

Жидівський календар.

День, місяць і рік		Свята і пости
латинське числення	жидівське числення	
1929.	**5689.**	
1. січня	19. Тебет	
12. „	1. Шебат	
26. „	15. „	День радости
11. лютого	1. Адар	
17. „	7. „	Піст – смерть Мойсея
24. „	14. „	Малий Пурим
13. березня	1. Веадар	
25. „	13. „	Піст Естери
26. „	14. „	Пурім або Гаман
27. „	15. „	Шушан-Пурім
11. квітня	1. Нізан	
25. „	**15.** „	**Перше свято Пасхи**
26. „	**16.** „	**Друге свято Пасхи**
1. травня	**21.** „	**Семе свято Пасхи**
2. „	**22.** „	**Кінець Пасхи**
11. „	1. Іяр	
28 „	18. „	Ляг Бомер (шкільне свято)
9. червня	**1.** Сіван	
14. „	**6.** „	**Зелені Свята**
15. „	**7.** „	**Другий день Зелених Свят**
9. липня	1. Тамуз	
25. „	17. „	Здобуття святині (піст)
7. серпня	1. Аб	
15. „	9. „	Спалення святині (піст)
21. „	15. „	День радости
6. вересня	1. Елюл	
	5690.	
5. жовтня	**1.** Тишри	**Новий Рік**
6. „	**2.** „	**Друге свято Нового Року**
7. „	3. „	Піст Гедайля
14. „	**10.** „	**Свято помирення (С. день)**
19. „	**15.** „	**Перше свято Кучок**
20. „	**16.** „	**Друге свято Кучок**
25. „	21. „	Пальмове свято
26. „	**22.** „	**Кінець Кучок**
27. „	**23.** „	**Радість з права**
4. листопада	1. Мархесван	
3. грудня	1. Кіслев	
27. „	25. „	Посвячення святині Ханука

ФІРМА
ОСИП СТЕФАНОВИЧ

РАНІШЕ

РОМАН ЗУБИК

У ЛЬВОВІ, — ВУЛИЦЯ ГАЛИЦЬКА Ч. 16.

поручає по дешевих цінах:

ПРЕГАРНІ МАТЕРІЯЛИ ЖІНОЧІ З ВОВНИ,
ШОВКУ І БАВОВНИ. СУКНА МУЖЕСЬКІ
АНҐЛІЙСЬКІ І КРАЄВІ НА УБРАННЯ,
— РАҐЛЯНИ, БУНДИ І Т. П. —
— ПОЛОТНА І ШИФОНИ. —

КАПИ, КОВДРИ І КОЦИ НА
— ЛІЖКА. ХУСТКИ І ПЛЄДИ. —
— СЕРВЕТИ НА СТОЛИ І ФІРАНКИ. —
ЗЕФІРИ, ПОЛОТЕНЦЯ, ЦАЙҐИ, КОРТИ.
ОБРУСИ, СЕРВЕТИ, РУЧНИКИ, ХУСТИНКИ.

КИЛИМИ ГЛИНЯНСЬКІ

З ФАБРИКИ ҐАЛАНА.

ПОРУЧАЄТЬСЯ ДЛЯ ВСІХ

ПЕРВОРЯДНА ФРИЗИЄРНЯ

Й. ГРЕГОРОВИЧА в Коломиї, (Народний Дім)

Бібліотека Ревізійного Союзу Українських Кооператив

МАЄ НА СКЛАДІ:

ч. 1. *А. Гаврилко:* **Підстави кооперації,** книжечка для всіх 0.25
ч. 2. *А. Гаврилко:* **З чим боретьсяся у нас кооперація?** книжечка для всіх . . . 0.25
ч. 3. *А. Гаврилко.* **Як кооперація стремить до мети?** книжечка для всіх . . . 0.25
ч. 4. *А Гаврилко:* **Кооператива, від якої походить споживча кооперація,** книжечка для всіх 0.25
ч. 5 *А. Гаврилко:* **Кооперативи рільників,** книжечка для всіх 0.25
ч. 6. *А. Гаврилко:* **На низинах кооперації,** книжечка для всіх 0.25
ч. 7. *Інж О Дяків:* **Кооперативний крамар . . .** 1.00
ч. 8 *Туган-Барановський:* **політична економія,** популярний курс 8.85

Замовляти в усіх українських книгарнях та в видавництві
РЕВІЗІЙНИЙ СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ КООПЕРАТИВ Львів, вул Словацького 14.

ГОДИННИКАР і ЮВЕЛІР

І. Б. ФАЄРШТАЙН

КОЛОМИЯ, Ринок, 43.

Поручає великий вибір годинників і всіх ювелірських виробів по цінах уміркованих.

„Загальна Книгозбірня“

в КОЛОМИЇ, Дідушицьких ч. 18.,

поручає:

„Історичні“ й „політичні поеми Т. Шевченка“ з поясненнями, переклади з латинської мови Ціцерона, Саллюстія й Овідія, „Вселенна“ Дра. І Раковського і драматичні твори Д. Николишина: „Маєві акорди“ оперетка, „Тайна“ трагедія, „Артисти“ комедія.

— — Має також на складі: — —

Д. Николишина: **„САМСОН“,** гарну дуже прихильно оцінену критикою біблійну пєсу.

Видавництво „Трембіта“

КОЛОМИЯ, вул. Міцкевича

(Конто П. К. О. 152.881) — **видає практичну бібліотеку і поручає також книжки:**

Григорченко: Підручник лічення дом. звірят зл. 30·—
З. Кирилович: Ветеринар. зільник „ 1·—
Ю. Тютюник: Зимовий похід . . „ 1·50
Український **флірт** (забава) . . . „ 1·—
Творидло: Практичний господар . „ 20·—
Зільник ч. 1 і 2 (на недуги людей) „ 1·—
П. Люї: Пісні Білітіс . . . . . „ 2.—
А. Чайковський Ол. Корнієнко ч. 1. „ 4·—
ч. 2 і 3 друкується.

Окрім того поручаємо воду до уст **„Antiseptin“** для тих, що хотять відвикнути від курення тютюну. Ціна за фляшку **зл. 8·** — Висилка по одержанню **завдатку.**

1868 — 1928 1868 — 1928

ГРОМАДЯНЕ!

В році 1928 р. минуло 60 літ істнования і праці Товариства „Просвіта“ у Львові, 60 літ будження і скріплення національної свідомости, поширювання фахового знання та орґаізації народнього життя у всіх його ділянках. З малих починів повстали великі висліди, тому і тішиться „Просвіта“ загальним признанням і довірям народу.

Та перед „Просвітою‘ щораз то ширші завдання, до виконання яких необхідно великих сил, а ще більше матеріяльних засобів, тому

в ювилейному році
60-ЛІТНЬОГО ІСТНОВАННЯ
ТОВАРИСТВА „ПРОСВІТА“

нехай не буде ні одного Українця (-ки), який (-а) не зложивби більшого ювилейного дару „Просвіти“ як народню данину на освітню роботу, на поширення її.

Що зробите для „Просвіти“ — зробите для Вас самих, для Ваших Родин, для цілого народу. Ваша жертва поверне до Вас сьогодні-завтра як не в тій то в іншій формі.

Клич створення КНЯЖОГО ДАРУ для скріплення підстав освітніх змагань нехай несеться широким гомоном від хати до хати, з уст до уст. А далі памятайте о

Пятьох обовязках кожного українського громадянина і української установи у відношенні до Тов-а „ПРОСВІТА,“ а саме:

1) бути членом Тов-а „Просвіта“
2) кождого року в місяці грудні зложити „Дар Просвіті“ себто народний податок на освітні ціли.
3) в місяці жовтні-місяці української книжки обовязково закупити в „Просвіті“ певну кількість книжок, памятаючи, що хата без книжки то чоловік без душі.
4) брати живу участь в житті місцевої читальні, ділитися там з другими членами своїм знанням і досвідом і таким чином спільними силами реалізувати основну мету „Просвіти,“ якою є: „ПРОСВІТА“ і піднесеня культури українського народу у всіх його верствах і напрямах життя.
5) ділитися з Матірним Тов-ом „Просвіта“ своїми спостереженнями і увагами до освітнього діла (стати постійним кореспондентом), бо таким чином освітній праці надамо більше змісту і відповімо потребам народнього життя.

Не вбиваймо духа Народу своєю байдужністю. Приложім руку до розбудження його, а зробим це як дійсні і діяльні члени „Просвіти“
Більше дбайливости, охоти і щирости до праці та віри в намічену ціль і певну побіду в недалекому майбутньому.

Тов-о „ПРОСВІТА“ Ринок, ч. 10 (Львів)

Е. АНТОНЄВИЧ
МАҐАЗИН НОВОСТЕЙ
— Капелюхи дамські і мужеські. — Біля дамське й мужеське ҐАЛЯНТЕРІЯ. Коронки. Трикотажі. Рукавички.
КОЛОМИЯ, КОСТЮШКИ, Ч. 26.

Адвокат і оборонець в карних справах
Др. Іван Турянський
Коломия, вул. Кілінського ч. 10.
І. поверх (напроти Народного Дому)

ОБУВ і ҐАЛЯНТЕРІЮ
поручає найдешевше
Б. ЦЕЛЄР
Коломия, ул. Пілсудського 4.

Нім поладнаєте свої покупи,
НЕ ЗАБУДЬТЕ ОГЛЯНУТИ СКЛАД
ЕВГЕНА ЗЕЛЕНЕЦЬКОГО
в Коломиї, Ринок 47.
Вовняні матерії на одіж для мущин і жінок.
Шовкові матерії. — Мужеське біля.

Адвокат
Др. Андрій Чайковський
веде адвокатську канцелярію в справах цивільних і карних в КОЛОМИІ вул. Костюшка 23. (Народний Дім).

Найдешевші і найліпші капелюхи дамскі, мужеські і діточі можна набути тільки фабричнім складі капелюхів
ІЗИДОРА ЕНҐЛЄРА
в КОЛОМИІ, ул. Пілсудского ч. 24 рівнож в філії, при ул. Пілсудского, ч. 4.
УВАГА. Дуже дешево і порядно перерабляється всякі старі капелюхи.

Всіх лікарських наук
Др. І. Яворський і Др. А. Кокодинський
ординують в Коломиї, ул. Крашевського ч. 4|I.
(бувша канцелярія адв. Др. І. Турянського)

АПТИКА ФАЛЬБЕРА
в КОЛОМИЇ, побіч церкви
п о р у ч а є:
Вино з зіля для реконвалєсцентів, видатний лік при браку апетиту.
Бальзам з зіля. Масть скабоформова від свербячки і викидів скірних.
Масть домашна, гоїть рани в короткім часі.
С т а л о н а с к л а д і
всякі ліки для худоби, як порошки для коров на поправу якости молока, порошки до тучення свиней, порошки проти золзів для коней.
СЕРЕДНИКИ КОСМЕТИЧНІ, як бенінїна паста краси, крем Д-ра Лябмана, румуньску масть ґурагомора, перевязки і вату Брунза краєву і заграничну.

АПТЕКА під ЗОЛОТОЮ КОРОНОЮ
М. ШВАРЦЕНБЕРҐА
в КОЛОМИЇ, ріг Алеї вільности 1. і Пілсудского.
Склад специфіків край. і загр. також перевязок і ріжних приборів в обсяг лічництва входячих.
— Тлєн до вдихувань в бальонах ґумових. —
◈ Води мінеральні, оригінальні і штучні ◈

АПТИКА під ЛЕБЕДЕМ
ВІЛЬГЕЛЬМА НАЙДЕРА
в Коломиї, Ринок
поручає всілякого рода ліки краєві — і заграничні як також ріжні — лічничі середники

УВАГА РАДІО УВАГА
Найдешевше і найліпше жерело закупна на догідних умовах
РАДІОАПАРАТІВ ФАБРИКИ „NEUTRON“ а також
ВИРОБІВ СВІТОВОЇ ФАБРИКИ „PHILIPS“
Тілько у М. ПІСТИНЕРА Фабрика меблів „ВІДБУДОВА“ Коломия, Алея Вільности ч. 4.

Др. Т. Е. БУРАЧИНСЬКИЙ
б. асистент хірургічної клініки у Львові й примар краєвого шпиталя в Чернівцях, тепер ординатор Народної Лічниці у Львові оператор і спеціяліст хоріб уха, носа і горла.
Львів Сапіги 25. II. п.

ВСІ купують лише незрівнані цукорки й помадки
одинокої української парової фабрики

ФОРТУНА НОВА

К. Авдикович-Глинської

Львів, вул. Кордецького 23. Склеп: Руська 1.

БО вони найсмачнійші,
вони найдешевші,
вони на чистих смаках і олійках

**Питайте їх не лише в своїх,
але і в ЧУЖИХ склепах!!!**

ЕМІҐРАНТИ.

ГРОМАДЯНЕ, НЕ КИДАЙТЕ РІДНОЇ ЗЕМЛІ!

ХТО МУСИТЬ ВИЇХАТИ В СВІТ, НЕХАЙ НЕ ДАЄ ВІРИ **НІЯКИМ АҐЕНТАМ, КОТРІ ЕМІҐРАНТІВ ЛИШЕ ВИЗИСКУЮТЬ ТА ОШУКУЮТЬ.** КОЖДИЙ СЬВІДОМИЙ УКРАЇНЕЦЬ ПЕРЕД ВИЇЗДОМ З РІДНОЇ ЗЕМЛІ ЗВЕРТАЄТЬСЯ ДО

ТОВАРИСТВА ОПІКИ НАД УКРАЇНСЬКИМИ ЕМІҐРАНТАМИ ЯКЕ В СВОЇХ

ІНФОРМАЦІЙНИХ БЮРАХ

У ЛЬВОВІ, — ВУЛ. ГОРОДЕЦЬКА Ч. 95, І. ПОВЕРХ
— **В ТЕРНОПОЛІ,** — ВУЛ. МІЦКЕВИЧА Ч. 3, —

дає пояснення і поради устно та письменно про всі краї европейські та заморські, полагоджує **всі пашпортові справи в — урядах, заграничних конвулятах, корабельних лініях.** — На письменну відповідь треба долучити поштових марок на 75 гр.

В кождій громаді, в кождій читальні повинен бути двотижневик

„УКРАЇНСЬКИЙ ЕМІҐРАНТ“

який дає точні відомости про всі краї та умовини праці. Чвертьрічна передплата **2 вол.** — **Жадайте оказових чисел.**

Рік заложення 1895. **30 літна фабрична ґваранція.** Ч. телєфону 177.

ГЕРСОН МЕЛЬЦЕР Коломия, вул. Пілсудського ч. 12.

поручає: машини до шиття, ровери ПУХ, центрифуґи, масильниці АЛЬФА ЛЯВАЛЬ, і рільничні машини, плуги, кирати, січкарні, як рівнож всі складові части; штучний навіз, ваги, вуголь і кокс по приступних цінах і на догідні місячні рати.

ДЛЯ КООПЕРАТИВ 4 проц. ОПУСТУ!

Кождий господар повинен мати підручник до виробу знаменитих вин домового виробу.

Отсі підручники, і всякі потрібні до тої цілі прилади набудете лише в Дроґуериї(складаптичний)під золотим Львом АДАМА ГІРНЛЬОГО Коломия, Ринок 46. А. Б.

ДЕНТИСТИЧНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАВЕДЕННЯ

Я. Каганого, Коломия, вул. Пілсудського ч. 2., довголітного керовника заведення П. Гр. Ордовера в Станиславові і П. Др Еліяса в Відні, поручається П Т. Публиці.

Гостий з провінції полагоджую якнайшвидше. Для П.Т. урядників і студентів значні полекші.

Першорядне Заведення Дентистичне

ГЕНРИКА ШМАЛЄНБЕРҐА

в Коломиї Ринок 70.

виконує всілякі роботи входячі в новочасну дентистику на — — догідних услівях і сплатах. — —

Клієнтелю з провінції залагоджує зараз

Приймає від год. 8. до 1. і від 3. до 6.

Унів. мед.

Др. І. ЦУКЕРМАН

б. лікар віденської і краківської клініки

ординує в Косові при пістинській дорозі.

СТЕФАН ГРИГОРЦІВ

концес будівничий і заприсяж. суд. знаток мірництва в **КОСОВІ.**

Виконує пляни на церкви школи і инші будинки.

Одинока українська кооператива

„ПІДКАРПАТСЬКИЙ СОЮЗ“

реєстр. кооператива з обм. відпов.

провадить детайлічну продаж споживчих товарів першої якости і по дешевих цінах у всіх 3-ох своїх складах при вул. Костюшки 31, Собіского напроти церкви, і на Славцях [кінець Крашевського].

ПАВИЛЬОН ЗДОРОВЛЯ

на ЗАРІНКУ

поручає: найсмачнійші обіди, вечері, як також ріжні зимні перекуски по уміркованих цінах.

Пиво у всіх відмінах.

„МОТОР“ СКЛАД САМОХОДІВ

С-КА з огр. пор. в СТАНИСЛАВОВІ,

вул. САПЯЖИНСЬКА 11.

поручає на догідних умовах:

самоходи особові, тягарові „FORD“, складові частини, аксесорії і ґуми.

„НАРОДНА ТОРГОВЛЯ“

КРАЄВИЙ СОЮЗ СПОЖИВЧИЙ

У ЛЬВОВІ, — — — — РИНОК 36.

.....

Споживчі товари

для членів і гостей.

Каву, Чай і Какао

у власному опакованні.

Насіння

господарських ростин, городовини і квітів

продає у своїх складах, а саме:

у Львові, Станиславові, Перемишлі, Тернополі, Дрогобичі, Коломиї, Стрию, Самборі, Рогатині, Бродах, Сяноці, Городенці, Борщеві, Золочеві, Збаражі, Косові, Мостисках, Снятині, Сокалі, Турці н. Стр. і Луцьку.

Приймає вкладки щадничі до обороту, а на забезпеку служить вісім власних камениць і муро— ваний магазин на Головнім Двірци у Львові —

Для членів — товарові звороти.

Отже дешевше, ніж деінде.

TOWARZYSTWO AKCYJNE
ŁÓDZKIEJ FABRYKI NICI

відділ продажі

у ЛЬВОВІ, Старий Ринок ч. 7.

(ріг Львєй)

Адрес телєґрафічний: „NICI“. Телєфон ч. 10-30.

Конто П. К. О. Варшава ч. 151.680.

Поручає всі свої вироби а саме: нитки до шиття як рівнож бавовни до пончіх під знаною та популярною маркою

„ТРІЙКА“

Потім вироби **гарляндської прядільні бавовни і фабрики ниток,** як рівнож вироби **англійських фабрикантів І. П. Коатс, лтд. Клярк лтд.**

Спеціяльно поручаємо давно запроваджену

бавовну до вишивання Клярка емброїдери марка „Котвиця“ (Анхор)

матову, як також з **полиском шовковим,** білу, чорну, червону і всі иньші пошукувані краски, котрі з огляду на добру якість і тревалість в пранні є загально знані.

Доставляємо сі артикули кооперативам за посередництвом Повітових Союзів Кооператив і Центросоюза у Львові.

Звертаємося з проханням до Вп. громадянства а зокрема до всіх наших прихильників, яким лежить на серці поширення та розвій нашого видавництва, **щоби вступали громадно в члени Кооперативи**

„Червона Калина“.

Членський уділ виносить 25 золотих, вписове 5 зол.

Дійсні члени одержують даром кожного року великий календар-альманах „Червоної Калини“, а крім цього всі видання „Червоної Калини“ за половину ціни.

Кому дорога наша традиція, кому лежить на душі й серці розвиток нашого видавництва, той стане членом кооперативи „Червона Калина“ та співпрацею і співучастю причиниться до розбудови видавництва, яке звязує минуле з теперішнім, і майбутним, зберігаючи для грядучих поколінь найбільш дорогі нам скарби.

„ЧЕРВОНА КАЛИНА“

видавнича кооператива

Львів, Руська 18.

Нові театральні пєси поручає „РУСАЛКА“, Львів, Куркова ч. 10.

Перешкода, комедія 2 дії	зл. 1.20	Лихо з жінкою, комедія	зл. 0.60
Пещена дитина, драма	„ 1.20	Заручини по смерти, ком.	„ 1.20
Голодний жених, комедія	„ 0.50	Мати наймичка, драма	„ 1.20
Периста красуня, комедія	„ 0.50	Мовчи язичку, комедія	„ 0.60
Верховинці, драма	„ 1.20	Пильнуй своєї хати, комедія	„ 0.60
Пан писар, комедія	„ 1.20	Веселий вечір, сценки, мон.	„ 0.60
Які хорі, такі доктрі. ком.	„ 1.20	Панські прихми, жарт	„ 0.50
Як ковбаса та чарка, ком.	„ 1.20	Татусь на відпочинку, ком.	„ 0.60

Замовляти у В-ві „РУСАЛКА“ Львів, Куркова ч. 10.

Вишивки і монограми!

Великий альбум вишивок, в гарній оправі зл. 32.
Монограми до хрестикового вишивання, в 2 красках, альбум зл. 6.
Вишивки і гердани на листівках, 10 шт. зл. 1.50, сотня зл. 9.
Листівки з вишивковим обрамованням (різдвяні і великодні) по 10 зл. сотня.

Гроші з гори, бо за післяплатою дорого.

Адреса для замовлень: Гр. Гануляк, Львів, Куркова 10.

КНИЖКИ, які кожда жінка повинна мати:
НОВА КУХНЯ ВІТАМІНОВА, О. Заклинської зл. 7.
Історія політичної економії, проф. Шимоновича, зл. 3.
Товариські гри і забави, зл. 1.20.
Літературні листки, товариська забава зл. 1.50.

Замовляти
у В-ві „РУСАЛКА“, Львів, Куркова ч. 10.

ПЕРШОРЯДНИЙ ГОТЕЛЬ

Народня Гостинниця

у Львові, вул. Косцюшка ч. 1.

ДЛЯ ВИГОДИ П. Т. ГОСТЕЙ

— — Нова стація трамваєва. — — —

Доїзд трамваями: ч. 1, 6, 7 — з Гол. Двірця,

ВІНДА і В КІМНАТАХ ТЕЛЄФОНИ. — Телєф. 8.88

Центральний Кооперативний Банк.

„Краєвий Союз Кредитовий“ у Львові, Ринок, ч. 10.

Число телєфону 433. Конто Почтової Щадниці число 153.467.

Приймає вкладки ощадности в золотій і чужій валюті та опроцентовує їх від 12%, в гору. Резервові фонди має ульоковані в каменицї при вул. 3-го мая ч. 15 і реальности при вул. Кордецького у Львові та маєтности Черниця коло Бродів. — — Центральний Кооперативний Банк „Краєвий Союз Кредитовий“ видав своїм накладом **твори Івана Франка:** 1) „Панські жарти“, 2) „Із днів журби“, 3) Semper tiro“, 4) „Зівяле листя“, 5) Борислав сміється“, 6) Великий шум“, 7) „Як Юра Шикманюк брив Черемош“ — до набуття в книгарні ім. Т. Шевченка, **Львів, Ринок, ч. 10.**

„ЖІНОЧИЙ БАЗАР“

Кооператива з обм. порукою в **КОЛОМИЇ** Народний Дім

Ґалянтерійні товари: нитки і взори до вишивання, полотна, перкалі, хустки, коронки, гафти, панчохи, скарпитки, парасолі і мила тоалєтові

Народні вишивки, ручники, скатерти, обруси.

Гуцульські вироби, різьблені касетки, пушки, тарелі, топірці.

Килими і коци, запаски, крайки. — Лугові відзнаки.

Діточі забавки, фабричного і ручного виробу.

ПРИ БІЛЬШИХ ЗАКУПАХ ВІДПОВІДНИЙ ОПУСТ.

РАДА

передплачуйте часопис „РАДА“, що стоїть непохитно при незалежній українській національній думці. —

Виходить тричі на тиждень, в середу, пятницю і в неділю. Ціна одного числа 20 сот. — Передплата в краю місячно 1 зл. 80 с., квартально 5 зл. — Хто зміняє свою адресу, платить 50 сот. — **Адреса: Львів. Ринок ч. 10.**

„Праця“

ПОПУЛЯРНИЙ ЧАСОПИС

Орґан укр. партії Праці

Виходить раз тижнево під неділю. Передплата: Річно зол. 8·80 місячно 0·80 сот. — — — —

Адреса: Львів, Ринок 10. II. поверх „ПРАЦЯ“.

Чехословацька Спілка Акційна
Злучені фабрики машин рільничих

„FR. MELICHAR-UMRATH і SKA",

ЛЬВІВ, Городецька 61.

Поручають:

Сіварки рядові патенту „Унікум" ложкової системи.

Сіварки рядові патенту „Патрія" трибової системи.

Сіварки комбіновані патент „Імператор", ложкової системи.

Сіварки до штучних погноїв, до конюшини і до чіл. салітри.

Спеціяльні сіварки до буряків, звичайні, комбіновані до повного і купкового посіву.

Знані машини до жаття: жниварки „Gratia", косарки, машини до вязання, грабарки.

Найліпші копачки до картофлі патенту **„Мелікар-Гаєк".**

Машинки до збіжжа, оригінальні Екснера з ланцюговим погоном.

Австрійські трієри марки „Фенікс".

Оригінальні „Бехера" знаряддя до орання і полення.

Части складові завжди на складі.

Наші товари можна набути через Українськ й Союз Кооператив.

СКЛАД ОБУВИ **А. ДОЛИНСЬКИЙ**

КОЛОМИЯ, вул. Костюшка 36. напроти „Народного Дому“
— — ПОРУЧАЄ ОБУВ МУЖЕСЬКИЙ, ЖІНОЧИЙ і для ДІТИЙ. — —

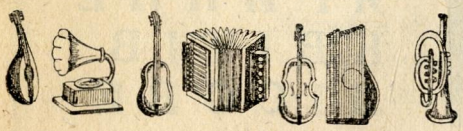

Макс БЛЕХЕР СКЛАД ФОРТЕПІЯНІВ і ПІЯНІН.
Великий вибір інструментів музичних — і ґрамофонів. —
Спеціяліста інструментів смичкових і дутих.
Випожичальня і вимінa фортепіянів і піянін. — Части складові інструментів у найбільшім виборі.
— — — **КОЛОМИЯ, РИНОК 38.** — — —

ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК ГІПОТЕЧНИЙ

АКЦІЙНА СПІЛКА.

Л Ь В І В — вул. Підвалля ч. 7.,
телєф. ч. 3—82, (бюра) 52—92 (дирекція) К-то в П.К.О. 146.000

ОДИНОКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДЕВІЗОВИЙ БАНК.

Полагоджує всі банкові чинности. Уділює позичок і кредитів. Переводить переказы заграницю до всіх місцевостей світа — головно Америки й на Україну.
Приймає вклади в золотих і долярах. Приймає векслі й ефекти до інкаса.
— У всіх краях Европи й Америки — власні кореспонденти —
Кождий українець повинен мати акції Земельного Банку Гіпот.
Як їх ще не маєте, пишіть до Банку.
При письменних запитах долучувати почтовий значок на відповідь!

Зголошуйте передплату на щомісячний часопис

„НОВА ХАТА“

одинокий у нас цього рода ілюстрований журнал для плекання домашньої культури.

На зміст „НОВОЇ ХАТИ“ складаються: оригінальна українська й перекладна белєтристика, статті про громадську працю жінок і про громадські справи зі становища жінки, статті з области мистецтва, в першу чергу народнього, статті з области естетики, гігієни, спорту, косметики і т. д., статті про плекання й виховання дітей, відомости з домашнього господарства, кухні, городу і т. п., частина мод, ручні роботи.

„НОВА ХАТА“ виходить у Львові,
вул. Словацького ч. 14. І. поверх.

Передплата на квартал виносить зол. 5., на піврік зол. 9.50, на цілий рік 18 зол., для Америки і инших країв 3 дол. на цілий рік.

„НОВУ ХАТУ“ повинна передплачувати кожна господиня дому. — Жадайте оказових чисел!

Насіння

РІЛЬНИЧЕ
ЯРИННЕ
КВІТІВ
ЛІСОВЕ

В найліпшій відміні і якости поручає

Одинокий склад і годівля насіння

TELESFOR OTMIANOWSKI

(Властителі: Телесфор і Казимир Отмяновські)

в ПОЗНАНЮ — Школьна 9.

Телефони: 3182 і 2134. Адрес телегр.: Otmianowski Poznań.

Цінники ілюстровані висилаємо на весні і в осени даром.

Вже трийцятьдругий рік виходить у Жовкві релігійно-народний часопис.

МІСІОНАР

Подає кождого місяця научні статті з катехізму, та історії Церкви, моральні науки, цікаві оповідання на релігійну тему, найважнійші події із світа й Церкви, дописи про розвій релігійного життя серед нашого народа і т. п.

МІСІОНАР є приятелем кождої українсько-католицької родини.

Виходить що місяця в обємі 1 ½ аркуша враз з окладинкою.

Річна передплата виносить 2 зол.

Замовляти по адресі: Видавництво ОО. Василіян в Жовкві.

Там можна також дістати ріжні **молитвенники та книжки релігійного змісту.** — Просимо жадати цінників.

„Центросоюз“

у ЛЬВОВІ, вул. Зіморовича 20.

Телєфон Ч. 94, 2116, 5363, доставляє через кооперативи або де таких нема, — — безпосередно рільникам: — —

штучні навози, рільничі машини і знаряддя, коси з власною охоронною маркою, насіння дорідних збіж, товарі споживчі і галянтерійні. К У П У Є і посередничить в продажі рільничих продуктів, як збіжжа, фасоля, яйця і клоче.

Власна фабрика мила з маркою

„Ц Е Н Т Р О С О Ю З“.

Кожна свідома

ГРОМАДЯНКА - УКРАЇНКА

1). **К у п у є** ввесь набіл тільки в склепах

„М А С Л О С О Ю З У“

2). **З б у в а є** все своє молоко тільки в кооперативі, яка є членом

„М а с л о с о ю з у“

бо таким чином причиняється до розбудови рідного хліборобського промислу.

Т-во Взаїмних Обезпечень

„ДНІСТЕР“

у ЛЬВОВІ, ул. Руська 20.

Обезпечує в долярах або золотих:

1) від огню будинки хатні і господарські движимости, худобу, пашу і збіжа, товари і т. д.

2) від крадежі готівку, вартісні папери, дорогоцінности, предмети домашнього уряджения, товари, склади як також від рабуику при переношенню готівки.

Кооперативний Банк

„ДНІСТЕР“

у ЛЬВОВІ, ул. Руська ч. 20.

приймає під найкориснійшими услівями **вкладки в краєвій і заграничній валюті,**

уділює позички векслеві і гіпотечні, зачети на підклад акцій і т. п.

переводить купно і продаж усякого рода цінних паперів,

переводить торговельні операції

приймає вплати на рахунок третих осіб,

попирає діяльність других кооператив.

Адреса для телєґрам:

„ДНІСТЕР“, Львів, — телєфон ч. 547.

Інформації в справі обезпечення і позичок уділюють аґенції „Дністра“.

ПАРОВІ ФАБРИКИ

Цвяхів і деревляних копит шевських

а також кафлів і ґлязури до кафлів

Г. БЕЛЬКЕС, СЄМЯТИЧЕ

воєв. Білостоцьке.

ІСТНУЄ ВІД Р. 1885. ТЕЛЄФОН Ч. 8

Товари можна набувати через Укр. Союз Кооператив.

ПРОДУКЦИЙНА КООПЕРАТИВА

„Союз Промисловців Гуцульщини“

в КОСОВІ, б. Коломиї

ВИРОБЛЯЄ і ПРОДАЄ: килими, ліжники, фартухи, капи, портієри, ручники, крайки, полотна і т. и. — всякого рода вишивки (скатерти, занавіси, накриття), гуцульські деревляні мистецькі вироби як касетки, прилади до писання і т. и.

При більших замовленнях — опуст. — Робота солідна, на оригін. узорах.

Підпирайте кооперативний промисл! — Вступайте в члени кооперативи!!

БІБЛІОТЕКА
РЕВІЗІЙНОГО СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ КООПЕРАТИВ

видала досі такі книжки:

I.

ч. 1. *Інж. Евген Храпливий*: **Молочарське книговодство** зі взорами й таблицями до молочарської рахунковости, 1926 2.00

ч. 2. *Інж. Евген Храпливий*: **Наші молочарські кооперативи** в 1925 р. 0.25

ч. 3. *А. Гаврилко*: **Як повстає недобір товару?** (Товарове манко) 1927. . . . 0.50

ч 4. *Др. К. Коберський*: **Всі до нас!** Реферат на кооперативне свято, 1927 . 0.25

ч 5. *Інж. Е Храпливий*: **Основи кооперативного молочарства**, 115 малюнків у тексті, 1927, 3.50

ч. 6. **Організація і ведення господ.-споживчої кооперативи з евент. молоч. відділами** 1927 . . . . 1.00

ч. 7. *М. Шахнович*: **Поучення, як закладати кооперативи 1-го ступня, Повітові Союзи Кооператив і як лучити кооперативи, 1927.** . . 2.00

ч. 8. *Дж. Рессель*: **До великих діл!** 1928. . . . . 0.50

ч. 9. *К Коберський:* **Читанка про лихварів і шахраїв та про те, як від них визволитися** з образками, 1928. . . 1.00

ч. 10. *А. Божиковський:* **На зустріч майбутности,** нарис 1928. . . . (друкується).

ч. 11. *Др К. Коберський:* **Кооперативний буквар,** 1. ступень кооперативного навчання, 1928 . . (друкується).

II

Серія підручників для кооперативних курсів:

ч. 1. *Др. К Коберський:* **Економія українських земель під Польщею,** 2928 . . . 2.50

ч. 2 *Проф. Б. Мартос*: **Кооперативна ревізія,** 1928 . 5.00

ч. 3. *Проф. Др. Гірш — Др. Коберський*: **Сучасна організація торговлі,** 1928. . . 3.50

Замовляти в усіх українських книгарнях та в видавництві

Ревізійний Союз Українських Кооператив

ЛЬВІВ, вул. Словацького ч. 14.

КЛІШЕ

РЕПРОДУКЦІЙНІ ЗАВЕДЕННЯ

ШЛЄСЕРА

ЛЬВІВ, вул. СИКСТУСЬКА 10. – ТЕЛ. 48-46

ВИКОНУЄ: ДРУКАРСЬКІ КЛІШІ
ЧЕРТКОВІ · СІТКОВІ і КОЛІРОВІ ·
РЕКЛЯМОВІ · РИСУНКИ ·

Новина! **Новина!**

Нова кухарська книжка!

200 стор. друку! **Тисяча приписів з ілюстраціями.**

Нова кухня вітамінова — після найновіщих вимог гігієни і здоровля зладила Осипа Заклинська. Приписи про порядки і ведення дому і кухні!

Нові вітамінові страви!

Кухня безмясна, вегетарянська, мясна кухня, печиво, легуміни, торти, заварювання, мармеляди, компоти, напитки, закуски.

Книжка призначена для багатих і бідних, для села і міста! Необхідна в кождій хаті! Страви з цілої України і заграничні.

Багатий вибір страв на будний день, свято і приняття (гостини).

Кухня для здорових і хворих! (дієтична)

Безалькогольні напитки і наливки!

Господарські поради і правила здоровля!

Книжка надається на святочні, новорічні або весільні дарунки для молодих і старших господинь, для пань і селянок!

ЦІНА КНИЖКИ 7 золотих; для Америки і заграниці 1 дол. Книгарням і відпродавцям значний опуст.

Щоби не платити даром великі кошти посліплати, найпрактичніще посилати готівку з гори!

Головний склад:

Гр. ГАНУЛЯК, Львів, Куркова ч. 10.

Позір! Котра з Вп. Читачок замовить для відпродажи своїм знайомим 10 пр. „Нової Кухні“, дістане даром Альбум Моногрямів до вишивання, варт. 6 золот. і один безплатний прим. „Нової Кухні“.

НЕДІЛЯ ілюстрований тижневик виходить що пятниці — місячна передплата 1 зл. За кордоном до кінця року 60 ам. ц
Редакція: Львів, Пасаж Гавсмана ч. 6. II пов. телеф. ч. 29-72. Адмін.: Львів. Бляхарська 9. — Тел. 34-79.

„СВІТ“ виходить двічі в місяць. Передплата на квартал 7 зл. Для Америки й инших країв 4 дол. на цілий рік.
Адреса: „СВІТ“, ЛЬВІВ, Руська 3. (Lwiw-Lemberg East-Galicia).

НАРОДНЯ СПРАВА український тижневий часопис
Передплата: в краю місячно 1 зл. для всіх загран. країв 2 дод. річно.
Адреса: **„Народня Справа“**, Львів, вул. Боїмів 4. — — Телефон 30-13.

„ДІЛО“ укр. щоденний часопис виходить вже 46 літ у Львові — Місячна передплата 4·50 золотих. — Редакція і Адміністрація міститься у Львові. Ринок 10. II. п. (Дім „Просвіти“)

„НОВИЙ ЧАС“ ілюстрований, популярний часопис. виходить 3 рази в тиждень. Місячна передплата 2·70 зл., за границю 6 дол. річно. Адреса: „Новий Час“, Львів. Руська 18.

Богато ілюстрований науковий і літературний журнал під назвою
:-„ЖИТТЯ і ЗНАННЯ“-:
Видає Товариство „Просвіта“
- — Передплата на рік 18 зол. — -
Адреса адміністрації: ЛЬВІВ. Ринок 10|11 Т-во „Просвіта“.

„УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС“
виходить що неділі в Перемишлі, вул. Побереже ч. 1.
Річна передплата в краю 10 зол. для заграниці 2·50 дол.
Адреса Редакції й Адміністрації: „Український Голос“ Перемишль.

Діточий журналик **„СВІТ ДИТИНИ“** який виходить вже 8-ий рік.
Цілорічна передплата в краю виносить 6 зол. Для Америки і Канади 1 дол. Для Чехословаччини 35 Кч Адреса: Видавництво „Світ Дитини“ Львів, Зіморовича ч. 3.

УКРАЇНСЬКА ГРОМАДА
— Найдешевша, селянська газета —
„СВОБОДА“
орган Укр. Нац. Дем. Обєднання.
уцьк Волинь Алеї Б. Хороброго, 18.
передплата в краю: на рік 10 зол.
а границею: на рік 2 ам. доляри.
політичний та господар. часопис.
Львів, Ринок 10. II. п. (Дім Просвіти)
— Коштує чвертьрічно 2·20 зол. —

ДРУКАРНЯ
МИХАЙЛА БОЙЧУКА В КОЛОМИЇ,
ВУЛ. СОБІСЬКОГО Ч. 44.,
виконує: брошури, часописи, запрошення, афіши і проче ДЕШЕВО, СКОРО і ГАРНО! — Прошу зайти і переконатися!

Передплачуйте! *Читайте!*

НАЙДЕШЕВШИЙ

ІЛЮСТРОВАНИЙ ДВОТИЖНЕВИК

„ЖІНОЧА ДОЛЯ“

котрий виходить вже 5-ий рік в Коломиї

І містить:

вірші, оповідання, дописи про життя в краю, статті на ріжні теми цікаві для кождого читача, богатий огляд жіночого руху взагалі, а головно огляд праці українського жіноцтва в Галичині та на всіх землях замешкалих українцями. Цікаві дописи з Хін, Аляски Максика, Америки, Канади, Кубані, Чех, Відня, Буковини і т. п. — де „Ж. Доля“ має своїх кореспондентів. Крім того має цікавий американсько-канадійський відділ.

Передплата на рік 10 зл., піврік 5 зл., чвертьрік 2·50 зл. Для заграниці 2 доляри річно.

Адреса: **Коломия, вулиця Нова ч. 1, Kołomyja, East Galizia, Poland, Europa.**

Крім сього можна набути в редакції „Ж. Долі“ слідуючі книжечки: „Як вести працю в жіночих гуртках“, О. Кисілевської; „Туберкулоза“, „Мати й немовлятко“, „Хороби дитинки“ Др. В. Ганьківського та ріжні книжечки з бібліотеки для господинь „Добра хазяйка“.

6 руб 78 коп (1985 г)

6316

РЛ

ЖІНОЧА ДОЛЯ

ВИДАВНИЦТВО
КОЛОМИЯ

M 6316

4-